៕ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស៕

សំយុត្តនិកាយេ

និទានវគ្គ-អដ្ឋកថា

១. និទានសំយុត្តំ

១. ពុទ្ធវគ្គោ

១. បដិច្ចសមុប្បាទសុត្តវណ្ណនា

១. ឯវំ មេ សុតន្តិ – និទានវគ្គេ បឋមំ បដិច្ចសមុប្បាទសុត្តំ។ តត្រាយំ អនុបុព្ពបទវណ្ណនា – **តត្រ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសី**តិ, ឯត្ថ **តត្រា**តិ ទេសកាលបរិទីបនំ។ តញ្ហិ “យំ សមយំ វិហរតិ, តត្រ សមយេ, យស្មិញ្ច ជេតវនេ វិហរតិ, តត្រ ជេតវនេ”តិ ទីបេតិ។ ភាសិតព្ពយុត្តេ វា ទេសកាលេ ទីបេតិ។ ន ហិ ភគវា អយុត្តេ ទេសេ កាលេ ច ធម្មំ ភាសតិ។ “អកាលោ ខោ តាវ ពាហិយា”តិអាទិ (ឧទា. ១០) ចេត្ថ សាធកំ។ **ខោ**តិ បទបូរណមត្តេ, អវធារណេ អាទិកាលត្ថេ វា និបាតោ។ **ភគវា**តិ លោកគរុទីបនំ។ **ភិក្ខូ**តិ កថាសវនយុត្តបុគ្គលវចនំ។ អបិចេត្ថ “ភិក្ខកោតិ ភិក្ខុ, ភិក្ខាចរិយំ អជ្ឈុបគតោតិ ភិក្ខូ”តិអាទិនា (បារា. ៤៥; វិភ. ៥១០) នយេន វចនត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អាមន្តេសី**តិ អាលបិ, អភាសិ, សម្ពោធេសិ, អយមេត្ថ អត្ថោ។ អញ្ញត្រ បន ញាបនេបិ ហោតិ។ យថាហ – “អាមន្តយាមិ វោ, ភិក្ខវេ, បដិវេទយាមិ វោ, ភិក្ខវេ”តិ។ បក្កោសនេបិ។ យថាហ – “ឯហិ ត្វំ, ភិក្ខុ, មម វចនេន សារិបុត្តំ អាមន្តេហី”តិ (អ. និ. ៩.១១)។ **ភិក្ខវោ**តិ អាមន្តនាការទីបនំ។ តញ្ច ភិក្ខនសីលតាទិគុណយោគសិទ្ធត្តា វុត្តំ។ ភិក្ខនសីលតាគុណយុត្តោបិ ហិ ភិក្ខុ, ភិក្ខនធម្មតាគុណយុត្តោបិ ភិក្ខនេ សាធុការិតាគុណយុត្តោបីតិ សទ្ទវិទូ មញ្ញន្តិ។ តេន ច តេសំ ភិក្ខនសីលតាទិគុណយោគសិទ្ធេន វចនេន ហីនាធិកជនសេវិតវុត្តិំ បកាសេន្តោ ឧទ្ធតទីនភាវនិគ្គហំ ករោតិ។ “ភិក្ខវោ”តិ ឥមិនា ច ករុណាវិប្ផារសោម្មហទយនយននិបាតបុព្ពង្គមេន វចនេន តេ អត្តនោ អភិមុខេ ករោន្តោ តេនេវ កថេតុកម្យតាទីបកេន នេសំ វចនេន សោតុកម្យតំ ជនេតិ, តេនេវ ច សម្ពោធនត្ថេន សាធុកំ មនសិការេបិ និយោជេតិ។ សាធុកំ មនសិការាយត្តា ហិ សាសនសម្បត្តិ។

អបរេសុបិ ទេវមនុស្សេសុ វិជ្ជមានេសុ កស្មា ភិក្ខូយេវ អាមន្តេសីតិ ចេ? ជេដ្ឋសេដ្ឋាសន្នសទាសន្និហិតភាវតោ។ សព្ពបរិសសាធារណា ហិ ភគវតោ ធម្មទេសនា, បរិសាយ ជេដ្ឋា ភិក្ខូ បឋមំ ឧប្បន្នត្តា, សេដ្ឋា អនគារិយភាវំ អាទឹ កត្វា សត្ថុចរិយានុវិធាយកត្តា សកលសាសនបដិគ្គាហកត្តា ច, អាសន្នា តត្ថ និសិន្នេសុ សត្ថុសន្តិកត្តា, សទាសន្និហិតា សត្ថុសន្តិកាវចរត្តាតិ។ អបិច តេ ធម្មទេសនាយ ភាជនំ យថានុសិដ្ឋំ បដិបត្តិសព្ភាវតោ។ វិសេសតោ ច ឯកច្ចេ ភិក្ខូយេវ សន្ធាយ អយំ ទេសនាបីតិ ឯវំ អាមន្តេសិ។

កិមត្ថំ បន ភគវា ធម្មំ ទេសេន្តោ បឋមំ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ, ន ធម្មមេវ ទេសេសីតិ? សតិជននត្ថំ។ ភិក្ខូ អញ្ញំ ចិន្តេន្តាបិ វិក្ខិត្តចិត្តាបិ ធម្មំ បច្ចវេក្ខន្តាបិ កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តាបិ និសិន្នា ហោន្តិ។ តេ អនាមន្តេត្វា ធម្មេ ទេសិយមានេ “អយំ ទេសនា កឹនិទានា កឹបច្ចយា កតមាយ អដ្ឋុប្បត្តិយា ទេសិតា”តិ សល្លក្ខេតុំ អសក្កោន្តា ទុគ្គហិតំ វា គណ្ហេយ្យុំ, ន វា គណ្ហេយ្យុំ, តេន នេសំ សតិជននត្ថំ ភគវា បឋមំ អាមន្តេត្វា បច្ឆា ធម្មំ ទេសេតិ។

ភទន្តេតិ គារវវចនមេតំ, សត្ថុនោ បដិវចនទានំ វា។ អបិចេត្ថ “ភិក្ខវោ”តិ វទមានោ ភគវា ភិក្ខូ អាលបតិ។ “ភទន្តេ”តិ វទមានា តេ ភគវន្តំ បច្ចាលបន្តិ។ តថា ហិ “ភិក្ខវោ”តិ ភគវា អាភាសតិ, “ភទន្តេ”តិ បច្ចាភាសន្តិ។ “ភិក្ខវោ”តិ បដិវចនំ ទាបេតិ, “ភទន្តេ”តិ បដិវចនំ ទេន្តិ។ **តេ ភិក្ខូ**តិ យេ ភគវា អាមន្តេសិ, តេ។ **ភគវតោ បច្ចស្សោសុ**ន្តិ ភគវតោ អាមន្តនំ បតិអស្សោសុំ, អភិមុខា ហុត្វា សុណឹសុ សម្បដិច្ឆឹសុ បដិគ្គហេសុន្តិ អត្ថោ។ **ភគវា ឯតទវោចា**តិ, ភគវា ឯតំ ឥទានិ វត្តព្ពំ សកលសុត្តំ អវោច។ ឯត្តាវតា យំ

អាយស្មតា អានន្ទេន អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នស្ស ពុទ្ធានំ ទេសនាញាណគម្ភីរភាវសំសូចកស្ស ឥមស្ស សុត្តស្ស សុខាវគាហណត្ថំ កាលទេសទេសកបរិសាបទេសប្បដិមណ្ឌិតំ និទានំ ភាសិតំ, តស្ស អត្ថវណ្ណនា សមត្តា។

ឥទានិ **បដិច្ចសមុប្បាទំ វោ**តិអាទិនា នយេន ភគវតា និក្ខិត្តស្ស សុត្តស្ស សំវណ្ណនាយ ឱកាសោ អនុប្បត្តោ។ សា បនេសា សុត្តវណ្ណនា យស្មា សុត្តនិក្ខេបំ វិចារេត្វា វុច្ចមានា បាកដា ហោតិ, តស្មា សុត្តនិក្ខេបំ តាវ វិចារេស្សាម។ ចត្តារោ ហិ សុត្តនិក្ខេបា – អត្តជ្ឈាសយោ, បរជ្ឈាសយោ, បុច្ឆាវសិកោ, អដ្ឋុប្បត្តិកោតិ។ តត្ថ យានិ សុត្តានិ ភគវា បរេហិ អនជ្ឈិដ្ឋោ កេវលំ អត្តនោ អជ្ឈាសយេនេវ កថេតិ, សេយ្យថិទំ – ទសពលសុត្តន្តហារកោ ចន្ទោបម-វីណោបម-សម្មប្បធាន-ឥទ្ធិបាទ-ឥន្ទ្រិយពល-ពោជ្ឈង្គមគ្គង្គ-សុត្តន្តហារកោតិ ឯវមាទីនិ, តេសំ **អត្តជ្ឈាសយោ** និក្ខេបោ។

យានិ បន “បរិបក្កា ខោ រាហុលស្ស វិមុត្តិបរិបាចនីយា ធម្មា។ យំនូនាហំ រាហុលំ ឧត្តរិ អាសវានំ ខយេ វិនេយ្យ”ន្តិ (សំ. និ. ៤.១២១; ម. និ. ៣.៤១៦) ឯវំ បរេសំ អជ្ឈាសយំ ខន្តិំ និជ្ឈានក្ខមំ មនំ អភិនីហារំ ពុជ្ឈនភាវញ្ច អបេក្ខិត្វា បរជ្ឈាសយវសេន កថិតានិ, សេយ្យថិទំ – ចូឡរាហុលោវាទសុត្តំ, មហារាហុលោវាទសុត្តំ, ធម្មចក្កប្បវត្តនំ, អនត្តលក្ខណសុត្តំ, អាសីវិសោបមសុត្តំ, ធាតុវិភង្គសុត្តន្តិ, ឯវមាទីនិ, តេសំ **បរជ្ឈាសយោ** និក្ខេបោ។

ភគវន្តំ បន ឧបសង្កមិត្វា ចតស្សោ បរិសា ចត្តារោ វណ្ណា នាគា សុបណ្ណា គន្ធព្ពា អសុរា យក្ខា មហារាជានោ តាវតឹសាទយោ ទេវា មហាព្រហ្មាតិ ឯវមាទយោ “ពោជ្ឈង្គា ពោជ្ឈង្គាតិ, ភន្តេ, វុច្ចន្តិ – (សំ. និ. ៥.២០២) នីវរណា នីវរណាតិ, ភន្តេ, វុច្ចន្តិ – ឥមេ នុ ខោ, ភន្តេ, បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា, កឹសូធ វិត្តំ បុរិសស្ស សេដ្ឋ”ន្តិអាទិនា (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៣) នយេន បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ។ ឯវំ បុដ្ឋេន ភគវតា យានិ កថិតានិ ពោជ្ឈង្គសំយុត្តាទីនិ, យានិ វា បនញ្ញានិបិ ទេវតាសំយុត្ត, មារសំយុត្ត, ព្រហ្មសំយុត្ត, សក្កបញ្ហ, ចូឡវេទល្ល, មហាវេទល្ល, សាមញ្ញផលអាឡវក, សូចិលោម, ខរលោមសុត្តាទីនិ, តេសំ **បុច្ឆាវសិកោ** និក្ខេបោ។

យានិ បន តានិ ឧប្បន្នំ ការណំ បដិច្ច កថិតានិ, សេយ្យថិទំ – ធម្មទាយាទំ។ ចូឡសីហនាទសុត្តំ បុត្តមំសូបមំ ទារុក្ខន្ធូបមំ អគ្គិក្ខន្ធូបមំ ផេណបិណ្ឌូបមំ បារិច្ឆត្តកូបមន្តិ ឯវមាទីនិ, តេសំ **អដ្ឋុប្បត្តិកោ** និក្ខេបោ។

ឯវមេតេសុ ចតូសុ និក្ខេបេសុ ឥមស្ស បដិច្ចសមុប្បាទសុត្តស្ស បរជ្ឈាសយោ និក្ខេបោ។ បរបុគ្គលជ្ឈាសយវសេន ហិទំ ភគវតា និក្ខិត្តំ។ កតមេសំ បុគ្គលានំ អជ្ឈាសយវសេនាតិ? ឧគ្ឃដិតញ្ញូនំ។ ចត្តារោ ហិ បុគ្គលា ឧគ្ឃដិតញ្ញូ វិបញ្ចិតញ្ញូ នេយ្យោ បទបរមោតិ។ តត្ថ យស្ស បុគ្គលស្ស សហ ឧទាហដវេលាយ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **ឧគ្ឃដិតញ្ញូ**។ យស្ស បុគ្គលស្ស សំខិត្តេន ភាសិតស្ស វិត្ថារេន អត្ថេ វិភជិយមានេ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **វិបញ្ចិតញ្ញូ**។ យស្ស បុគ្គលស្ស ឧទ្ទេសតោ បរិបុច្ឆតោ យោនិសោ មនសិករោតោ, កល្យាណមិត្តេ សេវតោ, ភជតោ, បយិរុបាសតោ, អនុបុព្ពេន ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **នេយ្យោ**។ យស្ស បុគ្គលស្ស ពហុម្បិ សុណតោ, ពហុម្បិ ធារយតោ, ពហុម្បិ វាចយតោ ន តាយ ជាតិយា ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **បទបរមោ**។ ឥតិ ឥមេសុ ចតូសុ បុគ្គលេសុ ឧគ្ឃដិតញ្ញូបុគ្គលានំ អជ្ឈាសយវសេន ឥទំ សុត្តំ និក្ខិត្តំ។

តទា កិរ បញ្ចសតា ជនបទវាសិកា ភិក្ខូ សព្ពេវ ឯកចរា ទ្វិចរា តិចរា ចតុចរា បញ្ចចរា សភាគវុត្តិនោ ធុតង្គធរា អារទ្ធវីរិយា យុត្តយោគា វិបស្សកា សណ្ហំ សុខុមំ សុញ្ញតំ បច្ចយាការទេសនំ បត្ថយមានា សាយន្ហសមយេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា, វន្ទិត្វា, រត្តកម្ពលសាណិយា បរិក្ខិបមានា វិយ ទេសនំ បច្ចាសីសមានា បរិវារេត្វា និសីទឹសុ។ តេសំ អជ្ឈាសយវសេន ភគវា ឥទំ សុត្តំ អារភិ។ យថា ហិ ឆេកោ ចិត្តការោ អបរិកម្មកតភិត្តិំ លភិត្វា, ន អាទិតោវ រូបំ សមុដ្ឋាបេសិ, មហាមត្តិកលេបាទីហិ បន ភិត្តិបរិកម្មំ តាវ កត្វា , កតបរិកម្មាយ ភិត្តិយា រូបំ សមុដ្ឋាបេតិ, កតបរិកម្មំ បន ភិត្តិំ លភិត្វា, ភិត្តិបរិកម្មព្យាបារំ អកត្វា, រង្គជាតានិ យោជេត្វា, វដ្ដិកំ វា តូលិកំ វា អាទាយ រូបមេវ សមុដ្ឋាបេតិ, ឯវមេវ ភគវា អកតាភិនិវេសំ អាទិកម្មិកកុលបុត្តំ លភិត្វា នាស្ស អាទិតោវ អរហត្តបទដ្ឋានំ សណ្ហំ សុខុមំ សុញ្ញតំ វិបស្សនាលក្ខណំ អាចិក្ខតិ, សីលសមាធិកម្មស្សកតាទិដ្ឋិសម្បទាយ បន យោជេន្តោ បុព្ពភាគបដិបទំ តាវ អាចិក្ខតិ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

> “តស្មាតិហ ត្វំ, ភិក្ខុ, អាទិមេវ វិសោធេហិ កុសលេសុ ធម្មេសុ។ កោ ចាទិ កុសលានំ ធម្មានំ? សីលញ្ច សុវិសុទ្ធំ ទិដ្ឋិ ច ឧជុកា។ យតោ ខោ តេ, ភិក្ខុ, សីលញ្ច សុវិសុទ្ធំ ភវិស្សតិ ទិដ្ឋិ ច ឧជុកា។ តតោ ត្វំ, ភិក្ខុ, សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ តិវិធេន ភាវេយ្យាសិ។ កតមេ ចត្តារោ? ឥធ

> ត្វំ, ភិក្ខុ, អជ្ឈត្តំ វា កាយេ កាយានុបស្សី វិហរាហិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ។ ពហិទ្ធា វា កាយេ...បេ.... អជ្ឈត្តពហិទ្ធា វា កាយេ...បេ.... ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរាហិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ។ យតោ ខោ ត្វំ, ភិក្ខុ, សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ ឯវំ តិវិធេន ភាវេស្សសិ, តតោ តុយ្ហំ, ភិក្ខុ, យា រត្តិ វា ទិវសោ វា អាគមិស្សតិ, វុឌ្ឍិយេវ បាដិកង្ខា កុសលេសុ ធម្មេសុ, នោ បរិហានី’’តិ (សំ. និ. ៥.៣៦៩)។

ឯវំ អាទិកម្មិកកុលបុត្តស្ស សីលកថាយ បរិកម្មំ កថេត្វា, អរហត្តបទដ្ឋានំ សណ្ហំ សុខុមំ សុញ្ញតំ វិបស្សនាលក្ខណំ អាចិក្ខតិ។

បរិសុទ្ធសីលំ បន អារទ្ធវីរិយំ យុត្តយោគំ វិបស្សកំ លភិត្វា, នាស្ស បុព្ពភាគបដិបទំ អាចិក្ខតិ, ឧជុកមេវ បន អរហត្តបទដ្ឋានំ សណ្ហំ សុខុមំ សុញ្ញតំ វិបស្សនាលក្ខណំ អាចិក្ខតិ។ ឥមេ បញ្ចសតា ភិក្ខូ បុព្ពភាគបដិបទំ បរិសោធេត្វា ឋិតា សុធន្តសុវណ្ណសទិសា សុបរិមជ្ជិតមណិក្ខន្ធសន្និភា, ឯកោ លោកុត្តរមគ្គោវ នេសំ អនាគតោ។ ឥតិ តស្សាគមនត្ថាយ សត្ថា តេសំ អជ្ឈាសយំ អបេក្ខមានោ ឥទំ សុត្តំ អារភិ។

តត្ថ **បដិច្ចសមុប្បាទ**ន្តិ បច្ចយាការំ។ បច្ចយាការោ ហិ អញ្ញមញ្ញំ បដិច្ច សហិតេ ធម្មេ ឧប្បាទេតិ។ តស្មា បដិច្ចសមុប្បាទោតិ វុច្ចតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គតោ គហេតព្ពោ។

វោតិ អយំ វោ-សទ្ទោ បច្ចត្ត-ឧបយោគករណ-សម្បទាន-សាមិវចន-បទបូរណេសុ ទិស្សតិ។ “កច្ចិ បន វោ អនុរុទ្ធា សមគ្គា សម្មោទមានា’’តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣២៦; មហាវ. ៤៦៦) ហិ បច្ចត្តេ ទិស្សតិ។ “គច្ឆថ, ភិក្ខវេ, បណាមេមិ វោ’’តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៥៧) ឧបយោគេ។ “ន វោ មម សន្តិកេ វត្ថព្ព’’ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៥៧) ករណេ។ “វនបត្ថបរិយាយំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមី’’តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១៩០) សម្បទានេ។ “សព្ពេសំ វោ, សារិបុត្ត, សុភាសិត’’ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៤៥) សាមិវចនេ។ “យេ ហិ វោ អរិយា បរិសុទ្ធកាយកម្មន្តា’’តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៥) បទបូរណមត្តេ។ ឥធ បនាយំ សម្បទានេ ទដ្ឋព្ពោ។ **ភិក្ខវេ**តិ បតិស្សវេន អភិមុខីភូតានំ បុនអាលបនំ។ **ទេសេស្សាមី**តិ ទេសនាបដិជាននំ។ **តំ សុណាថា**តិ តំ បដិច្ចសមុប្បាទំ តំ ទេសនំ មយា វុច្ចមានំ សុណាថ។

សាធុកំ មនសិ ករោថាតិ ឯត្ថ បន សាធុកំ សាធូតិ ឯកត្ថមេតំ។ អយញ្ហ សាធុសទ្ទោ អាយាចន-សម្បដិច្ឆន-សម្បហំសន-សុន្ទរ-ទឡ្ហីកម្មាទីសុ ទិស្សតិ។ “សាធុ មេ, ភន្តេ, ភគវា សំខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតូ’’តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.២៥៧; សំ. និ. ៤.៦៥; ៥.៣៨១) ហិ អាយាចនេ ទិស្សតិ។ “សាធុ, ភន្តេតិ ខោ សោ ភិក្ខុ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទិត្វា អនុមោទិត្វា’’តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៨៦) សម្បដិច្ឆនេ។ “សាធុ សាធុ, សារិបុត្តា’’តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣៤៩) សម្បហំសនេ។

> “សាធុ ធម្មរុចី រាជា, សាធុ បញ្ញាណវា នរោ;
> សាធុ មិត្តានមទ្ទុព្ភោ, បាបស្ស អករណំ សុខ’’ន្តិ។ –

អាទីសុ (ជា. ២.១៨.១០១) សុន្ទរេ។ “តេន ហិ, ព្រាហ្មណ, សាធុកំ សុណាហី’’តិអាទីសុ (អ. និ. ៥.១៩២) សាធុកសទ្ទោយេវ ទឡ្ហីកម្មេ អាណត្តិយន្តិបិ វុច្ចតិ។ ឥធ បនាយំ ឯត្ថេវ ទឡ្ហីកម្មេ អាណត្តិយា ច អត្ថោ វេទិតព្ពោ, សុន្ទរត្ថេបិ វដ្ដតិ។ ទឡ្ហីករណត្ថេន ហិ “ទឡ្ហំ ឥមំ ធម្មំ សុណាថ, សុគ្គហិតំ គណ្ហន្តា’’, អាណត្តិអត្ថេន “មម អាណត្តិយា សុណាថ’’ សុន្ទរត្ថេន “សុន្ទរមិមំ ភទ្ទកំ ធម្មំ សុណាថា’’តិ ឯតំ ទីបិតំ ហោតិ។ **មនសិ ករោថា**តិ អាវជ្ជេថ។ សមន្នាហរថាតិ អត្ថោ។ អវិក្ខិត្តចិត្តា ហុត្វា និសាមេថ, ចិត្តេ ករោថាតិ អធិប្បាយោ។

ឥទានេត្ថ **តំ សុណាថា**តិ សោតិន្ទ្រិយវិក្ខេបនិវារណមេតំ។ **សាធុកំ មនសិ ករោថា**តិ មនសិការេ ទឡ្ហីកម្មនិយោជនេន មនិន្ទ្រិយវិក្ខេបនិវារណំ។ បុរិមញ្ចេត្ថ ព្យញ្ជនវិបល្លាសគាហនិវារណំ, បច្ឆិមំ អត្ថវិបល្លាសគាហនិវារណំ។ បុរិមេន ច ធម្មស្សវនេ និយោជេតិ, បច្ឆិមេន សុតានំ ធម្មានំ ធារណូបបរិក្ខាសុ។ បុរិមេន ច “សព្យញ្ជនោ អយំ ធម្មោ, តស្មា សវនីយោ’’តិ ទីបេតិ, បច្ឆិមេន “សាត្ថោ, តស្មា មនសិកាតព្ពោ’’តិ។ សាធុកបទំ វា ឧភយបទេហិ យោជេត្វា, “យស្មា អយំ ធម្មោ ធម្មគម្ភីរោ ច ទេសនាគម្ភីរោ ច, តស្មា សុណាថ សាធុកំ។ យស្មា អត្ថគម្ភីរោ ច បដិវេធគម្ភីរោ ច, តស្មា សាធុកំ មនសិ ករោថា’’តិ ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពា។ **ភាសិស្សាមី**តិ ទេសេស្សាមិ។ “តំ សុណាថា’’តិ ឯត្ថ បដិញ្ញាតំ ទេសនំ សំខិត្តតោវ ន ទេសេស្សាមិ, អបិច ខោ វិត្ថារតោបិ នំ ភាសិស្សាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សង្ខេបវិត្ថារវាចកានិ ហិ ឯតានិ បទានិ។ យថាហ វង្គីសត្ថេរោ –

“សំខិត្តេនបិ ទេសេតិ, វិត្ថារេនបិ ភាសតិ;
សាឡិកាយិវ និគ្ឃោសោ, បដិភានំ ឧទីរយី”តិ។ (សំ. និ. ១.២១៤; ថេរគា. ១២៤១);

ឯវំ វុត្តេ ឧស្សាហជាតា ហុត្វា **ឯវំ, ភន្តេតិ ខោ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ បច្ចស្សោសុំ** សត្ថុ វចនំ សម្បដិច្ឆឹសុ, បដិគ្គហេសុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

អថ នេសំ **ភគវា ឯតទវោច** – ឯតំ ឥទានិ វត្តព្ពំ “កតមោ ច, ភិក្ខវេ, បដិច្ចសមុប្បាទោ”តិអាទី សកលំ សុត្តំ អវោច។ តត្ថ **កតមោ ច, ភិក្ខវេ, បដិច្ចសមុប្បាទោ**តិ កថេតុកម្យតាបុច្ឆា។ បញ្ចវិធា ហិ បុច្ឆា អទិដ្ឋជោតនាបុច្ឆា ទិដ្ឋសំសន្ទនាបុច្ឆា វិមតិច្ឆេទនាបុច្ឆា អនុមតិបុច្ឆា កថេតុកម្យតាបុច្ឆាតិ, តាសំ ឥទំ នានត្តំ –

កតមា **អទិដ្ឋជោតនា បុច្ឆា** (មហានិ. ១៥០; ចូឡនិ. បុណ្ណកមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ១២)? បកតិយា លក្ខណំ អញ្ញាតំ ហោតិ អទិដ្ឋំ អតុលិតំ អតីរិតំ អវិភូតំ អវិភាវិតំ។ តស្ស ញាណាយ ទស្សនាយ តុលនាយ តីរណាយ វិភូតាយ វិភាវនត្ថាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ។ អយំ អទិដ្ឋជោតនាបុច្ឆា។

កតមា **ទិដ្ឋសំសន្ទនាបុច្ឆា**? បកតិយា លក្ខណំ ញាតំ ហោតិ ទិដ្ឋំ តុលិតំ តីរិតំ វិភូតំ វិភាវិតំ។ សោ អញ្ញេហិ បណ្ឌិតេហិ សទ្ធិំ សំសន្ទនត្ថាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ។ អយំ ទិដ្ឋសំសន្ទនាបុច្ឆា។

កតមា **វិមតិច្ឆេទនាបុច្ឆា**? បកតិយា សំសយបក្ខន្ទោ ហោតិ វិមតិបក្ខន្ទោ ទ្វេឡ្ហកជាតោ – “ឯវំ នុ ខោ, ន នុ ខោ, កថំ នុ ខោ”តិ, សោ វិមតិច្ឆេទនត្ថាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, អយំ វិមតិច្ឆេទនាបុច្ឆា។

កតមា **អនុមតិបុច្ឆា**? ភគវា ភិក្ខូនំ អនុមតិយា បញ្ហំ បុច្ឆតិ – “តំ កិំ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ, រូបំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វា”តិ, អនិច្ចំ, ភន្តេ។ យំ បនានិច្ចំ ទុក្ខំ វា តំ សុខំ វាតិ, ទុក្ខំ, ភន្តេ។ យំ បនានិច្ចំ ទុក្ខំ វិបរិណាមធម្មំ, កល្លំ នុ តំ សមនុបស្សិតុំ – “ឯតំ មម ឯសោហមស្មិ ឯសោ មេ អត្តា”តិ, នោ ហេតំ ភន្តេតិ (សំ. និ. ៣.៧៩)។ អយំ អនុមតិបុច្ឆា។

កតមា **កថេតុកម្យតាបុច្ឆា**? ភគវា ភិក្ខូនំ កថេតុកម្យតាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ – “ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, សតិបដ្ឋានា។ កតមេ ចត្តារោ”តិ? អយំ កថេតុកម្យតាបុច្ឆាតិ។

តត្ថ ពុទ្ធានំ បុរិមា តិស្សោ បុច្ឆា នត្ថិ។ កស្មា? ពុទ្ធានញ្ហិ តីសុ អទ្ធាសុ កិញ្ចិ សង្ខតំ អទ្ធាវិមុត្តំ វា អសង្ខតំ អទិដ្ឋំ អជោតិតំ អតុលិតំ អតីរិតំ អវិភូតំ អវិភាវិតំ នាម នត្ថិ។ តេន នេសំ អទិដ្ឋជោតនាបុច្ឆា នត្ថិ។ យំ បន ភគវតា អត្តនោ ញាណេន បដិវិទ្ធំ, តស្ស អញ្ញេន សមណេន វា ព្រាហ្មណេន វា ទេវេន វា មារេន វា ព្រហ្មុនា វា សទ្ធិំ សំសន្ទនកិច្ចំ នត្ថិ។ តេនស្ស ទិដ្ឋសំសន្ទនាបុច្ឆា នត្ថិ។ យស្មា បនេស អកថំកថី តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ សព្ពធម្មេសុ វិហតសំសយោ។ តេនស្ស វិមតិច្ឆេទនាបុច្ឆា នត្ថិ។ ឥតរា បន ទ្វេ បុច្ឆា ភគវតោ អត្ថិ។ តាសុ អយំ កថេតុកម្យតា បុច្ឆាតិ វេទិតព្ពា។

ឥទានិ តាយ បុច្ឆាយ បុដ្ឋំ បច្ចយាការំ វិភជន្តោ **អវិជ្ជាបច្ចយា, ភិក្ខវេ, សង្ខារា**តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ ច យថា នាម “បិតរំ កថេស្សាមី”តិ អារទ្ធោ “តិស្សស្ស បិតា សោណស្ស បិតា”តិ បឋមតរំ បុត្តម្បិ កថេតិ, ឯវមេវ ភគវា បច្ចយំ កថេតុំ អារទ្ធោ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិអាទិនា នយេន សង្ខារាទីនំ បច្ចយេ អវិជ្ជាទិធម្មេ កថេន្តោ បច្ចយុប្បន្នម្បិ កថេសិ។ អាហារវគ្គស្ស បន បរិយោសានេ “បដិច្ចសមុប្បាទញ្ច វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ បដិច្ចសមុប្បន្នេ ច ធម្មេ”តិ (សំ. និ. ២.២០) ឧភយំ អារភិត្វា ឧភយម្បិ កថេសិ។ ឥទានិ **អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា**តិអាទីសុ បន អវិជ្ជា ច សា បច្ចយោ ចាតិ អវិជ្ជាបច្ចយោ។ តស្មា អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា សម្ភវន្តីតិ ឥមិនា នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារេន បន សព្ពាការសម្បន្នា អនុលោមបដិច្ចសមុប្បាទកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ កថិតា, តស្មា សា តត្ថ កថិតវសេនេវ គហេតព្ពា។

បដិលោមកថាយំ បន **អវិជ្ជាយ ត្វេវា**តិ អវិជ្ជាយ តុ ឯវ។ **អសេសវិរាគនិរោធា**តិ វិរាគសង្ខាតេន មគ្គេន អសេសនិរោធា។ **សង្ខារនិរោធោ**តិ សង្ខារានំ អនុប្បាទនិរោធោ ហោតិ។ ឯវំនិរោធានំ បន សង្ខារានំ និរោធា វិញ្ញាណាទីនញ្ច និរោធា នាមរូបាទីនិ និរុទ្ធានិយេវ ហោន្តីតិ ទស្សេតុំ **សង្ខារនិរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ**តិអាទីនិ វត្វា, **ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតី**តិ អាហ។ តត្ថ **កេវលស្សា**តិ សកលស្ស, សុទ្ធស្ស វា, សត្តវិរហិតស្សាតិ អត្ថោ។ **ទុក្ខក្ខន្ធស្សា**តិ ទុក្ខរាសិស្ស។ **និរោធោ ហោតី**តិ អនុប្បាទោ ហោតិ។ ឥតិ ភគវា

អនុលោមតោ ទ្វាទសហិ បទេហិ វដ្ដកថំ កថេត្វា តមេវ វដ្ដំ វិនិវដ្ដេត្វា បដិលោមតោ ទ្វាទសហិ បទេហិ វិវដ្ដំ កថេន្តោ អរហត្តេន ទេសនាយ កូដំ គណ្ហិ។ ទេសនាបរិយោសានេ តេ បញ្ចសតា អារទ្ធវិបស្សកា ឧគ្ឃដិតញ្ញូ បុគ្គលា សូរិយរស្មិសម្ផុដ្ឋានិ បរិបាកគតានិ បទុមានិ វិយ សច្ចានិ ពុជ្ឈិត្វា អរហត្តផលេ បតិដ្ឋហឹសុ។

ឥទមវោច ភគវាតិ ឥទំ វដ្ដវិវដ្ដវសេន សកលសុត្តំ ភគវា អវោច។ **អត្តមនា តេ ភិក្ខូ**តិ តុដ្ឋចិត្តា តេ បញ្ចសតា ខីណាសវា ភិក្ខូ។ **ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទុ**ន្តិ ករវីករុតមញ្ជុនា កណ្ណសុខេន បណ្ឌិតជនហទយានំ អមតាភិសេកសទិសេន ព្រហ្មស្សរេន ភាសតោ ភគវតោ វចនំ អភិនន្ទឹសុ, អនុមោទឹសុ ចេវ សម្បដិច្ឆឹសុ ចាតិ អត្ថោ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

> “សុភាសិតំ សុលបិតំ, សាធុ សាធូតិ តាទិនោ;
> អនុមោទមានា សិរសា, សម្បដិច្ឆឹសុ ភិក្ខវោ”តិ។

បឋមបដិច្ចសមុប្បាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. វិភង្គសុត្តវណ្ណនា

២. ទុតិយេបិ វុត្តនយេនេវ សុត្តនិក្ខេបោ វេទិតព្ពោ។ អយំ បន វិសេសោ – បឋមំ ឧគ្ឃដិតញ្ញូបុគ្គលានំ វសេន សង្ខេបតោ ទស្សិតំ, ឥទំ វិបញ្ចិតញ្ញូនំ វសេន វិត្ថារតោតិ។ ឥមស្មិញ្ច បន សុត្តេ ចតស្សោ វល្លិហារកបុរិសូបមា វត្តព្ពា, តា វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តា ឯវ។ យថា ហិ វល្លិហារកោ បុរិសោ វល្លិយា អគ្គំ ទិស្វា តទនុសារេន មូលំ បរិយេសន្តោ តំ ទិស្វា វល្លិំ មូលេ ឆេត្វា អាទាយ កម្មេ ឧបនេយ្យ, ឯវំ ភគវា វិត្ថារទេសនំ ទេសេន្តោ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស អគ្គភូតា ជរាមរណា បដ្ឋាយ យាវ មូលភូតំ អវិជ្ជាបទំ, តាវ ទេសនំ អាហរិត្វា បុន វដ្ដវិវដ្ដំ ទេសេន្តោ និដ្ឋបេសិ។

តត្រាយំ ជរាមរណាទីនំ វិត្ថារទេសនាយ អត្ថនិច្ឆយោ – ជរាមរណនិទ្ទេសេ តាវ **តេសំ តេស**ន្តិ អយំ សង្ខេបតោ អនេកេសំ សត្តានំ សាធារណនិទ្ទេសោតិ វិញ្ញាតព្ពោ។ យា ទេវទត្តស្ស ជរា, យា សោមទត្តស្សាតិ ឯវញ្ហិ ទិវសម្បិ កថេន្តស្ស នេវ សត្តា បរិយាទានំ គច្ឆន្តិ។ ឥមេហិ បន ទ្វីហិ បទេហិ ន កោចិ សត្តោ អបរិយាទិន្នោ ហោតិ។ តស្មា វុត្តំ, “អយំ សង្ខេបតោ អនេកេសំ សត្តានំ សាធារណនិទ្ទេសោ”តិ។ **តម្ហិ តម្ហី**តិ អយំ គតិជាតិវសេន អនេកេសំ សត្តនិកាយានំ សាធារណនិទ្ទេសោ។ **សត្តនិកាយេ**តិ សាធារណនិទ្ទេសេន និទ្ទិដ្ឋស្ស សរូបនិទស្សនំ។ **ជរា ជីរណតា**តិអាទីសុ បន **ជរា**តិ សភាវនិទ្ទេសោ។ **ជីរណតា**តិ អាការនិទ្ទេសោ។ **ខណ្ឌិច្ច**ន្តិអាទយោ តយោ កាលាតិក្កមេ កិច្ចនិទ្ទេសា, បច្ឆិមា ទ្វេ បកតិនិទ្ទេសា។ អយញ្ហិ **ជរា**តិ ឥមិនា បទេន សភាវតោ ទីបិតា, តេនស្សាយំ សភាវនិទ្ទេសោ ។ **ជីរណតា**តិ ឥមិនា អាការតោ, តេនស្សាយំ អាការនិទ្ទេសោ។ **ខណ្ឌិច្ច**ន្តិ ឥមិនា កាលាតិក្កមេ ទន្តនខានំ ខណ្ឌិតភាវករណកិច្ចតោ។ **បាលិច្ច**ន្តិ ឥមិនា កេសលោមានំ បលិតភាវករណកិច្ចតោ។ **វលិត្តចតា**តិ ឥមិនា មំសំ មិលាបេត្វា តចវលិភាវករណកិច្ចតោ ទីបិតា។ តេនស្សា ឥមេ ខណ្ឌិច្ចន្តិអាទយោ តយោ កាលាតិក្កមេ កិច្ចនិទ្ទេសា។ តេហិ ឥមេសំ វិការានំ ទស្សនវសេន បាកដីភូតា បាកដជរា ទស្សិតា។ យថេវ ហិ ឧទកស្ស វា វាតស្ស វា អគ្គិនោ វា តិណរុក្ខាទីនំ សំភគ្គបលិភគ្គតាយ វា ឈាមតាយ វា គតមគ្គោ បាកដោ ហោតិ, ន ច សោ គតមគ្គោ តានេវ ឧទកាទីនិ, ឯវមេវ ជរាយ ទន្តាទីសុ ខណ្ឌិច្ចាទិវសេន គតមគ្គោ បាកដោ, ចក្ខុំ ឧម្មីលេត្វាបិ គយ្ហតិ ន ច ខណ្ឌិច្ចាទីនេវ ជរា។ ន ហិ ជរា ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា ហោតិ។

អាយុនោ សំហានិ ឥន្ទ្រិយានំ បរិបាកោតិ ឥមេហិ បន បទេហិ កាលាតិក្កមេយេវ អភិព្យត្តាយ អាយុក្ខយ-ចក្ខាទិឥន្ទ្រិយ-បរិបាកសញ្ញិតាយ បកតិយា ទីបិតា។ តេនស្សិមេ បច្ឆិមា ទ្វេ បកតិនិទ្ទេសាតិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ យស្មា ជរំ បត្តស្ស អាយុ ហាយតិ, តស្មា ជរា “អាយុនោ សំហានី”តិ ផលូបចារេន វុត្តា។ យស្មា ច ទហរកាលេ សុប្បសន្នានិ សុខុមម្បិ អត្តនោ វិសយំ សុខេនេវ គណ្ហនសមត្ថានិ ចក្ខាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ ជរំ បត្តស្ស បរិបក្កានិ អាលុឡិតានិ អវិសទានិ, ឱឡារិកម្បិ អត្តនោ វិសយំ គហេតុំ អសមត្ថានិ ហោន្តិ, តស្មា “ឥន្ទ្រិយានំ បរិបាកោ”តិ ផលូបចារេនេវ វុត្តា។

សា បនាយំ ឯវំ និទ្ទិដ្ឋា សព្ពាបិ ជរា បាកដា បដិច្ឆន្នាតិ ទុវិធា ហោតិ។ តត្ថ ទន្តាទីសុ ខណ្ឌាទិភាវទស្សនតោ រូបធម្មេសុ ជរា **បាកដជរា** នាម, អរូបធម្មេសុ បន ជរា តាទិសស្ស វិការស្ស អទស្សនតោ **បដិច្ឆន្នជរា** នាម។ តត្ថ យ្វាយំ ខណ្ឌាទិភាវោ ទិស្សតិ, សោ តាទិសានំ ទន្តាទីនំ សុវិញ្ញេយ្យត្តា វណ្ណោយេវ, តំ ចក្ខុនា ទិស្វា មនោទ្វារេន ចិន្តេត្វា “ឥមេ ទន្តា ជរាយ បហដា”តិ ជរំ ជានាតិ ឧទកដ្ឋានេ ពទ្ធានិ

គោសីសាទីនិ ឱលោកេត្វា ហេដ្ឋា ឧទកស្ស អត្ថិភាវំ ជាននំ វិយ។ បុន អវីចិ សវីចីតិ ឯវម្បិ ទុវិធា ហោតិ។ តត្ថ មណិ-កនក-រជត-បវាឡចន្ទសូរិយាទីនំ វិយ មន្ទទសកាទីសុ បាណីនំ វិយ ច បុប្ផផលបល្លវាទីសុ ច អបាណីនំ វិយ អន្តរន្តរា វណ្ណវិសេសាទីនំ ទុវិញ្ញេយ្យត្តា ជរា **អវីចិជរា** នាម, និរន្តរជរាតិ អត្ថោ។ តតោ អញ្ញេសុ បន យថាវុត្តេសុ អន្តរន្តរា វណ្ណវិសេសាទីនំ សុវិញ្ញេយ្យត្តា ជរា **សវីចិជរា** នាមាតិ វេទិតព្ពា។

តតោ បរំ **តេសំ តេស**ន្តិអាទិ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **ចុតិ ចវនតា**តិអាទីសុ បន **ចុតី**តិ ចវនកវសេន វុច្ចតិ, ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធសាមញ្ញវចនមេតំ។ **ចវនតា**តិ ភាវវចនេន លក្ខណនិទស្សនំ ។ **ភេទោ**តិ ចុតិក្ខន្ធានំ ភង្គុប្បត្តិបរិទីបនំ។ **អន្តរធាន**ន្តិ ឃដស្សេវ ភិន្នស្ស ភិន្នានំ ចុតិក្ខន្ធានំ យេន កេនចិ បរិយាយេន ឋានាភាវបរិទីបនំ។ **មច្ចុ មរណ**ន្តិ មច្ចុសង្ខាតំ មរណំ, តេន សមុច្ឆេទមរណាទីនិ និសេធេតិ។ កាលោ នាម អន្តកោ, តស្ស កិរិយា **កាលកិរិយា**។ ឯវំ តេន លោកសម្មុតិយា មរណំ ទីបេតិ។

ឥទានិ បរមត្ថេន ទីបេតុំ **ខន្ធានំ ភេទោ**តិអាទិមាហ។ បរមត្ថេន ហិ ខន្ធាយេវ ភិជ្ជន្តិ, ន សត្តោ នាម កោចិ មរតិ។ ខន្ធេសុ បន ភិជ្ជមានេសុ សត្តោ មរតិ, ភិន្នេសុ មតោតិ វោហារោ ហោតិ។ ឯត្ថ ច ចតុបញ្ចវោការវសេន ខន្ធានំ ភេទោ, ឯកវោការវសេន កឡេវរស្ស និក្ខេបោ។ ចតុវោការវសេន ច ខន្ធានំ ភេទោ, សេសទ្វយវសេន កឡេវរស្ស និក្ខេបោ វេទិតព្ពោ។ កស្មា? ភវទ្វយេបិ រូបកាយសង្ខាតស្ស កឡេវរស្ស សព្ភាវតោ។ អថ វា យស្មា ចាតុមហារាជិកាទីសុ ខន្ធា ភិជ្ជន្តេវ, ន កិញ្ចិ និក្ខិបតិ, តស្មា តេសំ វសេន ខន្ធានំ ភេទោ, មនុស្សាទីសុ កឡេវរស្ស និក្ខេបោ។ ឯត្ថ ច កឡេវរស្ស និក្ខេបការណតោ មរណំ “កឡេវរស្ស និក្ខេបោ”តិ វុត្តន្តិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឥតិ អយញ្ច ជរា ឥទញ្ច មរណំ, ឥទំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ**តិ ឥទំ ឧភយម្បិ ឯកតោ កត្វា ជរាមរណន្តិ កថីយតិ។

ជាតិនិទ្ទេសេ **ជាតិ សញ្ជាតី**តិអាទីសុ ជាយនដ្ឋេន **ជាតិ,** សា អបរិបុណ្ណាយតនវសេន យុត្តា។ សញ្ជាយនដ្ឋេន **សញ្ជាតិ,** សា បរិបុណ្ណាយតនវសេន យុត្តា។ ឱក្កមនដ្ឋេន **ឱក្កន្តិ,** សា អណ្ឌជជលាពុជវសេន យុត្តា។ តេ ហិ អណ្ឌកោសញ្ច វត្ថិកោសញ្ច ឱក្កមន្តា បវិសន្តា វិយ បដិសន្ធឹ គណ្ហន្តិ។ អភិនិព្ពត្តនដ្ឋេន **អភិនិព្ពត្តិ,** សា សំសេទជឱបបាតិកវសេន យុត្តា។ តេ ហិ បាកដាយេវ ហុត្វា និព្ពត្តន្តិ។ អយំ តាវ វោហារទេសនា។

ឥទានិ បរមត្ថទេសនា ហោតិ។ ខន្ធាយេវ ហិ បរមត្ថតោ បាតុភវន្តិ, ន សត្តោ។ តត្ថ ច **ខន្ធាន**ន្តិ ឯកវោការភវេ ឯកស្ស, ចតុវោការភវេ ចតុន្នំ, បញ្ចវោការភវេ បញ្ចន្នម្បិ គហណំ វេទិតព្ពំ។ **បាតុភាវោ**តិ ឧប្បត្តិ។ **អាយតនាន**ន្តិ ឯត្ថ តត្រ តត្រ ឧប្បជ្ជមានាយតនវសេន សង្គហោ វេទិតព្ពោ។ **បដិលាភោ**តិ សន្តតិយំ បាតុភាវោយេវ។ បាតុភវន្តានេវ ហិ តានិ បដិលទ្ធានិ នាម ហោន្តិ។ **អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ជាតី**តិ ឥមិនា បទេន វោហារតោ បរមត្ថតោ ច ទេសិតាយ ជាតិយា និគមនំ ករោតីតិ។

ភវនិទ្ទេសេ **កាមភវោ**តិ កម្មភវោ ច ឧបបត្តិភវោ ច។ តត្ថ កម្មភវោ នាម កាមភវូបគកម្មមេវ។ តញ្ហិ តត្ថ ឧបបត្តិភវស្ស ការណត្តា “សុខោ ពុទ្ធានំ ឧប្បាទោ (ធ. ប. ១៩៤) ទុក្ខោ បាបស្ស ឧច្ចយោ”តិអាទីនិ (ធ. ប. ១១៧) វិយ ផលវោហារេន ភវោតិ វុត្តំ។ ឧបបត្តិភវោ នាម តេន កម្មេន និព្ពត្តំ ឧបាទិណ្ណក្ខន្ធបញ្ចកំ។ តញ្ហិ តត្ថ ភវតីតិ កត្វា ភវោតិ វុត្តំ។ សព្ពថាបិ ឥទំ កម្មញ្ច ឧបបត្តិញ្ច ឧភយម្បេតមិធ “កាមភវោ”តិ វុត្តំ។ ឯស នយោ រូបារូបភវេសូតិ។

ឧបាទាននិទ្ទេសេ **កាមុបាទាន**ន្តិអាទីសុ វត្ថុកាមំ ឧបាទិយន្តិ ឯតេន, សយំ វា តំ ឧបាទិយតីតិ **កាមុបាទានំ,** កាមោ ច សោ ឧបាទានញ្ចាតិ កាមុបាទានំ។ **ឧបាទាន**ន្តិ ទឡ្ហគ្គហណំ វុច្ចតិ។ ទឡ្ហត្ថោ ហិ ឯត្ថ ឧបសទ្ទោ ឧបាយាសឧបកដ្ឋាទីសុ វិយ។ បញ្ចកាមគុណិករាគស្សេតំ អធិវចនំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បនេតំ, “តត្ថ កតមំ កាមុបាទានំ? យោ កាមេសុ កាមច្ឆន្ទោ”តិ (ធ. ស. ១២២០; វិភ. ៩៣៨) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

តថា ទិដ្ឋិ ច សា ឧបាទានញ្ចាតិ **ទិដ្ឋុបាទានំ**។ អថ វា ទិដ្ឋឹ ឧបាទិយតិ, ឧបាទិយន្តិ វា ឯតេន ទិដ្ឋិន្តិ ទិដ្ឋុបាទានំ។ ឧបាទិយតិ ហិ បុរិមទិដ្ឋឹ ឧត្តរទិដ្ឋិ, ឧបាទិយន្តិ ច តាយ ទិដ្ឋឹ។ យថាហ – “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ច ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ”ន្តិអាទិ (ម. និ. ៣.២៧)។ សីលព្ពតុបាទានអត្តវាទុបាទានវជ្ជស្ស សព្ពទិដ្ឋិគតស្សេតំ អធិវចនំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បនេតំ, “តត្ថ កតមំ ទិដ្ឋុបាទានំ? នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិ (ធ. ស. ១២២១) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

តថា សីលព្វតមុបាទិយន្តិ ឯតេន, សយំ វា តំ ឧបាទិយតិ, សីលព្វតញ្ច តំ ឧបាទានញ្ចាតិ វា **សីលព្វតុបាទានំ**។ គោសីលគោវតាទីនិ ហិ "ឯវំ សុទ្ធី"តិ (ធ. ស. ១២២២; វិភ. ៩៣៨) អភិនិវេសតោ សយមេវ ឧបាទានានីតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បនេតំ, "តត្ថ កតមំ សីលព្វតុបាទានំ? ឥតោ ពហិទ្ធា សមណព្រាហ្មណានំ សីលេន សុទ្ធី"តិ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វំ។

ឥទានិ វទន្តិ ឯតេនាតិ វាទោ, ឧបាទិយន្តិ ឯតេនាតិ ឧបាទានំ, កឹ វទន្តិ ឧបាទិយន្តិ វា? អត្តានំ។ អត្តនោ វាទុបាទានំ **អត្តវាទុបាទានំ**។ អត្តវាទមត្តមេវ វា អត្តាតិ ឧបាទិយន្តិ ឯតេនាតិ អត្តវាទុបាទានំ។ វីសតិវត្ថុកាយ សក្កាយទិដ្ឋិយា ឯតំ អធិវចនំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បនេតំ, "តត្ថ កតមំ អត្តវាទុបាទានំ? ឥធ អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ អរិយានំ អទស្សាវី"តិ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វំ។

តណ្ហានិទ្ទេសេ **រូបតណ្ហា...បេ.... ធម្មតណ្ហា**តិ ឯតំ ចក្ខុទ្វារាទីសុ ជវនវីថិយា បវត្តាយ តណ្ហាយ "សេដ្ឋិបុត្តោ ព្រាហ្មណបុត្តោ"តិ ឯវមាទីសុ បិតិតោ នាមំ វិយ បិតិសទិសារម្មណតោ នាមំ។ ឯត្ថ ច រូបារម្មណា តណ្ហា, រូបេ តណ្ហាតិ **រូបតណ្ហា**។ សា កាមរាគភាវេន រូបំ អស្សាទេន្តី បវត្តមានា **កាមតណ្ហា**, សស្សតទិដ្ឋិសហគតរាគភាវេន "រូបំ និច្ចំ ធុវំ សស្សត"ន្តិ ឯវំ អស្សាទេន្តី បវត្តមានា **ភវតណ្ហា**, ឧច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតរាគភាវេន "រូបំ ឧច្ឆិជ្ជតិ វិនស្សតិ បេច្ច ន ភវតី"តិ ឯវំ អស្សាទេន្តី បវត្តមានា **វិភវតណ្ហា**តិ រូបតណ្ហា ឯវំ តិវិធា ហោតិ។ យថា ច រូបតណ្ហា, តថា សទ្ទតណ្ហាទយោបីតិ ឯវំ តានិ អដ្ឋារស តណ្ហាវិចរិតានិ ហោន្តិ។ តានិ អជ្ឈត្តរូបាទីសុ អដ្ឋារស, ពហិទ្ធារូបាទីសុ អដ្ឋារសាតិ ឆត្តឹស។ ឥតិ អតីតានិ ឆត្តឹស, អនាគតានិ ឆត្តឹស, បច្ចុប្បន្នានិ ឆត្តឹសាតិ ឯវំ អដ្ឋសតំ តណ្ហាវិចរិតានិ ហោន្តិ។ "អជ្ឈត្តិកស្ស ឧបាទាយ អស្មីតិ ហោតិ, ឥត្ថស្មីតិ ហោតី"តិ (វិភ. ៩៧៣) វា ឯវមាទីនិ អជ្ឈត្តិករូបាទិនិស្សិតានិ អដ្ឋារស, "ពាហិរស្ស ឧបាទាយ ឥមិនា អស្មីតិ ហោតិ, ឥមិនា ឥត្ថស្មីតិ ហោតី"តិ (វិភ. ៩៧៥) វា ឯវមាទីនិ ពាហិររូបាទិនិស្សិតានិ អដ្ឋារសាតិ ឆត្តឹស, ឥតិ អតីតានិ ឆត្តឹស, អនាគតានិ ឆត្តឹស, បច្ចុប្បន្នានិ ឆត្តឹសាតិ ឯវម្បិ អដ្ឋសតំ តណ្ហាវិចរិតានិ ហោន្តិ។ បុន សង្គហេ ករិយមានេ រូបាទីសុ អារម្មណេសុ ឆឡេវ តណ្ហាកាយា តិស្សោយេវ កាមតណ្ហាទយោ ហោន្តីតិ។ ឯវំ –

> "និទ្ទេសត្ថេន និទ្ទេស, វិត្ថារា វិត្ថារស្ស ច;
> បុន សង្គហតោ តណ្ហា, វិញ្ញាតព្វា វិភាវិនា"តិ។

វេទនានិទ្ទេសេ **វេទនាកាយា**តិ វេទនាសមូហា។ **ចក្ខុសម្ផស្សជា វេទនា...បេ.... មនោសម្ផស្សជាវេទនា**តិ ឯតំ "ចក្ខុសម្ផស្សជាវេទនា អត្ថិ កុសលា, អត្ថិ អកុសលា, អត្ថិ អព្យាកតា"តិ ឯវំ វិភង្គេ (វិភ. ៣៤) អាគតត្តា ចក្ខុទ្វារាទីសុ បវត្តានំ កុសលាកុសលាព្យាកតវេទនានំ "សារិបុត្តោ មន្តាណិបុត្តោ"តិ ឯវមាទីសុ មាតិតោ នាមំ វិយ មាតិសទិសតោ វត្ថុតោ នាមំ។ វចនត្ថោ បនេត្ថ – ចក្ខុសម្ផស្សហេតុ ជាតា វេទនា ចក្ខុសម្ផស្សជា វេទនាតិ។ ឯសេវ នយោ សព្វត្ថ។ អយំ តាវេត្ថ សព្វសង្គាហិកា កថា។ វិបាកវសេន បន ចក្ខុទ្វារេ ទ្វេ ចក្ខុវិញ្ញាណានិ, ទ្វេ មនោធាតុយោ, តិស្សោ មនោវិញ្ញាណធាតុយោតិ ឯតាហិ សម្បយុត្តវសេន វេទនា វេទិតព្វា។ ឯសេវ នយោ សោតទ្វារាទីសុ។ មនោទ្វារេ មនោវិញ្ញាណធាតុសម្បយុត្តាវ។

ផស្សនិទ្ទេសេ **ចក្ខុសម្ផស្សោ**តិ ចក្ខុម្ហិ សម្ផស្សោ។ ឯស នយោ សព្វត្ថ។ **ចក្ខុសម្ផស្សោ...បេ.... កាយសម្ផស្សោ**តិ ឯត្តាវតា ច កុសលាកុសលវិបាកា បញ្ចវត្ថុកា ទស ផស្សា វុត្តា ហោន្តិ។ **មនោសម្ផស្សោ**តិ ឥមិនា សេសពាវីសតិលោកិយវិបាកមនសម្បយុត្តា ផស្សា។

សឡាយតននិទ្ទេសេ **ចក្ខាយតន**ន្តិអាទីសុ យំ វត្តព្វំ, តំ វិសុទ្ធិមគ្គេ ខន្ធនិទ្ទេសេ ចេវ អាយតននិទ្ទេសេ ច វុត្តមេវ។

នាមរូបនិទ្ទេសេ នមនលក្ខណំ **នាមំ**។ រុប្បនលក្ខណំ **រូបំ**។ វិភជនេ បនស្ស **វេទនា**តិ វេទនាក្ខន្ធោ, **សញ្ញា**តិ សញ្ញាក្ខន្ធោ, **ចេតនា ផស្សោ មនសិការោ**តិ សង្ខារក្ខន្ធោ វេទិតព្វោ។ កាមញ្ច អញ្ញេបិ សង្ខារក្ខន្ធសង្គហិតា ធម្មា សន្តិ, ឥមេ បន តយោ សព្វទុព្វលេសុបិ ចិត្តេសុ សន្តិ, តស្មា ឯតេសំយេវ វសេនេត្ថ សង្ខារក្ខន្ធោ ទស្សិតោ។ **ចត្តារោ ច មហាភូតា**តិ ឯត្ថ **ចត្តារោ**តិ គណនបរិច្ឆេទោ។ **មហាភូតា**តិ បថវីអាបតេជវាយានមេតំ អធិវចនំ។ យេន បន ការណេន តានិ មហាភូតានីតិ វុច្ចន្តិ, យោ ចេត្ថ អញ្ញោ វិនិច្ឆយនយោ, សោ សព្វោ វិសុទ្ធិមគ្គេ រូបក្ខន្ធនិទ្ទេសេ វុត្តោ។ **ចតុន្នញ្ច មហាភូតានំ ឧបាទាយា**តិ ឯត្ថ បន **ចតុន្ន**ន្តិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ, ចត្តារិ មហាភូតានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧបាទាយា**តិ ឧបាទិយិត្វា, គហេត្វាតិ អត្ថោ។ និស្សាយាតិបិ ឯកេ។ "វត្តមាន"ន្តិ អយញ្ចេត្ថ បាឋសេសោ។ សមូហត្ថេ វា ឯតំ សាមិវចនំ, ចតុន្នំ មហាភូតានំ សមូហំ ឧបាទាយ វត្តមានំ រូបន្តិ

ឯត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ សព្ពថាបិ យានិ ច ចត្តារិ បថវីអាទីនិ មហាភូតានិ, យញ្ច ចតុន្នំ មហាភូតានំ ឧបាទាយ វត្តមានំ ចក្ខាយតនាទិភេទេន អភិធម្មបាឡិយមេវ វុត្តំ តេវីសតិវិធំ រូបំ, តំ សព្ពម្បិ រូបន្តិ វេទិតព្ពំ។

វិញ្ញាណនិទ្ទេសេ **ចក្ខុវិញ្ញាណ**ន្តិ ចក្ខុម្ហិ វិញ្ញាណំ, ចក្ខុតោ វា ជាតំ វិញ្ញាណន្តិ **ចក្ខុវិញ្ញាណំ**។ ឯវំ សោតឃានជិវ្ហាកាយវិញ្ញាណានិ។ ឥតរំ បន មនោយេវ វិញ្ញាណន្តិ **មនោវិញ្ញាណំ**។ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណវជ្ជិតតេភូមកវិបាកចិត្តស្សេតំ អធិវចនំ។

សង្ខារនិទ្ទេសេ អភិសង្ខរណលក្ខណោ **សង្ខារោ**។ វិភជនេ បនស្ស **កាយសង្ខារោ**តិ កាយតោ បវត្តសង្ខារោ។ កាយទ្វារេ ចោបនវសេន បវត្តានំ កាមាវចរកុសលតោ អដ្ឋន្នំ, អកុសលតោ ទ្វាទសន្នន្តិ វីសតិយា កាយសញ្ចេតនានមេតំ អធិវចនំ។ **វចីសង្ខារោ**តិ វចនតោ បវត្តសង្ខារោ, វចីទ្វារេ វចនភេទវសេន បវត្តានំ វីសតិយា ឯវ វចីសញ្ចេតនានមេតំ អធិវចនំ។ **ចិត្តសង្ខារោ**តិ ចិត្តតោ បវត្តសង្ខារោ, កាយវចីទ្វារេ ចោបនំ អកត្វា រហោ និសីទិត្វា ចិន្តេន្តស្ស បវត្តានំ លោកិយកុសលាកុសលវសេន ឯកូនតឹសមនោសញ្ចេតនានមេតំ អធិវចនំ។

អវិជ្ជានិទ្ទេសេ **ទុក្ខេ អញ្ញាណ**ន្តិ ទុក្ខសច្ចេ អញ្ញាណំ, មោហស្សេតំ អធិវចនំ។ ឯស នយោ **ទុក្ខសមុទយេ អញ្ញាណ**ន្តិអាទីសុ។ តត្ថ ចតូហិ ការណេហិ ទុក្ខេ អញ្ញាណំ វេទិតព្ពំ អន្តោគធតោ វត្ថុតោ អារម្មណតោ បដិច្ឆាទនតោ ច។ តថា ហិ តំ ទុក្ខសច្ចបរិយាបន្នត្តា ទុក្ខេ អន្តោគធំ, ទុក្ខសច្ចញ្ចស្ស និស្សយបច្ចយភាវេន វត្ថុ, អារម្មណបច្ចយភាវេន អារម្មណំ, ទុក្ខសច្ចំ ឯតំ បដិច្ឆាទេតិ តស្ស យាថាវលក្ខណបដិវេធនិវារណេន ញាណប្បវត្តិយា ចេត្ថ អប្បទានេន។

ទុក្ខសមុទយេ អញ្ញាណំ តីហិ ការណេហិ វេទិតព្ពំ វត្ថុតោ អារម្មណតោ បដិច្ឆាទនតោ ច។ និរោធេ បដិបទាយ ច អញ្ញាណំ ឯកេនេវ ការណេន វេទិតព្ពំ បដិច្ឆាទនតោ។ និរោធបដិបទានញ្ហិ បដិច្ឆាទកមេវ អញ្ញាណំ តេសំ យាថាវលក្ខណបដិវេធនិវារណេន តេសុ ច ញាណប្បវត្តិយា អប្បទានេន។ ន បន តំ តត្ថ អន្តោគធំ តស្មឹ សច្ចទ្វយេ អបរិយាបន្នត្តា, ន តស្ស តំ សច្ចទ្វយំ វត្ថុ អសហជាតត្តា, នារម្មណំ, តទារព្ភ អប្បវត្តនតោ។ បច្ឆិមញ្ហិ សច្ចទ្វយំ គម្ភីរត្តា ទុទ្ទសំ, ន តត្ថ អន្ធភូតំ អញ្ញាណំ បវត្តតិ។ បុរិមំ បន វចនីយត្ថេន សភាវលក្ខណស្ស ទុទ្ទសត្តា គម្ភីរំ, តត្ថ វិបល្លាសគាហវសេន បវត្តតិ។

អបិច "ទុក្ខេ"តិ ឯត្តាវតា សង្គហតោ វត្ថុតោ អារម្មណតោ កិច្ចតោ ច អវិជ្ជា ទីបិតា។ "ទុក្ខសមុទយេ"តិ ឯត្តាវតា វត្ថុតោ អារម្មណតោ កិច្ចតោ ច។ "ទុក្ខនិរោធេ ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយា"តិ ឯត្តាវតា កិច្ចតោ។ អវិសេសតោ បន "អញ្ញាណ"ន្តិ ឯតេន សភាវតោ និទ្ទិដ្ឋាតិ ញាតព្ពា។

ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេតិ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ។ **និរោធោ ហោតី**តិ អនុប្បាទោ ហោតិ។ អបិចេត្ថ សព្ពេហេវ តេហិ និរោធបទេហិ និព្ពានំ ទេសិតំ។ និព្ពានញ្ហិ អាគម្ម តេ តេ ធម្មា និរុជ្ឈន្តិ, តស្មា តំ តេសំ តេសំ និរោធោតិ វុច្ចតិ។ ឥតិ ភគវា ឥមស្មឹ សុត្តេ ទ្វាទសហិ បទេហិ វដ្ដវិវដ្ដំ ទេសេន្តោ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសនំ និដ្ឋបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ វុត្តនយេនេវ បញ្ចសតា ភិក្ខូ អរហត្តេ បតិដ្ឋហឹសូតិ។

វិភង្គសុត្តំ ទុតិយំ។

៣. បដិបទាសុត្តវណ្ណនា

៣. តតិយេ **មិច្ឆាបដិបទ**ន្តិ អយំ តាវ អនិយ្យានិកបដិបទា។ ននុ ច អវិជ្ជាបច្ចយា បុញ្ញាភិសង្ខារោបិ អត្ថិ អានេញ្ជាភិសង្ខារោបិ, សោ កថំ មិច្ឆាបដិបទា ហោតីតិ។ វដ្ដសីសត្តា។ យញ្ហិ កិញ្ចិ ភវត្តយសង្ខាតំ វដ្ដំ បត្ថេត្វា បវត្តិតំ, អន្តមសោ បញ្ចាភិញ្ញា អដ្ឋ វា បន សមាបត្តិយោ, សព្ពំ តំ វដ្ដបក្ខិយំ វដ្ដសីសន្តិ វដ្ដសីសត្តា មិច្ឆាបដិបទាវ ហោតិ។ យំ បន កិញ្ចិ វិវដ្ដំ និព្ពានំ បត្ថេត្វា បវត្តិតំ, អន្តមសោ ឧឡុង្កយាគុមត្តទានម្បិ បណ្ណមុដ្ឋិទានមត្តម្បិ, សព្ពំ តំ វិវដ្ដបក្ខិយំ វិវដ្ដនិស្សិតំ, វិវដ្ដបក្ខិកត្តា សម្មាបដិបទាវ ហោតិ។ អប្បមត្តកម្បិ ហិ បណ្ណមុដ្ឋិមត្តទានកុសលំ វា ហោតុ មហន្តំ វេលាមទានាទិកុសលំ វា, សចេ វដ្ដសម្បត្តឹ បត្ថេត្វា វដ្ដនិស្សិតវសេន មិច្ឆា ឋបិតំ ហោតិ, វដ្ដមេវ អាហរិតុំ សក្កោតិ, នោ វិវដ្ដំ។ "ឥទំ មេ ទានំ អាសវក្ខយាវហំ ហោតូ"តិ ឯវំ បន វិវដ្ដំ បត្ថេន្តេន វិវដ្ដវសេន សម្មា ឋបិតំ អរហត្តម្បិ បច្ចេកពោធិញាណម្បិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណម្បិ ទាតុំ សក្កោតិយេវ, ន អរហត្តំ អប្បត្វា បរិយោសានំ គច្ឆតិ។ ឥតិ អនុលោមវសេន មិច្ឆាបដិបទា, បដិលោមវសេន សម្មាបដិបទា ទេសិតាតិ វេទិតព្ពា។ ននុ ចេត្ថ បដិបទា បុច្ឆិតា, និព្ពានំ ភាជិតំ, និយ្យាតនេបិ បដិបទាវ និយ្យាតិតា។ ន ច និព្ពានស្ស បដិបទាតិ នាមំ, សវិបស្សនានំ បន ចតុន្នំ មគ្គានមេតំ នាមំ, តស្មា បុច្ឆានិយ្យាតនេហិ

បទភាជនំ ន សមេតីតិ។ នោ ន សមេតិ, កស្មា? ផលេន បដិបទាយ ទស្សិតត្តា។ ផលេន ហេតុ បដិបទា ទស្សិតា។ "អវិជ្ជាយ ត្វេវ អសេសវិរាគនិរោធា សង្ខារនិរោធោ"តិ ឯតំ និរោធសង្ខាតំ និព្ពានំ យស្សា បដិបទាយ ផលំ, អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, សម្មាបដិបទាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ ឥមស្មិញ្ហិ អត្ថេ អសេសវិរាគនិរោធាតិ ឯត្ថ វិរាគោ និរោធស្សេវ វេវចនំ, អសេសវិរាគា អសេសនិរោធាតិ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ។ យេន វា វិរាគសង្ខាតេន មគ្គេន អសេសនិរោធោ ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ ឯតំ បទភាជនំ វុត្តំ។ ឯវញ្ហិ សតិ សានុភាវា បដិបទា វិភត្តា ហោតិ។ ឥតិ ឥមស្មិម្បិ សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិតន្តិ។ តតិយំ។

៤. វិបស្សីសុត្តវណ្ណនា

៤. ចតុត្ថេ **វិបស្សិស្សា**តិ តស្ស កិរ ពោធិសត្តស្ស យថា លោកិយមនុស្សានំ កិញ្ចិទេវ បស្សន្តានំ បរិត្តកម្មាភិនិព្ពត្តស្ស កម្មជបសាទស្ស ទុព្ពលត្តា អក្ខីនិ វិប្ផន្ទន្តិ , ន ឯវំ វិប្ផន្ទិំសុ។ ពលវកម្មនិព្ពត្តស្ស បន កម្មជបសាទស្ស ពលវត្តា អវិប្ផន្ទន្តេហិ អនិមិសេហិ ឯវ អក្ខីហិ បស្សិ សេយ្យថាបិ ទេវា តាវតិំសា។ តេន វុត្តំ – "អនិមិសន្តោ កុមារោ បេក្ខតីតិ ខោ, ភិក្ខវេ, វិបស្សិស្ស កុមារស្ស 'វិបស្សី វិបស្សី'ត្វេវ សមញ្ញា ឧទបាទី"តិ (ទី. និ. ២.៤០)។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – អន្តរន្តរា និមិសជនិតន្ធការវិរហេន វិសុទ្ធំ បស្សតិ, វិវដេហិ វា អក្ខីហិ បស្សតីតិ **វិបស្សី**។ ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ បច្ឆិមភវិកានំ សព្ពពោធិសត្តានំ ពលវកម្មនិព្ពត្តស្ស កម្មជបសាទស្ស ពលវត្តា អក្ខីនិ ន វិប្ផន្ទន្តិ, សោ បន ពោធិសត្តោ ឯតេនេវ នាមំ លភិ។

អបិច វិចេយ្យ វិចេយ្យ បស្សតីតិ **វិបស្សី,** វិចិនិត្វា វិចិនិត្វា បស្សតីតិ អត្ថោ។ ឯកទិវសំ កិរ វិនិច្ឆយដ្ឋានេ និសីទិត្វា អត្ថេ អនុសាសន្តស្ស រញ្ញោ អលង្កតបដិយត្តំ មហាបុរិសំ អាហរិត្វា អង្កេ ឋបយិំសុ។ តស្ស តំ អង្កេ កត្វា បលាឡយមានស្សេវ អមច្ចា សាមិកំ អស្សាមិកំ អកំសុ។ ពោធិសត្តោ អនត្តមនសទ្ទំ និច្ឆារេសិ។ រាជា "កិមេតំ ឧបធារេថា"តិ អាហ។ ឧបធារយមានា អញ្ញំ អទិស្វា "អដ្ដស្ស ទុព្ពិនិច្ឆិតត្តា ឯវំ កតំ ភវិស្សតី"តិ បុន សាមិកមេវ សាមិកំ កត្វា "ញត្វា នុ ខោ កុមារោ ឯវំ ករោតី"តិ? វីមំសន្តា បុន សាមិកំ អស្សាមិកមកំសុ។ បុន ពោធិសត្តោ តថេវ សទ្ទំ និច្ឆារេសិ។ អថ រាជា "ជានាតិ មហាបុរិសោ"តិ តតោ បដ្ឋាយ អប្បមត្តោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ "វិចេយ្យ វិចេយ្យ កុមារោ អត្ថេ បនាយតិ ញាយេនាតិ ខោ, ភិក្ខវេ, វិបស្សិស្ស កុមារស្ស ភិយ្យោសោមត្តាយ 'វិបស្សី វិបស្សី'ត្វេវ សមញ្ញា ឧទបាទី"តិ (ទី. និ. ២.៤១)។

ភគវតោតិ ភាគ្យសម្បន្នស្ស។ **អរហតោ**តិ រាគាទិអរីនំ ហតត្តា, សំសារចក្កស្ស វា អរានំ ហតត្តា, បច្ចយានំ វា អរហត្តា អរហាតិ ឯវំ គុណតោ ឧប្បន្ននាមធេយ្យស្ស។ **សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា**តិ សម្មា នយេន ហេតុនា សាមំ បច្ចត្តបុរិសការេន ចត្តារិ សច្ចានិ ពុទ្ធស្ស។ **បុព្ពេវ សម្ពោធា**តិ សម្ពោធោ វុច្ចតិ ចតូសុ មគ្គេសុ ញាណំ, តតោ បុព្ពេ។ **ពោធិសត្តស្សេវ សតោ**តិ ឯត្ថ **ពោធី**តិ ញាណំ, ពោធិមា សត្តោ **ពោធិសត្តោ,** ញាណវា បញ្ញវា បណ្ឌិតោតិ អត្ថោ។ បុរិមពុទ្ធានញ្ហិ បាទមូលេ អភិនីហារតោ បដ្ឋាយ បណ្ឌិតោវ សោ សត្តោ, ន អន្ធពាលោតិ ពោធិសត្តោ។ យថា វា ឧទកតោ ឧគ្គន្ត្វា ឋិតំ បរិបាកគតំ បទុមំ សូរិយរស្មិសម្ផស្សេន អវស្សំ ពុជ្ឈិស្សតីតិ ពុជ្ឈនកបទុមន្តិ វុច្ចតិ, ឯវំ ពុទ្ធានំ សន្តិកេ ព្យាករណស្ស លទ្ធត្តា អវស្សំ អនន្តរាយេន បារមិយោ បូរេត្វា ពុជ្ឈិស្សតីតិ ពុជ្ឈនកសត្តោតិបិ **ពោធិសត្តោ**។ យា ច ឯសា ចតុមគ្គញាណសង្ខាតា ពោធិ, តំ បត្ថយមានោ បវត្តតីតិ ពោធិយំ សត្តោ អាសត្តោតិបិ **ពោធិសត្តោ**។ ឯវំ គុណតោ ឧប្បន្ននាមវសេន ពោធិសត្តស្សេវ សតោ។ **កិច្ឆ**ន្តិ ទុក្ខំ។ **អាបន្នោ**តិ អនុប្បត្តោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – អហោ អយំ សត្តលោកោ ទុក្ខំ អនុប្បត្តោតិ។ **ចវតិ ច ឧបបជ្ជតិ ចា**តិ ឥទំ អបរាបរំ ចុតិបដិសន្ធិវសេន វុត្តំ។ **និស្សរណ**ន្តិ និព្ពានំ។ តញ្ហិ ជរាមរណទុក្ខតោ និស្សដត្តា តស្ស និស្សរណន្តិ វុច្ចតិ។ **កុទាស្សុ នាមា**តិ កតរស្មិំ នុ ខោ កាលេ។

យោនិសោ មនសិការាតិ ឧបាយមនសិការេន បថមនសិការេន។ **អហុ បញ្ញាយ អភិសមយោ**តិ បញ្ញាយ សទ្ធិំ ជរាមរណការណស្ស អភិសមយោ សមវាយោ សមាយោគោ អហោសិ, "ជាតិបច្ចយា ជរាមរណ"ន្តិ ឥទំ តេន ទិដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ អថ វា **យោនិសោ មនសិការា អហុ បញ្ញាយា**តិ យោនិសោ មនសិការេន ច បញ្ញាយ ច អភិសមយោ អហុ។ "ជាតិយា ខោ សតិ ជរាមរណ"ន្តិ, ឯវំ ជរាមរណការណស្ស បដិវេធោ អហោសីតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

ឥតិ ហិទន្តិ ឯវមិទំ។ **សមុទយោ សមុទយោ**តិ ឯកាទសសុ ឋានេសុ សង្ខារាទីនំ សមុទយំ សម្បិណ្ឌេត្វា និទ្ទិសតិ។ **បុព្ពេ អននុស្សុតេសូ**តិ "អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារានំ សមុទយោ ហោតី"តិ។ ឯវំ ឥតោ បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ, ចតូសុ វា អរិយសច្ចធម្មេសុ។ **ចក្ខុ**ន្តិអាទីនិ ញាណវេវចនានេវ។ ញាណមេវ ហេត្ថ ទស្សនដ្ឋេន **ចក្ខុ**, ញាតដ្ឋេន **ញាណំ**, បជាននដ្ឋេន **បញ្ញា**, បដិវេធនដ្ឋេន **វិជ្ជា**, ឱភាសនដ្ឋេន **អាលោកោ**តិ

វុត្តំ ។ តំ បនេតំ ចតូសុ សច្ចេសុ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ និទ្ទិដ្ឋន្តិ វេទិតព្ពំ។ និរោធវារេបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ចតុត្ថំ។

៥-១០. សិខីសុត្តាទិវណ្ណនា

៥-១០. បញ្ចមាទីសុ **សិខិស្ស, ភិក្ខវេ**តិអាទីនំ បទានំ “សិខិស្សបិ, ភិក្ខវេ”តិ ន ឯវំ យោជេត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ កស្មា? ឯកាសនេ អទេសិតត្តា។ នានាឋានេសុ ហិ ឯតានិ ទេសិតានិ, អត្ថោ បន សព្ពត្ថ សទិសោយេវ។ សព្ពពោធិសត្តានញ្ហិ ពោធិបល្លង្កេ និសិន្នានំ ន អញ្ញោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ទេវោ វា មារោ វា ព្រហ្មា វា អាចិក្ខតិ – “អតីតេ ពោធិសត្តា បច្ចយាការំ សម្មសិត្វា ពុទ្ធា ជាតា”តិ។ យថា បន បឋមកប្បិកកាលេ ទេវេ វុដ្ឋេ ឧទកស្ស គតមគ្គេនេវ អបរាបរំ វុដ្ឋិឧទកំ គច្ឆតិ, ឯវំ តេហិ តេហិ បុរិមពុទ្ធេហិ គតមគ្គេនេវ បច្ឆិមា បច្ឆិមា គច្ឆន្តិ។ សព្ពពោធិសត្តា ហិ អានាបានចតុត្ថជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ បច្ចយាការេ ញាណំ ឱតារេត្វា តំ អនុលោមបដិលោមំ សម្មសិត្វា ពុទ្ធា ហោន្តីតិ បដិបាដិយា សត្តសុ សុត្តេសុ ពុទ្ធវិបស្សនា នាម កថិតាតិ។

ពុទ្ធវគ្គោ បឋមោ។

២. អាហារវគ្គោ

១. អាហារសុត្តវណ្ណនា

១១. អាហារវគ្គស្ស បឋមេ **អាហារា**តិ បច្ចយា។ បច្ចយា ហិ អាហរន្តិ អត្តនោ ផលំ, តស្មា អាហារាតិ វុច្ចន្តិ។ **ភូតានំ វា សត្តាន**ន្តិអាទីសុ **ភូតា**តិ ជាតា និព្ពត្តា។ **សម្ភវេសិនោ**តិ យេ សម្ភវំ ជាតិំ និព្ពត្តិំ ឯសន្តិ គវេសន្តិ។ តត្ថ ចតូសុ យោនីសុ អណ្ឌជជលាពុជា សត្តា យាវ អណ្ឌកោសំ វត្ថិកោសញ្ច ន ភិន្ទន្តិ, តាវ សម្ភវេសិនោ នាម, អណ្ឌកោសំ វត្ថិកោសញ្ច ភិន្ទិត្វា ពហិ និក្ខន្តា ភូតា នាម។ សំសេទជា ឱបបាតិកា ច បឋមចិត្តក្ខណេ សម្ភវេសិនោ នាម, ទុតិយចិត្តក្ខណតោ បភុតិ ភូតា នាម។ យេន វា ឥរិយាបថេន ជាយន្តិ, យាវ តតោ អញ្ញំ ន បាបុណន្តិ, តាវ សម្ភវេសិនោ នាម, តតោ បរំ ភូតា នាម។ អថ វា **ភូតា**តិ ជាតា អភិនិព្ពត្តា, យេ ភូតា អភិនិព្ពត្តាយេវ, ន បុន ភវិស្សន្តីតិ សង្ខ្យំ គច្ឆន្តិ, តេសំ ខីណាសវានំ ឯតំ អធិវចនំ។ សម្ភវមេសន្តីតិ **សម្ភវេសិនោ**។ អប្បហីនភវសំយោជនត្តា អាយតិម្បិ សម្ភវំ ឯសន្តានំ សេក្ខបុថុជ្ជនានមេតំ អធិវចនំ។ ឯវំ សព្ពថាបិ ឥមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ សព្ពសត្តេ បរិយាទិយតិ។ **វា**សទ្ទោ ចេត្ថ សម្បិណ្ឌនត្ថោ, តស្មា ភូតានញ្ច សម្ភវេសីនញ្ចាតិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឋិតិយាតិ ឋិតត្ថំ។ **អនុគ្គហាយា**តិ អនុគ្គហត្ថំ។ វចនភេទោយេវ ចេស, អត្ថោ បន ទ្វិន្នម្បិ បទានំ ឯកោយេវ។ អថ វា **ឋិតិយា**តិ តស្ស តស្ស សត្តស្ស ឧប្បន្នធម្មានំ អនុប្បពន្ធវសេន អវិច្ឆេទាយ។ **អនុគ្គហាយា**តិ អនុប្បន្នានំ ឧប្បាទាយ។ ឧភោបិ ចេតានិ “ភូតានំ វា ឋិតិយា ចេវ អនុគ្គហាយ ច, សម្ភវេសីនំ វា ឋិតិយា ចេវ អនុគ្គហាយ ចា”តិ ឯវំ ឧភយត្ថ ទដ្ឋព្ពានីតិ។

កពឡីការោ អាហារោតិ កពឡំ កត្វា អជ្ឈោហរិតព្ពកោ អាហារោ, ឱទនកុម្មាសាទិវត្ថុកាយ ឱជាយេតំ អធិវចនំ។ **ឱឡារិកោ វា សុខុមោ វា**តិ វត្ថុឱឡារិកតាយ ឱឡារិកោ, សុខុមតាយ សុខុមោ។ សភាវេន បន សុខុមរូបបរិយាបន្នត្តា កពឡីការោ អាហារោ សុខុមោវ ហោតិ។ សាបិ ចស្ស វត្ថុតោ ឱឡារិកតា សុខុមតា ច ឧបាទាយុបាទាយ វេទិតព្ពា។ កុម្ភីលានញ្ហិ អាហារំ ឧបាទាយ មោរានំ អាហារោ សុខុមោ។ កុម្ភីលា កិរ បាសាណេ គិលន្តិ, តេ ច នេសំ កុច្ឆិប្បត្តា វិលីយន្តិ។ មោរា សប្បវិច្ឆិកាទិបាណេ ខាទន្តិ។ មោរានំ បន អាហារំ ឧបាទាយ តរច្ឆានំ អាហារោ សុខុមោ។ តេ កិរ តិវស្សឆឌ្ឌិតានិ វិសាណានិ ចេវ អដ្ឋីនិ ច ខាទន្តិ, តានិ ច នេសំ ខេឡេន តេមិតមត្តានេវ កន្ទមូលំ វិយ មុទុកានិ ហោន្តិ។ តរច្ឆានំ អាហារំ ឧបាទាយ ហត្ថីនំ អាហារោ សុខុមោ។ តេ ហិ នានារុក្ខសាខាទយោ ខាទន្តិ។ ហត្ថីនំ អាហារតោ គវយគោកណ្ណមិគាទីនំ អាហារោ សុខុមោ។ តេ កិរ និស្សារានិ នានារុក្ខបណ្ណាទីនិ ខាទន្តិ។ តេសម្បិ អាហារតោ គុន្នំ អាហារោ សុខុមោ។ តេ អល្លសុក្ខតិណានិ ខាទន្តិ។ តេសំ អាហារតោ សសានំ អាហារោ សុខុមោ។ សសានំ អាហារតោ សកុណានំ អាហារោ សុខុមោ។ សកុណានំ អាហារតោ បច្ចន្តវាសីនំ អាហារោ សុខុមោ។ បច្ចន្តវាសីនំ អាហារតោ គាមភោជកានំ អាហារោ សុខុមោ។ គាមភោជកានំ អាហារតោ រាជរាជមហាមត្តានំ អាហារោ សុខុមោ។ តេសម្បិ អាហារតោ ចក្កវត្តិនោ អាហារោ សុខុមោ។ ចក្កវត្តិនោ អាហារតោ ភុម្មានំ ទេវានំ អាហារោ សុខុមោ។ ភុម្មានំ ទេវានំ អាហារតោ ចាតុមហារាជិកានំ។ ឯវំ យាវ បរនិម្មិតវសវត្តីនំ អាហារា វិត្ថារេតព្ពា។ តេសំ បនាហារោ សុខុមោត្វេវ និដ្ឋំ បត្តោ។

ឯត្ថ ច ឱឡារិកេ វត្ថុស្មឹ ឱជា បរិត្តា ហោតិ ទុព្ពលា, សុខុមេ ពលវតី។ តថា ហិ ឯកបត្តបូរម្បិ យាគុំ បីតោ មុហុត្តេនេវ ជិឃច្ឆិតោ ហោតិ យំកិញ្ចិទេវ ខាទិតុកាមោ, សប្បឹ បន បសតមត្តំ បិវិត្វា ទិវសំ អភោត្តុកាមោ ហោតិ។ តត្ថ វត្ថុ កម្មជតេជសង្ខាតំ បរិស្សយំ វិនោទេតិ, ន បន សក្កោតិ បាលេតុំ។ ឱជា បន បាលេតិ, ន សក្កោតិ បរិស្សយំ វិនោទេតុំ។ ទ្វេ បន ឯកតោ ហុត្វា បរិស្សយញ្ចេវ វិនោទេន្តិ បាលេន្តិ ចាតិ។

ផស្សោ ទុតិយោតិ ចក្ខុសម្ផស្សាទិ ឆព្ពិធោបិ ផស្សោ ឯតេសុ ចតូសុ អាហារេសុ ទុតិយោ អាហារោតិ វេទិតព្ពោ។ ទេសនានយោ ឯវ ចេស, តស្មា ឥមិនា នាម ការណេន ទុតិយោ តតិយោ ចាតិ ឥទមេត្ថ ន គវេសិតព្ពំ។ **មនោសញ្ចេតនា**តិ ចេតនាវ វុច្ចតិ។ **វិញ្ញាណ**ន្តិ ចិត្តំ។ ឥតិ ភគវា ឥមស្មឹ ឋានេ ឧបាទិណ្ណកអនុបាទិណ្ណកវសេន ឯករាសឹ កត្វា ចត្តារោ អាហារេ ទស្សេសិ។ កពឡីការាហារោ ហិ ឧបាទិណ្ណកោបិ អត្ថិ អនុបាទិណ្ណកោបិ, តថា ផស្សាទយោ។ តត្ថ សប្បាទីហិ គិលិតានំ មណ្ឌូកាទីនំ វសេន ឧបាទិណ្ណកកពឡីការាហារោ ទដ្ឋព្ពោ។ មណ្ឌូកាទយោ ហិ សប្បាទីហិ គិលិតា អន្តោកុច្ឆិគតាបិ កិញ្ចិ កាលំ ជីវន្តិយេវ។ តេ យាវ ឧបាទិណ្ណកបក្ខេ តិដ្ឋន្តិ, តាវ អាហារត្ថំ ន សាធេន្តិ ។ ភិជ្ជិត្វា បន អនុបាទិណ្ណកបក្ខេ ឋិតា សាធេន្តិ។ តទាបិ ឧបាទិណ្ណកាហារោតិ វុច្ចន្តីតិ។ ឥទំ បន អាចរិយានំ ន រុច្ចតីតិ អដ្ឋកថាយមេវ បដិក្ខិបិត្វា ឥទំ វុត្តំ – ឥមេសំ សត្តានំ ខាទន្តានម្បិ អខាទន្តានម្បិ ភុញ្ជន្តានម្បិ អភុញ្ជន្តានម្បិ បដិសន្ធិចិត្តេនេវ សហជាតា កម្មជា ឱជា នាម អត្ថិ, សា យាវបិ សត្តមា ទិវសា បាលេតិ, អយមេវ ឧបាទិណ្ណកកពឡីការាហារោតិ វេទិតព្ពោ។ តេភូមកវិបាកវសេន បន ឧបាទិណ្ណកផស្សាទយោ វេទិតព្ពា, តេភូមកកុសលាកុសលកិរិយវសេន អនុបាទិណ្ណកា។ លោកុត្តរា បន រុឡ្ហីវសេន កថិតាតិ។

ឯត្ថាហ – “យទិ បច្ចយដ្ឋោ អាហារដ្ឋោ, អថ កស្មា អញ្ញេសុបិ សត្តានំ បច្ចយេសុ វិជ្ជមានេសុ ឥមេយេវ ចត្តារោ វុត្តា”តិ? វុច្ចតេ – អជ្ឈត្តិកសន្តតិយា វិសេសបច្ចយត្តា។ វិសេសបច្ចយោ ហិ កពឡីការាហារភក្ខានំ សត្តានំ រូបកាយស្ស កពឡីការោ អាហារោ, នាមកាយេ វេទនាយ ផស្សោ, វិញ្ញាណស្ស មនោសញ្ចេតនា, នាមរូបស្ស វិញ្ញាណំ។ យថាហ – “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, អយំ កាយោ អាហារដ្ឋិតិកោ អាហារំ បដិច្ច តិដ្ឋតិ, អនាហារោ នោ តិដ្ឋតិ (សំ. និ. ៥.១៨៣), តថា ផស្សបច្ចយា វេទនា, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូប”ន្តិ (សំ. និ. ២.១; វិភ. ២២៥)។

កោ បនេត្ថ អាហារោ កឹ អាហរតីតិ? កពឡីការាហារោ ឱជដ្ឋមករូបានិ អាហរតិ ផស្សាហារោ តិស្សោ វេទនា, មនោសញ្ចេតនាហារោ តយោ ភវេ, វិញ្ញាណាហារោ បដិសន្ធិនាមរូបន្តិ។

កថំ? កពឡីការាហារោ តាវ មុខេ ឋបិតមត្តេយេវ អដ្ឋ រូបានិ សមុដ្ឋាបេតិ, ទន្តវិចុណ្ណិតំ បន អជ្ឈោហរិយមានំ ឯកេកំ សិត្ថំ អដ្ឋដ្ឋរូបានិ សមុដ្ឋាបេតិយេវ។ ឯវំ កពឡីការាហារោ ឱជដ្ឋមករូបានិ អាហរតិ។ ផស្សាហារោ បន សុខវេទនីយោ ផស្សោ ឧប្បជ្ជមានោយេវ សុខំ វេទនំ អាហរតិ, ទុក្ខវេទនីយោ ទុក្ខំ, អទុក្ខមសុខវេទនីយោ អទុក្ខមសុខន្តិ ឯវំ សព្ពថាបិ ផស្សាហារោ តិស្សោ វេទនា អាហរតិ។

មនោសញ្ចេតនាហារោ កាមភវូបគំ កម្មំ កាមភវំ អាហរតិ, រូបារូបភវូបគានិ តំ តំ ភវំ។ ឯវំ សព្ពថាបិ មនោសញ្ចេតនាហារោ តយោ ភវេ អាហរតិ។ វិញ្ញាណាហារោ បន យេ ច បដិសន្ធិក្ខណេ តំសម្បយុត្តកា តយោ ខន្ធា, យានិ ច តិសន្តតិវសេន តឹស រូបានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, សហជាតាទិបច្ចយនយេន តានិ អាហរតីតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ វិញ្ញាណាហារោ បដិសន្ធិនាមរូបំ អាហរតីតិ។ ឯត្ថ ច “មនោសញ្ចេតនា តយោ ភវេ អាហរតី”តិ សាសវកុសលាកុសលចេតនាវ វុត្តា។ “វិញ្ញាណំ បដិសន្ធិនាមរូបំ អាហរតី”តិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណមេវ វុត្តំ។ អវិសេសេន បន តំសម្បយុត្តតំសមុដ្ឋានធម្មានំ អាហរណតោបេតេ “អាហារា”តិ វេទិតព្ពា។

ឯតេសុ ចតូសុ អាហារេសុ កពឡីការាហារោ ឧបត្ថម្ភេន្តោ អាហារកិច្ចំ សាធេតិ, ផស្សោ ផុសន្តោយេវ មនោសញ្ចេតនា អាយូហមានាវ, វិញ្ញាណំ វិជានន្តមេវ។ កថំ? កពឡីការាហារោ ហិ ឧបត្ថម្ភេន្តោយេវ កាយដ្ឋបនេន សត្តានំ ឋិតិយា ហោតិ។ កម្មជនិតោបិ ហិ អយំ កាយោ កពឡីការាហារេន ឧបត្ថទ្ធោ ទសបិ វស្សានិ វស្សសតម្បិ យាវ អាយុបរិមាណា តិដ្ឋតិ។ យថា កឹ ? យថា មាតុយា ជនិតោបិ ទារកោ ធាតិយា ថញ្ញាទីនិ បាយេត្វា បោសិយមានោ ចិរំ តិដ្ឋតិ, យថា ច ឧបត្ថម្ភេន ឧបត្ថម្ភិតំ គេហំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “យថា, មហារាជ, គេហេ បបតន្តេ អញ្ញេន ទារុនា ឧបត្ថម្ភិតំ សន្តំ ឯវ តំ គេហំ ន បតតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អយំ កាយោ អាហារដ្ឋិតិកោ អាហារំ បដិច្ច តិដ្ឋតី”តិ។

ឯវំ កពឡីការោ អាហារោ ឧបត្ថម្ភេន្តោ អាហារកិច្ចំ សាធេតិ។

ឯវំ សាធេន្តោបិ ច កពឡីការោ អាហារោ ទ្វិន្នំ រូបសន្តតីនំ បច្ចយោ ហោតិ អាហារសមុដ្ឋានស្ស ច ឧបាទិណ្ណកស្ស ច។ កម្មជានំ អនុបាលកោ ហុត្វា បច្ចយោ ហោតិ, អាហារសមុដ្ឋានានំ ជនកោ ហុត្វាតិ។ ផស្សោ បន សុខាទិវត្ថុភូតំ អារម្មណំ ផុសន្តោយេវ សុខាទិវេទនាបវត្តនេន សត្តានំ ឋិតិយា ហោតិ។ មនោសញ្ចេតនា កុសលាកុសលកម្មវសេន អាយូហមានាយេវ ភវមូលនិប្ផាទនតោ សត្តានំ ឋិតិយា ហោតិ។ វិញ្ញាណំ វិជានន្តមេវ នាមរូបប្បវត្តនេន សត្តានំ ឋិតិយា ហោតីតិ។

ឯវំ ឧបត្ថម្ភនាទិវសេន អាហារកិច្ចំ សាធយមានេសុ បនេតេសុ ចត្តារិ ភយានិ ទដ្ឋព្ពានិ។ សេយ្យថិទំ – កពឡីការាហារេ និកន្តិយេវ ភយំ, ផស្សេ ឧបគមនមេវ, មនោសញ្ចេតនាយ អាយូហនមេវ, វិញ្ញាណេ អភិនិបាតោយេវ ភយន្តិ។ កឹ ការណា? កពឡីការាហារេ ហិ និកន្តឹ កត្វា សីតាទីនំ បុរក្ខតា សត្តា អាហារត្ថាយ មុទ្ទាគណនាទិកម្មានិ ករោន្តា អនប្បកំ ទុក្ខំ និគច្ឆន្តិ។ ឯកច្ចេ ច ឥមស្មឹ សាសនេ បព្ពជិត្វាបិ វេជ្ជកម្មាទិកាយ អនេសនាយ អាហារំ បរិយេសន្តា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ គារយ្ហា ហោន្តិ, សម្បរាយេបិ, “តស្ស សង្ឃាដិបិ អាទិត្តា សម្បជ្ជលិតា”តិអាទិនា លក្ខណសំយុត្តេ (សំ. និ. ២.២១៨) វុត្តនយេន សមណបេតា ហោន្តិ។ ឥមិនា តាវ ការណេន កពឡីការេ អាហារេ និកន្តិ ឯវ ភយន្តិ វេទិតព្ពា។

ផស្សំ ឧបគច្ឆន្តាបិ ផស្សស្សាទិនោ បរេសំ រក្ខិតគោបិតេសុ ទារាទីសុ ភណ្ឌេសុ អបរជ្ឈន្តិ, តេ សហ ភណ្ឌេន ភណ្ឌសាមិកា គហេត្វា ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ វា ឆិន្ទិត្វា សង្ការកូដេ ឆឌ្ឌេន្តិ , រញ្ញោ វា និយ្យាទេន្តិ។ តតោ តេ រាជា វិវិធា កម្មការណា ការាបេតិ។ កាយស្ស ច ភេទា ទុគ្គតិ តេសំ បាដិកង្ខា ហោតិ។ ឥតិ ផស្សស្សាទមូលកំ ទិដ្ឋធម្មិកម្បិ សម្បរាយិកម្បិ ភយំ សព្ពមាគតមេវ ហោតិ។ ឥមិនា ការណេន ផស្សាហារេ ឧបគមនមេវ ភយន្តិ វេទិតព្ពំ។

កុសលាកុសលកម្មាយូហនេ បន តម្មូលកំ តីសុ ភវេសុ ភយំ សព្ពំ អាគតមេវ ហោតិ។ ឥមិនា ការណេន មនោសញ្ចេតនាហារេ អាយូហនមេវ ភយន្តិ វេទិតព្ពំ។

បដិសន្ធិវិញ្ញាណញ្ច យស្មឹ យស្មឹ ឋានេ អភិនិបតតិ, តស្មឹ តស្មឹ ឋានេ បដិសន្ធិនាមរូបំ គហេត្វាវ និព្ពត្តតិ។ តស្មិញ្ច និព្ពត្តេ សព្ពភយានិ និព្ពត្តានិយេវ ហោន្តិ តម្មូលកត្តាតិ ឥមិនា ការណេន វិញ្ញាណាហារេ អភិនិបាតោយេវ ភយន្តិ វេទិតព្ពោតិ។

កឹនិទានាតិអាទីសុ និទានាទីនិ សព្ពានេវ ការណវេវចនានិ។ ការណញ្ហិ យស្មា ផលំ និទេតិ, “ហន្ទ នំ គណ្ហថា”តិ អប្បេតិ វិយ, តស្មា **និទាន**ន្តិ វុច្ចតិ។ យស្មា តំ តតោ សមុទេតិ ជាយតិ បភវតិ, តស្មា **សមុទយោ ជាតិ បភវោ**តិ វុច្ចតិ។ អយំ បនេត្ថ បទត្ថោ – កឹនិទានំ ឯតេសន្តិ **កឹនិទានា**។ កោ សមុទយោ ឯតេសន្តិ **កឹសមុទយា**។ កា ជាតិ ឯតេសន្តិ **កឹជាតិកា**។ កោ បភវោ ឯតេសន្តិ **កឹបភវា**។ យស្មា បន តេសំ តណ្ហា យថាវុត្តេន អត្ថេន និទានញ្ចេវ សមុទយោ ច ជាតិ ច បភវោ ច, តស្មា “តណ្ហានិទានា”តិអាទិមាហ។ ឯវំ សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថ ច ឥមេ ចត្តារោ អាហារា តណ្ហានិទានាតិ បដិសន្ធឹ អាទឹ កត្វា អត្តភាវសង្ខាតានំ អាហារានំ បុរិមតណ្ហានំ វសេន និទានំ វេទិតព្ពំ។ កថំ? បដិសន្ធិក្ខណេ តាវ បរិបុណ្ណាយតនានំ សត្តានំ សត្តសន្តតិវសេន, សេសានំ តតោ ឩនឩនសន្តតិវសេន ឧប្បន្នរូបព្ភន្តរេ ជាតា ឱជា អត្ថិ, អយំ តណ្ហានិទានោ ឧបាទិណ្ណកកពឡីការាហារោ។ បដិសន្ធិចិត្តសម្បយុត្តា បន ផស្សចេតនា សយញ្ច ចិត្តំ វិញ្ញាណន្តិ ឥមេ តណ្ហានិទានា ឧបាទិណ្ណក-ផស្សមនោសញ្ចេតនា-វិញ្ញាណាហារាតិ ឯវំ តាវ បុរិមតណ្ហានិទានា បដិសន្ធិកា អាហារា។ យថា ច បដិសន្ធិកា, ឯវំ តតោ បរំ បឋមភវង្គចិត្តក្ខណាទិនិព្ពត្តាបិ វេទិតព្ពា។

យស្មា បន ភគវា ន កេវលំ អាហារានមេវ និទានំ ជានាតិ, អាហារនិទានភូតាយ តណ្ហាយបិ, តណ្ហាយ និទានានំ វេទនាទីនម្បិ និទានំ ជានាតិយេវ, តស្មា **តណ្ហា ចាយំ, ភិក្ខវេ, កឹនិទានា**តិអាទិនា នយេន វដ្ដំ ទស្សេត្វា វិវដ្ដំ ទស្សេសិ។ ឥមស្មិញ្ច បន ឋានេ ភគវា អតីតាភិមុខំ ទេសនំ កត្វា អតីតេន វដ្ដំ ទស្សេតិ។ កថំ? អាហារវសេន ហិ អយំ អត្តភាវោ គហិតោ។

តណ្ហាតិ ឥមស្សត្តភាវស្ស ជនកំ កម្មំ, វេទនាផស្សសឡាយតននាមរូបវិញ្ញាណានិ យស្មឹ អត្តភាវេ ឋត្វា កម្មំ អាយូហិតំ, តំ ទស្សេតុំ វុត្តានិ, អវិជ្ជាសង្ខារា តស្សត្តភាវស្ស ជនកំ កម្មំ។ ឥតិ ទ្វីសុ ឋានេសុ អត្តភាវោ, ទ្វីសុ តស្ស ជនកំ កម្មន្តិ សង្ខេបេន កម្មញ្ចេវ កម្មវិបាកញ្ចាតិ, ទ្វេបិ ធម្មេ ទស្សេន្តេន អតីតាភិមុខំ ទេសនំ កត្វា អតីតេន វដ្ដំ ទស្សិតំ។

តត្រាយំ ទេសនា អនាគតស្ស អទស្សិតត្តា អបរិបុណ្ណាតិ ន ទដ្ឋព្ពា។ នយតោ បន បរិបុណ្ណាត្វេវ ទដ្ឋព្ពា។ យថា ហិ ចក្ខុមា បុរិសោ ឧទកបិដ្ឋេ និបន្នំ សុំសុមារំ ទិស្វា តស្ស បរភាគំ ឱលោកេន្តោ គីវំ បស្សេយ្យ, ឱរតោ បិដ្ឋឹ, បរិយោសានេ នង្គុដ្ឋមូលំ, ហេដ្ឋា កុច្ឆឹ ឱលោកេន្តោ បន ឧទកគតំ អគ្គនង្គុដ្ឋញ្ចេវ ចត្តារោ ច ហត្ថបាទេ ន បស្សេយ្យ, សោ ន ឯត្តាវតា “អបរិបុណ្ណោ សុំសុមារោ”តិ គណ្ហាតិ, នយតោ បន បរិបុណ្ណោត្វេវ គណ្ហាតិ, ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្វំ។

ឧទកបិដ្ឋេ និបន្នសុំសុមារោ វិយ ហិ តេភូមកវដ្ដំ។ តីរេ ឋិតោ ចក្ខុមា បុរិសោ វិយ យោគាវចរោ។ តេន បុរិសេន ឧទកបិដ្ឋេ សុំសុមារស្ស ទិដ្ឋកាលោ វិយ យោគិនា អាហារវសេន ឥមស្សត្តភាវស្ស ទិដ្ឋកាលោ។ បរតោ គីវាយ ទិដ្ឋកាលោ វិយ ឥមស្សត្តភាវស្ស ជនិកាយ តណ្ហាយ ទិដ្ឋកាលោ។ បិដ្ឋិយា ទិដ្ឋកាលោ វិយ យស្មឹ អត្តភាវេ តណ្ហាសង្ខាតំ កម្មំ កតំ, វេទនាទិវសេន តស្ស ទិដ្ឋកាលោ។ នង្គុដ្ឋមូលស្ស ទិដ្ឋកាលោ វិយ តស្សត្តភាវស្ស ជនកានំ អវិជ្ជាសង្ខារានំ ទិដ្ឋកាលោ។ ហេដ្ឋា កុច្ឆឹ ឱលោកេន្តស្ស បន អគ្គនង្គុដ្ឋញ្ចេវ ចត្តារោ ច ហត្ថបាទេ អទិស្វាបិ “អបរិបុណ្ណោ សុំសុមារោ”តិ អគហេត្វា នយតោ បរិបុណ្ណោត្វេវ គហណំ វិយ យត្ថ យត្ថ បច្ចយវដ្ដំ បាឡិយំ ន អាគតំ, តត្ថ តត្ថ “ទេសនា អបរិបុណ្ណា”តិ អគហេត្វា នយតោ បរិបុណ្ណាត្វេវ គហណំ វេទិតព្វំ។ តត្ថ ច អាហារតណ្ហានំ អន្តរេ ឯកោ សន្ធិ, តណ្ហាវេទនានំ អន្តរេ ឯកោ, វិញ្ញាណសង្ខារានំ អន្តរេ ឯកោតិ ឯវំ តិសន្ធិ ចតុសង្ខេបមេវ វដ្ដំ ទស្សិតន្តិ។ បឋមំ។

២. មោឡិយផគ្គុនសុត្តវណ្ណនា

១២. ទុតិយេ **សម្ភវេសីនំ វា អនុគ្គហាយា**តិ ឥមស្មឹយេវ ឋានេ ភគវា ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ កស្មា? ទិដ្ឋិគតិកស្ស និសិន្នត្តា។ តស្សញ្ហិ បរិសតិ មោឡិយផគ្គុនោ នាម ភិក្ខុ ទិដ្ឋិគតិកោ និសិន្នោ។ អថ សត្ថា ចិន្តេសិ – “អយំ ឧដ្ឋហិត្វា មំ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សតិ, អថស្សាហំ វិស្សជ្ជេស្សាមី”តិ បុច្ឆាយ ឱកាសទានត្ថំ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ **មោឡិយផគ្គុនោ**តិ មោឡីតិ ចូឡា វុច្ចតិ។ យថាហ –

“ឆេត្វាន មោឡឹ វរគន្ធវាសិតំ
វេហាយសំ ឧក្ខិបិ សក្យបុង្គវោ;
រតនចង្កោដវរេន វាសវោ,
សហស្សនេត្តោ សិរសា បដិគ្គហី”តិ។

សា តស្ស គិហិកាលេ មហន្តា អហោសិ។ តេនស្ស “មោឡិយផគ្គុនោ”តិ សង្ខា ឧទបាទិ។ បព្ពជិតម្បិ នំ តេនេវ នាមេន សញ្ជានន្តិ។ **ឯតទវោចា**តិ ទេសនានុសន្ធឹ ឃដេន្តោ ឯតំ “កោ នុ ខោ, ភន្តេ, វិញ្ញាណាហារំ អាហារេតី”តិ វចនំ អវោច។ តស្សត្ថោ – ភន្តេ, កោ នាម សោ, យោ ឯតំ វិញ្ញាណាហារំ ខាទតិ វា ភុញ្ជតិ វាតិ?

កស្មា បនាយំ ឥតរេ តយោ អាហារេ អបុច្ឆិត្វា ឥមមេវ បុច្ឆតីតិ? ជានាមីតិ លទ្ធិយា។ សោ ហិ មហន្តេ បិណ្ឌេ កត្វា កពឡីការាហារំ ភុញ្ជន្តេ បស្សតិ, តេនស្ស តំ ជានាមីតិ លទ្ធិ។ តិត្តិរវដ្ដកមោរកុក្កុដាទយោ បន មាតុសម្ផស្សេន យាបេន្តេ ទិស្វា “ឯតេ ផស្សាហារេន យាបេន្តី”តិ តស្ស លទ្ធិ។ កច្ឆបា បន អត្តនោ ឧតុសមយេ មហាសមុទ្ទតោ និក្ខមិត្វា សមុទ្ទតីរេ វាលិកន្តរេ អណ្ឌានិ ឋបេត្វា វាលិកាយ បដិច្ឆាទេត្វា មហាសមុទ្ទមេវ ឱតរន្តិ។ តានិ មាតុអនុស្សរណវសេន ន បូតីនិ ហោន្តិ។ តានិ មនោសញ្ចេតនាហារេន យាបេន្តីតិ តស្ស លទ្ធិ។ កិញ្ចាបិ ថេរស្ស អយំ លទ្ធិ, ន បន ឯតាយ លទ្ធិយា ឥមំ បញ្ហំ បុច្ឆតិ ។ ទិដ្ឋិគតិកោ ហិ ឧម្មត្តកសទិសោ។ យថា ឧម្មត្តកោ បច្ឆឹ គហេត្វា អន្តរវីថឹ ឱតិណ្ណោ គោមយម្បិ បាសាណម្បិ គូថម្បិ ខជ្ជខណ្ឌម្បិ តំ តំ មនាបម្បិ អមនាបម្បិ គហេត្វា បច្ឆិយំ បក្ខិបតិ។ ឯវមេវ ទិដ្ឋិគតិកោ យុត្តម្បិ អយុត្តម្បិ បុច្ឆតិ។ សោ “កស្មា ឥមំ បុច្ឆសី”តិ ន និគ្គហេតព្ពោ, បុច្ឆិតបុច្ឆិតដ្ឋានេ បន គហណមេវ និសេធេតព្វំ។ តេនេវ នំ ភគវា “កស្មា ឯវំ បុច្ឆសី”តិ អវត្វា គហិតគាហមេវ តស្ស មោចេតុំ **នោ កល្លោ បញ្ហោ**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **នោ កល្លោ**តិ អយុត្តោ។ **អាហារេតីតិ អហំ ន វទាមី**តិ អហំ កោចិ សត្តោ វា បុគ្គលោ វា អាហារេតីតិ ន វទាមិ។ **អាហារេតីតិ ចាហំ វទេយ្យ**ន្តិ យទិ អហំ អាហារេតីតិ វទេយ្យំ។ **តត្រស្ស កល្លោ បញ្ហោ**តិ តស្មឹ មយា ឯវំ វុត្តេ អយំ បញ្ហោ យុត្តោ ភវេយ្យ។ **កិស្ស នុ ខោ, ភន្តេ, វិញ្ញាណាហារោ**តិ, ភន្តេ, អយំ វិញ្ញាណាហារោ កតមស្ស ធម្មស្ស បច្ចយោតិ អត្ថោ។ **តត្រ កល្លំ វេយ្យាករណ**ន្តិ តស្មឹ ឯវំ បុច្ឆិតេ បញ្ហេ ឥទំ វេយ្យាករណំ យុត្តំ “វិញ្ញាណាហារោ អាយតឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិយា បច្ចយោ”តិ។ ឯត្ថ ច **វិញ្ញាណាហារោ**តិ បដិសន្ធិចិត្តំ។ **អាយតឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តី**តិ តេនេវ វិញ្ញាណេន សហុប្បន្ននាមរូបំ។ **តស្មឹ ភូតេ សតិ សឡាយតន**ន្តិ តស្មឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិសង្ខាតេ នាមរូបេ ជាតេ សតិ សឡាយតនំ ហោតីតិ អត្ថោ។

សឡាយតនបច្ចយា ផស្សោតិ ឥធាបិ ភគវា ឧត្តរិ បញ្ហស្ស ឱកាសំ ទេន្តោ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទិដ្ឋិគតិកោ ហិ នវបុច្ឆំ ឧប្បាទេតុំ ន សក្កោតិ, និទ្ទិដ្ឋំ និទ្ទិដ្ឋំយេវ បន គណ្ហិត្វា បុច្ឆតិ, តេនស្ស ភគវា ឱកាសំ អទាសិ។ អត្ថោ បនស្ស សព្ពបទេសុ វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពោ។ “កោ នុ ខោ, ភន្តេ, ភវតី”តិ កស្មា ន បុច្ឆតិ? ទិដ្ឋិគតិកស្ស ហិ សត្តោ នាម ភូតោ និព្ពត្តោយេវាតិ លទ្ធិ, តស្មា អត្តនោ លទ្ធិវិរុទ្ធំ ឥទន្តិ ន បុច្ឆតិ។ អបិច ឥទប្បច្ចយា ឥទំ ឥទប្បច្ចយា ឥទន្តិ ពហូសុ ឋានេសុ កថិតត្តា សញ្ញត្តិ ឧបគតោ, តេនាបិ ន បុច្ឆតិ។ សត្ថាបិ “ឥមស្ស ពហុំ បុច្ឆន្តស្សាបិ តិត្តិ នត្ថិ, តុច្ឆបុច្ឆមេវ បុច្ឆតី”តិ ឥតោ បដ្ឋាយ ទេសនំ ឯកាពទ្ធំ កត្វា ទេសេសិ។ **ឆន្នំ ត្វេវា**តិ យតោ បដ្ឋាយ ទេសនារុឡ្ហំ, តមេវ គហេត្វា ទេសនំ វិវដ្ដេន្តោ ឯវមាហ។ ឥមស្មឹ បន សុត្តេ វិញ្ញាណនាមរូបានំ អន្តរេ ឯកោ សន្ធិ, វេទនាតណ្ហានំ អន្តរេ ឯកោ, ភវជាតីនំ អន្តរេ ឯកោតិ។ ទុតិយំ។

៣. សមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

១៣. តតិយេ **សមណា វា ព្រាហ្មណា វា**តិ សច្ចានិ បដិវិជ្ឈិតុំ អសមត្ថា ពាហិរកសមណព្រាហ្មណា។ **ជរាមរណំ នប្បជានន្តី**តិអាទីសុ ជរាមរណំ ន ជានន្តិ ទុក្ខសច្ចវសេន , ជរាមរណសមុទយំ ន ជានន្តិ សហ តណ្ហាយ ជាតិ ជរាមរណស្ស សមុទយោតិ សមុទយសច្ចវសេន, ជរាមរណនិរោធំ ន ជានន្តិ និរោធសច្ចវសេន, បដិបទំ ន ជានន្តិ មគ្គសច្ចវសេន។ ជាតឹ ន ជានន្តិ ទុក្ខសច្ចវសេន, ជាតិសមុទយំ ន ជានន្តិ សហ តណ្ហាយ ភវោ ជាតិសមុទយោតិ សមុទយសច្ចវសេន។ ឯវំ សហ តណ្ហាយ សមុទយំ យោជេត្វា សព្ពបទេសុ ចតុសច្ចវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សាមញ្ញត្ថំ វា ព្រហ្មញ្ញត្ថំ វា**តិ ឯត្ថ អរិយមគ្គោ សាមញ្ញញ្ចេវ ព្រហ្មញ្ញញ្ច។ ឧភយត្ថាបិ បន អត្ថោ នាម អរិយផលំ វេទិតព្ពំ។ ឥតិ ភគវា ឥមស្មឹ សុត្តេ ឯកាទសសុ ឋានេសុ ចត្តារិ សច្ចានិ កថេសីតិ។ តតិយំ។

៤. ទុតិយសមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

១៤. ចតុត្ថេ **ឥមេ ធម្មេ កតមេ ធម្មេ**តិ ឯត្តកំ បបញ្ចំ កត្វា កថិតំ, ទេសនំ បដិវិជ្ឈិតុំ សមត្ថានំ បុគ្គលានំ អជ្ឈាសយេន **ឥមេ ធម្មេ នប្បជានន្តី**តិអាទិ វុត្តំ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។ ចតុត្ថំ។

៥. កច្ចានគោត្តសុត្តវណ្ណនា

១៥. បញ្ចមេ **សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាទិដ្ឋី**តិ យំ បណ្ឌិតា ទេវមនុស្សា តេសុ តេសុ ឋានេសុ សម្មាទស្សនំ វទន្តិ, សព្ពម្បិ តំ ទ្វីហិ បទេហិ សង្ខិបិត្វា បុច្ឆតិ។ **ទ្វយនិស្សិតោ**តិ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ និស្សិតោ។ **យេភុយ្យេនា**តិ ឥមិនា ឋបេត្វា អរិយបុគ្គលេ សេសមហាជនំ ទស្សេតិ។ **អត្ថិតន្តិ** សស្សតំ។ **នត្ថិតន្តិ** ឧច្ឆេទំ។ **លោកសមុទយន្តិ** លោកោ នាម សង្ខារលោកោ, តស្ស និព្ពត្តិ។ **សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោ**តិ សម្មាបញ្ញា នាម សវិបស្សនា មគ្គបញ្ញា, តាយ បស្សន្តស្សាតិ អត្ថោ។ **យា លោកេ នត្ថិតា**តិ សង្ខារលោកេ និព្ពត្តេសុ ធម្មេសុ បញ្ញាយន្តេស្វេវ យា នត្ថីតិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជេយ្យ, សា ន ហោតីតិ អត្ថោ។ **លោកនិរោធន្តិ** សង្ខារានំ ភង្គំ។ **យា លោកេ អត្ថិតា**តិ សង្ខារលោកេ ភិជ្ជមានេសុ ធម្មេសុ បញ្ញាយន្តេស្វេវ យា អត្ថីតិ សស្សតទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជេយ្យ , សា ន ហោតីតិ អត្ថោ។

អបិច **លោកសមុទយន្តិ** អនុលោមបច្ចយាការំ។ **លោកនិរោធន្តិ** បដិលោមបច្ចយាការំ។ លោកនិស្សយេ បស្សន្តស្សាបិ ហិ បច្ចយានំ អនុច្ឆេទេន បច្ចយុប្បន្នស្ស អនុច្ឆេទំ បស្សតោ យា នត្ថីតិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជេយ្យ, សា ន ហោតិ។ បច្ចយនិរោធំ បស្សន្តស្សាបិ បច្ចយនិរោធេន បច្ចយុប្បន្ននិរោធំ បស្សតោ យា អត្ថីតិ សស្សតទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជេយ្យ, សា ន ហោតីតិ អយម្បេត្ថ អត្ថោ។

ឧបយុបាទានាភិនិវេសវិនិពន្ធោតិ ឧបយេហិ ច ឧបាទានេហិ ច អភិនិវេសេហិ ច វិនិពន្ធោ។ តត្ថ **ឧបយា**តិ ទ្វេ ឧបយា តណ្ហុបយោ ច ទិដ្ឋុបយោ ច។ ឧបាទានាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តណ្ហាទិដ្ឋិយោ ហិ យស្មា អហំ មមន្តិអាទីហិ អាការេហិ តេភូមកធម្មេ ឧបេន្តិ ឧបគច្ឆន្តិ, តស្មា ឧបយាតិ វុច្ចន្តិ។ យស្មា បន តេ ធម្មេ ឧបាទិយន្តិ ចេវ អភិនិវិសន្តិ ច, តស្មា ឧបាទានាតិ ច អភិនិវេសាតិ ច វុច្ចន្តិ។ តាហិ ចាយំ លោកោ វិនិពន្ធោ។ តេនាហ “ឧបយុបាទានាភិនិវេសវិនិពន្ធោ”តិ។

តញ្ចាយន្តិ តញ្ច ឧបយុបាទានំ អយំ អរិយសាវកោ។ **ចេតសោ អធិដ្ឋានន្តិ** ចិត្តស្ស បតិដ្ឋានភូតំ។ **អភិនិវេសានុសយន្តិ** អភិនិវេសភូតញ្ច អនុសយភូតញ្ច។ តណ្ហាទិដ្ឋីសុ ហិ អកុសលចិត្តំ បតិដ្ឋាតិ, តា ច តស្មឹ អភិនិវិសន្តិ ចេវ អនុសេន្តិ ច, តស្មា តទុភយំ ចេតសោ អធិដ្ឋានំ អភិនិវេសានុសយន្តិ ច អាហ។ **ន ឧបេតី**តិ ន ឧបគច្ឆតិ។ **ន ឧបាទិយតី**តិ ន គណ្ហាតិ។ **នាធិដ្ឋាតី**តិ ន អធិដ្ឋាតិ, កិន្តិ? **អត្តា មេ**តិ។ **ទុក្ខមេវា**តិ បញ្ច

បាទានក្ខន្ធមត្តមេវ។ **ន កង្ខតី**តិ “ទុក្ខមេវ ឧប្បជ្ជតិ, ទុក្ខំ និរុជ្ឈតិ, ន អញ្ញោ ឯត្ថ សត្តោ នាម អត្ថី”តិ កង្ខំ ន ករោតិ។ **ន វិចិកិច្ឆតី**តិ ន វិចិកិច្ឆំ ឧប្បាទេតិ។

អបរប្បច្ចយាតិ ន បរប្បច្ចយេន, អញ្ញស្ស អបត្តិយាយេត្វា អត្តបច្ចក្ខញាណមេវស្ស ឯត្ថ ហោតីតិ។ **ឯត្តាវតា ខោ, កច្ចាន, សម្មាទិដ្ឋិ ហោតី**តិ ឯវំ សត្តសញ្ញាយ បហីនត្តា ឯត្តកេន សម្មាទស្សនំ នាម ហោតីតិ មិស្សកសម្មាទិដ្ឋឹ អាហ។ **អយមេកោ អន្តោ**តិ ឯស ឯកោ និកូដន្តោ លាមកន្តោ បឋមកំ សស្សតំ។ **អយំ ទុតិយោ**តិ ឯស ទុតិយោ សព្ពំ នត្ថីតិ ឧប្បជ្ជនកទិដ្ឋិសង្ខាតោ និកូដន្តោ លាមកន្តោ ទុតិយកោ ឧច្ឆេទោតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។ បញ្ចមំ។

៦. ធម្មកថិកសុត្តវណ្ណនា

១៦. ឆដ្ឋេ **និព្ពិទាយា**តិ និព្ពិន្ទនត្ថាយ។ **វិរាគាយា**តិ វិរជ្ជនត្ថាយ។ **និរោធាយា**តិ និរុជ្ឈនត្ថាយ។ **បដិបន្នោ ហោតី**តិ ឯត្ថ សីលតោ បដ្ឋាយ យាវ អរហត្តមគ្គា បដិបន្នោតិ វេទិតព្ពោ។ **ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នោ**តិ លោកុត្តរស្ស និព្ពានធម្មស្ស អនុធម្មភូតំ បដិបទំ បដិបន្នោ។ **អនុធម្មភូត**ន្តិ អនុរូបសភាវភូតំ។ **និព្ពិទា វិរាគា និរោធា**តិ និព្ពិទាយ ចេវ វិរាគេន ច និរោធេន ច។ **អនុបាទា វិមុត្តោ**តិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ កិញ្ចិ ធម្មំ អនុបាទិយិត្វា វិមុត្តោ។ **ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានប្បត្តោ**តិ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ និព្ពានប្បត្តោ។ **អលំ វចនាយា**តិ, ឯវំ វត្តព្ពតំ អរហតិ, យុត្តោ អនុច្ឆវិកោតិ អត្ថោ ។ ឯវមេត្ថ ឯកេន នយេន ធម្មកថិកស្ស បុច្ឆា កថិតា, ទ្វីហិ តំ វិសេសេត្វា សេក្ខាសេក្ខភូមិយោ និទ្ទិដ្ឋាតិ។ ឆដ្ឋំ។

៧. អចេលកស្សបសុត្តវណ្ណនា

១៧. សត្តមេ **អចេលោ កស្សបោ**តិ លិង្គេន អចេលោ និច្ចេលោ, នាមេន កស្សបោ។ **ទូរតោវា**តិ មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន បរិវុតំ អាគច្ឆន្តំ ទូរតោ ឯវ អទ្ទស។ **កិញ្ចិទេវ ទេស**ន្តិ កិញ្ចិទេវ ការណំ។ **ឱកាស**ន្តិ បញ្ហាព្យាករណស្ស ខណំ កាលំ។ **អន្តរឃរ**ន្តិ “ន បល្លត្ថិកាយ អន្តរឃរេ និសីទិស្សាមី”តិ ឯត្ថ អន្តោនិវេសនំ អន្តរឃរំ។ “ឱក្ខិត្តចក្ខុ អន្តរឃរេ គមិស្សាមី”តិ ឯត្ថ ឥន្ទខីលតោ បដ្ឋាយ អន្តោគាមោ។ ឥធាបិ អយមេវ អធិប្បេតោ។ **យទាកង្ខសី**តិ យំ ឥច្ឆសិ។

កស្មា បន ភគវា កថេតុកាមោ យាវតតិយំ បដិក្ខិបីតិ? គារវជននត្ថំ។ ទិដ្ឋិគតិកា ហិ ខិប្បំ កថិយមានេ គារវំ ន ករោន្តិ, “សមណំ គោតមំ ឧបសង្កមិតុម្បិ បុច្ឆិតុម្បិ សុករំ, បុច្ឆិតមត្តេយេវ កថេតី”តិ វចនម្បិ ន សទ្ទហន្តិ។ ទ្វេ តយោ វារេ បដិក្ខិត្តេ បន គារវំ ករោន្តិ, “សមណំ គោតមំ ឧបសង្កមិតុម្បិ បញ្ហំ បុច្ឆិតុម្បិ ទុក្ករ”ន្តិ យាវតតិយំ យាចិតេ កថិយមានំ សុស្សូសន្តិ សទ្ទហន្តិ។ ឥតិ ភគវា “អយំ សុស្សូសិស្សតិ សទ្ទហិស្សតី”តិ យាវតតិយំ យាចាបេត្វា កថេសិ។ អបិច យថា ភិសក្កោ តេលំ វា ផាណិតំ វា បចន្តោ មុទុបាកខរបាកានំ បាកកាលំ អាគមយមានោ បាកកាលំ អនតិក្កមិត្វាវ ឱតារេតិ។ ឯវំ ភគវា សត្តានំ ញាណបរិបាកំ អាគមយមានោ “ឯត្តកេន កាលេន ឥមស្ស ញាណំ បរិបាកំ គមិស្សតី”តិ ញត្វាវ យាវតតិយំ យាចាបេសិ។

មា ហេវំ, កស្សបាតិ, កស្សប, មា ឯវំ ភណិ។ **សយំកតំ ទុក្ខ**ន្តិ ហិ វុត្តំ ន វដ្តតិ, អត្តា នាម កោចិ ទុក្ខស្ស ការកោ នត្ថីតិ ទីបេតិ។ បរតោបិ ឯសេវ នយោ។ **អធិច្ចសមុប្បន្ន**ន្តិ អការណេន យទិច្ឆាយ ឧប្បន្នំ។ **ឥតិ បុដ្ឋោ សមានោ**តិ កស្មា ឯវមាហ? ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “អយំ ‘សយំកតំ ទុក្ខ’ន្តិអាទិនា បុដ្ឋោ ‘មា ហេវ’ន្តិ វទតិ, ‘នត្ថី’តិ បុដ្ឋោ ‘អត្ថី’តិ វទតិ។ ‘ភវំ គោតមោ ទុក្ខំ ន ជានាតិ ន បស្សតី’តិ បុដ្ឋោ ‘ជានាមិ ខ្វាហ’ន្តិ វទតិ។ កិញ្ចិ នុ ខោ មយា វិរជ្ឈិត្វា បុច្ឆិតោ”តិ មូលតោ បដ្ឋាយ អត្តនោ បុច្ឆមេវ សោធេន្តោ ឯវមាហ។ **អាចិក្ខតុ ច មេ, ភន្តេ, ភគវា**តិ ឥធ សត្ថរិ សញ្ជាតគារវោ “ភវ”ន្តិ អវត្វា “ភគវា”តិ វទតិ។

សោ ករោតីតិអាទិ, “សយំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ លទ្ធិយា បដិសេធនត្ថំ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច **សតោ**តិ ឥទំ ភុម្មត្ថេ សាមិវចនំ, តស្មា ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ – សោ ករោតិ សោ បដិសំវេទយតីតិ ខោ, កស្សប, អាទិម្ហិយេវ ឯវំ សតិ បច្ឆា សយំកតំ ទុក្ខន្តិ អយំ លទ្ធិ ហោតិ។ ឯត្ថ ច **ទុក្ខ**ន្តិ វដ្តទុក្ខំ អធិប្បេតំ។ **ឥតិ វទ**ន្តិ ឯតស្ស បុរិមេន អាទិសទ្ទេន អនន្តរេន ច សស្សតសទ្ទេន សម្ពន្ធោ ហោតិ។ “ទីបេតិ គណ្ហាតី”តិ អយំ បនេត្ថ បាឋសេសោ។ ឥទញ្ហិ វុត្តំ ហោតិ – ឥតិ ឯវំ វទន្តោ អាទិតោវ សស្សតំ ទីបេតិ, សស្សតំ គណ្ហាតិ។ កស្មា? តស្ស ហិ តំ ទស្សនំ ឯតំ បរេតិ, ការកញ្ច វេទកញ្ច ឯកមេវ គណ្ហន្តំ ឯតំ សស្សតំ ឧបគច្ឆតីតិ អត្ថោ។

អញ្ញោ ករោតីតិអាទិ បន “បរំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ លទ្ធិយា បដិសេធនត្ថំ វុត្តំ។ “អាទិតោ សតោ”តិ ឥទំ បន ឥធាបិ អាហរិតព្ពំ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – អញ្ញោ ករោតិ អញ្ញោ បដិសំវេទិយតីតិ ខោ បន, កស្សប, អាទិម្ហិយេវ ឯវំ សតិ, បច្ឆា “ការកោ ឥធេវ ឧច្ឆិជ្ជតិ, តេន កតំ អញ្ញោ បដិសំវេទិយតី”តិ ឯវំ ឧប្បន្នាយ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា សទ្ធឹ សម្បយុត្តាយ វេទនាយ អភិតុន្នស្ស វិទ្ធស្ស សតោ “បរំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ អយំ លទ្ធិ ហោតីតិ។ **ឥតិ វទ**ន្តិអាទិ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ តត្រាយំ យោជនា – ឯវញ្ច វទន្តោ អាទិតោវ ឧច្ឆេទំ ទីបេតិ, ឧច្ឆេទំ គណ្ហាតិ។ កស្មា? តស្ស ហិ តំ ទស្សនំ ឯតំ បរេតិ, ឯតំ ឧច្ឆេទំ ឧបគច្ឆតីតិ អត្ថោ។

ឯតេ តេតិ យេ សស្សតុច្ឆេទសង្ខាតេ ឧភោ អន្តេ (អនុបគម្ម តថាគតោ ធម្មំ ទេសេតិ, ឯតេ តេ, កស្សប, ឧភោ អន្តេ) អនុបគម្ម បហាយ អនល្លីយិត្វា មជ្ឈេន តថាគតោ ធម្មំ ទេសេតិ, មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ ឋិតោ ទេសេតីតិ អត្ថោ។ កតរំ ធម្មន្តិ ចេ? យទិទំ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារាតិ។ ឯត្ថ ហិ ការណតោ ផលំ, ការណនិរោធេន ចស្ស និរោធោ ទីបិតោ, ន កោចិ ការកោ វា វេទកោ វា និទ្ទិដ្ឋោ។ ឯត្តាវតា សេសបញ្ហា បដិសេធិតា ហោន្តិ។ **ឧភោ អន្តេ អនុបគម្មា**តិ ឥមិនា ហិ តតិយបញ្ហោ បដិក្ខិត្តោ។ **អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា**តិ ឥមិនា អធិច្ចសមុប្បន្នតា ចេវ អជាននញ្ច បដិក្ខិត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

លភេយ្យន្តិ ឥទំ សោ ភគវតោ សន្តិកេ ភិក្ខុភាវំ បត្ថយមានោ អាហ។ អថ ភគវា យោនេន ខន្ធកេ តិត្ថិយបរិវាសោ (មហាវ. ៨៦) បញ្ញត្តោ, យំ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ សាមណេរភូមិយំ ឋិតោ “អហំ, ភន្តេ, ឥត្ថន្នាមោ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ ឥមស្មឹ ធម្មវិនយេ អាកង្ខាមិ ឧបសម្បទំ។ សោហំ, ភន្តេ, សង្ឃំ ចត្តារោ មាសេ បរិវាសំ យាចាមី”តិអាទិនា នយេន សមាទិយិត្វា បរិវសតិ, តំ សន្ធាយ **យោ ខោ, កស្សប, អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បព្ពជ្ជ**ន្តិ វចនសិលិដ្ឋតាវសេន វុត្តំ។ អបរិវសិត្វាយេវ ហិ បព្ពជ្ជំ លភតិ។ ឧបសម្បទត្ថិកេន បន នាតិកាលេន គាមប្បវេសនាទីនិ អដ្ឋ វត្តានិ បូរេន្តេន បរិវសិតព្ពំ។ **អារទ្ធចិត្តា**តិ អដ្ឋវត្តបូរណេន តុដ្ឋចិត្តា។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បនេស តិត្ថិយបរិវាសោ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ បព្ពជ្ជក្ខន្ធកវណ្ណនាយំ (មហាវ. អដ្ឋ. ៨៦) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

អបិច មយាតិ អយមេត្ថ បាឋោ, អញ្ញត្ថ បន “អបិច មេត្ថា”តិ។ **បុគ្គលវេមត្តតា វិទិតា**តិ បុគ្គលនានត្តំ វិទិតំ។ “អយំ បុគ្គលោ បរិវាសារហោ, អយំ ន បរិវាសារហោ”តិ ឥទំ មយ្ហំ បាកដន្តិ ទស្សេតិ។ តតោ កស្សបោ ចិន្តេសិ – “អហោ អច្ឆរិយំ ពុទ្ធសាសនំ, យត្ថ ឯវំ ឃំសិត្វា កោដ្តេត្វា យុត្តមេវ គណ្ហន្តិ, អយុត្តំ ឆឌ្ឌេន្តី”តិ។ តតោ សុដ្ឋុតរំ បព្ពជ្ជាយ សញ្ជាតុស្សាហោ **សចេ, ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ អថ ភគវា តស្ស តិព្ពច្ឆន្ទតំ វិទិត្វា “ន កស្សបោ បរិវាសំ អរហតី”តិ អញ្ញតរំ ភិក្ខុំ អាមន្តេសិ – “គច្ឆ, ភិក្ខុ, កស្សបំ នហាបេត្វា បព្ពាជេត្វា អានេហី”តិ។ សោ តថា កត្វា តំ បព្ពាជេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ អគមាសិ។ ភគវា គណេ និសីទិត្វា ឧបសម្បាទេសិ។ តេន វុត្តំ **អលត្ថ ខោ អចេលោ កស្សបោ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជ្ជំ, អលត្ថ ឧបសម្បទ**ន្តិ។ **អចិរូបសម្បន្នោ**តិអាទិ សេសំ ព្រាហ្មណសំយុត្តេ (សំ. និ. ១.១៨៧) វុត្តមេវាតិ។ សត្តមំ។

៨. តិម្ពរុកសុត្តវណ្ណនា

១៨. អដ្ឋមេ **សា វេទនា**តិអាទិ “សយំកតំ សុខទុក្ខ”ន្តិ លទ្ធិយា និសេធនត្ថំ វុត្តំ។ ឯត្ថាបិ **សតោ**តិ ភុម្មត្ថេយេវ សាមិវចនំ។ តត្រាយំ អត្ថទីបនា – “សា វេទនា, សោ វេទិយតី”តិ ខោ, តិម្ពរុក, អាទិម្ហិយេវ ឯវំ សតិ “សយំកតំ សុខទុក្ខ”ន្តិ អយំ លទ្ធិ ហោតិ។ ឯវញ្ហិ សតិ វេទនាយ ឯវ វេទនា កតា ហោតិ។ ឯវញ្ច វទន្តោ ឥមិស្សា វេទនាយ បុព្ពេបិ អត្ថិតំ អនុជានាតិ, សស្សតំ ទីបេតិ សស្សតំ គណ្ហាតិ។ កស្មា? តស្ស ហិ តំ ទស្សនំ ឯតំ បរេតិ, ឯតំ សស្សតំ ឧបគច្ឆតីតិ អត្ថោ។ បុរិមញ្ហិ អត្ថំ សន្ធាយេវេតំ ភគវតា វុត្តំ ភវិស្សតិ, តស្មា អដ្ឋកថាយំ តំ យោជេត្វាវស្ស អត្ថោ ទីបិតោ។ **ឯវម្បាហំ ន វទាមី**តិ អហំ “សា វេទនា, សោ វេទិយតី”តិ ឯវម្បិ ន វទាមិ។ “សយំកតំ សុខទុក្ខ”ន្តិ ឯវម្បិ ន វទាមីតិ អត្ថោ។

អញ្ញា វេទនាតិអាទិ “បរំកតំ សុខទុក្ខ”ន្តិ លទ្ធិយា បដិសេធនត្ថំ វុត្តំ។ ឥធាបិ អយំ អត្ថយោជនា –“អញ្ញា វេទនា អញ្ញោ វេទិយតី”តិ ខោ, តិម្ពរុក, អាទិម្ហិយេវ ឯវំ សតិ បច្ឆា យា បុរិមបក្ខេ ការកវេទនា, សា ឧច្ឆិន្នា។ តាយ បន កតំ អញ្ញោ វេទិយតីតិ ឯវំ ឧប្បន្នាយ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា សទ្ធឹ សម្បយុត្តាយ វេទនាយ អភិតុន្នស្ស សតោ “បរំកតំ សុខទុក្ខ”ន្តិ អយំ លទ្ធិ ហោតិ។ ឯវញ្ច វទន្តោ ការកោ ឧច្ឆិន្នោ, អញ្ញេន បដិសន្ធិ គហិតាតិ ឧច្ឆេទំ ទីបេតិ, ឧច្ឆេទំ គណ្ហាតិ។ កស្មា? តស្ស ហិ តំ ទស្សនំ ឯតំ បរេតិ, ឯតំ ឧច្ឆេទំ ឧបគច្ឆតីតិ អត្ថោ។ ឥធាបិ ហិ ឥមានិ បទានិ អដ្ឋកថាយំ អាហរិត្វា យោជិតានេវ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វេទនាសុខទុក្ខំ កថិតំ។ តញ្ច ខោ វិបាកសុខទុក្ខមេវ វដ្តតីតិ វុត្តំ។ អដ្ឋមំ។

៩. ពាលបណ្ឌិតសុត្តវណ្ណនា

១៩. នវមេ **អវិជ្ជានីវរណស្សា**តិ អវិជ្ជាយ និវារិតស្ស។ **ឯវមយំ កាយោ សមុទាគតោ**តិ ឯវំ អវិជ្ជាយ និវារិតត្តា តណ្ហាយ ច សម្បយុត្តត្តាយេវ អយំ កាយោ និព្ពត្តោ។ **អយញ្ចេវ កាយោ**តិ អយញ្ចស្ស អត្តនោ សវិញ្ញាណកោ កាយោ។ **ពហិទ្ធា ច នាមរូប**ន្តិ ពហិទ្ធា ច បរេសំ សវិញ្ញាណកោ កាយោ។ អត្តនោ ច បរស្ស ច បញ្ចហិ ខន្ធេហិ ឆហិ អាយតនេហិ ចាបិ អយំ អត្ថោ ទីបេតព្ពោវ។ **ឥត្ថេតំ ទ្វយ**ន្តិ ឯវមេតំ ទ្វយំ។ **ទ្វយំ បដិច្ច ផស្សោ**តិ អញ្ញត្ថ ចក្ខុរូបាទីនិ ទ្វយានិ បដិច្ច ចក្ខុសម្ផស្សាទយោ វុត្តា, ឥធ បន អជ្ឈត្តិកពាហិរានិ អាយតនានិ។ មហាទ្វយំ នាម កិរេតំ។ **សឡេវាយតនានី**តិ សឡេវ ផស្សាយតនានិ ផស្សការណានិ។ **យេហិ ផុដ្ឋោ**តិ យេហិ ការណភូតេហិ អាយតនេហិ ឧប្បន្នេន ផស្សេន ផុដ្ឋោ។ **អញ្ញតរេន វា**តិ ឯត្ថ បរិបុណ្ណវសេន អញ្ញតរេន វា វេទិតព្ពា។ **តត្រា**តិ តស្មិំ ពាលបណ្ឌិតានំ កាយនិព្ពត្តនាទិម្ហិ។ **កោ អធិប្បយាសោ**តិ កោ អធិកបយោគោ។

ភគវំមូលកាតិ ភគវា មូលំ ឯតេសន្តិ ភគវំមូលកា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឥមេ, ភន្តេ, អម្ហាកំ ធម្មា បុព្ពេ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធេន ឧប្បាទិតា, តស្មិំ បរិនិព្ពុតេ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ អញ្ញោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ឥមេ ធម្មេ ឧប្បាទេតុំ សមត្ថោ នាម នាហោសិ, ភគវតា បន នោ ឥមេ ធម្មា ឧប្បាទិតា។ ភគវន្តញ្ហិ និស្សាយ មយំ ឥមេ ធម្មេ អាជានាម បដិវិជ្ឈាមាតិ ឯវំ ភគវំមូលកា នោ, ភន្តេ, ធម្មាតិ។ **ភគវំនេត្តិកា**តិ ភគវា ហិ ធម្មានំ នេតា វិនេតា អនុនេតា, យថាសភាវតោ បាដិយេក្កំ បាដិយេក្កំ នាមំ គហេត្វា ទស្សេតាតិ ធម្មា ភគវំនេត្តិកា នាម ហោន្តិ។ **ភគវំបដិសរណា**តិ ចតុភូមកធម្មា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស អាបាថំ អាគច្ឆមានា ភគវតិ បដិសរន្តិ នាមាតិ ភគវំបដិសរណា។ **បដិសរន្តី**តិ សមោសរន្តិ។ អបិច មហាពោធិមណ្ឌេ និសិន្នស្ស ភគវតោ បដិវេធវសេន ផស្សោ អាគច្ឆតិ “អហំ ភគវា កិន្នាមោ”តិ? ត្វំ ផុសនដ្ឋេន ផស្សោ នាម។ វេទនា, សញ្ញា, សង្ខារា, វិញ្ញាណំ អាគច្ឆតិ “អហំ ភគវា កិន្នាម”ន្តិ, ត្វំ វិជាននដ្ឋេន វិញ្ញាណំ នាមាតិ ឯវំ ចតុភូមកធម្មានំ យថាសភាវតោ បាដិយេក្កំ បាដិយេក្កំ នាមំ គណ្ហន្តោ ភគវា ធម្មេ បដិសរតីតិ ភគវំបដិសរណា។ **ភគវន្តំយេវ បដិភាតូ**តិ ភគវតោវ ឯតស្ស ភាសិតស្ស អត្ថោ ឧបដ្ឋាតុ, តុម្ហេយេវ នោ កថេត្វា ទេថាតិ អត្ថោ។

សា ចេវ អវិជ្ជាតិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ សា អវិជ្ជា ច តណ្ហា ច កម្មំ ជវាបេត្វា បដិសន្ធី អាកឌ្ឍិត្វា និរុទ្ធា, យថា បន អដ្ឋាបិ យំ ហិយ្យោ ភេសជ្ជំ បីតំ, តទេវ ភោជនំ ភុញ្ជាតិ សរិក្ខកត្តេន តទេវាតិ វុច្ចតិ, ឯវមិធាបិ សា ចេវ អវិជ្ជា សា ច តណ្ហាតិ ឥទម្បិ សរិក្ខកត្តេន វុត្តំ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ **ទុក្ខក្ខយាយា**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស ខយត្ថាយ។ **កាយូបគោ ហោតី**តិ អញ្ញំ បដិសន្ធិកាយំ ឧបគន្តា ហោតិ។ **យទិទំ ព្រហ្មចរិយវាសោ**តិ យោ អយំ មគ្គព្រហ្មចរិយវាសោ, អយំ ពាលតោ បណ្ឌិតស្ស វិសេសោតិ ទស្សេតិ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ សព្ពោបិ សបដិសន្ធិកោ បុថុជ្ជនោ “ពាលោ”តិ, អប្បដិសន្ធិកោ ខីណាសវោ “បណ្ឌិតោ”តិ វុត្តោ។ សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិនោ បន “បណ្ឌិតា”តិ វា “ពាលា”តិ វា ន វត្តព្ពា, ភជមានា បន បណ្ឌិតបក្ខំ ភជន្តិ។ នវមំ។

១០. បច្ចយសុត្តវណ្ណនា

២០. ទសមេ **បដិច្ចសមុប្បាទញ្ច វោ ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ បដិច្ចសមុប្បន្នេ ច ធម្មេ**តិ សត្ថា ឥមស្មិំ សុត្តេ បច្ចយេ ច បច្ចយនិព្ពត្តេ ច សភាវធម្មេ ទេសេស្សាមីតិ ឧភយំ អារភិ។ **ឧប្បាទា វា តថាគតាន**ន្តិ តថាគតានំ ឧប្បាទេបិ, ពុទ្ធេសុ ឧប្បន្នេសុ អនុប្បន្នេសុបិ ជាតិបច្ចយា ជរាមរណំ, ជាតិយេវ ជរាមរណស្ស បច្ចយោ។ **ឋិតាវ សា ធាតូ**តិ ឋិតោវ សោ បច្ចយសភាវោ, ន កទាចិ ជាតិ ជរាមរណស្ស បច្ចយោ ន ហោតិ។ **ធម្មដ្ឋិតតា ធម្មនិយាមតា**តិ ឥមេហិបិ ទ្វីហិ បច្ចយមេវ កថេតិ។ បច្ចយេន ហិ បច្ចយុប្បន្នា ធម្មា តិដ្ឋន្តិ, តស្មា បច្ចយោវ “ធម្មដ្ឋិតតា”តិ វុច្ចតិ។ បច្ចយោ ធម្មេ និយមេតិ, តស្មា “ធម្មនិយាមតា”តិ វុច្ចតិ។ **ឥទប្បច្ចយតា**តិ ឥមេសំ ជរាមរណាទីនំ បច្ចយា ឥទប្បច្ចយា, ឥទប្បច្ចយាវ ឥទប្បច្ចយតា។ **តន្តិ** តំ បច្ចយំ។ **អភិសម្ពុជ្ឈតី**តិ ញាណេន អភិសម្ពុជ្ឈតិ។ **អភិសមេតី**តិ ញាណេន អភិសមាគច្ឆតិ។ **អាចិក្ខតី**តិ កថេតិ។ **ទេសេតី**តិ ទស្សេតិ។ **បញ្ញបេតី**តិ ជានាបេតិ។ **បដ្ឋបេតី**តិ ញាណមុខេ ឋបេតិ។ **វិវរតី**តិ វិវរិត្វា ទស្សេតិ។ **វិភជតី**តិ វិភាគតោ ទស្សេតិ។ **ឧត្តានីករោតី**តិ បាកដំ ករោតិ។ **បស្សថាតិ ចាហា**តិ បស្សថ ឥតិ ច វទតិ។ កិន្តិ? **ជាតិបច្ចយា, ភិក្ខវេ, ជរាមរណ**ន្តិអាទិ។

ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេតិ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ។ **យា តត្រា**តិ យា តេសុ “ជាតិបច្ចយា ជរាមរណ”ន្តិអាទីសុ។ **តថតា**តិអាទីនិ បច្ចយាការស្សេវ វេវចនានិ។ សោ ហិ តេហិ តេហិ បច្ចយេហិ អនូនាធិកេហេវ តស្ស តស្ស ធម្មស្ស សម្ភវតោ **តថតា**តិ, សាមគ្គិំ ឧបគតេសុ បច្ចយេសុ មុហុត្តម្បិ តតោ និព្ពត្តានំ ធម្មានំ អសម្ភវាភាវតោ **អវិតថតា**តិ, អញ្ញធម្មបច្ចយេហិ អញ្ញធម្មានុប្បត្តិតោ **អនញ្ញថតា**តិ, ជរាមរណាទីនំ បច្ចយតោ វា បច្ចយ

សមូហតោ វា **ឥទប្បច្ចយតា**តិ វុត្តោ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ – ឥមេសំ បច្ចយា ឥទប្បច្ចយា, ឥទប្បច្ចយា ឯវ ឥទប្បច្ចយតា, ឥទប្បច្ចយានំ វា សមូហោ ឥទប្បច្ចយតា។ លក្ខណំ បនេត្ថ សទ្ទសត្ថតោ វេទិតព្ពំ។

អនិច្ចន្តិ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចំ។ ឯត្ថ ច អនិច្ចន្តិ ន ជរាមរណំ អនិច្ចំ, អនិច្ចសភាវានំ បន ខន្ធានំ ជរាមរណត្តា អនិច្ចំ នាម ជាតំ។ **សង្ខតា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច **សង្ខត**ន្តិ បច្ចយេហិ សមាគន្ត្វា កតំ។ **បដិច្ចសមុប្បន្ន**ន្តិ បច្ចយេ និស្សាយ ឧប្បន្នំ។ **ខយធម្ម**ន្តិ ខយសភាវំ។ **វយធម្ម**ន្តិ វិគច្ឆនកសភាវំ។ **វិរាគធម្ម**ន្តិ វិរជ្ជនកសភាវំ។ **និរោធធម្ម**ន្តិ និរុជ្ឈនកសភាវំ។ ជាតិយាបិ វុត្តនយេនេវ អនិច្ចតា វេទិតព្ពា។ ជនកបច្ចយានំ វា កិច្ចានុភាវក្ខណេ ទិដ្ឋត្តា ឯកេន បរិយាយេនេត្ថ អនិច្ចាតិអាទីនិ យុជ្ជន្តិយេវ។ ភវាទយោ អនិច្ចាទិសភាវាយេវ។

សម្មប្បញ្ញាយាតិ សវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ។ **បុព្ពន្ត**ន្តិ បុរិមំ អតីតន្តិ អត្ថោ។ **អហោសិ នុ ខោ**តិអាទីសុ “អហោសិ នុ ខោ ននុ ខោ”តិ សស្សតាការញ្ច អធិច្ចសមុប្បត្តិអាការញ្ច និស្សាយ អតីតេ អត្តនោ វិជ្ជមានតញ្ច អវិជ្ជមានតញ្ច កង្ខតិ។ កិំ ការណន្តិ ន វត្តព្ពំ, ឧម្មត្តកោ វិយ ពាលបុថុជ្ជនោ យថា វា តថា វា បវត្តតិ។ **កិំ នុ ខោ អហោសិ**ន្តិ ជាតិលិង្គុបបត្តិយោ និស្សាយ “ខត្តិយោ នុ ខោ អហោសិំ, ព្រាហ្មណវេស្សសុទ្ទគហដ្ឋបព្ពជិតទេវមនុស្សានំ អញ្ញតរោ”តិ កង្ខតិ។ **កថំ នុ ខោ**តិ សណ្ឋានាការំ និស្សាយ “ទីឃោ នុ ខោ អហោសិំ រស្សឱទាតកណ្ហបមាណិកអប្បមាណិកាទីនំ អញ្ញតរោ”តិ កង្ខតិ។ កេចិ បន “ឥស្សរនិម្មានាទីនិ និស្សាយ ‘កេន នុ ខោ ការណេន អហោសិ’ន្តិ ហេតុតោ កង្ខតី”តិ វទន្តិ។ **កិំ ហុត្វា កិំ អហោសិ**ន្តិ ជាតិអាទីនិ និស្សាយ “ខត្តិយោ ហុត្វា នុ ខោ ព្រាហ្មណោ អហោសិំ…បេ…. ទេវោ ហុត្វា មនុស្សោ”តិ អត្តនោ បរម្បរំ កង្ខតិ។ សព្ពត្ថេវ បន **អទ្ធាន**ន្តិ កាលាធិវចនមេតំ។ **អបរន្ត**ន្តិ អនាគតំ អន្តំ។ **ភវិស្សាមិ នុ ខោ ននុ ខោ**តិ សស្សតាការញ្ច ឧច្ឆេទាការញ្ច និស្សាយ អនាគតេ អត្តនោ វិជ្ជមានតញ្ច អវិជ្ជមានតញ្ច កង្ខតិ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។

ឯតរហិ វា បច្ចុប្បន្នំ អទ្ធានន្តិ ឥទានិ វា បដិសន្ធិមាទិំ កត្វា ចុតិបរិយន្តំ សព្ពម្បិ វត្តមានកាលំ គហេត្វា។ **អជ្ឈត្តំ កថំកថី ភវិស្សតី**តិ អត្តនោ ខន្ធេសុ វិចិកិច្ឆី ភវិស្សតិ។ **អហំ នុ ខោស្មី**តិ អត្តនោ អត្ថិភាវំ កង្ខតិ។ យុត្តំ បនេតន្តិ? យុត្តំ អយុត្តន្តិ កា ឯត្ថ ចិន្តា។ អបិចេត្ថ ឥទំ វត្ថុម្បិ ឧទាហរន្តិ – ចូឡមាតាយ កិរ បុត្តោ មុណ្ឌោ, មហាមាតាយ បុត្តោ អមុណ្ឌោ, តំ បុត្តំ មុណ្ឌេសុំ, សោ ឧដ្ឋាយ “អហំ នុ ខោ ចូឡមាតាយ បុត្តោ”តិ ចិន្តេសិ។ ឯវំ អហំ នុ ខោស្មីតិ កង្ខា ហោតិ។ **នោ នុ ខោស្មី**តិ អត្តនោ នត្ថិភាវំ កង្ខតិ។ តត្រាបិ ឥទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ មច្ឆេ គណ្ហន្តោ ឧទកេ ចិរដ្ឋានេន សីតិភូតំ អត្តនោ ឩរុំ មច្ឆោតិ ចិន្តេត្វា បហរិ។ អបរោ សុសានបស្សេ ខេត្តំ រក្ខន្តោ ភីតោ សង្កុដិតោ សយិ, សោ បដិពុជ្ឈិត្វា អត្តនោ ជណ្ណុកានិ ទ្វេ យក្ខាតិ ចិន្តេត្វា បហរិ។ ឯវំ នោ នុ ខោស្មីតិ កង្ខតិ។

កិំ នុ ខោស្មីតិ ខត្តិយោវ សមានោ អត្តនោ ខត្តិយភាវំ កង្ខតិ។ ឯសេវ នយោ សេសេសុបិ។ ទេវោ បន សមានោ ទេវភាវំ អជានន្តោ នាម នត្ថិ, សោបិ បន “អហំ រូបី នុ ខោ អរូបី នុ ខោ”តិអាទិនា នយេន កង្ខតិ។ ខត្តិយាទយោ កស្មា ន ជានន្តីតិ ចេ? អបច្ចក្ខា តេសំ តត្ថ តត្ថ កុលេ ឧប្បត្តិ។ គហដ្ឋាបិ ច បោត្ថលិកាទយោ បព្ពជិតសញ្ញិនោ, បព្ពជិតាបិ “កុប្បំ នុ ខោ មេ កម្ម”ន្តិអាទិនា នយេន គហដ្ឋសញ្ញិនោ។ មនុស្សាបិ ច រាជានោ វិយ អត្តនិ ទេវសញ្ញិនោ ហោន្តិ។ **កថំ នុ ខោស្មី**តិ វុត្តនយមេវ។ កេវលញ្ចេត្ថ អព្ភន្តរេ ជីវោ នាម អត្ថីតិ គហេត្វា តស្ស សណ្ឋានាការំ និស្សាយ “ទីឃោ នុ ខោស្មិ រស្សចតុរស្សឆឡំសអដ្ឋំសសោឡសំសាទីនំ អញ្ញតរប្បការោ”តិ កង្ខន្តោ កថំ នុ ខោស្មីតិ? កង្ខតីតិ វេទិតព្ពោ។ សរីរសណ្ឋានំ បន បច្ចុប្បន្នំ អជានន្តោ នាម នត្ថិ។ **កុតោ អាគតោ សោ កុហិំ គាមី ភវិស្សតី**តិ អត្តភាវស្ស អាគតិគតិដ្ឋានំ កង្ខន្តោ ឯវំ កង្ខតិ។ **អរិយសាវកស្សា**តិ ឥធ សោតាបន្នោ អធិប្បេតោ, ឥតរេបិ បន តយោ អវារិតាយេវាតិ។ ទសមំ។

អាហារវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. ទសពលវគ្គោ

១. ទសពលសុត្តវណ្ណនា

២១. ទសពលវគ្គស្ស បឋមំ ទុតិយស្សេវ សង្ខេបោ។

២. ទុតិយទសពលសុត្តវណ្ណនា

២២. ទុតិយំ ភគវតា អត្តនោ អជ្ឈាសយស្ស វសេន វុត្តំ។ តត្ថ **ទសពលសមន្នាគតោ**តិ ទសហិ ពលេហិ សមន្នាគតោ។ ពលញ្ច នាមេតំ ទុវិធំ កាយពលញ្ច ញាណពលញ្ច។ តេសុ តថាគតស្ស កាយពលំ ហត្ថិកុលានុសារេន វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ បោរាណេហិ –

> “កាឡាវកញ្ច គង្គេយ្យំ, បណ្ឌរំ តម្ពបិង្គលំ;
> គន្ធមង្គលហេមញ្ច, ឧបោសថឆទ្ទន្តិមេ ទសា”តិ។(ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៨; វិភ. អដ្ឋ. ៧៦០); –

ឥមានិ ទស ហត្ថិកុលានិ។ តត្ថ **កាឡាវក**ន្តិ បកតិហត្ថិកុលំ ទដ្ឋព្ពំ។ យំ ទសន្នំ បុរិសានំ កាយពលំ, តំ ឯកស្ស កាឡាវកស្ស ហត្ថិនោ។ យំ ទសន្នំ កាឡាវកានំ ពលំ, តំ ឯកស្ស គង្គេយ្យស្ស។ យំ ទសន្នំ គង្គេយ្យានំ, តំ ឯកស្ស បណ្ឌរស្ស។ យំ ទសន្នំ បណ្ឌរានំ, តំ ឯកស្ស តម្ពស្ស។ យំ ទសន្នំ តម្ពានំ, តំ ឯកស្ស បិង្គលស្ស។ យំ ទសន្នំ បិង្គលានំ, តំ ឯកស្ស គន្ធហត្ថិនោ។ យំ ទសន្នំ គន្ធហត្ថីនំ, តំ ឯកស្ស មង្គលស្ស។ យំ ទសន្នំ មង្គលានំ, តំ ឯកស្ស ហេមវតស្ស។ យំ ទសន្នំ ហេមវតានំ, តំ ឯកស្ស ឧបោសថស្ស។ យំ ទសន្នំ ឧបោសថានំ, តំ ឯកស្ស ឆទ្ទន្តស្ស។ យំ ទសន្នំ ឆទ្ទន្តានំ, តំ ឯកស្ស តថាគតស្ស។ នារាយនសង្ខាតពលន្តិបិ ឥទមេវ វុច្ចតិ។ តទេតំ បកតិហត្ថិគណនាយ ហត្ថីនំ កោដិសហស្សានំ, បុរិសគណនាយ ទសន្នំ បុរិសកោដិសហស្សានំ ពលំ ហោតិ។ ឥទំ តាវ តថាគតស្ស កាយពលំ។ “ទសពលសមន្នាគតោ”តិ ឯត្ថ បន ឯតំ សង្គហំ ន គច្ឆតិ។ ឯតញ្ហិ ពាហិរកំ លាមកំ តិរច្ឆានគតានំ សីហាទីនម្បិ ហោតិ។ ឯតញ្ហិ និស្សាយ ទុក្ខបរិញ្ញា វា សមុទយប្បហានំ វា មគ្គភាវនា វា ផលសច្ឆិកិរិយា វា នត្ថិ។ អញ្ញំ បន ទសសុ ឋានេសុ អកម្បនត្ថេន ឧបត្ថម្ភនត្ថេន ច ទសវិធំ ញាណពលំ នាម អត្ថិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “ទសពលសមន្នាគតោ”តិ។

កតមំ បន តន្តិ? ឋានាដ្ឋានាទីនំ យថាភូតំ ជាននំ។ សេយ្យថិទំ – ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ ជាននំ ឯកំ, អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ កម្មសមាទានានំ ឋានសោ ហេតុសោ យថាភូតំ វិបាកជាននំ ឯកំ, សព្ពត្ថគាមិនិបដិបទាជាននំ ឯកំ, អនេកធាតុនានាធាតុលោកជាននំ ឯកំ, បរសត្តានំ បរបុគ្គលានំ នានាធិមុត្តិកតាជាននំ ឯកំ, តេសំយេវ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តជាននំ ឯកំ, ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនំ សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានជាននំ ឯកំ, បុព្ពេនិវាសជាននំ ឯកំ, សត្តានំ ចុតូបបាតជាននំ ឯកំ, អាសវក្ខយជាននំ ឯកន្តិ។ អភិធម្មេ បន –

> “ឥធ តថាគតោ ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតិ។ យម្បិ តថាគតោ ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតិ។ ឥទម្បិ តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ, យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ , បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតី”តិ។

អាទិនា (វិភ. ៧៦០) នយេន វិត្ថារតោ អាគតានេវ។ អត្ថវណ្ណនាបិ នេសំ វិភង្គដ្ឋកថាយញ្ចេវ (វិភ. អដ្ឋ. ៧៦០) បបញ្ចសូទនិយា ច មជ្ឈិមដ្ឋកថាយ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៨) សព្ពាការតោ វុត្តា។ សា តត្ថ វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពា។

ចតូហិ ច វេសារជ្ជេហីតិ ឯត្ថ សារជ្ជបដិបក្ខំ វេសារជ្ជំ, ចតូសុ ឋានេសុ វេសារជ្ជភាវំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស ឧប្បន្នសោមនស្សមយញាណស្សេតំ នាមំ។ កតមេសុ ចតូសុ? “សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ បដិជានតោ ឥមេ ធម្មា អនភិសម្ពុទ្ធា”តិអាទីសុ ចោទនាវត្ថូសុ។ តត្រាយំ បាឡិ –

> “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, តថាគតស្ស វេសារជ្ជានិ…បេ….។ កតមានិ ចត្តារិ? ‘សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ បដិជានតោ ឥមេ ធម្មា អនភិសម្ពុទ្ធា’តិ តត្រ វត មំ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ទេវោ វា មារោ វា ព្រហ្មា វា កោចិ វា លោកស្មឹ សហ ធម្មេន បដិចោទេស្សតីតិ និមិត្តមេតំ, ភិក្ខវេ, ន សមនុបស្សាមិ។ ឯតមហំ, ភិក្ខវេ, និមិត្តំ អសមនុបស្សន្តោ ខេមប្បត្តោ អភយប្បត្តោ វេសារជ្ជប្បត្តោ វិហរាមិ។ ‘ខីណាសវស្ស តេ បដិជានតោ ឥមេ អាសវា អបរិក្ខីណា’តិ តត្រ វត មំ…បេ…. ‘យេ ខោ បន តេ អន្តរាយិកា ធម្មា វុត្តា, តេ បដិសេវតោ នាលំ អន្តរាយាយា’តិ តត្រ វត មំ…បេ…. ‘យស្ស ខោ បន តេ អត្ថាយ ធម្មោ ទេសិតោ, សោ ន និយ្យាតិ តក្ករស្ស សម្មា ទុក្ខក្ខយាយា’តិ តត្រ វត មំ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា…បេ.… វេសារជ្ជប្បត្តោ វិហរាមី”តិ (អ. និ. ៤.៨)។

អាសភំ ឋានន្តិ សេដ្ឋដ្ឋានំ ឧត្តមដ្ឋានំ។ អាសភា វា បុព្ពពុទ្ធា, តេសំ ឋានន្តិ អត្ថោ។ អបិច គវសតជេដ្ឋកោ ឧសភោ, គវសហស្សជេដ្ឋកោ វសភោ, វជសតជេដ្ឋកោ វា ឧសភោ, វជសហស្សជេដ្ឋកោ វសភោ,

សព្ពគវសេដ្ឋោ សព្ពបរិស្សយសហោ សេតោ បាសាទិកោ មហាភារវហោ អសនិសតសទ្ទេហិបិ អសម្បកម្បិយោ និសភោ, សោ ឥធ ឧសភោតិ អធិប្បេតោ។ ឥទម្បិ ហិ តស្ស បរិយាយវចនំ។ ឧសភស្ស ឥទន្តិ **អាសភំ។ ឋាន**ន្តិ ចតូហិ បាទេហិ បថវឹ ឧប្បីឡេត្វា អវដ្ឋានំ (ម. និ. ១.១៥០)។ ឥទំ បន អាសភំ វិយាតិ **អាសភំ**។ យថេវ ហិ និសភសង្ខាតោ ឧសភោ ឧសភពលេន សមន្នាគតោ ចតូហិ បាទេហិ បថវឹ ឧប្បីឡេត្វា អចលដ្ឋានេន តិដ្ឋតិ, ឯវំ តថាគតោបិ ទសហិ តថាគតពលេហិ សមន្នាគតោ ចតូហិ វេសារជ្ជបាទេហិ អដ្ឋបរិសបថវឹ ឧប្បីឡេត្វា សទេវកេ លោកេ កេនចិ បច្ចត្ថិកេន បច្ចាមិត្តេន អកម្បិយោ អចលដ្ឋានេន តិដ្ឋតិ។ ឯវំ តិដ្ឋមានោ ច តំ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ ឧបគច្ឆតិ ន បច្ចក្ខាតិ, អត្តនិ អារោបេតិ។ តេន វុត្តំ “អាសភំ ឋានំ បដិជានាតី”តិ។

បរិសាសូតិ “អដ្ឋ ខោ ឥមា, សារិបុត្ត, បរិសា។ កតមា អដ្ឋ? ខត្តិយបរិសា ព្រាហ្មណបរិសា គហបតិបរិសា សមណបរិសា ចាតុមហារាជិកបរិសា តាវតឹសបរិសា មារបរិសា ព្រហ្មបរិសា”តិ, ឥមាសុ អដ្ឋសុ បរិសាសុ។ **សីហនាទំ នទតី**តិ សេដ្ឋនាទំ អភីតនាទំ នទតិ, សីហនាទសទិសំ វា នាទំ នទតិ។ អយមត្ថោ សីហនាទសុត្តេន ទីបេតព្ពោ។ យថា វា សីហោ សហនតោ ចេវ ហននតោ ច សីហោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ តថាគតោ លោកធម្មានំ សហនតោ បរប្បវាទានញ្ច ហននតោ សីហោតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ វុត្តស្ស សីហស្ស នាទំ សីហនាទំ។ តត្ថ យថា សីហោ សីហពលេន សមន្នាគតោ សព្ពត្ថ វិសារទោ វិគតលោមហំសោ សីហនាទំ នទតិ, ឯវំ តថាគតសីហោបិ តថាគតពលេហិ សមន្នាគតោ អដ្ឋសុ បរិសាសុ វិសារទោ វិគតលោមហំសោ, “ឥតិ រូប”ន្តិអាទិនា នយេន នានាវិធទេសនាវិលាសសម្បន្នំ សីហនាទំ នទតិ។ តេន វុត្តំ “បរិសាសុ សីហនាទំ នទតី”តិ។

ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតីតិ ឯត្ថ **ព្រហ្ម**ន្តិ សេដ្ឋំ ឧត្តមំ, វិសុទ្ធស្ស ធម្មចក្កស្សេតំ អធិវចនំ។ តំ បន ធម្មចក្កំ ទុវិធំ ហោតិ បដិវេធញាណញ្ច ទេសនាញាណញ្ច។ តត្ថ បញ្ញាបភាវិតំ អត្តនោ អរិយផលាវហំ បដិវេធញាណំ, ករុណាបភាវិតំ សាវកានំ អរិយផលាវហំ ទេសនាញាណំ។ តត្ថ បដិវេធញាណំ ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បន្នន្តិ ទុវិធំ។ តញ្ហិ អភិនិក្ខមនតោ បដ្ឋាយ យាវ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ តុសិតភវនតោ វា យាវ មហាពោធិបល្លង្កេ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ ទីបង្ករតោ វា បដ្ឋាយ យាវ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ , ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ ទេសនាញាណម្បិ បវត្តមានំ បវត្តន្តិ ទុវិធំ។ តញ្ហិ យាវ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញស្ស សោតាបត្តិមគ្គា បវត្តមានំ, ផលក្ខណេ បវត្តំ នាម។ តេសុ បដិវេធញាណំ លោកុត្តរំ, ទេសនាញាណំ លោកិយំ។ ឧភយម្បិ បនេតំ អញ្ញេហិ អសាធារណំ ពុទ្ធានំយេវ ឱរសញាណំ។

ឥទានិ យំ ឥមិនា ញាណេន សមន្នាគតោ សីហនាទំ នទតិ, តំ ទស្សេតុំ **ឥតិ រូប**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥតិ រូប**ន្តិ ឥទំ រូបំ ឯត្តកំ រូបំ, ឥតោ ឧទ្ធំ រូបំ នត្ថីតិ រុប្បនសភាវញ្ចេវ ភូតុបាទាយភេទញ្ច អាទឹ កត្វា លក្ខណរសបច្ចុបដ្ឋានបទដ្ឋានវសេន អនវសេសរូបបរិគ្គហោ វុត្តោ។ **ឥតិ រូបស្ស សមុទយោ**តិ ឥមិនា ឯវំ បរិគ្គហិតស្ស រូបស្ស សមុទយោ វុត្តោ។ តត្ថ **ឥតី**តិ ឯវំ សមុទយោ ហោតីតិ អត្ថោ។ តស្ស វិត្ថារោ “អវិជ្ជាសមុទយា រូបសមុទយោ តណ្ហាសមុទយា, កម្មសមុទយា អាហារសមុទយា រូបសមុទយោតិ និព្ពត្តិលក្ខណំ បស្សន្តោបិ រូបក្ខន្ធស្ស ឧទយំ បស្សតី”តិ (បដិ. ម. ១.៥០) ឯវំ វេទិតព្ពោ។ អត្ថង្គមេបិ “អវិជ្ជានិរោធា រូបនិរោធោ...បេ.... វិបរិណាមលក្ខណំ បស្សន្តោបិ រូបក្ខន្ធស្ស និរោធំ បស្សតី”តិ អយំ វិត្ថារោ។

ឥតិ វេទនាតិអាទីសុបិ អយំ វេទនា ឯត្តកា វេទនា, ឥតោ ឧទ្ធំ វេទនា នត្ថិ, អយំ សញ្ញា, ឥមេ សង្ខារា, ឥទំ វិញ្ញាណំ ឯត្តកំ វិញ្ញាណំ , ឥតោ ឧទ្ធំ វិញ្ញាណំ នត្ថីតិ វេទយិតសញ្ជាននអភិសង្ខរណវិជាននសភាវញ្ចេវ សុខាទិរូបសញ្ញាទិផស្សាទិចក្ខុវិញ្ញាណាទិភេទញ្ច អាទឹ កត្វា លក្ខណរសបច្ចុបដ្ឋានបទដ្ឋានវសេន អនវសេសវេទនាសញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណបរិគ្គហោ វុត្តោ។ **ឥតិ វេទនាយ សមុទយោ**តិអាទីហិ បន ឯវំ បរិគ្គហិតានំ វេទនាសញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណានំ សមុទយោ វុត្តោ។ តត្រាបិ **ឥតី**តិ ឯវំ សមុទយោ ហោតីតិ អត្ថោ។ តេសម្បិ វិត្ថារោ “អវិជ្ជាសមុទយា វេទនាសមុទយោ”តិ (បដិ. ម. ១.៥០) រូបេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ អយំ បន វិសេសោ – តីសុ ខន្ធេសុ “អាហារសមុទយា”តិ អវត្វា “ផស្សសមុទយា”តិ វត្តព្ពំ, វិញ្ញាណក្ខន្ធេ “នាមរូបសមុទយា”តិ។ អត្ថង្គមបទម្បិ តេសំយេវ វសេន យោជេតព្ពំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បន ឧទយព្ពយវិនិច្ឆយោ សព្ពាការបរិបូរោ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោ។

ឥមស្មឹ សតិ ឥទំ ហោតីតិ អយម្បិ អបរោ សីហនាទោ។ តស្សត្ថោ – ឥមស្មឹ អវិជ្ជាទិកេ បច្ចយេ សតិ ឥទំ សង្ខារាទិកំ ផលំ ហោតិ។ **ឥមស្សុប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ជតី**តិ ឥមស្ស អវិជ្ជាទិកស្ស បច្ចយស្ស ឧប្បាទា ឥទំ សង្ខារាទិកំ ផលំ ឧប្បជ្ជតិ។ **ឥមស្មឹ អសតិ ឥទំ ន ហោតី**តិ ឥមស្មឹ អវិជ្ជាទិកេ បច្ចយេ អសតិ ឥទំ សង្ខារាទិកំ ផលំ ន ហោតិ។ **ឥមស្ស និរោធា ឥទំ និរុជ្ឈតី**តិ ឥមស្ស អវិជ្ជាទិកស្ស បច្ចយស្ស និរោធា ឥទំ សង្ខារាទិកំ ផលំ

និរុជ្ឈតិ។ ឥទានិ យថា តំ ហោតិ ចេវ និរុជ្ឈតិ ច, តំ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ **យទិទំ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា**តិអាទិមាហ។

ឯវំ ស្វាក្ខាតោតិ ឯវំ បញ្ចក្ខន្ធវិភជនាទិវសេន សុដ្ឋុ អក្ខាតោ កថិតោ។ **ធម្មោ**តិ បញ្ចក្ខន្ធបច្ចយាការធម្មោ។ **ឧត្តានោ**តិ អនិកុជ្ជិតោ។ **វិវដោ**តិ វិវរិត្វា ឋបិតោ។ **បកាសិតោ**តិ ទីបិតោ ជោតិតោ។ **ឆិន្នបិលោតិកោ**តិ បិលោតិកា វុច្ចតិ ឆិន្នំ ភិន្នំ តត្ថ តត្ថ សិព្ពិតគណ្ឋិតំ ជិណ្ណវត្ថំ, តំ យស្ស នត្ថីតិ អដ្ឋហត្ថំ នវហត្ថំ វា អហតសាដកំ និវត្ថោ, សោ ឆិន្នបិលោតិកោ នាម។ អយម្បិ ធម្មោ តាទិសោ។ ន ហេត្ថ កោហញ្ញាទិវសេន ឆិន្នភិន្នសិព្ពិតគណ្ឋិតភាវោ អត្ថិ។ អបិច ខុទ្ទកសាដកោបិ បិលោតិកាតិ វុច្ចតិ, សា យស្ស នត្ថិ, អដ្ឋនវហត្ថោ មហាបដោ អត្ថិ, សោបិ ឆិន្នបិលោតិកោ, អបគតបិលោតិកោតិ អត្ថោ។ តាទិសោ អយំ ធម្មោ។ យថា ហិ ចតុហត្ថំ សាដកំ គហេត្វា បរិក្ខេហណំ ករោន្តោ បុរិសោ ឥតោ ចិតោ ច អញ្ចន្តោ កិលមតិ, ឯវំ ពាហិរកសមយេ បព្ពជិតា អត្តនោ បរិត្តកំ ធម្មំ "ឯវំ សតិ ឯវំ ភវិស្សតី"តិ កប្បេត្វា កប្បេត្វា វឌ្ឍេន្តា កិលមន្តិ។ យថា បន អដ្ឋហត្ថនវហត្ថេន បរិក្ខេហណំ ករោន្តោ យថារុចិ បារុបតិ ន កិលមតិ, នត្ថិ តត្ថ អញ្ចិត្វា វឌ្ឍនកិច្ចំ; ឯវំ ឥមស្មិម្បិ ធម្មេ កប្បេត្វា កប្បេត្វា វិភជនកិច្ចំ នត្ថិ, តេហិ តេហិ ការណេហិ មយាវ អយំ ធម្មោ សុវិភត្តោ សុវិត្ថារិតោតិ ឥទម្បិ សន្ធាយ "ឆិន្នបិលោតិកោ"តិ អាហ។ អបិច កចវរោបិ បិលោតិកាតិ វុច្ចតិ, ឥមស្មិញ្ច សាសនេ សមណកចវរំ នាម បតិដ្ឋាតុំ ន លភតិ។ តេនេវាហ –

"ការណ្ឌវំ និទ្ធមថ, កសម្ពុំ អបកស្សថ;
តតោ បលាបេ វាហេថ, អស្សមណេ សមណមានិនេ។

"និទ្ធមិត្វាន បាបិច្ឆេ, បាបអាចារគោចរេ;
សុទ្ធា សុទ្ធេហិ សំវាសំ, កប្បយវ្ហោ បតិស្សតា;
តតោ សមគ្គា និបកា, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សថា"តិ។ (អ. និ. ៨.១០);

ឥតិ សមណកចវរស្ស ឆិន្នត្តាបិ អយំ ធម្មោ ឆិន្នបិលោតិកោ នាម ហោតិ។

អលមេវាតិ យុត្តមេវ។ **សទ្ធាបព្ពជិតេនា**តិ សទ្ធាយ បព្ពជិតេន។ **កុលបុត្តេនា**តិ ទ្វេ កុលបុត្តា អាចារកុលបុត្តោ ជាតិកុលបុត្តោ ច។ តត្ថ យោ យតោ កុតោចិ កុលា បព្ពជិត្វា សីលាទយោ បញ្ច ធម្មក្ខន្ធេ បូរេតិ, អយំ **អាចារកុលបុត្តោ** នាម។ យោ បន យសកុលបុត្តាទយោ វិយ ជាតិសម្បន្នកុលា បព្ពជិតោ, អយំ **ជាតិកុលបុត្តោ** នាម។ តេសុ ឥធ អាចារកុលបុត្តោ អធិប្បេតោ។ សចេ បន ជាតិកុលបុត្តោ អាចារវា ហោតិ, អយំ ឧត្តមោយេវ។ ឯវរូបេន កុលបុត្តេន។ **វីរិយំ អារភិតុ**ន្តិ ចតុរង្គសមន្នាគតំ វីរិយំ កាតុំ។ ឥទានិស្ស ចតុរង្គំ ទស្សេន្តោ **កាមំ តចោ ចា**តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ ហិ តចោ ឯកំ អង្គំ, ន្ហារុ ឯកំ, អដ្ឋិ ឯកំ, មំសលោហិតំ ឯកន្តិ។ ឥទញ្ច បន ចតុរង្គសមន្នាគតំ វីរិយំ អធិដ្ឋហន្តេន នវសុ ឋានេសុ សមាធាតព្ពំ បុរេភត្តេ បច្ឆាភត្តេ បុរិមយាមេ មជ្ឈិមយាមេ បច្ឆិមយាមេ គមនេ ឋានេ និសជ្ជាយ សយនេតិ។

ទុក្ខំ , ភិក្ខវេ, កុសីតោ វិហរតីតិ ឥមស្មិំ សាសនេ យោ កុសីតោ បុគ្គលោ, សោ ទុក្ខំ វិហរតិ។ ពាហិរសមយេ បន យោ កុសីតោ, សោ សុខំ វិហរតិ។ **វោកិណ្ណោ**តិ មិស្សីភូតោ។ **សទត្ថ**ន្តិ សោភនំ វា អត្ថំ សកំ វា អត្ថំ, ឧភយេនាបិ អរហត្តមេវ អធិប្បេតំ។ **បរិហាបេតី**តិ ហាបេតិ ន បាបុណាតិ។ កុសីតបុគ្គលស្ស ហិ ឆ ទ្វារានិ អគុត្តានិ ហោន្តិ, តីណិ កម្មានិ អបរិសុទ្ធានិ, អាជីវដ្ឋមកំ សីលំ អបរិយោទាតំ, ភិន្នាជីវោ កុល្លូបកោ ហោតិ។ សោ សព្រហ្មចារីនំ អក្ខិម្ហិ បតិតរជំ វិយ ឧបឃាតករោ ហុត្វា ទុក្ខំ វិហរតិ, បឋមទ្ធនោ ចេវ ហោតិ លណ្ឌបូរកោ ច, សត្ថុ អជ្ឈាសយំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, ទុល្លភំ ខណំ វិរាធេតិ, តេន ភុត្តោ រដ្ឋបិណ្ឌោបិ ន មហប្ផលោ ហោតិ។

អារទ្ធវីរិយោ ច ខោ, ភិក្ខវេតិ អារទ្ធវីរិយោ បុគ្គលោ ឥមស្មិំយេវ សាសនេ សុខំ វិហរតិ។ ពាហិរសមយេ បន យោ អារទ្ធវីរិយោ, សោ ទុក្ខំ វិហរតិ។ **បវិវិត្តោ**តិ វិវិត្តោ វិយុត្តោ ហុត្វា។ **សទត្ថំ បរិបូរេតី**តិ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ អារទ្ធវីរិយស្ស ហិ ឆ ទ្វារានិ សុគុត្តានិ ហោន្តិ, តីណិ កម្មានិ បរិសុទ្ធានិ, អាជីវដ្ឋមកំ សីលំ បរិយោទាតំ សព្រហ្មចារីនំ អក្ខិម្ហិ សុសីតលញ្ជនំ វិយ ធាតុគតចន្ទនំ វិយ ច មនាបោ ហុត្វា សុខំ វិហរតិ, សត្ថុ អជ្ឈាសយំ គហេតុំ សក្កោតិ។ សត្ថា ហិ –

"ចិរំ ជីវ មហាវីរ, កប្បំ តិដ្ឋ មហាមុនី"តិ –

ឯវំ គោតមិយា វន្ទិតោ, “ន ខោ, គោតមិ, តថាគតា ឯវំ វន្ទិតព្ពា”តិ បដិក្ខិបិត្វា តាយ យាចិតោ វន្ទិតព្ពាការំ អាចិក្ខន្តោ ឯវមាហ –

“អារទ្ធវីរិយេ បហិតត្តេ, និច្ចំ ទឡ្ហបរក្កមេ;
សមគ្គេ សាវកេ បស្ស, ឯសា ពុទ្ធាន វន្ទនា”តិ។ (អប. ថេរី ២.២.១៧១);

ឯវំ អារទ្ធវីរិយោ សត្ថុ អជ្ឈាសយំ គហេតុំ សក្កោតិ, ទុល្លភំ ខណំ ន វិរាធេតិ។ តស្ស ហិ ពុទ្ធុប្បាទោ ធម្មទេសនា សង្ឃសុប្បដិបត្តិ សផលា ហោតិ សឧទ្រយា, រដ្ឋបិណ្ឌោបិ តេន ភុត្តោ មហប្ផលោ ហោតិ។

ហីនេន អគ្គស្សាតិ ហីនាយ សទ្ធាយ ហីនេន វីរិយេន ហីនាយ សតិយា ហីនេន សមាធិនា ហីនាយ បញ្ញាយ អគ្គសង្ខាតស្ស អរហត្តស្ស បត្តិ នាម ន ហោតិ។ **អគ្គេន ច ខោ**តិ អគ្គេហិ សទ្ធាទីហិ អគ្គស្ស អរហត្តស្ស បត្តិ ហោតិ។ **មណ្ឌបេយ្យ**ន្តិ បសន្នដ្ឋេន មណ្ឌំ, បាតព្ពដ្ឋេន បេយ្យំ។ យញ្ហិ បិវិត្វា អន្តរវីថិយំ បតិតោ វិសញ្ញី អត្តនោ សាដកាទីនម្បិ អស្សាមិកោ ហោតិ, តំ បសន្នម្បិ ន បាតព្ពំ, មយ្ហំ បន សាសនំ ឯវំ បសន្នញ្ច បាតព្ពញ្ចាតិ ទស្សេន្តោ “មណ្ឌបេយ្យ”ន្តិ អាហ។

តត្ថ តិវិធោ មណ្ឌោ – ទេសនាមណ្ឌោ, បដិគ្គហមណ្ឌោ, ព្រហ្មចរិយមណ្ឌោតិ។ កតមោ ទេសនាមណ្ឌោ? ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ អាចិក្ខនា ទេសនា បញ្ញាបនា បដ្ឋបនា វិវរណា វិភជនា ឧត្តានីកម្មំ, ចតុន្នំ សតិបដ្ឋានានំ…បេ… អរិយស្ស អដ្ឋង្គិកស្ស មគ្គស្ស អាចិក្ខនា…បេ… ឧត្តានីកម្មំ, អយំ **ទេសនាមណ្ឌោ**។ កតមោ បដិគ្គហមណ្ឌោ? ភិក្ខូ ភិក្ខុនិយោ ឧបាសកា ឧបាសិកាយោ ទេវា មនុស្សា យេ វា បនញ្ញេបិ កេចិ វិញ្ញាតារោ, អយំ **បដិគ្គហមណ្ឌោ**។ កតមោ ព្រហ្មចរិយមណ្ឌោ? អយមេវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, សេយ្យថិទំ – សម្មាទិដ្ឋិ…បេ… សម្មាសមាធិ, អយំ **ព្រហ្មចរិយមណ្ឌោ**។ អបិច អធិមោក្ខមណ្ឌោ សទ្ធិន្ទ្រិយំ, អស្សទ្ធិយំ កសដោ, អស្សទ្ធិយំ កសដំ ឆឌ្ឌេត្វា សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស អធិមោក្ខមណ្ឌំ បិវតីតិ មណ្ឌបេយ្យន្តិអាទិនាបិ (បដិ. ម. ១.២៣៨) នយេនេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សត្ថា សម្មុខីភូតោ**តិ ឥទមេត្ថ ការណវចនំ។ យស្មា សត្ថា សម្មុខីភូតោ, តស្មា វីរិយសម្បយោគំ កត្វា បិវថ ឯតំ មណ្ឌំ។ ពាហិរកញ្ហិ ភេសជ្ជមណ្ឌម្បិ វេជ្ជស្ស អសម្មុខា បិវន្តានំ បមាណំ វា ឧគ្គមនំ វា និគ្គមនំ វា ន ជានាមាតិ អាសង្កា ហោតិ។ វេជ្ជសម្មុខា បន “វេជ្ជោ ជានិស្សតី”តិ និរាសង្កា បិវន្តិ។ ឯវមេវ អម្ហាកំ ធម្មស្សាមិ សត្ថា សម្មុខីភូតោតិ វីរិយំ កត្វា បិវថាតិ មណ្ឌបានេ នេសំ និយោជេន្តោ **តស្មាតិហ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សផលា**តិ សានិសំសា។ **សឧទ្រយា**តិ សវឌ្ឍិ។ ឥទានិ និយោជនានុរូបំ សិក្ខិតព្ពតំ និទ្ទិសន្តោ **អត្តត្ថំ វា ហិ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អត្តត្ថ**ន្តិ អត្តនោ អត្ថភូតំ អរហត្តំ។ **អប្បមាទេន សម្បាទេតុ**ន្តិ អប្បមាទេន សព្ពកិច្ចានិ កាតុំ។ **បរត្ថ**ន្តិ បច្ចយទាយកានំ មហប្ផលានិសំសំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។
ទុតិយំ។

៣. ឧបនិសសុត្តវណ្ណនា

២៣. តតិយេ “ជានតោ អហ”ន្តិអាទីសុ **ជានតោ**តិ ជានន្តស្ស។ **បស្សតោ**តិ បស្សន្តស្ស។ ទ្វេបិ បទានិ ឯកត្ថានិ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ ឯវំ សន្តេបិ “ជានតោ”តិ ញាណលក្ខណំ ឧបាទាយ បុគ្គលំ និទ្ទិសតិ។ ជាននលក្ខណញ្ហិ ញាណំ។ “បស្សតោ”តិ ញាណប្បភាវំ ឧបាទាយ។ បស្សនប្បភាវញ្ហិ ញាណំ, ញាណសមង្គីបុគ្គលោ ចក្ខុមា វិយ ចក្ខុនា រូបានិ , ញាណេន វិវដេ ធម្មេ បស្សតិ។ **អាសវានំ ខយ**ន្តិ ឯត្ថ អាសវានំ បហានំ អសមុប្បាទោ ខីណាការោ នត្ថិភាវោតិ អយម្បិ អាសវក្ខយោតិ វុច្ចតិ, ភង្គោបិ មគ្គផលនិព្ពានានិបិ។ “អាសវានំ ខយា អនាសវំ ចេតោវិមុត្តិ”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៤៣៨; វិភ. ៨៣១) ហិ ខីណាការោ អាសវក្ខយោតិ វុច្ចតិ។ “យោ អាសវានំ ខយោ វយោ ភេទោ បរិភេទោ អនិច្ចតា អន្តរធាន”ន្តិ (វិភ. ៣៥៤) ឯត្ថ ភង្គោ។

“សេក្ខស្ស សិក្ខមានស្ស, ឧជុមគ្គានុសារិនោ;
ខយស្មឹ បឋមំ ញាណំ, តតោ អញ្ញា អនន្តរា”តិ។ (ឥតិវុ. ៦២); –

ឯត្ថ មគ្គោ។ សោ ហិ អាសវេ ខេបេន្តោ វូបសមេន្តោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា អាសវានំ ខយោតិ វុត្តោ។ “អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី”តិ ឯត្ថ ផលំ។ តញ្ហិ អាសវានំ ខីណន្តេ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា អាសវានំ ខយោតិ វុត្តំ។

“អាសវា តស្ស វឌ្ឍន្តិ, អារា សោ អាសវក្ខយា”តិ; (ធ. ប. ២៥៣) –
ឯត្ថ និព្ពានំ។ តញ្ហិ អាគម្ម អាសវា ខីយន្តិ, តស្មា អាសវានំ ខយោតិ វុត្តំ។ ឥធ បន មគ្គផលានិ អធិប្បេតានិ។ **នោ អជានតោ នោ អបស្សតោ**តិ យោ បន ន ជានាតិ ន បស្សតិ, តស្ស នោ វទាមីតិ អត្ថោ។ ឯតេន យេ អ

ជានតោ អបស្សតោបិ សំសារាទីហិយេវ សុទ្ធី វទន្តិ, តេ បដិក្ខិត្តា ហោន្តិ។ បុរិមេន បទទ្វយេន ឧបាយោ វុត្តោ, ឥមិនា អនុបាយំ បដិសេធេតិ។

ឥទានិ យំ ជានតោ អាសវានំ ខយោ ហោតិ, តំ ទស្សេតុកាមោ **កិញ្ច, ភិក្ខវេ, ជានតោ**តិ បុច្ឆំ អារភិ។ តត្ថ ជាននា ពហុវិធា។ ទព្ពជាតិកោ ឯវ ហិ កោចិ ភិក្ខុ ឆត្តំ កាតុំ ជានាតិ, កោចិ ចីវរាទីនំ អញ្ញតរំ, តស្ស ឦទិសានិ កម្មានិ វត្តសីសេ ឋត្វា ករោន្តស្ស សា ជាននា សត្ថមគ្គផលានំ បទដ្ឋានំ ន ហោតីតិ ន វត្តព្ពំ។ យោ បន សាសនេ បព្ពជិត្វា វេជ្ជកម្មាទីនិ កាតុំ ជានាតិ, តស្សេវំ ជានតោ អាសវា វឌ្ឍន្តិយេវ។ តស្មា យំ ជានតោ បស្សតោ ច អាសវានំ ខយោ ហោតិ, តទេវ ទស្សេន្តោ **ឥតិ រូប**ន្តិអាទិមាហ។ **ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ជានតោ**តិ ឯវំ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ ជានន្តស្ស។ **អាសវានំ ខយោ ហោតី**តិ អាសវានំ ខយន្តេ ជាតត្តា “អាសវានំ ខយោ”តិ លទ្ធនាមំ អរហត្តំ ហោតិ។

ឯវំ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋបេត្វា ឥទានិ ខីណាសវស្ស អាគមនីយំ បុព្ពភាគបដិបទំ ទស្សេតុំ **យម្បិស្ស តំ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ខយស្មិំ ខយេញាណ**ន្តិ អាសវក្ខយសង្ខាតេ អរហត្តផលេ បដិលទ្ធេ សតិ បច្ចវេក្ខណញាណំ។ តញ្ហិ អរហត្តផលសង្ខាតេ ខយស្មិំ បឋមវារំ ឧប្បន្នេ បច្ឆា ឧប្បន្នត្តា ខយេញាណន្តិ វុច្ចតិ។ **សឧបនិស**ន្តិ សការណំ សប្បច្ចយំ។ **វិមុត្តី**តិ អរហត្តផលវិមុត្តិ។ សា ហិស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ។ ឯវំ ឥតោ បរេសុបិ លព្ភមានវសេន បច្ចយភាវោ វេទិតព្ពោ។

វិរាគោតិ មគ្គោ។ សោ ហិ កិលេសេ វិរាជេន្តោ ខេបេន្តោ ឧប្បន្នោ, តស្មា វិរាគោតិ វុច្ចតិ។ **និព្ពិទា**តិ និព្ពិទាញាណំ។ ឯតេន ពលវវិបស្សនំ ទស្សេតិ។ **ពលវវិបស្សនា**តិ ភយតូបដ្ឋានេ ញាណំ អាទីនវានុបស្សនេ ញាណំ មុញ្ចិតុកម្យតាញាណំ សង្ខារុបេក្ខាញាណន្តិ ចតុន្នំ ញាណានំ អធិវចនំ។ **យថាភូតញាណទស្សន**ន្តិ យថាសភាវជាននទស្សនសង្ខាតំ ទស្សនំ។ ឯតេន តរុណវិបស្សនំ ទស្សេតិ។ តរុណវិបស្សនា ហិ ពលវវិបស្សនាយ បច្ចយោ ហោតិ។ **តរុណវិបស្សនា**តិ សង្ខារបរិច្ឆេទេ ញាណំ កង្ខាវិតរណេ ញាណំ សម្មសនេ ញាណំ មគ្គាមគ្គេ ញាណន្តិ ចតុន្នំ ញាណានំ អធិវចនំ។ **សមាធី**តិ បាទកជ្ឈានសមាធិ។ សោ ហិ តរុណវិបស្សនាយ បច្ចយោ ហោតិ។ **សុខ**ន្តិ អប្បនាយ បុព្ពភាគសុខំ។ តញ្ហិ បាទកជ្ឈានស្ស បច្ចយោ ហោតិ។ **បស្សទ្ធី**តិ ទរថបដិប្បស្សទ្ធិ។ សា ហិ អប្បនាបុព្ពភាគស្ស សុខស្ស បច្ចយោ ហោតិ។ **បីតី**តិ ពលវបីតិ។ សា ហិ ទរថបដិប្បស្សទ្ធិយា បច្ចយោ ហោតិ។ **បាមោជ្ជ**ន្តិ ទុព្ពលបីតិ។ សា ហិ ពលវបីតិយា បច្ចយោ ហោតិ។ **សទ្ធា**តិ អបរាបរំ ឧប្បជ្ជនសទ្ធា។ សា ហិ ទុព្ពលបីតិយា បច្ចយោ ហោតិ។ **ទុក្ខ**ន្តិ វដ្ដទុក្ខំ។ តញ្ហិ អបរាបរសទ្ធាយ បច្ចយោ ហោតិ។ **ជាតី**តិ សវិការា ខន្ធជាតិ ។ សា ហិ វដ្ដទុក្ខស្ស បច្ចយោ ហោតិ។ **ភវោ**តិ កម្មភវោ។ (សោ ហិ សវិការាយ ជាតិយា បច្ចយោ ហោតិ។) ឯតេនុបាយេន សេសបទានិបិ វេទិតព្ពានិ។

ថុល្លផុសិតកេតិ មហាផុសិតកេ។ **បព្ពតកន្ទរបទរសាខា**តិ ឯត្ថ **កន្ទរំ** នាម ‘ក’ន្តិលទ្ធនាមេន ឧទកេន ទារិតោ ឧទកភិន្នោ បព្ពតបទេសោ, យោ “និតម្ពោ”តិបិ “នទីកុញ្ជោ”តិបិ វុច្ចតិ។ **បទរំ** នាម អដ្ឋមាសេ ទេវេ អវស្សន្តេ ផលិតោ ភូមិប្បទេសោ។ **សាខា**តិ កុសុម្ភគាមិនិយោ ខុទ្ទកមាតិកាយោ។ **កុសោព្ភា**តិ ខុទ្ទកអាវាដា។ **មហាសោព្ភា**តិ មហាអាវាដា។ **កុន្នទិយោ**តិ ខុទ្ទកនទិយោ។ **មហានទិយោ**តិ គង្គាយមុនាទិកា មហាសរិតា។ **ឯវមេវ ខោ** , **ភិក្ខវេ, អវិជ្ជូបនិសា សង្ខារា**តិអាទីសុ អវិជ្ជា បព្ពតោតិ ទដ្ឋព្ពា។ អភិសង្ខារា មេឃោតិ, វិញ្ញាណាទិវដ្ដំ កន្ទរាទយោតិ, វិមុត្តិ សាគរោតិ។

យថា បព្ពតមត្ថកេ ទេវោ វស្សិត្វា បព្ពតកន្ទរាទីនិ បូរេន្តោ អនុបុព្ពេន មហាសមុទ្ទំ សាគរំ បូរេតិ, ឯវំ អវិជ្ជាបព្ពតមត្ថកេ តាវ អភិសង្ខារមេឃស្ស វស្សនំ វេទិតព្ពំ។ អស្សុតវា ហិ ពាលបុថុជ្ជនោ អវិជ្ជាយ អញ្ញាណី ហុត្វា តណ្ហាយ អភិលាសំ កត្វា កុសលាកុសលកម្មំ អាយូហតិ, តំ កុសលាកុសលកម្មំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ ហោតិ, បដិសន្ធិវិញ្ញាណាទីនិ នាមរូបាទីនំ។ ឥតិ បព្ពតមត្ថកេ វុដ្ឋទេវស្ស កន្ទរាទយោ បូរេត្វា មហាសមុទ្ទំ អាហច្ច ឋិតកាលោ វិយ អវិជ្ជាបព្ពតមត្ថកេ វុដ្ឋស្ស អភិសង្ខារមេឃស្ស បរម្បរបច្ចយតាយ អនុបុព្ពេន វិញ្ញាណាទិវដ្ដំ បូរេត្វា ឋិតកាលោ។ ពុទ្ធវចនំ បន បាឡិយំ អគហិតម្បិ “ឥធ តថាគតោ លោកេ ឧប្បជ្ជតិ, អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជតី”តិ ឥមាយ បាឡិយា វសេន គហិតមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ យា ហិ តស្ស កុលគេហេ និព្ពត្តិ, សា កម្មភវបច្ចយា សវិការា ជាតិ នាម។ សោ ពុទ្ធានំ វា ពុទ្ធសាវកានំ វា សម្មុខីភាវំ អាគម្ម វដ្ដទោសទីបកំ លក្ខណាហដំ ធម្មកថំ សុត្វា វដ្ដវសេន បីឡិតោ ហោតិ, ឯវមស្ស សវិការា ខន្ធជាតិ វដ្ដទុក្ខស្ស បច្ចយោ ហោតិ។ សោ វដ្ដទុក្ខេន បីឡិតោ អបរាបរំ សទ្ធំ ជនេត្វា អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជតិ, ឯវមស្ស វដ្ដទុក្ខំ អបរាបរសទ្ធាយ បច្ចយោ ហោតិ។ សោ បព្ពជ្ជាមត្តេនេវ អសន្តុដ្ឋោ ឧនបញ្ចវស្សកាលេ និស្សយំ គហេត្វា វត្តបដិបត្តិំ បូរេន្តោ ទ្វេមាតិកា បគុណំ កត្វា កម្មាកម្មំ ឧគ្គហេត្វា យាវ អរហត្តា និជ្ជដំ កត្វា កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា អរញ្ញេ វសន្តោ បថវីកសិណាទីសុ កម្មំ អារភតិ, តស្ស កម្មដ្ឋានំ និស្សាយ ទុព្ពលបីតិ ឧប្បជ្ជតិ។ តទស្ស សទ្ធូបនិសំ

បាមោជ្ជំ, តំ ពលវបីតិយា បច្ចយោ ហោតិ។ ពលវបីតិ ទរថបដិប្បស្សទ្ធិយា, សា អប្បនាបុព្ពភាគសុខស្ស, តំ សុខំ បាទកជ្ឈានសមាធិស្ស។ សោ សមាធិនា ចិត្តកល្លតំ ជនេត្វា តរុណវិបស្សនាយ កម្មំ ករោតិ។ ឥច្ចស្ស បាទកជ្ឈានសមាធិ តរុណវិបស្សនាយ បច្ចយោ ហោតិ, តរុណវិបស្សនា ពលវវិបស្សនាយ, ពលវវិបស្សនា មគ្គស្ស, មគ្គោ ផលវិមុត្តិយា, ផលវិមុត្តិ បច្ចវេក្ខណញាណស្សាតិ ។ ឯវំ ទេវស្ស អនុបុព្ពេន សាគរំ បូរេត្វា ឋិតកាលោ វិយ ខីណាសវស្ស វិមុត្តិសាគរំ បូរេត្វា ឋិតកាលោ វេទិតព្ពោតិ។ តតិយំ។

៤. អញ្ញតិត្ថិយសុត្តវណ្ណនា

២៤. ចតុត្ថេ **បារិសី**តិ បរិព្ពោ។ សោ ច ន តាវ បរិព្ពោ, ‘‘បរិសិស្សាមី’’តិ និក្ខន្តត្តា បន ឯវំ វុត្តោ។ យថា កឹ? យថា ‘‘គាមំ គមិស្សាមី’’តិ និក្ខន្តបុរិសោ តំ គាមំ អប្បត្តោបិ ‘‘កហំ ឥត្ថន្នាមោ’’តិ វុត្តេ ‘‘គាមំ គតោ’’តិ វុច្ចតិ, ឯវំ។ **អតិប្បគោ**តិ តទា កិរ ថេរស្ស អតិប្បគោយេវ និក្ខន្តទិវសោ អហោសិ, អតិប្បគោយេវ និក្ខន្តភិក្ខូ ពោធិយង្គណេ ចេតិយង្គណេ និវាសនបារុបនដ្ឋានេតិ ឥមេសុ ឋានេសុ យាវ ភិក្ខាចារវេលា ហោតិ, តាវ បបញ្ចំ ករោន្តិ។ ថេរស្ស បន ‘‘យាវ ភិក្ខាចារវេលា ហោតិ, តាវ បរិព្ពាជកេហិ សទ្ធឹ ឯកទ្វេកថាវារេ ករិស្សាមី’’តិ ចិន្តយតោ **យំនូនាហ**ន្តិ ឯតទហោសិ។ **បរិព្ពាជកានំ អារាមោ**តិ សោ កិរ អារាមោ ទក្ខិណទ្វារស្ស ច វេឡុវនស្ស ច អន្តរា អហោសិ។ **ឥធា**តិ ឥមេសុ ចតូសុ វាទេសុ។ **កឹវាទី កិមក្ខាយី**តិ កឹ វទតិ កឹ អាចិក្ខតិ, កឹ ឯត្ថ សមណស្ស គោតមស្ស ទស្សនន្តិ បុច្ឆន្តិ។ **ធម្មស្ស ចានុធម្មំ ព្យាករេយ្យាមា**តិ, ភោតា គោតមេន យំ វុត្តំ ការណំ, តស្ស អនុការណំ កថេយ្យាម។ **សហធម្មិកោ វាទានុបាតោ**តិ បរេហិ វុត្តការណេន សការណោ ហុត្វា សមណស្ស គោតមស្ស វាទានុបាតោ វាទប្បវត្តិ វិញ្ញូហិ គរហិតព្ពំ ការណំ កោចិ អប្បមត្តកោបិ កថំ នាគច្ឆេយ្យ? ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – កថំ សព្ពាការេនបិ សមណស្ស គោតមស្ស វាទេ គារយ្ហំ ការណំ ន ភវេយ្យាតិ?

ឥតិ វទន្តិ ផស្សបច្ចយា ទុក្ខន្តិ ឯវំ វទន្តោតិ អត្ថោ។ **តត្រា**តិ តេសុ ចតូសុ វាទេសុ។ **តេ វត អញ្ញត្រ ផស្សា**តិ ឥទំ ‘‘តទបិ ផស្សបច្ចយា’’តិ បដិញ្ញាយ សាធកវចនំ។ យស្មា ហិ ន វិនា ផស្សេន ទុក្ខបដិសំវេទនា អត្ថិ, តស្មា ជានិតព្ពមេតំ យថា ‘‘តទបិ ផស្សបច្ចយា’’តិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។

សាធុ , សាធុ, អានន្ទាតិ អយំ សាធុការោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស ទិន្នោ, អានន្ទត្ថេរេន បន សទ្ធឹ ភគវា អាមន្តេសិ។ **ឯកមិទាហ**ន្តិ ឯត្ថ **ឥធា**តិ និបាតមត្តំ, ឯកំ សមយន្តិ អត្ថោ។ ឥទំ វចនំ ‘‘ន កេវលំ សារិបុត្តោវ រាជគហំ បរិព្ពោ, អហម្បិ បារិសី។ ន កេវលញ្ច តស្សេវាយំ វិតក្កោ ឧប្បន្នោ, មយ្ហម្បិ ឧប្បជ្ជិ។ ន កេវលញ្ច តស្សេវ សា តិត្ថិយេហិ សទ្ធឹ កថា ជាតា, មយ្ហម្បិ ជាតបុព្ពា’’តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។

អច្ឆរិយំ អព្ភុតន្តិ ឧភយម្បេតំ វិម្ហយទីបនមេវ។ វចនត្ថោ បនេត្ថ អច្ឆរំ បហរិតុំ យុត្តន្តិ អច្ឆរិយំ។ អភូតបុព្ពំ ភូតន្តិ អព្ភុតំ។ **ឯកេន បទេនា**តិ ‘‘ផស្សបច្ចយា ទុក្ខ’’ន្តិ ឥមិនា ឯកេន បទេន។ ឯតេន ហិ សព្ពវាទានំ បដិក្ខេបត្ថោ វុត្តោ។ **ឯសេវត្ថោ**តិ ឯសោយេវ ផស្សបច្ចយា ទុក្ខន្តិ បដិច្ចសមុប្បាទត្ថោ។ **តញ្ចេវេត្ថ បដិភាតូ**តិ តញ្ញេវេត្ថ ឧបដ្ឋាតុ។ ឥទានិ ថេរោ ជរាមរណាទិកាយ បដិច្ចសមុប្បាទកថាយ តំ អត្ថគម្ភីរញ្ចេវ គម្ភីរាវភាសញ្ច ករោន្តោ **សចេ មំ, ភន្តេ**តិអាទី វត្វា យំមូលកា កថា ឧប្បន្នា, តទេវ បទំ គហេត្វា វិវដ្ដំ ទស្សេន្តោ **ឆន្នំត្វេវា**តិអាទិមាហ។ សេសំ ឧត្តានមេវាតិ។ ចតុត្ថំ។

៥. ភូមិជសុត្តវណ្ណនា

២៥-២៦. បញ្ចមេ **ភូមិជោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ សេសមិធាបិ បុរិមសុត្តេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ អយំ បន វិសេសោ – យស្មា ឥទំ សុខទុក្ខំ ន កេវលំ ផស្សបច្ចយា ឧប្បជ្ជតិ, កាយេនបិ ករិយមានំ ករីយតិ, វាចាយបិ មនសាបិ, អត្តនាបិ ករិយមានំ ករីយតិ, បរេនបិ ករិយមានំ ករីយតិ, សម្បជានេនបិ ករិយមានំ ករីយតិ, អសម្បជានេនបិ, តស្មា តស្ស អបរម្បិ បច្ចយវិសេសំ ទស្សេតុំ **កាយេ វា ហានន្ទ, សតី**តិអាទិមាហ។ **កាយសញ្ចេតនាហេតូ**តិ កាយទ្វារេ ឧប្បន្នចេតនាហេតុ។ វចីសញ្ចេតនាមនោសញ្ចេតនាសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច កាយទ្វារេ កាមាវចរកុសលាកុសលវសេន វីសតិ ចេតនា លព្ភន្តិ, តថា វចីទ្វារេ។ មនោទ្វារេ នវហិ រូបារូបចេតនាហិ សទ្ធឹ ឯកូនតឹសាតិ តីសុ ទ្វារេសុ ឯកូនសត្តតិ ចេតនា ហោន្តិ, តប្បច្ចយំ វិបាកសុខទុក្ខំ ទស្សិតំ។ **អវិជ្ជាបច្ចយា ចា**តិ ឥទំ តាបិ ចេតនា អវិជ្ជាបច្ចយា ហោន្តីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ យស្មា បន តំ យថាវុត្តចេតនាភេទំ កាយសង្ខារញ្ចេវ វចីសង្ខារញ្ច មនោសង្ខារញ្ច បរេហិ អនុស្សាហិតោ សាមំ អសង្ខារិកចិត្តេន ករោតិ, បរេហិ ការិយមានោ សសង្ខារិកចិត្តេនាបិ ករោតិ, ‘‘ឥទំ នាម កម្មំ ករោតិ, តស្ស ឯវរូបោ នាម វិបាកោ ភវិស្សតី’’តិ, ឯវំ កម្មញ្ច វិបាកញ្ច ជានន្តោបិ ករោតិ, មាតាបិតូសុ ចេតិយវន្ទនាទីនិ ករោន្តេសុ អនុករោន្តា ទារកា វិយ

កេវលំ កម្មមេវ ជានន្តោ “ឥមស្ស បន កម្មស្ស អយំ វិបាកោ”តិ វិបាកំ អជានន្តោបិ ករោតិ, តស្មា តំ ទស្សេតុំ **សាមំ វា តំ, អានន្ទ, កាយសង្ខារំ អភិសង្ខរោតី**តិអាទិ វុត្តំ។

ឥមេសុ, អានន្ទ, ធម្មេសូតិ យេ ឥមេ “សាមំ វា តំ, អានន្ទ, កាយសង្ខារ”ន្តិអាទីសុ ចតូសុ ឋានេសុ វុត្តា ឆ សត្តតិ ទ្វេសតា ចេតនាធម្មា, ឥមេសុ ធម្មេសុ អវិជ្ជា ឧបនិស្សយកោដិយា អនុបតិតា។ សព្ពេបិ ហិ តេ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិ ឯត្ថេវ សង្គហំ គច្ឆន្តិ។ ឥទានិ វិវដ្ដំ ទស្សេន្តោ **អវិជ្ជាយ ត្វេវា**តិអាទិមាហ។ **សោ កាយោ ន ហោតី**តិ យស្មិំ កាយេ សតិ កាយសញ្ចេតនាបច្ចយំ អជ្ឈត្តំ សុខទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ, សោ កាយោ ន ហោតិ។ វាចាមនេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អបិច កាយោតិ ចេតនាកាយោ, វាចាបិ ចេតនាវាចា, មនោបិ កម្មមនោយេវ។ ទ្វារកាយោ វា កាយោ។ វាចាមនេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ខីណាសវោ ចេតិយំ វន្ទតិ, ធម្មំ ភណតិ, កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ, កថមស្ស កាយាទយោ ន ហោន្តីតិ? អវិបាកត្តា។ ខីណាសវេន ហិ កតំ កម្មំ នេវ កុសលំ ហោតិ នាកុសលំ។ អវិបាកំ ហុត្វា កិរិយាមត្តេ តិដ្ឋតិ, តេនស្ស តេ កាយាទយោ ន ហោន្តីតិ វុត្តំ។

ខេត្តំ តំ ន ហោតីតិអាទីសុបិ វិរុហនដ្ឋេន តំ ខេត្តំ ន ហោតិ, បតិដ្ឋានដ្ឋេន វត្ថុ ន ហោតិ, បច្ចយដ្ឋេន អាយតនំ ន ហោតិ, ការណដ្ឋេន អធិករណំ ន ហោតិ។ សញ្ចេតនាមូលកញ្ហិ អជ្ឈត្តំ សុខទុក្ខំ ឧប្បជ្ជេយ្យ, សា សញ្ចេតនា ឯតេសំ វិរុហនាទីនំ អត្ថានំ អភាវេន តស្ស សុខទុក្ខស្ស នេវ ខេត្តំ, ន វត្ថុ ន អាយតនំ, ន អធិករណំ ហោតីតិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វេទនាទីសុ សុខទុក្ខមេវ កថិតំ, តញ្ច ខោ វិបាកមេវាតិ។ បញ្ចមំ។

ឆដ្ឋំ ឧបវាណសុត្តំ ឧត្តានមេវ។ ឯត្ថ បន វដ្ដទុក្ខមេវ កថិតន្តិ។ ឆដ្ឋំ។

៧. បច្ចយសុត្តវណ្ណនា

២៧-២៨. សត្តមេ បដិបាដិយា វុត្តេសុ បរិយោសានបទំ គហេត្វា **កតមញ្ច, ភិក្ខវេ, ជរាមរណ**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯវំ បច្ចយំ បជានាតី**តិ ឯវំ ទុក្ខសច្ចវសេន បច្ចយំ ជានាតិ។ បច្ចយសមុទយាទយោបិ សមុទយសច្ចាទីនំយេវ វសេន វេទិតព្ពា។ **ទិដ្ឋិសម្បន្នោ**តិ មគ្គទិដ្ឋិយា សម្បន្នោ។ **ទស្សនសម្បន្នោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **អាគតោ ឥមំ សទ្ធម្ម**ន្តិ មគ្គសទ្ធម្មំ អាគតោ។ **បស្សតី**តិ មគ្គសទ្ធម្មមេវ បស្សតិ។ **សេក្ខេន ញាណេនា**តិ មគ្គញាណេនេវ។ **សេក្ខាយ វិជ្ជាយា**តិ មគ្គវិជ្ជាយ ឯវ។ **ធម្មសោតំ សមាបន្នោ**តិ មគ្គសង្ខាតមេវ ធម្មសោតំ សមាបន្នោ។ **អរិយោ**តិ បុថុជ្ជនភូមិំ អតិក្កន្តោ។ **និព្ពេធិកបញ្ញោ**តិ និព្ពេធិកបញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **អមតទ្វារំ អាហច្ច តិដ្ឋតី**តិ អមតំ នាម និព្ពានំ, តស្ស ទ្វារំ អរិយមគ្គំ អាហច្ច តិដ្ឋតីតិ។ អដ្ឋមំ ឧត្តានមេវ។ សត្តមអដ្ឋមានិ។

៩. សមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

២៩-៣០. នវមំ អក្ខរភាណកានំ ភិក្ខូនំ អជ្ឈាសយេន វុត្តំ។ តេ ហិ **បរី**តិ ឧបសគ្គំ បក្ខិបិត្វា វុច្ចមានេ បដិវិជ្ឈិតុំ សក្កោន្តិ។ នវមំ។

ទសមេ សព្ពំ ឧត្តានមេវ។ ឥមេសុ ទ្វីសុ សុត្តេសុ ចតុសច្ចបដិវេធោវ កថិតោ។ ទសមំ។

ទសពលវគ្គោ តតិយោ។

៤. កឡារខត្តិយវគ្គោ

១. ភូតសុត្តវណ្ណនា

៣១. កឡារខត្តិយវគ្គស្ស បឋមេ **អជិតបញ្ហេ**តិ អជិតមាណវេន បុច្ឆិតបញ្ហេ។ **សង្ខាតធម្មាសេ**តិ សង្ខាតធម្មា វុច្ចន្តិ ញាតធម្មា តុលិតធម្មា តីរិតធម្មា។ **សេក្ខា**តិ សត្ត សេក្ខា។ **បុថូ**តិ តេយេវ សត្ត ជនេ សន្ធាយ បុថូតិ វុត្តំ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ សាសនេ។ **និបកោ**តិ នេបក្កំ វុច្ចតិ បញ្ញា, តាយ សមន្នាគតត្តា និបកោ, ត្វំ បណ្ឌិតោ បព្រូហីតិ យាចតិ។ **ឥរិយ**ន្តិ វុត្តិំ អាចារំ គោចរំ វិហារំ បដិបត្តិំ។ **មារិសា**តិ ភគវន្តំ អាលបតិ។ សេក្ខានញ្ច សង្ខាតធម្មានញ្ច ខីណាសវានញ្ច បដិបត្តិំ មយា បុច្ឆិតោ បណ្ឌិត, មារិស, មយ្ហំ កថេហីតិ អយមេត្ថ សង្ខេបត្ថោ។

តុណ្ហី អហោសីតិ កស្មា យាវ តតិយំ បុដ្ឋោ តុណ្ហី អហោសិ? កិំ បញ្ហេ កង្ខតិ, ឧទាហុ អជ្ឈាសយេតិ? អជ្ឈាសយេ កង្ខតិ, នោ បញ្ហេ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “សត្ថា មំ សេក្ខាសេក្ខានំ អាគមនីយបដិបទំ

កថាបេតុកាមោ; សា ច ខន្ធវសេន ធាតុវសេន អាយតនវសេន បច្ចយាការវសេនាតិ ពហូហិ ការណេហិ សក្កា កថេតុំ។ កថំ កថេន្តោ នុ ខោ សត្ថុ អជ្ឈាសយំ គហេត្វា កថេតុំ សក្ខិស្សាមី”តិ? អថ សត្ថា ចិន្តេសិ – “ឋបេត្វា មំ អញ្ញោ បត្តំ អាទាយ ចរន្តោ សាវកោ នាម បញ្ញាយ សារិបុត្តសមោ នត្ថិ។ អយម្បិ មយា បញ្ហំ បុដ្ឋោ យាវ តតិយំ តុណ្ហី ឯវ។ បញ្ហេ នុ ខោ កង្ខតិ, ឧទាហុ អជ្ឈាសយេ”តិ។ អថ “អជ្ឈាសយេ”តិ ញត្វា បញ្ហកថនត្ថាយ នយំ ទទមានោ **ភូតមិទន្តិ, សារិបុត្ត, បស្សសី**តិ អាហ។

តត្ថ **ភូត**ន្តិ ជាតំ និព្ពត្តំ, ខន្ធបញ្ចកស្សេតំ នាមំ។ ឥតិ សត្ថា “បញ្ចក្ខន្ធវសេន, សារិបុត្ត, ឥមំ បញ្ហំ កថេហី”តិ ថេរស្ស នយំ ទេតិ។ សហនយទានេនេវ បន ថេរស្ស តីរេ ឋិតបុរិសស្ស វិវដោ ឯកង្គណោ មហាសមុទ្ទោ វិយ នយសតេន នយសហស្សេន បញ្ហព្យាករណំ ឧបដ្ឋាសិ។ អថ នំ ព្យាករោន្តោ **ភូតមិទន្តិ, ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ភូតមិទ**ន្តិ ឥទំ និព្ពត្តំ ខន្ធបញ្ចកំ។ **សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតី**តិ សហ វិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ សម្មា បស្សតិ។ **បដិបន្នោ ហោតី**តិ សីលតោ បដ្ឋាយ យាវ អរហត្តមគ្គា និព្ពិទាទីនំ អត្ថាយ បដិបន្នោ ហោតិ។ **តទាហារសម្ភវ**ន្តិ ឥទំ កស្មា អារភិ? ឯតំ ខន្ធបញ្ចកំ អាហារំ បដិច្ច ឋិតំ, តស្មា តំ អាហារសម្ភវំ នាម កត្វា ទស្សេតុំ ឥទំ អារភិ។ ឥតិ ឥមិនាបិ បរិយាយេន សេក្ខបដិបទា កថិតា ហោតិ។ **តទាហារនិរោធា**តិ តេសំ អាហារានំ និរោធេន។ ឥទំ កស្មា អារភិ? តញ្ហិ ខន្ធបញ្ចកំ អាហារនិរោធា និរុជ្ឈតិ, តស្មា តំ អាហារនិរោធសម្ភវំ នាម កត្វា ទស្សេតុំ ឥទំ អារភិ។ ឥតិ ឥមិនាបិ បរិយាយេន សេក្ខស្សេវ បដិបទា កថិតា។ **និព្ពិទា**តិ អាទីនិ សព្ពានិ ការណវចនានីតិ វេទិតព្ពានិ។ **អនុបាទា វិមុត្តោ**តិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ កញ្ចិ ធម្មំ អគហេត្វា វិមុត្តោ។ **សាធុ សាធូ**តិ ឥមិនា ថេរស្ស ព្យាករណំ សម្បហំសេត្វា សយម្បិ តថេវ ព្យាករោន្តោ បុន “ភូតមិទ”ន្តិអាទិមាហាតិ។ បឋមំ។

២. កឡារសុត្តវណ្ណនា

៣២. ទុតិយេ **កឡារខត្តិយោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ ទន្តា បនស្ស កឡារា វិសមសណ្ឋានា, តស្មា “កឡារោ”តិ វុច្ចតិ។ **ហីនាយាវត្តោ**តិ ហីនស្ស គិហិភាវស្ស អត្ថាយ និវត្តោ។ **អស្សាសមលត្ថា**តិ អស្សាសំ អវស្សយំ បតិដ្ឋំ ន ហិ នូន អលត្ថ, តយោ មគ្គេ តីណិ ច ផលានិ នូន នាលត្ថាតិ ទីបេតិ។ យទិ ហិ តានិ លភេយ្យ, ន សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ ហីនាយាវត្តេយ្យាតិ អយំ ថេរស្ស អធិប្បាយោ។ **ន ខ្វាហំ, អាវុសោ**តិ អហំ ខោ, អាវុសោ, “អស្សាសំ បត្តោ, ន បត្តោ”តិ ន កង្ខាមិ។ ថេរស្ស ហិ សាវកបារមីញាណំ អវស្សយោ, តស្មា សោ ន កង្ខតិ។ **អាយតី បនាវុសោ**តិ ឥមិនា “អាយតី បដិសន្ធិ តុម្ហាកំ ឧគ្ឃាដិតា, ន ឧគ្ឃាដិតា”តិ អរហត្តប្បត្តិំ បុច្ឆតិ។ **ន ខ្វាហំ, អាវុសោ, វិចិកិច្ឆាមី**តិ ឥមិនា ថេរោ តត្ថ វិចិកិច្ឆាភាវំ ទីបេតិ។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ “ឥមំ សុគតការណំ ភគវតោ អារោចេស្សាមី”តិ ឧបសង្កមិ។ **អញ្ញា ព្យាកតា**តិ អរហត្តំ ព្យាកតំ។ **ខីណា ជាតី**តិ ន ថេរេន ឯវំ ព្យាកតា, អយំ បន ថេរោ តុដ្ឋោ បសន្នោ ឯវំ បទព្យញ្ជនានិ អារោបេត្វា អាហ។ **អញ្ញតរំ ភិក្ខុំ អាមន្តេសី**តិ តំ សុត្វា សត្ថា ចិន្តេសិ – “សារិបុត្តោ ធីរោ គម្ភីរោ។ ន សោ កេនចិ ការណេន ឯវំ ព្យាករិស្សតិ។ សំខិត្តេន បន បញ្ហោ ព្យាកតោ ភវិស្សតិ។ បក្កោសាបេត្វា នំ បញ្ហំ ព្យាករាបេស្សាមី”តិ អញ្ញតរំ ភិក្ខុំ អាមន្តេសិ។

សចេ តំ សារិបុត្តាតិ ឥទំ ភគវា “ន ឯស អត្តនោ ធម្មតាយ អញ្ញំ ព្យាករិស្សតិ, បញ្ហមេតំ បុច្ឆិស្សាមិ, តំ កថេន្តោវ អញ្ញំ ព្យាករិស្សតី”តិ អញ្ញំ ព្យាករាបេតុំ ឯវំ បុច្ឆិ។ **យំនិទានាវុសោ, ជាតី**តិ, អាវុសោ, អយំ ជាតិ នាម យំបច្ចយា, តស្ស បច្ចយស្ស ខយា ខីណស្មិំ ជាតិយា បច្ចយេ ជាតិសង្ខាតំ ផលំ ខីណន្តិ វិទិតំ។ ឥធាបិ ច ថេរោ បញ្ហេ អកង្ខិត្វា អជ្ឈាសយេ កង្ខតិ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “អញ្ញា នាម តណ្ហា ខីណា, ឧបាទានំ ខីណំ, ភវោ ខីណោ, បច្ចយោ ខីណោ, កិលេសា ខីណាតិអាទីហិ ពហូហិ ការណេហិ សក្កា ព្យាកាតុំ, កថំ កថេន្តោ បន សត្ថុ អជ្ឈាសយំ គហេតុំ សក្ខិស្សាមី”តិ។

កិញ្ចាបិ ឯវំ អជ្ឈាសយេ កង្ខតិ, បញ្ហំ បន អដ្ឋបេត្វាវ បច្ចយាការវសេន ព្យាកាសិ។ សត្ថាបិ បច្ចយាការវសេនេវ ព្យាករាបេតុកាមោ, តស្មា ឯស ព្យាករោន្តោវ អជ្ឈាសយំ គណ្ហិ។ តាវទេវ “គហិតោ មេ សត្ថុ អជ្ឈាសយោ”តិ អញ្ញាសិ។ អថស្ស នយសតេន នយសហស្សេន បញ្ហព្យាករណំ ឧបដ្ឋាសិ។ យស្មា បន ភគវា ឧត្តរិ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, តស្មា តេន តំ ព្យាករណំ អនុមោទិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

កថំ ជានតោ បន តេតិ ឥទំ កស្មា អារភិ? សវិសយេ សីហនាទំ នទាបេតុំ។ ថេរោ កិរ សូករនិខាតលេណទ្វារេ ទីឃនខបរិព្ពាជកស្ស វេទនាបរិគ្គហសុត្តេ កថិយមានេ តាលវណ្ដំ គហេត្វា សត្ថារំ ពីជយមានោ ឋិតោ តិស្សោ វេទនា បរិគ្គហេត្វា សាវកបារមីញាណំ អធិគតោ, អយមស្ស សវិសយោ។ ឥមស្មិំ សវិសយេ ឋិតោ សីហនាទំ នទិស្សតីតិ នំ សន្ធាយ សត្ថា ឥទំ បញ្ហំ បុច្ឆិ។ **អនិច្ចា**តិ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចា។ **យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខ**ន្តិ

ឯត្ថ កិញ្ចាបិ សុខា វេទនា ឋិតិសុខា វិបរិណាមទុក្ខា, ទុក្ខា វេទនា ឋិតិទុក្ខា វិបរិណាមសុខា, អទុក្ខមសុខា ញាណសុខា អញ្ញាណទុក្ខា, វិបរិណាមកោដិយា បន សព្ពាវ ទុក្ខា នាម ជាតា។ **វិទិត**ន្តិ យស្មា ឯវំ វេទនាត្តយំ ទុក្ខន្តិ វិទិតំ, តស្មា យា តត្ថ តណ្ហា, សា ន ឧបដ្ឋាសីតិ ទស្សេតិ។

សាធុ សាធូតិ ថេរស្ស វេទនាបរិច្ឆេទជាននេ សម្បហំសនំ។ ថេរោ ហិ វេទនា ឯកាតិ វា ទ្វេ តិស្សោ ចតស្សោតិ វា អវុត្តេបិ វុត្តនយេន តាសំ តិស្សោតិ បរិច្ឆេទំ អញ្ញាសិ, តេន តំ ភគវា សម្បហំសន្តោ ឯវមាហ។ **ទុក្ខស្មិ**ន្តិ ឥទំ ភគវា ឥមិនា អធិប្បាយេន អាហ – “សារិបុត្ត, យំ តយា ‘ឥមិនា ការណេន វេទនាសុ តណ្ហា ន ឧបដ្ឋាសី’តិ ព្យាកតំ, តំ សុព្យាកតំ។ ‘តិស្សោ វេទនា’តិ វិភជន្តេន បន តេ អតិប្បបញ្ចោ កតោ, តំ ‘ទុក្ខស្មិ’ន្តិ ព្យាករោន្តេនបិ ហិ តេ សុព្យាកតមេវ ភវេយ្យ។ យំកិញ្ចិ វេទយិតំ, តំ ទុក្ខន្តិ ញាតមត្តេបិ ហិ វេទនាសុ តណ្ហា ន តិដ្ឋតី”តិ។

កថំ វិមោក្ខាតិ កតរា វិមោក្ខា, កតរេន វិមោក្ខេន តយា អញ្ញា ព្យាកតាតិ អត្ថោ? **អជ្ឈត្តំ វិមោក្ខា**តិ អជ្ឈត្តវិមោក្ខេន, អជ្ឈត្តសង្ខារេ បរិគ្គហេត្វា បត្តអរហត្តេនាតិ អត្ថោ។ តត្ថ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ – អជ្ឈត្តំ អភិនិវេសោ អជ្ឈត្តំ វុដ្ឋានំ, អជ្ឈត្តំ អភិនិវេសោ ពហិទ្ធា វុដ្ឋានំ, ពហិទ្ធា អភិនិវេសោ ពហិទ្ធា វុដ្ឋានំ, ពហិទ្ធា អភិនិវេសោ អជ្ឈត្តំ វុដ្ឋានន្តិ។ អជ្ឈត្តញ្ហិ អភិនិវេសិត្វា ពហិទ្ធាធម្មាបិ ទដ្ឋព្ពាយេវ, ពហិទ្ធា អភិនិវេសិត្វា អជ្ឈត្តធម្មាបិ។ តស្មា កោចិ ភិក្ខុ អជ្ឈត្តំ សង្ខារេសុ ញាណំ ឱតារេត្វា តេ វវត្ថបេត្វា ពហិទ្ធា ឱតារេតិ, ពហិទ្ធាបិ បរិគ្គហេត្វា បុន អជ្ឈត្តំ ឱតារេតិ, តស្ស អជ្ឈត្ត សង្ខារេ សម្មសនកាលេ មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ។ ឥតិ អជ្ឈត្តំ អភិនិវេសោ អជ្ឈត្តំ វុដ្ឋានំ នាម។ កោចិ អជ្ឈត្តំ សង្ខារេសុ ញាណំ ឱតារេត្វា តេ វវត្ថបេត្វា ពហិទ្ធា ឱតារេតិ, តស្ស ពហិទ្ធា សង្ខារេ សម្មសនកាលេ មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ។ ឥតិ អជ្ឈត្តំ អភិនិវេសោ ពហិទ្ធា វុដ្ឋានំ នាម។ កោចិ ពហិទ្ធា សង្ខារេសុ ញាណំ ឱតារេត្វា, តេ វវត្ថបេត្វា អជ្ឈត្តំ ឱតារេតិ, អជ្ឈត្តម្បិ បរិគ្គហេត្វា បុន ពហិទ្ធា ឱតារេតិ, តស្ស ពហិទ្ធា សង្ខារេ សម្មសនកាលេ មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ។ ឥតិ ពហិទ្ធា អភិនិវេសោ ពហិទ្ធា វុដ្ឋានំ នាម។ កោចិ ពហិទ្ធា សង្ខារេសុ ញាណំ ឱតារេត្វា តេ វវត្ថបេត្វា អជ្ឈត្តំ ឱតារេតិ, តស្ស អជ្ឈត្តសង្ខារេ សម្មសនកាលេ មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ។ ឥតិ ពហិទ្ធា អភិនិវេសោ អជ្ឈត្តំ វុដ្ឋានំ នាម។ តត្រ ថេរោ “អជ្ឈត្តសង្ខារេ បរិគ្គហេត្វា តេសំ វវត្ថានកាលេ មគ្គវុដ្ឋានេន អរហត្តំ បត្តោស្មី”តិ ទស្សេន្តោ **អជ្ឈត្តំ វិមោក្ខា ខ្វាហំ, អាវុសោ**តិ អាហ។

សព្ពុបាទានក្ខយាតិ សព្ពេសំ ចតុន្នម្បិ ឧបាទានានំ ខយេន។ **តថា សតោ វិហរាមី**តិ តេនាការេន សតិយា សមន្នាគតោ វិហរាមិ។ **យថា សតំ វិហរន្ត**ន្តិ យេនាការេន មំ សតិយា សមន្នាគតំ វិហរន្តំ។ **អាសវា នានុស្សវន្តី**តិ ចក្ខុតោ រូបេ សវន្តិ អាសវន្តិ សន្ទន្តិ បវត្តន្តីតិ ឯវំ ឆហិ ទ្វារេហិ ឆសុ អារម្មណេសុ សវនធម្មា កាមាសវាទយោ អាសវា នានុស្សវន្តិ នានុប្បវជ្ឈន្តិ, យថា មេ ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។ **អត្តានញ្ច នាវជានាមី**តិ អត្តានញ្ច ន អវជានាមិ។ ឥមិនា ឱមានបហានំ កថិតំ។ ឯវញ្ហិ សតិ បជាននា បសន្នា ហោតិ។

សមណេនាតិ ពុទ្ធសមណេន។ **តេស្វាហំ ន កង្ខាមី**តិ តេសុ អហំ “កតរេ កាមាសវា, កតរេ ភវាសវា, កតរេ ទិដ្ឋាសវា, កតរេ អវិជ្ជាសវា”តិ ឯវំ សរូបភេទតោបិ, “ចត្តារោ អាសវា”តិ ឯវំ គណនបរិច្ឆេទតោបិ ន កង្ខាមិ។ **តេ មេ បហីនាតិ ន វិចិកិច្ឆាមី**តិ តេ មយ្ហំ បហីនាតិ វិចិកិច្ឆំ ន ឧប្បាទេមិ។ ឥទំ ភគវា “ឯវំ ព្យាករោន្តេនបិ តយា សុព្យាកតំ ភវេយ្យ ‘អជ្ឈត្តំ វិមោក្ខា ខ្វាហំ, អាវុសោ’តិអាទីនិ បន តេ វទន្តេន អតិប្បបញ្ចោ កតោ”តិ ទស្សេន្តោ អាហ។

ឧដ្ឋាយាសនា វិហារំ បាវិសីតិ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនតោ ឧដ្ឋហិត្វា វិហារំ អន្តោមហាគន្ធកុដឹ បាវិសិ អសម្បត្តាយ ឯវ បរិសាយ។ កស្មា? ពុទ្ធា ហិ អនិដ្ឋិតាយ ទេសនាយ អសម្បត្តាយ បរិសាយ ឧដ្ឋាយាសនា គន្ធកុដឹ បវិសន្តា បុគ្គលថោមនត្ថំ វា បវិសន្តិ ធម្មថោមនត្ថំ វា។ តត្ថ បុគ្គលថោមនត្ថំ បវិសន្តោ សត្ថា ឯវំ ចិន្តេសិ – “ឥមំ មយា សំខិត្តេន ឧទ្ទេសំ ឧទ្ទិដ្ឋំ វិត្ថារេន ច អវិភត្តំ ធម្មបដិគ្គាហកា ភិក្ខូ ឧគ្គហេត្វា អានន្ទំ វា កច្ចាយនំ វា ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិស្សន្តិ, តេ មយ្ហំ ញាណេន សំសន្ទេត្វា កថេស្សន្តិ, តតោបិ ធម្មបដិគ្គាហកា បុន មំ បុច្ឆិស្សន្តិ។ តេសមហំ ‘សុកថិតំ, ភិក្ខវេ, អានន្ទេន, សុកថិតំ កច្ចាយនេន, មំ ចេបិ តុម្ហេ ឯតមត្ថំ បុច្ឆេយ្យាថ, អហម្បិ នំ ឯវមេវ ព្យាករេយ្យ’ន្តិ ឯវំ តេ បុគ្គលេ ថោមេស្សាមិ។ តតោ តេសុ គារវំ ជនេត្វា ភិក្ខូ ឧបសង្កមិស្សន្តិ, តេបិ ភិក្ខូ អត្ថេ ច ធម្មេ ច និយោជេស្សន្តិ, តេ តេហិ និយោជិតា តិស្សោ សិក្ខា បរិបូរេត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សន្តី”តិ។

អថ វា បនស្ស ឯវំ ហោតិ – “ឯស មយិ បក្កន្តេ អត្តនោ អានុភាវំ ករិស្សតិ, អថ នំ អហម្បិ តថេវ ថោមេស្សាមិ, តំ មម ថោមនំ សុត្វា គារវជាតា ភិក្ខូ ឥមំ ឧបសង្កមិតព្ពំ, វចនញ្ចស្ស សោតព្ពំ សទ្ធាតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តិ, តំ តេសំ ភវិស្សតិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយា”តិ ធម្មថោមនត្ថំ បវិសន្តោ ឯវំ ចិន្តេសិ យថា ធម្មទាយាទសុត្តេ

ចិន្តេសិ។ តត្រ ហិស្ស ឯវំ អហោសិ – “មយិ វិហារំ បវិដ្ឋេ អាមិសទាយាទំ គរហន្តោ ធម្មទាយាទញ្ច ថោមេន្តោ ឥមិស្សំយេវ បរិសតិ និសិន្នោ សារិបុត្តោ ធម្មំ ទេសេស្សតិ, ឯវំ ទ្វិន្នម្បិ អម្ហាកំ ឯកជ្ឈាសយាយ មតិយា ទេសិតា អយំ ទេសនា អគ្គា ច គរុកា ច ភវិស្សតិ បាសាណច្ឆត្តសទិសា”តិ។

ឥធ បន អាយស្មន្តំ សារិបុត្តំ ឧក្កំសេត្វា បកាសេត្វា ឋបេតុកាមោ បុគ្គលថោមនត្ថំ ឧដ្ឋាយាសនា វិហារំ បាវិសិ។ ឦទិសេសុ ឋានេសុ ភគវា និសិន្នាសនេយេវ អន្តរហិតោ ចិត្តគតិយា វិហារំ បវិសតីតិ វេទិតព្ពោ។ យទិ ហិ កាយគតិយា គច្ឆេយ្យ, សព្ពា បរិសា ភគវន្តំ បរិវារេត្វា គច្ឆេយ្យ, សា ឯកវារំ ភិន្នា បុន ទុស្សន្និបាតា ភវេយ្យាតិ ភគវា អទិស្សមានេន កាយេន ចិត្តគតិយា ឯវ បាវិសិ។

ឯវំ បវិដ្ឋេ បន ភគវតិ ភគវតោ អធិប្បាយានុរូបមេវ សីហនាទំ នទិតុកាមោ **តត្រ ខោ អាយស្មា សារិបុត្តោ អចិរបក្កន្តស្ស ភគវតោ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ។ បុព្ពេ អប្បដិសំវិទិត**ន្តិ ឥទំ នាម បុច្ឆិស្សតីតិ បុព្ពេ មយា អវិទិតំ អញ្ញាតំ។ **បឋមំ បញ្ហ**ន្តិ, “សចេ តំ, សារិបុត្ត, ឯវំ បុច្ឆេយ្យុំ កថំ ជានតា បន តយា, អាវុសោ សារិបុត្ត, កថំ បស្សតា អញ្ញា ព្យាកតា ខីណា ជាតី”តិ ឥមំ បឋមំ បញ្ហំ។ **ទន្ធាយិតត្ត**ន្តិ សត្ថុ អាសយជាននត្ថំ ទន្ធភាវោ អសីឃតា។ **បឋមំ បញ្ហំ អនុមោទី**តិ, “ជាតិ បនាវុសោ សារិបុត្ត, កីនិទានា”តិ ឥមំ ទុតិយំ បញ្ហំ បុច្ឆន្តោ, “យំនិទានាវុសោ, ជាតី”តិ ឯវំ វិស្សជ្ជិតំ បឋមំ បញ្ហំ អនុមោទិ។

ឯតទហោសីតិ ភគវតា អនុមោទិតេ នយសតេន នយសហស្សេន បញ្ហស្ស ឯកង្គណិកភាវេន បាកដីភូតត្តា ឯតំ អហោសិ។ **ទិវសម្បាហំ ភគវតោ ឯតមត្ថំ ព្យាករេយ្យ**ន្តិ សកលទិវសម្បិ អហំ ភគវតោ ឯតំ បដិច្ចសមុប្បាទត្ថំ បុដ្ឋោ សកលទិវសម្បិ អញ្ញមញ្ញេហិ បទព្យញ្ជនេហិ ព្យាករេយ្យំ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមី**តិ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “ថេរោ ឧឡារសីហនាទំ នទតិ, សុការណំ ឯតំ, ទសពលស្ស នំ អារោចេស្សាមី”តិ។ តស្មា យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។

សា ហិ ភិក្ខុ សារិបុត្តស្ស ធម្មធាតូតិ ឯត្ថ ធម្មធាតូតិ បច្ចយាការស្ស វិវដភាវទស្សនសមត្ថំ សាវកបារមីញាណំ។ សាវកានញ្ហិ សាវកបារមីញាណំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណគតិកមេវ ហោតិ។ យថា ពុទ្ធានំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នា ធម្មា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស បាកដា ហោន្តិ, ឯវំ ថេរស្ស សាវកបារមីញាណំ សព្ពេបិ សាវកញាណស្ស គោចរធម្មេ ជានាតីតិ។ ទុតិយំ។

៣. ញាណវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

៣៣. តតិយេ **តំ សុណាថា**តិ តំ ញាណវត្ថុទេសនំ សុណាថ។ **ញាណវត្ថូនី**តិ ចេត្ថ ញាណមេវ ញាណវត្ថូតិ វេទិតព្ពំ។ **ជរាមរណេ ញាណ**ន្តិអាទីសុ ចតូសុ បឋមំ សវនមយញាណំ សម្មសនញាណំ បដិវេធញាណំ បច្ចវេក្ខណញាណន្តិ ចតុព្ពិធំ វដ្ដតិ, តថា ទុតិយំ។ តតិយំ បន ឋបេត្វា សម្មសនញាណំ តិវិធមេវ ហោតិ, តថា ចតុត្ថំ។ លោកុត្តរធម្មេសុ ហិ សម្មសនំ នាម នត្ថិ។ **ជាតិយា ញាណ**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥមិនា ធម្មេនា**តិ ឥមិនា ចតុសច្ចធម្មេន វា មគ្គញាណធម្មេន វា។

ទិដ្ឋេនាតិអាទីសុ **ទិដ្ឋេនា**តិ ញាណចក្ខុនា ទិដ្ឋេន។ **វិទិតេនា**តិ បញ្ញាយ វិទិតេន។ **អកាលិកេនា**តិ កិញ្ចិ កាលំ អនតិក្កមិត្វា បដិវេធានន្តរំយេវ ផលទាយកេន។ **បត្តេនា**តិ អធិគតេន។ **បរិយោគាឡ្ហេនា**តិ បរិយោគាហិតេន បញ្ញាយ អនុបវិដ្ឋេន។ **អតីតានាគតេ នយំ នេតី**តិ “យេ ខោ កេចី”តិអាទិនា នយេន អតីតេ ច អនាគតេ ច នយំ នេតិ។ ឯត្ថ ច ន ចតុសច្ចធម្មេន វា មគ្គញាណធម្មេន វា សក្កា អតីតានាគតេ នយំ នេតុំ, ចតុសច្ចេ បន មគ្គញាណេន បដិវិទ្ធេ បរតោ បច្ចវេក្ខណញាណំ នាម ហោតិ។ តេន នយំ នេតីតិ វេទិតព្ពោ។ **អព្ភញ្ញំសូ**តិ អភិអញ្ញំសុ ជានីសុ។ **សេយ្យថាបាហំ, ឯតរហី**តិ យថា អហំ ឯតរហិ ចតុសច្ចវសេន ជានាមិ។ **អន្វយេ ញាណ**ន្តិ អនុអយេ ញាណំ, ធម្មញាណស្ស អនុគមនេ ញាណំ, បច្ចវេក្ខណញាណស្សេតំ នាមំ។ **ធម្មេ ញាណ**ន្តិ មគ្គញាណំ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ ខីណាសវស្ស សេក្ខភូមិ កថិតា ហោតិ។ តតិយំ។

៤. ទុតិយញាណវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

៣៤. ចតុត្ថេ **សត្តសត្តរី**តិ សត្ត ច សត្តរិ ច។ ព្យញ្ជនភាណកា កិរ តេ ភិក្ខូ, ពហុព្យញ្ជនំ កត្វា វុច្ចមានេ បដិវិជ្ឈិតុំ សក្កោន្តិ, តស្មា តេសំ អជ្ឈាសយេន ឥទំ សុត្តំ វុត្តំ។ **ធម្មដ្ឋិតិញាណ**ន្តិ បច្ចយាការេ ញាណំ។ បច្ចយាការោ ហិ ធម្មានំ បវត្តិដ្ឋិតិការណត្តា ធម្មដ្ឋិតីតិ វុច្ចតិ, ឯត្ថ ញាណំ ធម្មដ្ឋិតិញាណំ, ឯតស្សេវ ឆព្ពិធស្ស ញាណស្សេតំ អធិវចនំ។ **ខយធម្ម**ន្តិ ខយគមនសភាវំ។ **វយធម្ម**ន្តិ វយគមនសភាវំ។ **វិរាគធម្ម**ន្តិ វិរជ្ជនសភាវំ។

និរោធធម្មន្តិ និរុជ្ឈនសភាវំ។ **សត្តសត្តវីតិ** ឯកេកស្មឹ សត្ត សត្ត កត្វា ឯកាទសសុ បទេសុ សត្តសត្តតិ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វិបស្សនាបដិវិបស្សនា កថិតា។ ចតុត្ថំ។

៥. អវិជ្ជាបច្ចយសុត្តវណ្ណនា

៣៥. បញ្ចមេ **សមុទយោ ហោតីតិ** សត្ថា ឥធេវ ទេសនំ ឱសាបេសិ។ កិការណាតិ? ទិដ្ឋិគតិកស្ស ឱកាសទានត្ថំ។ តស្សញ្ហិ បរិសតិ ឧបារម្ភចិត្តោ ទិដ្ឋិគតិកោ អត្ថិ, សោ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សតិ, អថស្សាហំ វិស្សជ្ជេស្សាមីតិ តស្ស ឱកាសទានត្ថំ ទេសនំ ឱសាបេសិ។ **នោ កល្លោ បញ្ហោតិ** អយុត្តោ បញ្ហោ។ ទុប្បញ្ហោ ឯសោតិ អត្ថោ។ ននុ ច "កតមំ នុ ខោ, ភន្តេ, ជរាមរណ"ន្តិ? ឥទំ សុបុច្ឆិតន្តិ។ កិញ្ចាបិ សុបុច្ឆិតំ, យថា បន សតសហស្សគ្ឃនិកេ សុវណ្ណថាលេ វឌ្ឍិតស្ស សុភោជនស្ស មត្ថកេ អាមលកមត្តេបិ គូថបិណ្ឌេ ឋបិតេ សព្ពំ ភោជនំ ទុព្ភោជនំ ហោតិ ឆឌ្ឌេតព្ពំ, ឯវមេវ "កស្ស ច បនិទំ ជរាមរណ"ន្តិ? ឥមិនា សត្តូបលទ្ធិវាទបទេន គូថបិណ្ឌេន តំ ភោជនំ ទុព្ភោជនំ វិយ អយម្បិ សព្ពោ ទុប្បញ្ហោវ ជាតោតិ។

ព្រហ្មចរិយវាសោតិ អរិយមគ្គវាសោ។ **តំ ជីវំ តំ សរីរន្តិ** យស្ស ហិ អយំ ទិដ្ឋិ, សោ "ជីវេ ឧច្ឆិជ្ជមានេ សរីរំ ឧច្ឆិជ្ជតិ, សរីរេ ឧច្ឆិជ្ជន្តេ ជីវិតំ ឧច្ឆិជ្ជតី"តិ គណ្ហាតិ។ ឯវំ គណ្ហតោ សា ទិដ្ឋិ "សត្តោ ឧច្ឆិជ្ជតី"តិ គហិតត្តា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ នាម ហោតិ ។ សចេ បន សង្ខារាវ ឧប្បជ្ជន្តិ ចេវ និរុជ្ឈន្តិ ចាតិ គណ្ហេយ្យ, សាសនាវចរា សម្មាទិដ្ឋិ នាម ភវេយ្យ។ អរិយមគ្គោ ច នាមេសោ វដ្ដំ និរោធេន្តោ វដ្ដំ សមុច្ឆិន្ទន្តោ ឧប្បជ្ជតិ , តទេវ តំ វដ្ដំ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា គហិតាការស្ស សម្ភវេ សតិ វិនាវ មគ្គភាវនាយ និរុជ្ឈតីតិ មគ្គភាវនា និរត្ថកា ហោតិ។ តេន វុត្តំ "ព្រហ្មចរិយវាសោ ន ហោតី"តិ។

ទុតិយនយេ **អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរន្តិ** យស្ស អយំ ទិដ្ឋិ, សោ "សរីរំ ឥធេវ ឧច្ឆិជ្ជតិ, ន ជីវិតំ, ជីវិតំ បន បញ្ជរតោ សកុណោ វិយ យថាសុខំ គច្ឆតី"តិ គណ្ហាតិ។ ឯវំ គណ្ហតោ សា ទិដ្ឋិ "ឥមស្មា លោកា ជីវិតំ បរលោកំ គត"ន្តិ គហិតត្តា សស្សតទិដ្ឋិ នាម ហោតិ។ អយញ្ហ អរិយមគ្គោ តេភូមកវដ្ដំ វិវដ្ដេន្តោ ឧប្បជ្ជតិ, សោ ឯកសង្ខារេបិ និច្ចេ ធុវេ សស្សតេ សតិ ឧប្បន្នោបិ វដ្ដំ វិវដ្ដេតុំ ន សក្កោតីតិ មគ្គភាវនា និរត្ថកា ហោតិ។ តេន វុត្តំ "អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរន្តិ វា ភិក្ខុ ទិដ្ឋិយា សតិ ព្រហ្មចរិយវាសោ ន ហោតី"តិ។

វិសូកាយិកានីតិអាទិ សព្ពំ មិច្ឆាទិដ្ឋិវេវចនមេវ។ សា ហិ សម្មាទិដ្ឋិយា វិនិវិជ្ឈនដ្ឋេន វិសូកមិវ អត្តានំ អាវរណតោ **វិសូកាយិកំ,** សម្មាទិដ្ឋឹ អននុវត្តិត្វា តស្សា វិរោធេន បវត្តនតោ **វិសេវិតំ,** កទាចិ ឧច្ឆេទស្ស កទាចិ សស្សតស្ស គហណតោ វិរូបំ ផន្ទិតំ **វិប្ផន្ទិតន្តិ** វុច្ចតិ។ **តាលាវត្ថុកតានីតិ** តាលវត្ថុ វិយ កតានិ, បុន អវិរុហណដ្ឋេន មត្ថកច្ឆិន្នតាលោ វិយ សមូលំ តាលំ ឧទ្ធរិត្វា តស្ស បតិដ្ឋិតដ្ឋានំ វិយ ច កតានីតិ អត្ថោ។ **អនភាវំកតានីតិ** អនុអភាវំ កតានីតិ។ បញ្ចមំ។

៦. ទុតិយអវិជ្ជាបច្ចយសុត្តវណ្ណនា

៣៦. ឆដ្ឋេ **ឥតិ វា, ភិក្ខវេ, យោ វទេយ្យាតិ** តស្សំ បរិសតិ ទិដ្ឋិគតិកោ បញ្ហំ បុច្ឆិតុកាមោ អត្ថិ, សោ បន អវិសារទធាតុកោ ឧដ្ឋាយ ទសពលំ បុច្ឆិតុំ ន សក្កោតិ, តស្មា តស្ស អជ្ឈាសយេន សយមេវ បុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជេន្តោ សត្ថា ឯវមាហ។ ឆដ្ឋំ។

៧. នតុម្ហសុត្តវណ្ណនា

៣៧. សត្តមេ **ន តុម្ហាកន្តិ** អត្តនិ ហិ សតិ អត្តនិយំ នាម ហោតិ។ អត្តាយេវ ច នត្ថិ, តស្មា "ន តុម្ហាក"ន្តិ អាហ។ **នបិ អញ្ញេសន្តិ** អញ្ញោ នាម បរេសំ អត្តា, តស្មឹ សតិ អញ្ញេសំ នាម សិយា, សោបិ នត្ថិ, តស្មា "នបិ អញ្ញេស"ន្តិ អាហ។ **បុរាណមិទំ, ភិក្ខវេ, កម្មន្តិ** នយិទំ បុរាណកម្មមេវ, បុរាណកម្មនិព្ពត្តោ បនេស កាយោ, តស្មា បច្ចយវោហារេន ឯវំ វុត្តោ។ **អភិសង្ខតន្តិ**អាទិ កម្មវោហារស្សេវ វសេន បុរិមលិង្គសភាគតាយ វុត្តំ, អយំ បនេត្ថ អត្ថោ – **អភិសង្ខតន្តិ** បច្ចយេហិ កតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ **អភិសញ្ចេតយិតន្តិ** ចេតនាវត្ថុកោ ចេតនាមូលកោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ **វេទនិយន្តិ** វេទនិយវត្ថូតិ ទដ្ឋព្ពោ។ សត្តមំ។

៨. ចេតនាសុត្តវណ្ណនា

៣៨. អដ្ឋមេ **យញ្ច, ភិក្ខវេ, ចេតេតីតិ** យំ ចេតនំ ចេតេតិ, បវត្តេតីតិ អត្ថោ។ **យញ្ច បកប្បេតីតិ** យំ បកប្បនំ បកប្បេតិ, បវត្តេតិច្ចេវ អត្ថោ។ **យញ្ច អនុសេតីតិ** យញ្ច អនុសយំ អនុសេតិ, បវត្តេតិច្ចេវ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច **ចេតេតីតិ** តេភូមកកុសលាកុសលចេតនា គហិតា, **បកប្បេតីតិ** អដ្ឋសុ លោភសហគតចិត្តេសុ តណ្ហាទិដ្ឋិកប្បា គហិតា, **អនុសេតីតិ** ទ្វាទសន្នំ ចេតនានំ សហជាតកោដិយា ចេវ ឧបនិស្សយកោដិយា ច អនុសយោ គហិតោ។ **អារម្មណមេតំ ហោតីតិ** (ចេតនាទិធម្មជាតេ សតិ កម្មវិញ្ញាណស្ស ឧប្បត្តិយា អវារិតត្តា) ឯតំ ចេតនាទិធម្មជាតំ បច្ចយោ ហោតិ។ បច្ចយោ ហិ ឥធ អារម្មណន្តិ អធិប្បេតោ។ **វិញ្ញាណស្ស ឋិតិយាតិ** កម្មវិញ្ញាណស្ស ឋិតត្ថំ។ **អារម្មណេ សតីតិ** តស្មិំ បច្ចយេ សតិ។ **បតិដ្ឋា វិញ្ញាណស្ស ហោតីតិ** តស្ស កម្មវិញ្ញាណស្ស បតិដ្ឋា ហោតិ។ **តស្មិំ បតិដ្ឋិតេ វិញ្ញាណេតិ** តស្មិំ កម្មវិញ្ញាណេ បតិដ្ឋិតេ។ **វិរូឡ្ហេតិ** កម្មំ ជវាបេត្វា បដិសន្ធិអាកឌ្ឍនសមត្ថតាយ និព្ពត្តមូលេ ជាតេ។ **បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តីតិ** បុនព្ភវសង្ខាតា អភិនិព្ពត្តិ។

នោ ចេ, ភិក្ខវេ, ចេតេតីតិ ឥមិនា តេភូមកចេតនាយ អប្បវត្តនក្ខណោ វុត្តោ។ **នោ ចេ បកប្បេតីតិ** ឥមិនា តណ្ហាទិដ្ឋិកប្បានំ អប្បវត្តនក្ខណោ។ **អថ ចេ អនុសេតីតិ** ឥមិនា តេភូមកវិបាកេសុ បរិត្តកិរិយាសុ រូបេតិ ឯត្ថ អប្បហីនកោដិយា អនុសយោ គហិតោ។ **អារម្មណមេតំ ហោតីតិ** អនុសយេ សតិ កម្មវិញ្ញាណស្ស ឧប្បត្តិយា អវារិតត្តា ឯតំ អនុសយជាតំ បច្ចយោវ ហោតិ។

នោ ចេវ ចេតេតីតិអាទីសុ បឋមបទេ តេភូមកកុសលាកុសលចេតនា និវត្តា, ទុតិយបទេ អដ្ឋសុ ចិត្តេសុ តណ្ហាទិដ្ឋិយោ, តតិយបទេ វុត្តប្បការេសុ ធម្មេសុ យោ អប្បហីនកោដិយា អនុសយិតោ អនុសយោ, សោ និវត្តោ។

អបិចេត្ថ អសម្មោហត្ថំ ចេតេតិ បកប្បេតិ អនុសេតិ, ចេតេតិ ន បកប្បេតិ អនុសេតិ, ន ចេតេតិ ន បកប្បេតិ អនុសេតិ, ន ចេតេតិ ន បកប្បេតិ ន អនុសេតីតិ ឥទម្បិ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ បឋមនយេ ធម្មបរិច្ឆេទោ ទស្សិតោ។ ទុតិយនយេ **ចេតេតីតិ** តេភូមកកុសលចេតនា ចេវ ចតស្សោ ច អកុសលចេតនា គហិតា។ **ន បកប្បេតីតិ** អដ្ឋសុ ចិត្តេសុ តណ្ហាទិដ្ឋិយោ និវត្តា។ **អនុសេតីតិ** តេភូមកកុសលេ ឧបនិស្សយកោដិយា, ចតូសុ អកុសលចេតនាសុ សហជាតកោដិយា ចេវ ឧបនិស្សយកោដិយា ច អនុសយោ គហិតោ។ តតិយនយេ **ន ចេតេតីតិ** តេភូមកកុសលាកុសលំ និវត្តំ, **ន បកប្បេតីតិ** អដ្ឋសុ ចិត្តេសុ តណ្ហាទិដ្ឋិយោ និវត្តា, **អនុសេតីតិ** សុត្តេ អាគតំ វារេត្វា តេភូមកកុសលាកុសលវិបាកកិរិយារូបេសុ អប្បហីនកោដិយា ឧបនិស្សយោ គហិតោ។ ចតុត្ថនយោ បុរិមសទិសោវ។

តទប្បតិដ្ឋិតេតិ តស្មិំ អប្បតិដ្ឋិតេ។ **អវិរូឡ្ហេតិ** កម្មំ ជវាបេត្វា បដិសន្ធិអាកឌ្ឍនសមត្ថតាយ អនិព្ពត្តមូលេ។ ឯត្ថ បន កិំ កថិតន្តិ? អរហត្តមគ្គស្ស កិច្ចំ, ខីណាសវស្ស កិច្ចករណន្តិបិ នវលោកុត្តរធម្មាតិបិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ ឯត្ថ ច វិញ្ញាណស្ស ចេវ អាយតិំ បុនព្ភវស្ស ច អន្តរេ ឯកោ សន្ធិ, វេទនាតណ្ហានមន្តរេ ឯកោ, ភវជាតីនមន្តរេ ឯកោតិ។ អដ្ឋមំ។

៩. ទុតិយចេតនាសុត្តវណ្ណនា

៣៩. នវមេ វិញ្ញាណនាមរូបានំ អន្តរេ ឯកោ សន្ធិ, វេទនាតណ្ហានមន្តរេ ឯកោ, ភវជាតីនមន្តរេ ឯកោតិ។ នវមំ។

១០. តតិយចេតនាសុត្តវណ្ណនា

៤០. ទសមេ **នតីតិ** តណ្ហា។ សា ហិ បិយរូបេសុ រូបាទីសុ នមនដ្ឋេន “នតី”តិ វុច្ចតិ។ **អាគតិ គតិ ហោតីតិ** អាគតិម្ហិ គតិ ហោតិ, អាគតេ បច្ចុបដ្ឋិតេ កម្មេ វា កម្មនិមិត្តេ វា គតិនិមិត្តេ វា បដិសន្ធិវសេន វិញ្ញាណស្ស គតិ ហោតិ។ **ចុតូបបាតោតិ** ឯវំ វិញ្ញាណស្ស អាគតេ បដិសន្ធិវិសយេ គតិយា សតិ ឥតោ ចវនសង្ខាតា ចុតិ, តត្ថូបបត្តិសង្ខាតោ ឧបបាតោតិ អយំ ចុតូបបាតោ នាម ហោតិ។ ឯវំ ឥមស្មិំ សុត្តេ នតិយា ច អាគតិគតិយា ច អន្តរេ ឯកោវ សន្ធិ កថិតោតិ។ ទសមំ។

កឡារខត្តិយវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. គហបតិវគ្គោ

១. បញ្ចវេរភយសុត្តវណ្ណនា

៤១. គហបតិវគ្គស្ស បឋមេ **យតោ**តិ យទា។ **ភយានិ វេរានី**តិ ភយវេរចេតនាយោ។ **សោតាបត្តិយង្គេហី**តិ ទុវិធំ សោតាបត្តិយា អង្គំ, (សោតាបត្តិយា ច អង្គំ,) យំ បុព្ពភាគេ សោតាបត្តិបដិលាភាយ សំវត្តតិ, “សប្បុរិសសំសេវោ សទ្ធម្មស្សវនំ យោនិសោមនសិការោ ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តី”តិ (ទី. និ. ៣.៣១១) ឯវំ អាគតំ, បដិលទ្ធគុណស្ស ច សោតាបត្តិំ បត្វា ឋិតស្ស អង្គំ, យំ សោតាបន្នស្ស អង្គន្តិបិ វុច្ចតិ, ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទាទីនំ ឯតំ អធិវចនំ។ ឥទមិធ អធិប្បេតំ។ **អរិយោ**តិ និទ្ទោសោ និរុបារម្ភោ។ **ញាយោ**តិ បដិច្ចសមុប្បន្នំ ញត្វា ឋិតញាណម្បិ បដិច្ចសមុប្បាទោបិ។ យថាហ – “ញាយោ វុច្ចតិ បដិច្ចសមុប្បាទោ, អរិយោបិ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ញាយោ”តិ។ **បញ្ញាយា**តិ អបរាបរំ ឧប្បន្នាយ វិបស្សនាបញ្ញាយ។ **សុទិដ្ឋោ ហោតី**តិ អបរាបរំ ឧប្បជ្ជិត្វា ទស្សនវសេន សុដ្ឋុ ទិដ្ឋោ។

ខីណនិរយោតិអាទីសុ អាយតិំ តត្ថ អនុប្បជ្ជនតាយ ខីណោ និរយោ មយ្ហន្តិ សោ អហំ ខីណនិរយោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **សោតាបន្នោ**តិ មគ្គសោតំ អាបន្នោ។ **អវិនិបាតធម្មោ**តិ ន វិនិបាតសភាវោ ។ **និយតោ**តិ បឋមមគ្គសង្ខាតេន សម្មត្តនិយាមេន និយតោ។ **សម្ពោធិបរាយនោ**តិ ឧត្តរិមគ្គត្តយសង្ខាតោ សម្ពោធិ បរំ អយនំ មយ្ហន្តិ សោហំ សម្ពោធិបរាយនោ, តំ សម្ពោធិំ អវស្សំ អភិសម្ពុជ្ឈនកោតិ អត្ថោ។

បាណាតិបាតបច្ចយាតិ បាណាតិបាតកម្មការណា។ **ភយំ វេរន្តិ** អត្ថតោ ឯកំ។ វេរញ្ច នាមេតំ ទុវិធំ ហោតិ ពាហិរំ អជ្ឈត្តិកន្តិ។ ឯកេន ហិ ឯកស្ស បិតា មារិតោ ហោតិ, សោ ចិន្តេសិ “ឯតេន កិរ មេ បិតា មារិតោ, អហម្បិ តំយេវ មារេស្សាមី”តិ និសិតំ សត្ថំ អាទាយ ចរតិ។ យា តស្ស អព្ភន្តរេ ឧប្បន្នវេរចេតនា, ឥទំ ពាហិរំ វេរំ នាម។ យា បន តតរស្ស “អយំ កិរ មំ មារេស្សាមីតិ ចរតិ, អហមេវ នំ បឋមតរំ មារេស្សាមី”តិ ចេតនា ឧប្បជ្ជតិ, ឥទំ អជ្ឈត្តិកំ វេរំ នាម។ ឥទំ តាវ ឧភយម្បិ ទិដ្ឋធម្មិកមេវ។ យា បន តំ និរយេ ឧប្បន្នំ ទិស្វា “ឯតំ បហរិស្សាមី”តិ ជលិតំ អយមុគ្គរំ គណ្ហតោ និរយបាលស្ស ចេតនា ឧប្បជ្ជតិ, ឥទមស្ស សម្បរាយិកំ ពាហិរវេរំ។ យា ចស្ស “អយំ និទ្ទោសំ មំ បហរិស្សាមីតិ អាគច្ឆតិ, អហមេវ នំ បឋមតរំ បហរិស្សាមី”តិ ចេតនា ឧប្បជ្ជតិ, ឥទមស្ស សម្បរាយិកំ អជ្ឈត្តវេរំ។ យំ បនេតំ ពាហិរវេរំ, តំ អដ្ឋកថាយំ “បុគ្គលវេរ”ន្តិ វុត្តំ។ **ទុក្ខំ ទោមនស្សន្តិ** អត្ថតោ ឯកមេវ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ សេសបទេសុបិ “ឥមិនា មម ភណ្ឌំ ហដំ , មយ្ហំ ទារេសុ ចារិត្តំ អាបន្នំ, មុសា វត្វា អត្ថោ ភគ្គោ, សុរាមទមត្តេន ឥទំ នាម កត”ន្តិអាទិនា នយេន វេរប្បវត្តិ វេទិតព្ពា។ **អវេច្ចប្បសាទេនា**តិ អធិគតេន អចលប្បសាទេន។ **អរិយកន្តេហី**តិ បញ្ចហិ សីលេហិ។ តានិ ហិ អរិយានំ កន្តានិ បិយានិ។ ភវន្តរគតាបិ អរិយា តានិ ន វិជហន្តិ, តស្មា “អរិយកន្តានី”តិ វុច្ចន្តិ។ សេសមេត្ថ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ អនុស្សតិនិទ្ទេសេ វុត្តមេវ។ បឋមំ។

២. ទុតិយបញ្ចវេរភយសុត្តវណ្ណនា

៤២. ទុតិយេ ភិក្ខូនំ កថិតភាវមត្តមេវ វិសេសោ។ ទុតិយំ។

៣. ទុក្ខសុត្តវណ្ណនា

៤៣. តតិយេ **ទុក្ខស្សា**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស។ **សមុទយន្តិ** ទ្វេ សមុទយា ខណិកសមុទយោ ច បច្ចយសមុទយោ ច។ បច្ចយសមុទយំ បស្សន្តោបិ ភិក្ខុ ខណិកសមុទយំ បស្សតិ, ខណិកសមុទយំ បស្សន្តោបិ បច្ចយសមុទយំ បស្សតិ។ អត្ថង្គមោបិ អច្ចន្តត្ថង្គមោ ភេទត្ថង្គមោតិ ទុវិធោ។ អច្ចន្តត្ថង្គមំ បស្សន្តោបិ ភេទត្ថង្គមំ បស្សតិ, ភេទត្ថង្គមំ បស្សន្តោបិ អច្ចន្តត្ថង្គមំ បស្សតិ។ **ទេសេស្សាមី**តិ ឥទំ វដ្ដទុក្ខស្ស សមុទយអត្ថង្គមំ និព្ពត្តិភេទំ នាម ទេសេស្សាមិ, តំ សុណាថាតិ អត្ថោ។ **បដិច្ចា**តិ និស្សយវសេន ចេវ អារម្មណវសេន ច បច្ចយំ កត្វា។ **តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ**តិ តិណ្ណំ សង្គតិយា ផស្សោ។ **អយំ ខោ, ភិក្ខវេ, ទុក្ខស្ស សមុទយោ**តិ អយំ វដ្ដទុក្ខស្ស និព្ពត្តិ នាម។ **អត្ថង្គមោ**តិ ភេទោ។ ឯវញ្ហិ វដ្ដទុក្ខំ ភិន្នំ ហោតិ អប្បដិសន្ធិយំ។ តតិយំ។

៤. លោកសុត្តវណ្ណនា

៤៤. ចតុត្ថេ **លោកស្សា**តិ សង្ខារលោកស្ស។ អយមេត្ថ វិសេសោ។ ចតុត្ថំ។

៥. ញាតិកសុត្តវណ្ណនា

៤៥. បញ្ចមេ **ញាតិកេ**តិ ទ្វិន្នំ ញាតកានំ គាមេ។ **គិញ្ជកាវសថេ**តិ ឥដ្ឋកាហិ កតេ មហាបាសាទេ។ **ធម្មបរិយាយ**ន្តិ ធម្មការណំ។ **ឧបស្សុតី**តិ ឧបស្សុតិដ្ឋានំ, យំ ឋានំ ឧបគតេន សក្កា ហោតិ ភគវតោ សទ្ទំ សោតុំ, តត្ថ ឋិតោតិ អត្ថោ។ សោ កិរ គន្ធកុដិបរិវេណសម្មជ្ជនត្ថំ អាគតោ អត្តនោ កម្មំ បហាយ ភគវតោ ធម្មឃោសំ សុណន្តោ អដ្ឋាសិ។ **អទ្ទសា**តិ តទា កិរ ភគវតោ អាទិតោវ បច្ចយាការំ មនសិករោន្តស្ស "ឥទំ ឥមិនា បច្ចយេន ហោតិ, ឥទំ ឥមិនា"តិ អាវជ្ជតោ យាវ ភវគ្គា ឯកង្គណំ អហោសិ, សត្ថា មនសិការំ បហាយ វចសា សជ្ឈាយំ ករោន្តោ យថានុសន្ធិនា ទេសនំ និដ្ឋបេត្វា, "អបិ នុ ខោ ឥមំ ធម្មបរិយាយំ កោចិ អស្សោសី"តិ អាវជ្ជេន្តោ តំ ភិក្ខុមទ្ទស។ តេន វុត្តំ "អទ្ទសា ខោ ភគវា"តិ។

អស្សោសិ នោតិ អស្សោសិ នុ។ អថ វា **អស្សោសិ នោ**តិ អម្ហាកំ ភាសន្តានំ អស្សោសីតិ។ **ឧគ្គណ្ហាហី**តិអាទីសុ សុត្វា តុណ្ហីភូតោវ បគុណំ ករោន្តោ ឧគ្គណ្ហាតិ នាម។ បទានុបទំ យជេត្វា វាចាយ បរិចិតំ ករោន្តោ បរិយាបុណាតិ នាម។ ឧភយថាបិ បគុណំ អាធារប្បត្តំ ករោន្តោ ធារេតិ នាម។ **អត្ថសំហិតោ**តិ ការណនិស្សិតោ។ **អាទិព្រហ្មចរិយកោ**តិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាទិ បតិដ្ឋានភូតោ។ ឥតិ តីសុបិ ឥមេសុ សុត្តេសុ វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិតំ។ បញ្ចមំ។

៦. អញ្ញតរព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

៤៦. ឆដ្ឋេ **អញ្ញតរោ**តិ នាមវសេន អបាកដោ អញ្ញតរោ ព្រាហ្មណោ។ ឆដ្ឋំ។

៧. ជាណុស្សោណិសុត្តវណ្ណនា

៤៧. សត្តមេ **ជាណុស្សោណី**តិ ឋានន្តរវសេន ឯវំលទ្ធនាមោ អសីតិកោដិវិភវោ មហាបុរោហិតោ។ សត្តមំ។

៨. លោកាយតិកសុត្តវណ្ណនា

៤៨. អដ្ឋមេ **លោកាយតិកោ**តិ វិតណ្ឌសត្ថេ លោកាយតេ កតបរិចយោ។ **ជេដ្ឋមេតំ លោកាយត**ន្តិ បឋមំ លោកាយតំ។ **លោកាយត**ន្តិ ច លោកស្សេវ អាយតំ, ពាលបុថុជ្ជនលោកស្ស អាយតំ, មហន្តំ គម្ភីរន្តិ ឧបធារិតព្ពំ បរិត្តំ ភាវំ ទិដ្ឋិគតំ។ **ឯកត្ត**ន្តិ ឯកសភាវំ, និច្ចសភាវមេវាតិ បុច្ឆតិ។ **បុថុត្ត**ន្តិ បុរិមសភាវេន នានាសភាវំ, ទេវមនុស្សាទិភាវេន បឋមំ ហុត្វា បច្ឆា ន ហោតីតិ ឧច្ឆេទំ សន្ធាយ បុច្ឆតិ។ ឯវមេត្ថ "សព្ពមត្ថិ, សព្ពមេកត្ត"ន្តិ ឥមា ទ្វេបិ សស្សតទិដ្ឋិយោ, "សព្ពំ នត្ថិ, សព្ពំ បុថុត្ត"ន្តិ ឥមា ទ្វេ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយោតិ វេទិតព្ពា។ អដ្ឋមំ។

៩. អរិយសាវកសុត្តវណ្ណនា

៤៩. នវមេ **កី នុ ខោ**តិ សំសយុប្បត្តិអាការទស្សនំ។ **សមុទយតី**តិ ឧប្បជ្ជតិ។ នវមំ។

១០. ទុតិយអរិយសាវកសុត្តវណ្ណនា

៥០. ទសមេ ទ្វេបិ នយា ឯកតោ វុត្តា។ ឥទមេវ បុរិមេន នានត្តំ, សេសំ តាទិសមេវាតិ។ ទសមំ។

គហបតិវគ្គោ បញ្ចមោ។

៦. ទុក្ខវគ្គោ

១. បរិវីមំសនសុត្តវណ្ណនា

៥១. ទុក្ខវគ្គស្ស បឋមេ **បរិវីមំសមានោ**តិ ឧបបរិក្ខមានោ។ **ជរាមរណ**ន្តិ កស្មា ជរាមរណំ ឯកមេវ "អនេកវិធំ នានប្បការក"ន្តិ វត្វា គហិតន្តិ ចេ? តស្មិំ គហិតេ សព្ពទុក្ខស្ស គហិតត្តា។ យថា ហិ ចូឡាយ គហិតេ បុរិសេ សោ បុរិសោ គហិតោវ ហោតិ, ឯវំ ជរាមរណេ គហិតេ សព្ពទុក្ខំ គហិតមេវ ហោតិ។ តស្មា "យំ ខោ ឥទំ អនេកវិធំ នានប្បការកំ ទុក្ខំ លោកេ ឧប្បជ្ជតី"តិ ទុត្វា ឋិតំ បុរិសំ វិយ សព្ពទុក្ខំ ទស្សេត្វា តំ ចូឡាយ គណ្ហន្តោ វិយ ជរាមរណំ គណ្ហិ។

ជរាមរណនិរោធសារុប្បគាមិនីតិ ជរាមរណនិរោធស្ស សារុប្បភាវេន និក្កិលេសតាយ បរិសុទ្ធតាយ សទិសាវ ហុត្វា គាមិនីតិ អត្ថោ។ **តថា បដិបន្នោ ច ហោតី**តិ យថា តំ បដិបន្នោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ។ **អនុធម្មចារី**តិ និព្ពានធម្មំ អនុគតំ បដិបត្តិធម្មំ ចរតិ, បូរេតីតិ អត្ថោ។ **ទុក្ខក្ខយាយ បដិបន្នោ**តិ សីលំ អាទឹ កត្វា ជរាមរណទុក្ខស្ស និរោធត្ថាយ បដិបន្នោ។ **សង្ខារនិរោធាយា**តិ សង្ខារទុក្ខស្ស និរោធត្ថាយ។ ឯត្តាវតា យាវ អរហត្តា ទេសនា កថិតា។

ឥទានិ អរហត្តផលបច្ចវេក្ខណំ សតតវិហារញ្ច ទស្សេត្វា ទេសនា និវត្តេតព្ពា សិយា, តថា អកត្វា **អវិជ្ជាគតោ**តិ ឥទំ កស្មា គណ្ហាតីតិ? ខីណាសវស្ស សមតិក្កន្តវដ្ដទុក្ខទស្សនត្ថំ ។ អបិច បុន វដ្ដំ អារភិត្វា វិវដ្ដេ កថិយមានេ ពុជ្ឈនកសត្តោ ចេត្ថ អត្ថិ, តស្ស អជ្ឈាសយវសេនាបិ ឥទំ គណ្ហាតីតិ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **អវិជ្ជាគតោ**តិ អវិជ្ជាយ គតោ ឧបគតោ សមន្នាគតោ។ **បុរិសបុគ្គលោ**តិ បុរិសោយេវ បុគ្គលោ។ ឧភយេនាបិ សម្មុតិកថំ កថេតិ។ ពុទ្ធានញ្ហិ សម្មុតិកថា បរមត្ថកថាតិ ទ្វេ កថា ហោន្តិ។ តត្ថ “សត្តោ នរោ បុរិសោ បុគ្គលោ តិស្សោ នាគោ”តិ ឯវំ បវត្តា សម្មុតិកថា នាម។ “ខន្ធា ធាតុយោ អាយតនានី”តិ ឯវំ បវត្តា បរមត្ថកថា នាម។ បរមត្ថំ កថេន្តាបិ សម្មុតឹ អមុញ្ចិត្វា កថេន្តិ។ តេ សម្មុតឹ កថេន្តាបិ បរមត្ថំ កថេន្តាបិ សច្ចមេវ កថេន្តិ។ តេនេវ វុត្តំ –

> “ទុវេ សច្ចានិ អក្ខាសិ, សម្ពុទ្ធោ វទតំ វរោ;
> សម្មុតឹ បរមត្ថញ្ច, តតិយំ នូបលព្ភតិ;
> សង្កេតវចនំ សច្ចំ, លោកសម្មុតិការណំ;
> បរមត្ថវចនំ សច្ចំ, ធម្មានំ ភូតលក្ខណ”ន្តិ។

បុញ្ញំ ចេ សង្ខារន្តិ តេរសចេតនាភេទំ បុញ្ញាភិសង្ខារំ។ **អភិសង្ខរោតី**តិ ករោតិ។ **បុញ្ញូបគំ ហោតិ វិញ្ញាណ**ន្តិ កម្មវិញ្ញាណំ កម្មបុញ្ញេន ឧបគតំ សម្បយុត្តំ ហោតិ, វិបាកវិញ្ញាណំ វិបាកបុញ្ញេន។ **អបុញ្ញំ ចេ សង្ខារ**ន្តិ ទ្វាទសចេតនាភេទំ អបុញ្ញាភិសង្ខារំ អភិសង្ខរោតិ។ **អានេញ្ជំ ចេ សង្ខារ**ន្តិ ចតុចេតនាភេទំ អានេញ្ជាភិសង្ខារំ។ **អានេញ្ជូបគំ ហោតិ វិញ្ញាណ**ន្តិ កម្មានេញ្ជេន កម្មវិញ្ញាណំ, វិបាកានេញ្ជេន វិបាកវិញ្ញាណំ ឧបគតំ ហោតិ។ ឯត្ថ ច តិវិធស្ស កម្មាភិសង្ខារស្ស គហិតត្តា ទ្វាទសបទិកោ បច្ចយាការោ គហិតោវ ហោតិ។ ឯត្តាវតា វដ្ដំ ទស្សិតំ។

ឥទានិ វិវដ្ដំ ទស្សេន្តោ **យតោ ខោ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អវិជ្ជា**តិ ចតូសុ សច្ចេសុ អញ្ញាណំ។ **វិជ្ជា**តិ អរហត្តមគ្គញាណំ។ ឯត្ថ ច បឋមមេវ អវិជ្ជាយ បហីនាយ វិជ្ជា ឧប្បជ្ជតិ។ យថា បន ចតុរង្គេបិ តមេ វត្តឹ បទីបុជ្ជលេន អន្ធការោ បហីយតិ, ឯវំ វិជ្ជុប្បាទា អវិជ្ជាយ បហានំ វេទិតព្ពំ។ **ន កិញ្ចិ លោកេ ឧបាទិយតី**តិ លោកេ កិញ្ចិ ធម្មំ ន គណ្ហាតិ ន បរាមសតិ។ **អនុបាទិយំ ន បរិតស្សតី**តិ អនុបាទិយន្តោ អគណ្ហន្តោ នេវ តណ្ហាបរិតស្សនាយ, ន ភយបរិតស្សនាយ បរិតស្សតិ, ន តណ្ហាយតិ ន ភាយតីតិ អត្ថោ។ **បច្ចត្តញ្ញេវា**តិ សយមេវ អត្តនាវ បរិនិព្ពាយតិ, ន អញ្ញស្ស អានុភាវេន។

សោ សុខំ ចេ វេទនន្តិ ឥទំ កស្មា អារភិ? ខីណាសវស្ស បច្ចវេក្ខណញាណំ ទស្សេត្វា សតតវិហារំ ទស្សេតុំ អារភិ។ **អនជ្ឈោសិតា**តិ តណ្ហាយ គិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា អគហិតា។ អថ ទុក្ខវេទនា កស្មា វុត្តា, កឹ តម្បិ អភិនន្ទន្តោ អត្ថីតិ? អាម អត្ថិ។ សុខំ អភិនន្ទន្តោយេវ ហិ ទុក្ខំ អភិនន្ទតិ នាម ទុក្ខំ បត្វា សុខំ បត្ថនតោ សុខស្ស ច វិបរិណាមទុក្ខតោតិ។ **កាយបរិយន្តិក**ន្តិ កាយបរិច្ឆិន្នំ, យាវ បញ្ចទ្វារកាយោ បវត្តតិ, តាវ បវត្តំ បញ្ចទ្វារិកវេទនន្តិ អត្ថោ។ **ជីវិតបរិយន្តិក**ន្តិ ជីវិតបរិច្ឆិន្នំ ។ យាវ ជីវិតំ បវត្តតិ, តាវ បវត្តំ មនោទ្វារិកវេទនន្តិ អត្ថោ។

តត្ថ បញ្ចទ្វារិកវេទនា បច្ឆា ឧប្បជ្ជិត្វា បឋមំ និរុជ្ឈតិ, មនោទ្វារិកវេទនា បឋមំ ឧប្បជ្ជិត្វា បច្ឆា និរុជ្ឈតិ។ សា ហិ បដិសន្ធិក្ខណេ វត្ថុរូបស្មិំយេវ បតិដ្ឋាតិ។ បញ្ចទ្វារិកា បវត្តេ បញ្ចទ្វារវសេន បវត្តមានា បឋមវយេ វីសតិវស្សកាលេ រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនវសេន អធិមត្តា ពលវតី ហោតិ, បណ្ណាសវស្សកាលេ ឋិតា ហោតិ, សដ្ឋិវស្សកាលតោ បដ្ឋាយ បរិហាយមានា អសីតិនវុតិវស្សកាលេ មន្ទា ហោតិ។ តទា ហិ សត្តា “ចិររត្តំ ឯកតោ និសីទិម្ហា និបជ្ជិម្ហា”តិ វទន្តេបិ “ន សញ្ជានាមា”តិ វទន្តិ។ អធិមត្តានិបិ រូបាទិអារម្មណានិ “ន បស្សាម ន សុណាម”, “សុគន្ធំ ទុគ្គន្ធំ វា សាទុំ អសាទុំ វា ថទ្ធំ មុទុកន្តិ វា ន ជានាមា”តិ វទន្តិ។ ឥតិ នេសំ បញ្ចទ្វារិកវេទនា ភគ្គា ហោតិ, មនោទ្វារិកាវ បវត្តតិ។ សាបិ អនុបុព្ពេន បរិហាយមានា មរណសមយេ ហទយកោដិំយេវ និស្សាយ បវត្តតិ។ យាវ បនេសា បវត្តតិ, តាវ សត្តោ ជីវតីតិ វុច្ចតិ។ យទា នប្បវត្តតិ, តទា មតោ និរុទ្ធោតិ វុច្ចតិ។

ស្វាយមត្ថោ វាបិយា ទីបេតព្ពោ –

យថា ហិ បុរិសោ បញ្ចឧទកមគ្គសម្បន្នំ វាបិំ ករេយ្យ, បឋមំ ទេវេ វុដ្ឋេ បញ្ចហិ ឧទកមគ្គេហិ ឧទកំ បវិសិត្វា អន្តោវាបិយំ អាវាដេ បូរេយ្យ, បុនប្បុនំ ទេវេ វស្សន្តេ ឧទកមគ្គេ បូរេត្វា គាវុតឌ្ឍយោជនមត្តំ ឱត្ថរិត្វា ឧទកំ តិដ្ឋេយ្យ តតោ តតោ វិស្សន្ទមានំ, អថ និទ្ធមនតុម្ពេ វិវរិត្វា ខេត្តេសុ កម្មេ ករិយមានេ ឧទកំ និក្ខមន្តំ, សស្សបាកកាលេ (ឧទកំ និក្ខមន្តំ,) ឧទកំ បរិហីនំ "មច្ឆេ គណ្ហាមា"តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជេយ្យ, តតោ កតិបាហេន អាវាដេសុយេវ ឧទកំ សណ្ឋហេយ្យ។ យាវ បន តំ អាវាដេសុ ហោតិ, តាវ "មហាវាបិយំ ឧទកំ អត្ថី"តិ សង្ខំ គច្ឆតិ។ យទា បន តត្ថ ឆិជ្ជតិ, តទា "វាបិយំ ឧទកំ នត្ថី"តិ វុច្ចតិ, ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។

បឋមំ ទេវេ វស្សន្តេ បញ្ចហិ មគ្គេហិ ឧទកេ បវិសន្តេ អាវាដានំ បូរណកាលោ វិយ ហិ បឋមមេវ បដិសន្ធិក្ខណេ មនោទ្វារិកវេទនាយ វត្ថុរូបេ បតិដ្ឋិតកាលោ, បុនប្បុនំ ទេវេ វស្សន្តេ បញ្ចន្នំ មគ្គានំ បូរិតកាលោ វិយ បវត្តេ បញ្ចទ្វារិកវេទនាយ បវត្តិកាលោ, គាវុតឌ្ឍយោជនមត្តំ អជ្ឈោត្ថរណំ វិយ បឋមវយេ វីសតិវស្សកាលេ វឌ្ឍនាទិវសេន តស្សា អធិមត្តពលវភាវោ, យាវ វាបិតោ ឧទកំ ន និក្ខមតិ, តាវ បូរាយ វាបិយា ឋិតកាលោ វិយ បញ្ញាសវស្សកាលេ តស្សា ឋិតកាលោ, និទ្ធមនតុម្ពេសុ វិវដេសុ កម្មន្តេ ករិយមានេ ឧទកស្ស និក្ខមនកាលោ វិយ សដ្ឋិវស្សកាលតោ បដ្ឋាយ តស្សា បរិហានិ, ឧទកេ ភដ្ឋេ ឧទកមគ្គេសុ បរិត្តោទកស្ស ឋិតកាលោ វិយ អសីតិនវុតិវស្សកាលេ បញ្ចទ្វារិកវេទនាយ មន្ទកាលោ, អាវាដេសុយេវ ឧទកស្ស បតិដ្ឋានកាលោ វិយ ហទយវត្ថុកោដឹ និស្សាយ មនោទ្វារិកវេទនាយ បវត្តិកាលោ, អាវាដេសុ បរិត្តេបិ ឧទកេ សតិ "វាបិយំ ឧទកំ អត្ថី"តិ វត្តព្ពកាលោ វិយ យាវ សា បវត្តតិ, តាវ "សត្តោ ជីវតី"តិ វុច្ចតិ។ យថា បន អាវាដេសុ ឧទកេ ឆិន្នេ "នត្ថិ វាបិយំ ឧទក"ន្តិ វុច្ចតិ, ឯវំ មនោទ្វារិកវេទនាយ អប្បវត្តមានាយ "សត្តោ មតោ"តិ វុច្ចតិ។ ឥមំ វេទនំ សន្ធាយ វុត្តំ "ជីវិតបរិយន្តិកំ វេទនំ វេទិយមានោ"តិ។

កាយស្ស ភេទាតិ កាយស្ស ភេទេន។ **ជីវិតបរិយាទានា ឧទ្ធ**ន្តិ ជីវិតក្ខយតោ ឧទ្ធំ។ **ឥធេវា**តិ បដិសន្ធិវសេន បរតោ អគន្ត្វា ឥធេវ។ **សីតីភវិស្សន្តី**តិ បវត្តិវិប្ផន្ទនទរថរហិតានិ សីតានិ អប្បវត្តនធម្មានិ ភវិស្សន្តិ។ **សរីរានី**តិ ធាតុសរីរានិ។ **អវសិស្សន្តី**តិ អវសិដ្ឋានិ ភវិស្សន្តិ។

កុម្ភការបាកាតិ កុម្ភការស្ស ភាជនបចនដ្ឋានតោ។ **បដិសិស្សេយ្យា**តិ ឋបេយ្យ។ **កបល្លានី**តិ សហ មុខវដ្ដិយា ឯកាពទ្ធានិ កុម្ភកបល្លានិ។ **អវសិស្សេយ្យុ**ន្តិ តិដ្ឋេយ្យុំ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – អាទិត្តកុម្ភការបាកោ វិយ ហិ តយោ ភវា ទដ្ឋព្ពា, កុម្ភការោ វិយ យោគាវចរោ, បាកតោ កុម្ភការភាជនានំ នីហរណទណ្ឌកោ វិយ អរហត្តមគ្គញាណំ, សមោ ភូមិភាគោ វិយ អសង្ខតំ និព្ពានតលំ, ទណ្ឌកេន ឧណ្ហកុម្ភំ អាកឌ្ឍិត្វា សមេ ភូមិភាគេ កុម្ភស្ស ឋបិតកាលោ វិយ អារទ្ធវិបស្សកស្ស រូបសត្តកំ អរូបសត្តកំ វិបស្សន្តស្ស កម្មដ្ឋានេ ចបគុណេ វិភូតេ ឧបដ្ឋហមានេ តថារូបំ ឧតុសប្បាយាទី លភិត្វា ឯកាសនេ និសិន្នស្ស វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អគ្គផលំ អរហត្តំ បត្វា ចតូហិ អបាយេហិ អត្តភាវំ ឧទ្ធរិត្វា ផលសមាបត្តិវសេន អសង្ខតេ និព្ពានតលេ ឋិតកាលោ ទដ្ឋព្ពោ។ ខីណាសវោ បន ឧណ្ហកុម្ភោ វិយ អរហត្តប្បត្តទិវសេយេវ ន បរិនិព្ពាតិ, សាសនប្បវេណី បន យដយមានោ បណ្ណាសសដ្ឋិវស្សានិ ឋត្វា ចរិមកចិត្តប្បត្តិយា ឧបាទិណ្ណកក្ខន្ធភេទា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាតិ។ អថស្ស កុម្ភស្ស វិយ កបល្លានិ អនុបាទិណ្ណកសរីរានេវ អវសិស្សន្តីតិ។ **សរីរានិ អវសិស្សន្តីតិ បជានាតី**តិ ឥទំ បន ខីណាសវស្ស អនុយោគារោបនត្ថំ វុត្តំ។

វិញ្ញាណំ បញ្ញាយេថាតិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ បញ្ញាយេថ។ **សាធុ សាធូ**តិ ថេរានំ ព្យាករណំ សម្បហំសតិ។ **ឯវមេតន្តិ** យទេតំ តិវិធេ អភិសង្ខារេ អសតិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស អប្បញ្ញាណន្តិអាទិ, ឯវមេវ ឯតំ។ **អធិមុច្ចថា**តិ សន្និដ្ឋានសង្ខាតំ អធិមោក្ខំ បដិលភថ។ **ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា**តិ អយមេវ វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តោ អយំ បរិច្ឆេទោ, យទិទំ និព្ពានន្តិ។ បឋមំ។

២. ឧបាទានសុត្តវណ្ណនា

៥២. ទុតិយេ **ឧបាទានិយេសូ**តិ ចតុន្នំ ឧបាទានានំ បច្ចយេសុ តេភូមកធម្មេសុ។ **អស្សាទានុបស្សិនោ**តិ អស្សាទំ អនុបស្សន្តស្ស។ **តត្រា**តិ តស្មិំ អគ្គិក្ខន្ធេ។ **តទាហារោ**តិ តំបច្ចយោ។ **តទុបាទានោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ អគ្គិក្ខន្ធោ វិយ ហិ តយោ ភវា, តេភូមកវដ្ដន្តិបិ ឯតទេវ, អគ្គិជគ្គកបុរិសោ វិយ វដ្ដនិស្សិតោ ពាលបុថុជ្ជនោ, សុក្ខតិណគោមយាទិបក្ខិបនំ វិយ អស្សាទានុបស្សិនោ បុថុជ្ជនស្ស តណ្ហាទិវសេន ឆហិ ទ្វារេហិ កុសលាកុសលកម្មករណំ។ តិណគោមយាទីសុ ខីណេសុ បុនប្បុនំ តេសំ បក្ខិបនេន អគ្គិក្ខន្ធស្ស វឌ្ឍនំ វិយ ពាលបុថុជ្ជនស្ស ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយ យថាវុត្តកម្មាយូហនេន អបរាបរំ វដ្ដទុក្ខនិព្ពត្តនំ។

ន កាលេន កាលំ សុក្ខានិ ចេវ តិណានិ បក្ខិបេយ្យាតិ តញ្ហិ កោចិ អត្ថកាមោ ឯវំ វទេយ្យ – “ភោ កស្មា ឧជ្ឈាយ សមុជ្ឈាយ កលាបេ ពន្ធិត្វា សុក្ខតិណកដ្ឋានំ បច្ឆិយញ្ច បូរេត្វា សុក្ខគោមយានិ បក្ខិបន្តោ ឯតំ អគ្គឹ ជាលេសិ? អបិ នុ តេ អត្ថិ ឥតោនិទានំ កាចិ វឌ្ឍីតិ? វិសាគតមេតំ ភោ អម្ហាកំ, ឥតោនិទានំ បន មេ អវឌ្ឍិយេវ, កុតោ វឌ្ឍិ? អហញ្ហិ ឥមំ អគ្គឹ ជគ្គន្តោ នេវ ន្ហាយិតុំ ន ភុញ្ជិតុំ ន និបជ្ជិតុំ លភាមីតិ។ តេន ហិ ភោ កឹ តេ ឥមិនា និរត្ថកេន អគ្គិជាលនេន? ឯហិ ត្វំ ឯតានិ អាភតានិ តិណាទីនិ ឯត្ថ និក្ខិប, តានិ សយមេវ ឈាយិស្សន្តិ, ត្វំ បន អសុកស្មឹ ឋានេ សីតោទកា បោក្ខរណី អត្ថិ, តត្ថ ន្ហត្វា, មាលាគន្ធវិលេបនេហិ អត្តានំ មណ្ឌេត្វា សុនិវត្ថោ សុបារុតោវ បាទុកាហិ នគរំ បវិសិត្វា បាសាទវរមារុយ្ហ វាតបានំ វិវរិត្វា មហាវីថិយំ វិរោចមានោ និសីទ ឯកគ្គោ សុខសមប្បិតោ ហុត្វា, តត្ថ តេ និសិន្នស្ស តិណាទីនំ ខយេន សយមេវ អយំ អគ្គិ អប្បណ្ណត្តិភាវំ គមិស្សតី”តិ។ សោ តថា ករេយ្យ។ តថេវ ច តត្ថ និសិន្នស្ស សោ អគ្គិ ឧបាទានក្ខយេន អប្បណ្ណត្តិភាវំ គច្ឆេយ្យ។ ឥទំ សន្ធាយេតំ “ន កាលេន កាល”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ បន ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – ចត្តាលីសាយ កដ្ឋវាហានំ ជលមានោ មហាអគ្គិក្ខន្ធោ វិយ ហិ តេភូមកវដ្ដំ ទដ្ឋព្ពំ, អគ្គិជគ្គនកបុរិសោ វិយ វដ្ដសន្និស្សិតកោ យោគាវចរោ, អត្ថកាមោ បុរិសោ វិយ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, តេន បុរិសេន តស្ស ទិន្នឱវាទោ វិយ តថាគតេន “ឯហិ ត្វំ, ភិក្ខុ, តេភូមកធម្មេសុ និព្ពិន្ទ, ឯវំ វដ្ដទុក្ខា មុច្ចិស្សសី”តិ តស្ស តេភូមកធម្មេសុ កម្មដ្ឋានស្ស កថិតកាលោ, តស្ស បុរិសស្ស យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជិត្វា បាសាទេ និសិន្នកាលោ វិយ យោគិនោ សុគតោវាទំ សម្បដិច្ឆិត្វា សុញ្ញាគារំ បវិដ្ឋស្ស តេភូមកធម្មេសុ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អនុក្កមេន យថានុរូបំ អាហារសប្បាយាទី លភិត្វា, ឯកាសនេ និសិន្នស្ស អគ្គផលេ បតិដ្ឋិតកាលោ, តស្ស ន្ហានវិលេបនាទីហិ សុធោតមណ្ឌិតកាយត្តា តស្មឹ និសិន្នស្ស ឯកគ្គសុខសមប្បិតកាលោ វិយ យោគិនោ អរិយមគ្គបោក្ខរណិយំ មគ្គញាណោទកេន សុន្ហាតសុធោតកិលេសមលស្ស ហិរោត្តប្បសាដកេ និវាសេត្វា សីលវិលេបនានុលិត្តស្ស អរហត្តមណ្ឌនេន អត្តភាវំ មណ្ឌេត្វា វិមុត្តិបុប្ផទាមំ បិឡន្ធិត្វា ឥទ្ធិបាទបាទុកា អារុយ្ហ និព្ពាននគរំ បវិសិត្វា ធម្មបាសាទំ អារុយ្ហ សតិបដ្ឋានមហាវីថិយំ វិរោចមានស្ស និព្ពានារម្មណំ ផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា និសិន្នកាលោ។ តស្ស បន បុរិសស្ស តស្មឹ និសិន្នស្ស តិណាទីនំ ខយេន អគ្គិក្ខន្ធស្ស អប្បណ្ណត្តិគមនកាលោ វិយ ខីណាសវស្ស យាវតាយុកំ ឋត្វា ឧបាទិណ្ណកក្ខន្ធភេទេន អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតស្ស មហាវដ្ដវូបសមោ ទដ្ឋព្ពោ។ ទុតិយំ។

៣. សំយោជនសុត្តវណ្ណនា

៥៣. តតិយេ **សំយោជនិយេសូ**តិ ទសន្នំ សំយោជនានំ បច្ចយេសុ។ **ឈាយេយ្យា**តិ ជលេយ្យ។ **តេលំ អាសិញ្ចេយ្យ វដ្ដឹ ឧបសំហរេយ្យា**តិ ទីបបដិជគ្គនត្ថំ តេលភាជនញ្ច មហន្តញ្ច វដ្ដិកបាលំ គហេត្វា សមីបេ និច្ចំ ឋិតោវ តេលេ ខីណេ តេលំ អាសិញ្ចេយ្យ, វដ្ដិយា ខីណាយ វដ្ដឹ ឧបសំហរេយ្យ។ សេសមេត្ថ សទ្ធឹ ឱបម្មសំសន្ទនេន បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ តតិយំ។

៤. ទុតិយសំយោជនសុត្តវណ្ណនា

៥៤. ចតុត្ថេ ឧបមំ បឋមំ កត្វា បច្ឆា អត្ថោ វុត្តោ។ សេសំ តាទិសមេវ។ ចតុត្ថំ។

៥. មហារុក្ខសុត្តវណ្ណនា

៥៥. បញ្ចមេ **ឧទ្ធំ ឱជំ អភិហរន្តី**តិ បថវីរសញ្ច អាបោរសញ្ច ឧបរិ អារោបេន្តិ។ ឱជាយ អារោបិតត្តា ហត្ថសតុព្ពេធស្ស រុក្ខស្ស អង្កុរគ្គេសុ ពិន្ទុពិន្ទូនិ វិយ ហុត្វា សិនេហោ តិដ្ឋតិ។ ឥទំ បនេត្ថ ឱបម្មសំសន្ទនំ – មហារុក្ខោ វិយ ហិ តេភូមកវដ្ដំ, មូលានិ វិយ អាយតនានិ, មូលេហិ ឱជាយ អារោហនំ វិយ ឆហិ ទ្វារេហិ កម្មារោហនំ, ឱជាយ អភិរុឡ្ហត្តា មហារុក្ខស្ស យាវកប្បដ្ឋានំ វិយ វដ្ដនិស្សិតពាលបុថុជ្ជនស្ស ឆហិ ទ្វារេហិ កម្មំ អាយូហន្តស្ស អបរាបរំ វដ្ដស្ស វឌ្ឍនវសេន ទីឃរត្តំ ឋានំ។

កុទ្ទាលបិដកន្តិ កុទ្ទាលញ្ចេវ បច្ឆិភាជនញ្ច។ **ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ឆិន្ទេយ្យា**តិ ខុទ្ទកមហន្តានិ ខណ្ឌាខណ្ឌានិ ករោន្តោ ឆិន្ទេយ្យ។ ឥទំ បនេត្ថ ឱបម្មសំសន្ទនំ – ឥធាបិ ហិ មហារុក្ខោ វិយ តេភូមកវដ្ដំ, រុក្ខំ នាសេតុកាមោ បុរិសោ វិយ យោគាវចរោ, កុទ្ទាលោ វិយ ញាណំ, បច្ឆិ វិយ សមាធិ, រុក្ខច្ឆេទនផរសុ វិយ ញាណំ, រុក្ខស្ស មូលេ ឆិន្ទនកាលោ វិយ យោគិនោ អាចរិយសន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា មនសិករោន្តស្ស បញ្ញា, ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ឆិន្ទនកាលោ វិយ សង្ខេបតោ ចតុន្នំ មហាភូតានំ មនសិការោ, ផាលនំ វិយ ទ្វេចត្តាលីសាយ កោដ្ឋាសេសុ វិត្ថារមនសិការោ, សកលិកំ សកលិកំ ករណកាលោ វិយ ឧបាទារូបស្ស ចេវ រូបក្ខន្ធារម្មណស្ស វិញ្ញាណស្ស ចាតិ ឥមេសំ វសេន នាម

រូបបរិគ្គហោ, មូលានំ ឧបច្ឆេទនំ វិយ តស្សេវ នាមរូបស្ស បច្ចយបរិយេសនំ, វាតាតបេ វិសោសេត្វា អគ្គិនា ឌហនកាលោ វិយ អនុបុព្ពេន វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អញ្ញតរំ សប្បាយំ លភិត្វា កម្មដ្ឋានេ វិភូតេ ឧបដ្ឋហមានេ ឯកបល្លង្កេ និសិន្នស្ស សមណធម្មំ ករោន្តស្ស អគ្គផលប្បត្តិ, មសិករណំ វិយ អរហត្តប្បត្តទិវសេយេវ អបរិនិព្ពាយន្តស្ស យាវតាយុកំ ឋិត កាលោ, មហាវាតេ ឱបុននំ នទិយា បវាហនំ វិយ ច ឧបាទិណ្ណកក្ខន្ធភេទេន អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតស្ស វដ្ដរូបសមោ វេទិតព្ពោ។ បញ្ចមំ។

៦. ទុតិយមហារុក្ខសុត្តវណ្ណនា

៥៦. ឆដ្ឋេបិ ឧបមំ បឋមំ វត្វា បច្ឆា អត្ថោ វុត្តោ, ឥទមេវ នានត្តំ។ ឆដ្ឋំ។

៧. តរុណរុក្ខសុត្តវណ្ណនា

៥៧-៥៨. សត្តមេ **តរុណោ**តិ អជាតផលោ។ **បលិមជ្ជេយ្យា**តិ សោធេយ្យ។ **បំសុំ ទទេយ្យា**តិ ថទ្ធផរុសបំសុំ ហរិត្វា មុទុគោមយចុណ្ណមិស្សំ មធុរបំសុំ បក្ខិបេយ្យ។ **វុទ្ធិ**ន្តិ វុទ្ធឹ អាបជ្ជិត្វា បុប្ផូបគោ បុប្ផំ, ផលូបគោ ផលំ គណ្ហេយ្យ។ ឥទំ បនេត្ថ ឱបម្មសំសន្ទនំ – តរុណរុក្ខោ វិយ ហិ តេភូមកវដ្ដំ, រុក្ខជគ្គកោ បុរិសោ វិយ វដ្ដនិស្សិតោ បុថុជ្ជនោ, មូលផលសន្តានាទីនិ វិយ តីហិ ទ្វារេហិ កុសលាកុសលកម្មាយូហនំ, រុក្ខស្ស វុឌ្ឍិអាបជ្ជនំ វិយ បុថុជ្ជនស្ស តីហិ ទ្វារេហិ កម្មំ អាយូហតោ អបរាបរំ វដ្ដប្បវត្តិ។ វិវដ្ដំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ អដ្ឋមនវមានិ ឧត្តានត្ថានេវ។ សត្តមាទីនិ។

១០. និទានសុត្តវណ្ណនា

៦០. ទសមេ **កុរូសុ វិហរតី**តិ កុរូតិ ឯវំ ពហុវចនវសេន លទ្ធវោហារេ ជនបទេ វិហរតិ។ **កម្មាសធម្មំ នាម កុរូនំ និគមោ**តិ ឯវំនាមកោ កុរូនំ និគមោ, តំ គោចរគាមំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **អាយស្មា**តិ បិយវចនមេតំ គរុវចនមេតំ។ **អានន្ទោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ **ឯកមន្តំ និសីទី**តិ ឆ និសជ្ជទោសេ វិវជ្ជេន្តោ ទក្ខិណជាណុមណ្ឌលស្ស អភិមុខដ្ឋានេ ឆព្ពណ្ណានំ ពុទ្ធរស្មីនំ អន្តោ បវិសិត្វា បសន្នលាខារសំ វិគាហន្តោ វិយ សុវណ្ណបដំ បារុបន្តោ វិយ រត្តកម្ពលវិតានមជ្ឈំ បវិសន្តោ វិយ ធម្មភណ្ឌាគារិកោ អាយស្មា អានន្ទោ និសីទិ។ តេន វុត្តំ “ឯកមន្តំ និសីទី”តិ។

កាយ បន វេលាយ កេន ការណេន អយមាយស្មា ភគវន្តំ ឧបសង្កមន្តោតិ? សាយន្ហវេលាយ បច្ចយាការបញ្ហំ បុច្ឆនការណេន។ តំ ទិវសំ កិរ អយមាយស្មា កុលសង្គហត្ថាយ ឃរទ្វារេ ឃរទ្វារេ សហស្សភណ្ឌិកំ និក្ខិបន្តោ វិយ កម្មាសធម្មំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ សត្ថុ វត្តំ ទស្សេត្វា សត្ថរិ គន្ធកុដឹ បវិដ្ឋេ សត្ថារំ វន្ទិត្វា អត្តនោ ទិវាដ្ឋានំ គន្ត្វា អន្តេវាសិកេសុ វត្តំ ទស្សេត្វា បដិក្កន្តេសុ ទិវាដ្ឋានំ បដិសម្មជ្ជិត្វា ចម្មក្ខណ្ឌំ បញ្ញបេត្វា ឧទកតុម្ពតោ ឧទកេន ហត្ថបាទេ សីតលំ កត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសិន្នោ សោតាបត្តិផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា។ អថ បរិច្ឆិន្នកាលវសេន សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ បច្ចយាការេ ញាណំ ឱតារេសិ។ សោ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិអាទិតោ បដ្ឋាយ អន្តំ, អន្តតោ បដ្ឋាយ អាទឹ, ឧភយន្តតោ បដ្ឋាយ មជ្ឈំ, មជ្ឈតោ បដ្ឋាយ ឧភោ អន្តេ បាបេន្តោ តិក្ខត្តុំ ទ្វាទសបទំ បច្ចយាការំ សម្មសិ។ តស្សេវំ សម្មសន្តស្ស បច្ចយាការោ វិភូតោ ហុត្វា ឧត្តានកុត្តានកោ វិយ ឧបដ្ឋាសិ។ តតោ ចិន្តេសិ – “អយំ បច្ចយាការោ សព្ពពុទ្ធេហិ គម្ភីរោ ចេវ គម្ភីរាវភាសោ ចាតិ កថិតោ, មយ្ហំ ខោ បន បទេសញាណេ ឋិតស្ស សាវកស្ស សតោ ឧត្តានោ វិយ វិភូតោ បាកដោ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ, មយ្ហំយេវ នុ ខោ ឯស ឧត្តានកោ វិយ ឧបដ្ឋាតិ, ឧទាហុ អញ្ញេសម្បីតិ អត្តនោ ឧបដ្ឋានការណំ សត្ថុ អារោចេស្សាមី”តិ និសិន្នដ្ឋានតោ ឧដ្ឋាយ ចម្មក្ខណ្ឌំ បប្ផោដេត្វា អាទាយ សាយន្ហសមយេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិ។ តេន វុត្តំ – “សាយន្ហវេលាយំ បច្ចយាការបញ្ហំ បុច្ឆនការណេន ឧបសង្កមន្តោ”តិ។

យាវ គម្ភីរោតិ ឯត្ថ **យាវ**សទ្ទោ បមាណាតិក្កមេ។ អតិក្កម្ម បមាណំ គម្ភីរោ, អតិគម្ភីរោតិ អត្ថោ។ **គម្ភីរាវភាសោ**តិ គម្ភីរោវ ហុត្វា អវភាសតិ, ទិស្សតីតិ អត្ថោ។ ឯកញ្ហិ ឧត្តានមេវ គម្ភីរាវភាសំ ហោតិ បូតិបណ្ណរសវសេន កាឡវណ្ណំ បុរាណឧទកំ វិយ។ តញ្ហិ ជាណុប្បមាណម្បិ សតបោរិសំ វិយ ទិស្សតិ។ ឯកំ គម្ភីរំ ឧត្តានាវភាសំ ហោតិ មណិភាសំ វិប្បសន្នឧទកំ វិយ។ តញ្ហិ សតបោរិសម្បិ ជាណុប្បមាណំ វិយ ខាយតិ។ ឯកំ ឧត្តានំ ឧត្តានាវភាសំ ហោតិ បាតិអាទីសុ ឧទកំ វិយ។ ឯកំ គម្ភីរំ គម្ភីរាវភាសំ ហោតិ សិនេរុបាទកមហាសមុទ្ទេ ឧទកំ វិយ។ ឯវំ ឧទកមេវ ចត្តារិ នាមានិ លភតិ។ បដិច្ចសមុប្បាទេ បនេតំ នត្ថិ។ អយញ្ហិ គម្ភីរោ ច គម្ភីរាវភាសោ ចាតិ ឯកមេវ នាមំ លភតិ ។ ឯវរូបោ សមានោបិ អថ ច បន មេ ឧត្តានកុត្តានកោ វិយ

ខាយតិ, តទិទំ អច្ឆរិយំ, ភន្តេ, អព្ភុតំ, ភន្តេតិ ឯវំ អត្តនោ វិម្ហយំ បកាសេន្តោ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា តុណ្ហីភូតោ និសីទិ។

ភគវា តស្ស វចនំ សុត្វា "អានន្ទោ ភវគ្គគហណាយ ហត្ថំ បសារេន្តោ វិយ សិនេរុំ ភិន្ទិត្វា មិញ្ជំ នីហរិតុំ វាយមមានោ វិយ វិនា នាវាយ មហាសមុទ្ទំ តរិតុកាមោ វិយ បថវឹ បរិវត្តេត្វា បថវោជំ គហេតុំ វាយមមានោ វិយ ពុទ្ធវិសយំ បញ្ហំ អត្តនោ ឧត្តានុត្តានន្តិ វទតិ, ហន្ទស្ស គម្ភីរភាវំ អាចិក្ខាមី"តិ ចិន្តេត្វា **មា ហេវ**ន្តិអាទិមាហ។

តត្ថ **មា ហេវន្តិ ហ**-ការោ និបាតមត្តំ, ឯវំ មា ភណីតិ អត្ថោ។ "មា ហេវ"ន្តិ ច ឥទំ វចនំ ភគវា អាយស្មន្តំ អានន្ទំ ឧស្សាទេន្តោបិ ភណតិ អបសាទេន្តោបិ។ តត្ថ ឧស្សាទេន្តោបីតិ, អានន្ទ, ត្វំ មហាបញ្ញោ វិសទញាណោ, តេន តេ គម្ភីរោបិ បដិច្ចសមុប្បាទោ ឧត្តានកោ វិយ ខាយតិ, អញ្ញេសំ បនេស ឧត្តានកោតិ ន សល្លក្ខេតព្ពោ, គម្ភីរោយេវ ច សោ គម្ភីរាវភាសោ ច។

តត្ថ ចតស្សោ ឧបមា វទន្តិ – ឆ មាសេ សុភោជនរសបុដ្ឋស្ស កិរ កតយោគស្ស មហាមល្លស្ស សមជ្ជសមយេ កតមល្លបាសាណបរិចយស្ស យុទ្ធភូមិ គច្ឆន្តស្ស អន្តរា មល្លបាសាណំ ទស្សេសុំ។ សោ "កឹ ឯត"ន្តិ អាហ។ មល្លបាសាណោតិ។ អាហរថ នន្តិ។ "ឧក្ខិបិតុំ ន សក្កោមា"តិ វុត្តេ សយំ គន្ត្វា "កុហឹ ឥមស្ស ភារិយដ្ឋាន"ន្តិ វត្វា ទ្វីហិ ហត្ថេហិ ទ្វេ បាសាណេ ឧក្ខិបិត្វា កីឡាគុឡេ វិយ ខិបិត្វា អគមាសិ។ តត្ថ មល្លស្ស មល្លបាសាណោ លហុកោតិ ន អញ្ញេសម្បិ លហុកោតិ វត្តព្ពោ។ ឆ មាសេ សុភោជនរសបុដ្ឋោ មល្លោ វិយ ហិ កប្បសតសហស្សំ អភិនីហារសម្បន្នោ អាយស្មា អានន្ទោ។ យថា មល្លស្ស មហាពលតាយ មល្លបាសាណោ លហុកោ, ឯវំ ថេរស្ស មហាបញ្ញតាយ បដិច្ចសមុប្បាទោ ឧត្តានោតិ វត្តព្ពោ, សោ អញ្ញេសំ ឧត្តានោតិ ន វត្តព្ពោ។

មហាសមុទ្ទេ ច តិមិ នាម មហាមច្ឆោ ទ្វិយោជនសតិកោ, តិមិង្គលោ តិយោជនសតិកោ, តិមិរបិង្គលោ បញ្ចយោជនសតិកោ, អានន្ទោ តិមិនន្ទោ អជ្ឈារោហោ មហាតិមីតិ ឥមេ ចត្តារោ យោជនសហស្សិកា។ តត្ថ តិមិរបិង្គលេនេវ ទីបេន្តិ។ តស្ស កិរ ទក្ខិណកណ្ណំ ចាលេន្តស្ស បញ្ចយោជនសតេ បទេសេ ឧទកំ ចលតិ, តថា វាមកណ្ណំ, តថា នង្គុដ្ឋំ, តថា សីសំ។ ទ្វេ បន កណ្ណេ ចាលេត្វា នង្គុដ្ឋេន បហរិត្វា សីសំ អបរាបរំ កត្វា កីឡិតុំ អារទ្ធស្ស សត្តដ្ឋយោជនសតេ ឋានេ ភាជនេ បក្ខិបិត្វា ឧទ្ធនេ អារោបិតំ វិយ ឧទកំ បក្កុថតិ។ យោជនសតមត្តេ បទេសេ ឧទកំ បិដ្ឋឹ ឆាទេតុំ ន សក្កោតិ។ សោ ឯវំ វទេយ្យ – "អយំ មហាសមុទ្ទោ គម្ភីរោតិ វទន្តិ, កុតស្ស គម្ភីរតា, មយំ បិដ្ឋិមត្តច្ឆាទនម្បិ ឧទកំ ន លភាមា"តិ។ តត្ថ កាយូបបន្នស្ស តិមិរបិង្គលស្ស មហាសមុទ្ទោ ឧត្តានោតិ អញ្ញេសញ្ច ខុទ្ទកមច្ឆានំ ឧត្តានោតិ ន វត្តព្ពោ, ឯវមេវ ញាណូបបន្នស្ស ថេរស្ស បដិច្ចសមុប្បាទោ ឧត្តានោតិ អញ្ញេសម្បិ ឧត្តានោតិ ន វត្តព្ពោ។ សុបណ្ណរាជា ច ទិយឌ្ឍយោជនសតិកោ ហោតិ។ តស្ស ទក្ខិណបក្ខោ បណ្ណាសយោជនិកោ ហោតិ, តថា វាមបក្ខោ, បិញ្ឆវដ្ដិ ច សដ្ឋិយោជនិកា, គីវា តឹសយោជនិកា, មុខំ នវយោជនំ, បាទា ទ្វាទសយោជនិកា, តស្មឹ សុបណ្ណវាតំ ទស្សេតុំ អារទ្ធេ សត្តដ្ឋយោជនសតំ ឋានំ នប្បហោតិ។ សោ ឯវំ វទេយ្យ – "អយំ អាកាសោ អនន្តោតិ វទន្តិ, កុតស្ស អនន្តតា, មយំ បក្ខវាតប្បត្ថរណោកាសម្បិ ន លភាមា"តិ។ តត្ថ កាយូបបន្នស្ស សុបណ្ណរញ្ញោ អាកាសោ បរិត្តោតិ អញ្ញេសញ្ច ខុទ្ទកបក្ខីនំ បរិត្តោតិ ន វត្តព្ពោ, ឯវមេវ ញាណូបបន្នស្ស ថេរស្ស បដិច្ចសមុប្បាទោ ឧត្តានោតិ អញ្ញេសម្បិ ឧត្តានោតិ ន វត្តព្ពោ។

រាហុ អសុរិន្ទោ បន បាទន្តតោ យាវ កេសន្តា យោជនានំ ចត្តារិ សហស្សានិ អដ្ឋ ច សតានិ ហោន្តិ។ តស្ស ទ្វិន្នំ ពាហានំ អន្តរេ ទ្វាទសយោជនសតិកំ, ពហលត្តេន ឆយោជនសតិកំ, ហត្ថបាទតលានិ តិយោជនសតិកានិ, តថា មុខំ, ឯកង្គុលិបព្ពំ បណ្ណាសយោជនំ, តថា ភមុកន្តរំ, នលាដំ តិយោជនសតិកំ, សីសំ នវយោជនសតិកំ។ តស្ស មហាសមុទ្ទំ ឱតិណ្ណស្ស គម្ភីរំ ឧទកំ ជាណុប្បមាណំ ហោតិ។ សោ ឯវំ វទេយ្យ – "អយំ មហាសមុទ្ទោ គម្ភីរោតិ វទន្តិ។ កុតស្ស គម្ភីរតា? មយំ ជាណុប្បដិច្ឆាទនមត្តម្បិ ឧទកំ ន លភាមា"តិ។ តត្ថ កាយូបបន្នស្ស រាហុនោ មហាសមុទ្ទោ ឧត្តានោតិ អញ្ញេសញ្ច ឧត្តានោតិ ន វត្តព្ពោ។ ឯវមេវ ញាណូបបន្នស្ស ថេរស្ស បដិច្ចសមុប្បាទោ ឧត្តានោតិ អញ្ញេសម្បិ ឧត្តានោតិ ន វត្តព្ពោ។ ឯតមត្ថំ សន្ធាយ ភគវា **មា ហេវំ, អានន្ទ, មា ហេវំ, អានន្ទា**តិ អាហ។

ថេរស្ស ហិ ចតូហិ ការណេហិ គម្ភីរោ បដិច្ចសមុប្បាទោ ឧត្តានោតិ ឧបដ្ឋាសិ។ កតមេហិ ចតូហិ? បុព្ពូបនិស្សយសម្បត្តិយា តិត្ថវាសេន សោតាបន្នតាយ ពហុស្សុតភាវេនាតិ។

ឥតោ កិរ សតសហស្សិមេ កប្បេ បទុមុត្តរោ នាម សត្ថា លោកេ ឧប្បជ្ជិ។ តស្ស ហំសវតី នាម នគរំ អហោសិ, អានន្ទោ នាម រាជា បិតា, សុមេធា នាម ទេវី មាតា, ពោធិសត្តោ ឧត្តរកុមារោ នាម អហោសិ។ សោ បុត្តស្ស ជាតទិវសេ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខម្ម បព្ពជិត្វា បធានមនុយុត្តោ អនុក្កមេន សព្ពញ្ញុតំ បត្វា, “អនេកជាតិសំសារ”ន្តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តាហំ ពោធិបល្លង្កេ វីតិនាមេត្វា “បថវិយំ បាទំ ឋបេស្សាមី”តិ បាទំ អភិនីហរិ។ អថ បថវិំ ភិន្ទិត្វា មហន្តំ បទុមំ ឧដ្ឋាសិ។ តស្ស ធុរបត្តានិ នវុតិហត្ថានិ, កេសរំ តឹសហត្ថំ, កណ្ណិកា ទ្វាទសហត្ថា, នវឃដប្បមាណា រេណុ អហោសិ។

សត្ថា បន ឧព្ពេធតោ អដ្ឋបញ្ញាសហត្ថោ អហោសិ, តស្ស ឧភិន្នំ ពាហានមន្តរំ អដ្ឋារសហត្ថំ, នលាដំ បញ្ចហត្ថំ, ហត្ថបាទា ឯកាទសហត្ថា។ តស្ស ឯកាទសហត្ថេន បាទេន ទ្វាទសហត្ថាយ កណ្ណិកាយ អក្កន្តមត្តាយ នវឃដប្បមាណា រេណុ ឧដ្ឋាយ អដ្ឋបញ្ញាសហត្ថំ បទេសំ ឧគ្គន្ត្វា ឱកិណ្ណមនោសិលាចុណ្ណំ វិយ បច្ចោកិណ្ណំ។ តទុបាទាយ ភគវា “បទុមុត្តរោ”ត្វេវ បញ្ញាយិត្ថ។ តស្ស ទេវិលោ ច សុជាតោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា អហេសុំ, អមិតា ច អសមា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, សុមនោ នាម ឧបដ្ឋាកោ។ បទុមុត្តរោ ភគវា បិតុសង្គហំ កុរុមានោ ភិក្ខុសតសហស្សបរិវារោ ហំសវតិយា រាជធានិយា វសតិ។

កនិដ្ឋភាតា បនស្ស សុមនកុមារោ នាម។ តស្ស រាជា ហំសវតិតោ វីសយោជនសតេ ភោគំ អទាសិ។ សោ កទាចិ អាគន្ត្វា បិតរញ្ច សត្ថារញ្ច បស្សតិ។ អថេកទិវសំ បច្ចន្តោ កុបិតោ។ សុមនោ រញ្ញោ សាសនំ បេសេសិ។ រាជា “ត្វំ មយា, តាត, កស្មា ឋបិតោ”តិ បដិបេសេសិ។ សោ ចោរេ វូបសមេត្វា “ឧបសន្តោ, ទេវ, ជនបទោ”តិ រញ្ញោ បេសេសិ។ រាជា តុដ្ឋោ “សីឃំ មម បុត្តោ អាគច្ឆតូ”តិ អាហ។ តស្ស សហស្សមត្តា អមច្ចា ហោន្តិ។ សោ តេហិ សទ្ធិំ អន្តរាមគ្គេ មន្តេសិ – “មយ្ហំ បិតា តុដ្ឋោ សចេ មេ វរំ ទេតិ, កិំ គណ្ហាមី”តិ? អថ នំ ឯកច្ចេ “ហត្ថិំ គណ្ហថ, អស្សំ គណ្ហថ, ជនបទំ គណ្ហថ, សត្តរតនានិ គណ្ហថា”តិ អាហំសុ។ អបរេ “តុម្ហេ បថវិស្សរស្ស បុត្តា, ន តុម្ហាកំ ធនំ ទុល្លភំ, លទ្ធម្បិ ចេតំ សព្ពំ បហាយ គមនីយំ, បុញ្ញមេវ ឯកំ អាទាយ គមនីយំ, តស្មា ទេវេ វរំ ទទមានេ តេមាសំ បទុមុត្តរំ ភគវន្តំ ឧបដ្ឋាតុំ វរំ គណ្ហថា”តិ។ សោ “តុម្ហេ មយ្ហំ កល្យាណមិត្តា នាម, មមេតំ ចិត្តំ នត្ថិ, តុម្ហេហិ បន ឧប្បាទិតំ, ឯវំ ករិស្សាមី”តិ, គន្ត្វា បិតរំ វន្ទិត្វា បិតរា អាលិង្គេត្វា, មត្ថកេ ចុម្ពិត្វា “វរំ តេ, បុត្ត, ទេមី”តិ វុត្តេ “ឥច្ឆាមហំ, មហារាជ, ភគវន្តំ តេមាសំ ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋហន្តោ ជីវិតំ អវញ្ឈំ កាតុំ, ឥទំ មេ វរំ ទេហី”តិ អាហ។ ន សក្កា, តាត, អញ្ញំ វរេហីតិ។ ទេវ, ខត្តិយានំ នាម ទ្វេកថា នត្ថិ, ឯតមេវ មេ ទេហិ, ន មមញ្ញេន អត្ថោតិ។ តាត, ពុទ្ធានំ នាម ចិត្តំ ទុជ្ជានំ, សចេ ភគវា ន ឥច្ឆិស្សតិ, មយា ទិន្នម្បិ កិំ ភវិស្សតីតិ? “សាធុ, ទេវ, អហំ ភគវតោ ចិត្តំ ជានិស្សាមី”តិ វិហារំ គតោ។

តេន ច សមយេន ភត្តកិច្ចំ និដ្ឋាបេត្វា ភគវា គន្ធកុដិំ បវិដ្ឋោ ហោតិ។ សោ មណ្ឌលមាឡេ សន្និសិន្នានំ ភិក្ខូនំ សន្តិកំ អគមាសិ។ តេ នំ អាហំសុ – “រាជបុត្ត កស្មា អាគតោសី”តិ? ភគវន្តំ ទស្សនាយ, ទស្សេថ មេ ភគវន្តន្តិ។ “ន មយំ, រាជបុត្ត, ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ សត្ថារំ ទដ្ឋុំ លភាមា”តិ។ កោ បន, ភន្តេ, លភតីតិ? សុមនត្ថេរោ នាម រាជបុត្តាតិ។ សោ “កុហិំ ភន្តេ ថេរោ”តិ? ថេរស្ស និសិន្នដ្ឋានំ បុច្ឆិត្វា គន្ត្វា វន្ទិត្វា – “ឥច្ឆាមហំ, ភន្តេ, ភគវន្តំ បស្សិតុំ, ទស្សេថ មេ ភគវន្ត”ន្តិ អាហ។ ថេរោ “ឯហិ, រាជបុត្តា”តិ តំ គហេត្វា គន្ធកុដិបរិវេណេ ឋបេត្វា គន្ធកុដិំ អារុហិ។ អថ នំ ភគវា “សុមន, កស្មា អាគតោសី”តិ អាហ។ រាជបុត្តោ, ភន្តេ, ភគវន្តំ ទស្សនាយ អាគតោតិ។ តេន ហិ ភិក្ខុ អាសនំ បញ្ញបេហីតិ។ ថេរោ អាសនំ បញ្ញបេសិ។ និសីទិ ភគវា បញ្ញត្តេ អាសនេ។ រាជបុត្តោ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បដិសន្ថារំ អកាសិ, “កទា អាគតោសិ រាជបុត្តា”តិ? ភន្តេ, តុម្ហេសុ គន្ធកុដិំ បវិដ្ឋេសុ, ភិក្ខូ បន “ន មយំ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ ភគវន្តំ ទដ្ឋុំ លភាមា”តិ មំ ថេរស្ស សន្តិកំ បាហេសុំ, ថេរោ បន ឯកវចនេនេវ ទស្សេសិ, ថេរោ, ភន្តេ, តុម្ហាកំ សាសនេ វល្លភោ មញ្ញេតិ។ អាម, រាជកុមារ, វល្លភោ ឯស ភិក្ខុ មយ្ហំ សាសនេតិ។ ភន្តេ, ពុទ្ធានំ សាសនេ កិំ កត្វា វល្លភោ ហោតីតិ? ទានំ ទត្វា សីលំ សមាទិយិត្វា ឧបោសថកម្មំ កត្វា, កុមារាតិ។ ភគវា អហម្បិ ថេរោ វិយ ពុទ្ធសាសនេ វល្លភោ ហោតុកាមោ, តេមាសំ មេ វស្សាវាសំ អធិវាសេថាតិ។ ភគវា, “អត្ថិ នុ ខោ គតេន អត្ថោ”តិ ឱលោកេត្វា “អត្ថី”តិ ទិស្វា “សុញ្ញាគារេ ខោ, រាជកុមារ, តថាគតា អភិរមន្តី”តិ អាហ។ កុមារោ “អញ្ញាតំ ភគវា, អញ្ញាតំ សុគតា”តិ វត្វា – “អហំ, ភន្តេ, បុរិមតរំ គន្ត្វា វិហារំ ការេមិ, មយា បេសិតេ ភិក្ខុសតសហស្សេន សទ្ធិំ អាគច្ឆថា”តិ បដិញ្ញំ គហេត្វា បិតុ សន្តិកំ គន្ត្វា, “ទិន្នា មេ, ទេវ, ភគវតា បដិញ្ញា, មយា បហិតេ តុម្ហេ ភគវន្តំ បេសេយ្យាថា”តិ បិតរំ វន្ទិត្វា និក្ខមិត្វា យោជនេ យោជនេ វិហារំ ការេត្វា វីសយោជនសតំ អទ្ធានំ គតោ។ គន្ត្វា អត្តនោ នគរេ វិហារដ្ឋានំ វិចិនន្តោ សោភនស្ស នាម កុដុម្ពិកស្ស ឧយ្យានំ ទិស្វា សតសហស្សេន កិណិត្វា សតសហស្សំ វិស្សជ្ជេត្វា វិហារំ ការេសិ។ តត្ថ ភគវតោ គន្ធកុដិំ, សេសភិក្ខូនញ្ច រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានត្ថាយ កុដិលេណមណ្ឌបេ ការាបេត្វា បាការបរិក្ខេបំ ទ្វារកោដ្ឋកញ្ច និដ្ឋាបេត្វា បិតុ សន្តិកំ បេសេសិ “និដ្ឋិតំ មយ្ហំ កិច្ចំ, សត្ថារំ បហិណថា”តិ។

រាជា ភគវន្តំ ភោជេត្វា “ភគវា សុមនស្ស កិច្ចំ និដ្ឋិតំ, កុមារំ អាគមនំ បច្ចាសីសតី”តិ។ ភគវា សត សហស្សភិក្ខុបរិវារោ យោជនេ យោជនេ វិហារេសុ វសមានោ អគមាសិ។ កុមារោ “សត្ថា អាគច្ឆតី”តិ សុត្វា យោជនំ បច្ចុគ្គន្ត្វា គន្ធមាលាទីហិ បូជយមានោ វិហារំ បវេសេត្វា –

> “សតសហស្សេន មេ កីតំ, សតសហស្សេន មាបិតំ;
> សោភនំ នាម ឧយ្យានំ បដិគ្គណ្ហ, មហាមុនី”តិ។ –

វិហារំ និយ្យាតេសិ។ សោ វស្សូបនាយិកទិវសេ ទានំ ទត្វា អត្តនោ បុត្តទារេ ច អមច្ចេ ច បក្កោសាបេត្វា អាហ –“សត្ថា អម្ហាកំ សន្តិកំ ទូរតោ អាគតោ, ពុទ្ធា ច នាម ធម្មគរុនោវ, នាមិសគរុកា។ តស្មា អហំ ឥមំ តេមាសំ ទ្វេ សាដកេ និវាសេត្វា ទស សីលានិ សមាទិយិត្វា ឥធេវ វសិស្សាមិ, តុម្ហេ ខីណាសវសតសហស្សស្ស ឥមិនាវ នីហារេន តេមាសំ ទានំ ទទេយ្យាថា”តិ។

សោ សុមនត្ថេរស្ស វសនដ្ឋានសភាគេយេវ ឋានេ វសន្តោ យំ ថេរោ ភគវតោ វត្តំ ករោតិ, តំ សព្ពំ ទិស្វា, “ឥមស្មិំ ឋានេ ឯកន្តវល្លភោ ឯស ថេរោ, ឯតស្សេវ ឋានន្តរំ បត្ថេតុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា, ឧបកដ្ឋាយ បវារណាយ គាមំ បវិសិត្វា សត្តាហំ មហាទានំ ទត្វា សត្តមេ ទិវសេ ភិក្ខុសតសហស្សស្ស បាទមូលេ តិចីវរំ ឋបេត្វា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា, “ភន្តេ, យទេតំ មយា មគ្គេ យោជនន្តរិកវិហារការាបនតោ បដ្ឋាយ បុញ្ញំ កតំ, តំ នេវ សក្កសម្បត្តិំ, ន មារព្រហ្មសម្បត្តិំ បត្ថយន្តេន, ពុទ្ធស្ស បន ឧបដ្ឋាកភាវំ បត្ថេន្តេន កតំ។ តស្មា អហម្បិ ភគវា អនាគតេ សុមនត្ថេរោ វិយ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស ឧបដ្ឋាកោ ហោមី”តិ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន បតិត្វា វន្ទិត្វា និបន្នោ។ ភគវា “មហន្តំ កុលបុត្តស្ស ចិត្តំ, ឥជ្ឈិស្សតិ នុ ខោ, នោ”តិ ឱលោកេន្តោ , “អនាគតេ ឥតោ សតសហស្សិមេ កប្បេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្សេវ ឧបដ្ឋាកោ ភវិស្សតី”តិ ញត្វា –

> “ឥច្ឆិតំ បត្ថិតំ តុយ្ហំ, សព្ពមេវ សមិជ្ឈតុ;
> សព្ពេ បូរេន្តុ សង្កប្បា, ចន្ទោ បន្នរសោ យថា”តិ។ –

អាហ។ កុមារោ សុត្វា “ពុទ្ធា នាម អទ្វេជ្ឈកថា ហោន្តី”តិ ទុតិយទិវសេយេវ តស្ស ភគវតោ បត្តចីវរំ គហេត្វា បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ គច្ឆន្តោ វិយ អហោសិ។ សោ តស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ វស្សសតសហស្សំ ទានំ ទត្វា សគ្គេ និព្ពត្តិត្វា កស្សបពុទ្ធកាលេបិ បិណ្ឌាយ ចរតោ ថេរស្ស បត្តគ្គហណត្ថំ ឧត្តរិសាដកំ ទត្វា បូជំ អកាសិ។ បុន សគ្គេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចុតោ ពារាណសិរាជា ហុត្វា អដ្ឋន្នំ បច្ចេកពុទ្ធានំ បណ្ណសាលាយោ ការេត្វា មណិអាធារកេ ឧបដ្ឋបេត្វា ចតូហិ បច្ចយេហិ ទសវស្សសហស្សានិ ឧបដ្ឋានំ អកាសិ។ ឯតានិ បាកដដ្ឋានានិ។

កប្បសតសហស្សំ បន ទានំ ទទមានោវ អម្ហាកំ ពោធិសត្តេន សទ្ធិំ តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចុតោ អមិតោទនសក្កស្ស គេហេ បដិសន្ធិំ គហេត្វា អនុបុព្ពេន កតាភិនិក្ខមនោ សម្មាសម្ពោធិំ បត្វា បឋមគមនេន កបិលវត្ថុំ អាគន្ត្វា តតោ និក្ខមន្តេ ភគវតិ ភគវតោ បរិវារត្ថំ រាជកុមារេសុ បព្ពជន្តេសុ ភទ្ទិយាទីហិ សទ្ធិំ និក្ខមិត្វា ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា នចិរស្សេវ អាយស្មតោ បុណ្ណស្ស មន្តាណិបុត្តស្ស សន្តិកេ ធម្មកថំ សុត្វា សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិ។ ឯវមេស អាយស្មា បុព្ពូបនិស្សយសម្បន្នោ, តស្សិមាយ បុព្ពូបនិស្សយសម្បត្តិយា គម្ភីរោបិ បដិច្ចសមុប្បាទោ ឧត្តានកោ វិយ ឧបដ្ឋាសិ។

តិត្ថវាសោតិ បន គរូនំ សន្តិកេ ឧគ្គហណសវនបរិបុច្ឆនធារណានិ វុច្ចន្តិ។ សោ ថេរស្ស អតិវិយ បរិសុទ្ធោ។ តេនាបិស្សាយំ គម្ភីរោបិ ឧត្តានកោ វិយ ឧបដ្ឋាសិ។ សោតាបន្នានញ្ច នាម បច្ចយាការោ ឧត្តានកោ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ, អយញ្ច អាយស្មា សោតាបន្នោ។ ពហុស្សុតានំ ចតុហត្ថេ ឱវរកេ បទីបេ ជលមានេ មញ្ចបីឋំ វិយ នាម រូបបរិច្ឆេទោ បាកដោ ហោតិ, អយញ្ច អាយស្មា ពហុស្សុតានំ អគ្គោ។ ឥតិ **ពាហុសច្ចភាវេន**បិស្ស គម្ភីរោបិ បច្ចយាការោ ឧត្តានកោ វិយ ឧបដ្ឋាសិ។ បដិច្ចសមុប្បាទោ ចតូហិ គម្ភីរតាហិ គម្ភីរោ។ សា បនស្ស គម្ភីរតា វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតាវ។ សា សព្ពាបិ ថេរស្ស ឧត្តានកា វិយ ឧបដ្ឋាសិ។ តេន ភគវា អាយស្មន្តំ អានន្ទំ ឧស្សាទេន្តោ **មា ហេវ**ន្តិអាទិមាហ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – អានន្ទ, ត្វំ មហាបញ្ញោ វិសទញាណោ, តេន តេ គម្ភីរោបិ បដិច្ចសមុប្បាទោ ឧត្តានកោ វិយ ខាយតិ។ តស្មា “មយ្ហមេវ នុ ខោ ឯស ឧត្តានកោ វិយ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ, ឧទាហុ អញ្ញេសម្បី”តិ មា ឯវំ អវច។

យំ បន វុត្តំ “អបសាទេន្តោ”តិ, តត្ថាយមធិប្បាយោ – អានន្ទ, “អថ ច បន មេ ឧត្តានកុត្តានកោ វិយ ខាយតី”តិ មា ហេវំ អវច។ យទិ ហិ តេ ឯស ឧត្តានកុត្តានកោ វិយ ខាយតិ, កស្មា ត្វំ អត្តនោ ធម្មតាយ សោតាបន្នោ នាហោសិ, មយា ទិន្ននយេ ឋត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ បដិវិជ្ឈិ? អានន្ទ , ឥទំ និព្ពានមេវ គម្ភីរំ,

បច្ចយាការោ បន ឧត្តានកោ ជាតោ, អថ កស្មា ឱឡារិកំ កាមរាគសំយោជនំ បដិឃសំយោជនំ ឱឡារិកំ កាមរាគានុសយំ បដិឃានុសយន្តិ ឥមេ ចត្តារោ កិលេសេ សមុគ្ឃាតេត្វា សកទាគាមិផលំ ន សច្ឆិករោសិ, តេយេវ អណុសហគតេ ចត្តារោ កិលេសេ សមុគ្ឃាតេត្វា អនាគាមិផលំ ន សច្ឆិករោសិ, រូបរាគាទីនិ បញ្ច សំយោជនានិ, មានានុសយំ ភវរាគានុសយំ អវិជ្ជានុសយន្តិ ឥមេ អដ្ឋ កិលេសេ សមុគ្ឃាតេត្វា អរហត្តំ ន សច្ឆិករោសិ? កស្មា វា សតសហស្សកប្បាធិកំ ឯកំ អសង្ខេយ្យំ បូរិតបារមិនោ សារិបុត្តមោគ្គល្លានា វិយ សាវកបារមីញាណំ ន បដិវិជ្ឈសិ, សតសហស្សកប្បាធិកានិ ទ្វេ អសង្ខេយ្យានិ បូរិតបារមិនោ បច្ចេកពុទ្ធា វិយ ច បច្ចេកពោធិញាណំ ន បដិវិជ្ឈសិ? យទិ វា តេ សព្ពថាវ ឯស ឧត្តានកោ ហុត្វា ឧបដ្ឋាសិ។ អថ កស្មា សតសហស្សកប្បាធិកានិ ចត្តារិ អដ្ឋ សោឡស វា អសង្ខេយ្យានិ បូរិតបារមិនោ ពុទ្ធា វិយ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ន សច្ឆិករោសិ? កឹ អនត្ថិកោសិ ឯតេហិ វិសេសាធិគមេហិ? បស្ស យាវ ច តេ អបរទ្ធំ, ត្វំ នាម សាវកបទេសញាណេ ឋិតោ អតិគម្ភីរំ បច្ចយាការំ “ឧត្តានកោ វិយ មេ ឧបដ្ឋាតី”តិ វទសិ។ តស្ស តេ ឥទំ វចនំ ពុទ្ធានំ កថាយ បច្ចនីកំ ហោតិ។ តាទិសេន នាម ភិក្ខុនា ពុទ្ធានំ កថាយ បច្ចនីកំ កថេតព្ពន្តិ ន យុត្តមេតំ។ ននុ មយ្ហំ, អានន្ទ, ឥមំ បច្ចយាការំ បដិវិជ្ឈិតុំ វាយមន្តស្សេវ កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ អតិក្កន្តានិ។ បច្ចយាការំ បដិវិជ្ឈនត្ថាយ ច បន មេ អទិន្នទានំ នាម នត្ថិ, អបូរិតបារមី នាម នត្ថិ។ “អជ្ជ បច្ចយាការំ បដិវិជ្ឈិស្សាមី”តិ បន មេ និរុស្សាហំ វិយ មារពលំ វិធមន្តស្ស អយំ មហាបថវី ទ្វង្គុលមត្តម្បិ នាកម្បិ, តថា បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសំ, មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ សម្បាទេន្តស្ស។ បច្ឆិមយាមេ បន មេ ពលវបច្ចូសសមយេ, “អវិជ្ជា សង្ខារានំ នវហិ អាការេហិ បច្ចយោ ហោតី”តិ ទិដ្ឋមត្តេយេវ ទសសហស្សិលោកធាតុ អយទណ្ឌេន អាកោដិតកំសថាលោ វិយ វិរវសតំ វិរវសហស្សំ មុញ្ចមានា វាតាហតេ បទុមិនិបណ្ណេ ឧទកពិន្ទុ វិយ បកម្បិត្ថ។ ឯវំ គម្ភីរោ ចាយំ, អានន្ទ, បដិច្ចសមុប្បាទោ គម្ភីរាវភាសោ ច, ឯតស្ស, អានន្ទ, ធម្មស្ស អននុពោធា…បេ…. នាតិវត្តតីតិ។

ឯតស្ស ធម្មស្សាតិ ឯតស្ស បច្ចយធម្មស្ស។ **អននុពោធា**តិ ញាតបរិញ្ញាវសេន អននុពុជ្ឈនា។ **អប្បដិវេធា**តិ តីរណប្បហានបរិញ្ញាវសេន អប្បដិវិជ្ឈនា។ **តន្តាកុលកជាតា**តិ តន្តំ វិយ អាកុលជាតា។ យថា នាម ទុន្និក្ខិត្តំ មូសិកច្ឆិន្នំ បេសការានំ តន្តំ តហឹ តហឹ អាកុលំ ហោតិ, “ឥទំ អគ្គំ, ឥទំ មូល”ន្តិ អគ្គេន វា អគ្គំ, មូលេន វា មូលំ សមានេតុំ ទុក្ករំ ហោតិ។ ឯវមេវ សត្តា ឥមស្មឹ បច្ចយាការេ ខលិតា អាកុលា ព្យាកុលា ហោន្តិ , ន សក្កោន្តិ បច្ចយាការំ ឧជុំ កាតុំ។ តត្ថ តន្តំ បច្ចត្តបុរិសការេ ឋត្វា សក្កាបិ ភវេយ្យ ឧជុំ កាតុំ, ឋបេត្វា បន ទ្វេ ពោធិសត្តេ អញ្ញោ សត្តោ អត្តនោ ធម្មតាយ បច្ចយាការំ ឧជុំ កាតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ យថា បន អាកុលំ តន្តំ កញ្ជិយំ ទត្វា កោច្ឆេន បហដំ តត្ថ តត្ថ គុឡកជាតំ ហោតិ គណ្ឋិពទ្ធំ, ឯវមិមេ សត្តា បច្ចយេសុ បក្ខលិត្វា បច្ចយេ ឧជុំ កាតុំ អសក្កោន្តា ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតវសេន គុឡកជាតា ហោន្តិ គណ្ឋិពទ្ធា។ យេ ហិ កេចិ ទិដ្ឋិយោ សន្និស្សិតា, សព្ពេ តេ បច្ចយំ ឧជុំ កាតុំ អសក្កោន្តាយេវ។

កុលាគណ្ឋិកជាតាតិ កុលាគណ្ឋិកំ វុច្ចតិ បេសការកញ្ជិយសុត្តំ។ កុលា នាម សកុណិកា, តស្សា កុលាវកោតិបិ ឯកេ។ យថា ហិ តទុភយម្បិ អាកុលំ អគ្គេន វា អគ្គំ, មូលេន វា មូលំ សមានេតុំ ទុក្ករន្តិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

មុញ្ជបព្ពជភូតាតិ មុញ្ជតិណំ វិយ បព្ពជតិណំ វិយ ច ភូតា តាទិសា ជាតា។ យថា ហិ តានិ តិណានិ កោដ្ដេត្វា កតរជ្ជុ ជិណ្ណកាលេ កត្ថចិ បតិតំ គហេត្វា តេសំ តិណានំ “ឥទំ អគ្គំ, ឥទំ មូល”ន្តិ អគ្គេន វា អគ្គំ, មូលេន វា មូលំ សមានេតុំ ទុក្ករំ, តម្បិ បច្ចត្តបុរិសការេ ឋត្វា សក្កា ភវេយ្យ ឧជុំ កាតុំ, ឋបេត្វា បន ទ្វេ ពោធិសត្តេ អញ្ញោ សត្តោ អត្តនោ ធម្មតាយ បច្ចយាការំ ឧជុំ កាតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ, ឯវមយំ បជា បច្ចយំ ឧជុំ កាតុំ អសក្កោន្តី ទិដ្ឋិគតវសេន គណ្ឋិកជាតា ហុត្វា អបាយំ ទុគ្គតឹ វិនិបាតំ សំសារំ នាតិវត្តតិ។

តត្ថ **អបាយោ**តិ និរយតិរច្ឆានយោនិបេត្តិវិសយអសុរកាយា។ សព្ពេបិ ហិ តេ វឌ្ឍិសង្ខាតស្ស អយស្ស អភាវតោ “អបាយោ”តិ វុច្ចតិ, តថា ទុក្ខស្ស គតិភាវតោ **ទុគ្គតិ**, សុខសមុស្សយតោ វិនិបតិតត្តា **វិនិបាតោ**។ ឥតរោ បន –

“ខន្ធានញ្ច បដិបាដិ, ធាតុអាយតនាន ច;
អព្ពោច្ឆិន្នំ វត្តមានា, **សំសារោ**តិ បវុច្ចតី”តិ។

តំ សព្ពម្បិ នាតិវត្តតិ នាតិក្កមតិ, អថ ខោ ចុតិតោ បដិសន្ធឹ, បដិសន្ធិតោ ចុតិន្តិ ឯវំ បុនប្បុនំ ចុតិបដិសន្ធិយោ គណ្ហមានា តីសុ ភវេសុ ចតូសុ យោនីសុ បញ្ចសុ គតីសុ សត្តសុ វិញ្ញាណដ្ឋិតីសុ នវសុ សត្តាវាសេសុ

មហាសមុទ្ទេ វាតក្ខិត្តា នាវា វិយ យន្តេ យុត្តគោណោ វិយ ច បរិព្ភមតិយេវ។ ឥតិ សព្ពមេតំ ភគវា អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អបសាទេន្តោ អាហ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវាតិ។ ទសមំ។

ទុក្ខវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

៧. មហាវគ្គោ

១. អស្សុតវាសុត្តវណ្ណនា

៦១. មហាវគ្គស្ស បឋមេ **អស្សុតវា**តិ ខន្ធធាតុអាយតនបច្ចយាការសតិបដ្ឋានាទីសុ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាវិនិច្ឆយរហិតោ។ **បុថុជ្ជនោ**តិ បុថូនំ នានប្បការានំ កិលេសាទីនំ ជននាទិការណេហិ បុថុជ្ជនោ។ វុត្តញ្ហេតំ – “បុថុ កិលេសេ ជនេន្តីតិ បុថុជ្ជនា”តិ សព្ពំ វិត្ថារេតព្ពំ។ អបិច បុថូនំ គណនបថមតីតានំ អរិយធម្មបរម្មុខានំ នីចធម្មសមាចារានំ ជនានំ អន្តោគធត្តាបិ បុថុជ្ជនោ, បុថុ វា អយំ វិសុំយេវ សង្ខំ គតោ, វិសំសដ្ឋោ សីលសុតាទិគុណយុត្តេហិ អរិយេហិ ជនោតិ បុថុជ្ជនោ។ ឯវមេតេហិ “អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ”តិ ទ្វីហិបិ បទេហិ យេ តេ –

> “ទុវេ បុថុជ្ជនា វុត្តា, ពុទ្ធេនាទិច្ចពន្ធុនា;
> អន្ធោ បុថុជ្ជនោ ឯកោ, កល្យាណេកោ បុថុជ្ជនោ”តិ។ (មហានិ. ៩៤); –

ទ្វេ បុថុជ្ជនា វុត្តា, តេសុ អន្ធបុថុជ្ជនោ គហិតោ។ **ឥមស្មិ**ន្តិ បច្ចុប្បន្នបច្ចក្ខកាយំ ទស្សេតិ។ **ចាតុមហាភូតិកស្មិ**ន្តិ ចតុមហាភូតកាយេ ចតុមហាភូតេហិ និព្ពត្តេ ចតុមហាភូតមយេតិ អត្ថោ។ **និព្ពិន្ទេយ្យា**តិ ឧក្កណ្ឋេយ្យ។ **វិរជ្ជេយ្យា**តិ ន រជ្ជេយ្យ។ **វិមុច្ចេយ្យា**តិ មុច្ចិតុកាមោ ភវេយ្យ។ **អាចយោ**តិ វុឌ្ឍិ។ **អបចយោ**តិ បរិហានិ។ **អាទាន**ន្តិ និព្ពត្តិ។ **និក្ខេបន**ន្តិ ភេទោ។

តស្មាតិ យស្មា ឥមេ ចត្តារោ វុឌ្ឍិហានិនិព្ពត្តិភេទា បញ្ញាយន្តិ, តស្មា តំការណាតិ អត្ថោ។ ឥតិ ភគវា ចាតុមហាភូតិកេ កាយេ រូបំ បរិគ្គហេតុំ អយុត្តរូបំ កត្វា អរូបំ បរិគ្គហេតុំ យុត្តរូបំ ករោតិ។ កស្មា? តេសញ្ហិ ភិក្ខូនំ រូបស្មិំ គាហោ ពលវា អធិមត្តោ, តេន តេសំ រូបេ គាហស្ស បរិគ្គហេតព្ពរូបតំ ទស្សេត្វា និក្កឌ្ឍន្តោ អរូបេ បតិដ្ឋាបនត្ថំ ឯវមាហ។

ចិត្តន្តិអាទិ សព្ពំ មនាយតនស្សេវ នាមំ។ តញ្ហិ ចិត្តវត្ថុតាយ ចិត្តគោចរតាយ សម្បយុត្តធម្មចិត្តតាយ ច **ចិត្តំ**, មននដ្ឋេន **មនោ**, វិជាននដ្ឋេន **វិញ្ញាណ**ន្តិ វុច្ចតិ។ **នាល**ន្តិ ន សមត្ថោ។ **អជ្ឈោសិត**ន្តិ តណ្ហាយ គិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា គហិតំ។ **មមាយិត**ន្តិ តណ្ហាមមត្តេន មម ឥទន្តិ គហិតំ។ **បរាមដ្ឋ**ន្តិ ទិដ្ឋិយា បរាមសិត្វា គហិតំ។ **ឯតំ មមា**តិ តណ្ហាគាហោ, តេន អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតំ គហិតំ ហោតិ។ **ឯសោហមស្មី**តិ មានគាហោ, តេន នវ មានា គហិតា ហោន្តិ។ **ឯសោ មេ អត្តា**តិ ទិដ្ឋិគាហោ, តេន ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ គហិតា ហោន្តិ។ **តស្មា**តិ យស្មា ឯវំ ទីឃរត្តំ គហិតំ, តស្មា និព្ពិន្ទិតុំ ន សមត្ថោ។

វរំ, ភិក្ខវេតិ ឥទំ កស្មា អាហ? បឋមញ្ហិ តេន រូបំ បរិគ្គហេតុំ អយុត្តរូបំ កតំ, អរូបំ យុត្តរូបំ, អថ “តេសំ ភិក្ខូនំ រូបតោ គាហោ និក្ខមិត្វា អរូបំ គតោ”តិ ញត្វា តំ និក្កឌ្ឍិតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **អត្តតោ ឧបគច្ឆេយ្យា**តិ អត្តាតិ គណ្ហេយ្យ។ **ភិយ្យោបី**តិ វស្សសតតោ ឧទ្ធម្បិ។ កស្មា បន ភគវា ឯវមាហ? កឹ អតិរេកវស្សសតំ តិដ្ឋមានំ រូបំ នាម អត្ថិ? ននុ បឋមវយេ បវត្តំ រូបំ មជ្ឈិមវយំ ន បាបុណាតិ, មជ្ឈិមវយេ បវត្តំ បច្ឆិមវយំ, បុរេភត្តេ បវត្តំ បច្ឆាភត្តំ, បច្ឆាភត្តេ បវត្តំ បឋមយាមំ, បឋមយាមេ បវត្តំ មជ្ឈិមយាមំ, មជ្ឈិមយាមេ បវត្តំ បច្ឆិមយាមំ ន បាបុណាតិ? តថា គមនេ បវត្តំ ឋានំ, ឋានេ បវត្តំ និសជ្ជំ, និសជ្ជាយ បវត្តំ សយនំ ន បាបុណាតិ។ ឯកឥរិយាបថេបិ បាទស្ស ឧទ្ធរណេ បវត្តំ អតិហរណំ, អតិហរណេ បវត្តំ វីតិហរណំ, វីតិហរណេ បវត្តំ វោស្សជ្ជនំ, វោស្សជ្ជនេ បវត្តំ សន្និក្ខេបនំ, សន្និក្ខេបនេ បវត្តំ សន្និរុជ្ឈនំ ន បាបុណាតិ, តត្ថ តត្ថេវ ឱធិ ឱធិ បព្ពំ បព្ពំ ហុត្វា តត្តកបាលេ បក្ខិត្តតិលា វិយ បដបដាយន្តា សង្ខារា ភិជ្ជន្តីតិ? សច្ចមេតំ។ យថា បន បទីបស្ស ជលតោ ជាតា តំ តំ វដ្ដិប្បទេសំ អនតិក្កមិត្វា តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជតិ, អថ ច បន បវេណិសម្ពន្ធវសេន សព្ពរត្តិំ ជលិតោ បទីបោតិ វុច្ចតិ, ឯវមិធាបិ បវេណិវសេន អយម្បិ កាយោ ឯវំ ចិរដ្ឋិតិកោ វិយ កត្វា ទស្សិតោ។

រត្តិយា ច ទិវសស្ស ចាតិ រត្តិម្ហិ ច ទិវសេ ច។ ភុម្មត្ថេ ហេតំ សាមិវចនំ។ **អញ្ញទេវ ឧប្បជ្ជតិ, អញ្ញំ និរុជ្ឈតី**តិ យំ រត្តិំ ឧប្បជ្ជតិ ច និរុជ្ឈតិ ច, តតោ អញ្ញទេវ ទិវា ឧប្បជ្ជតិ ច និរុជ្ឈតិ ចាតិ អត្ថោ។ អញ្ញំ ឧប្បជ្ជតិ, អនុប្បន្ន

មេវ អញ្ញំ និរុជ្ឈតីតិ ឯវំ បន អត្ថោ ន គហេតព្ពោ។ “រត្តិយា ច ទិវសស្ស ចា”តិ ឥទំ បុរិមបវេណិតោ បរិត្តកំ បវេណិំ គហេត្វា បវេណិវសេនេវ វុត្តំ, ឯករត្តិំ បន ឯកទិវសំ វា ឯកមេវ ចិត្តំ ឋាតុំ សមត្ថំ នាម នត្ថិ។ ឯកស្មិញ្ហិ អច្ឆរាក្ខណេ អនេកានិ ចិត្តកោដិសតសហស្សានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ មិលិន្ទបញ្ហេ –

“វាហសតំ ខោ, មហារាជ , វីហីនំ, អឌ្ឍចូឡញ្ច វាហា, វីហិសត្តម្ពណានិ, ទ្វេ ច តុម្ពា, ឯកច្ឆរាក្ខណេ បវត្តស្ស ចិត្តស្ស ឯត្តកា វីហី លក្ខំ ឋបីយមានា បរិក្ខយំ បរិយាទានំ គច្ឆេយ្យុ”ន្តិ។

បវនេតិ មហាវនេ។ **តំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញំ គណ្ហាតិ, តំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញំ គណ្ហាតី**តិ ឥមិនា ន សោ គណ្ហិតព្ពសាខំ អលភិត្វា ភូមិំ ឱតរតិ។ អថ ខោ តស្មិំ មហាវនេ វិចរន្តោ តំ តំ សាខំ គណ្ហន្តោយេវ ចរតីតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – អរញ្ញមហាវនំ វិយ ហិ អារម្មណវនំ វេទិតព្ពំ។ តស្មិំ វនេ វិចរណមក្កដោ វិយ អារម្មណវនេ ឧប្បជ្ជនកចិត្តំ។ សាខាគហណំ វិយ អារម្មណេ លុព្ភនំ។ យថា សោ អរញ្ញេ វិចរន្តោ មក្កដោ តំ តំ សាខំ បហាយ តំ តំ សាខំ គណ្ហាតិ, ឯវមិទំ អារម្មណវនេ វិចរន្តំ ចិត្តម្បិ កទាចិ រូបារម្មណំ គហេត្វា ឧប្បជ្ជតិ, កទាចិ សទ្ទាទីសុ អញ្ញតរំ, កទាចិ អតីតំ, កទាចិ អនាគតំ វា បច្ចុប្បន្នំ វា, តថា កទាចិ អជ្ឈត្តំ, កទាចិ ពាហិរំ។ យថា ច សោ អរញ្ញេ វិចរន្តោ មក្កដោ សាខំ អលភិត្វា ឱរុយ្ហ ភូមិយំ និសិន្នោតិ ន វត្តព្ពោ, ឯកំ បន បណ្ណសាខំ គហេត្វាវ និសីទតិ, ឯវមេវ អារម្មណវនេ វិចរន្តំ ចិត្តម្បិ ឯកំ ឱលុព្ភារម្មណំ អលភិត្វា ឧប្បន្នន្តិ ន វត្តព្ពំ, ឯកជាតិយំ បន អារម្មណំ គហេត្វាវ ឧប្បជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្តាវតា ច បន ភគវតា រូបតោ នីហរិត្វា អរូបេ កាយោ បតិដ្ឋាបិតោ, អរូបតោ នីហរិត្វា រូបេ។

ឥទានិ តំ ឧភយតោ និក្កឌ្ឍិតុកាមោ **តត្រ, ភិក្ខវេ, សុតវា អរិយសាវកោ**តិ ទេសនំ អារភិ។ អយំ បនេត្ថ អាសីវិសទដ្ឋូបមាយ ទីបេតព្ពោ – ឯកោ កិរ បុរិសោ អាសីវិសេន ទដ្ឋោ, អថស្ស វិសំ ហរិស្សាមីតិ ឆេកោ ភិសក្កោ អាគន្ត្វា វមនំ ការេត្វា ហេដ្ឋា គរុឡោ, ឧបរិ នាគោតិ មន្តំ បរិវត្តេត្វា វិសំ ឧបរិ អារោបេសិ។ សោ យាវ អក្ខិប្បទេសា អារុឡ្ហភាវំ ញត្វា “ឥតោ បរំ អភិរុហិតុំ ន ទស្សាមិ, ទដ្ឋដ្ឋានេយេវ ឋបេស្សាមី”តិ ឧបរិ គរុឡោ, ហេដ្ឋា នាគោតិ មន្តំ បរិវត្តេត្វា កណ្ណេ ធុមេត្វា ទណ្ឌកេន បហរិត្វា វិសំ ឱតារេត្វា ទដ្ឋដ្ឋានេយេវ ឋបេសិ។ តត្រស្ស ឋិតភាវំ ញត្វា អគទលេបេន វិសំ និម្មថេត្វា ន្ហាបេត្វា “សុខី ហោហី”តិ វត្វា យេនកាមំ បក្កាមិ។

តត្ថ អាសីវិសេន ទដ្ឋស្ស កាយេ វិសបតិដ្ឋានំ វិយ ឥមេសំ ភិក្ខូនំ រូបេ អធិមត្តគាហកាលោ, ឆេកោ ភិសក្កោ វិយ តថាគតោ, មន្តំ បរិវត្តេត្វា ឧបរិ វិសស្ស អារោបិតកាលោ វិយ តថាគតេន តេសំ ភិក្ខូនំ រូបតោ គាហំ នីហរិត្វា អរូបេ បតិដ្ឋាបិតកាលោ, យាវ អក្ខិប្បទេសា អារុឡ្ហវិសស្ស ឧបរិ អភិរុហិតុំ អទត្វា បុន មន្តពលេន ឱតារេត្វា ទដ្ឋដ្ឋានេយេវ ឋបនំ វិយ សត្ថារា តេសំ ភិក្ខូនំ អរូបតោ គាហំ នីហរិត្វា រូបេ បតិដ្ឋាបិតកាលោ។ ទដ្ឋដ្ឋានេ ឋិតស្ស វិសស្ស អគទលេបេន និម្មថនំ វិយ ឧភយតោ គាហំ នីហរណត្ថាយ ឥមិស្សា ទេសនាយ អារទ្ធកាលោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **និព្ពិន្ទំ វិរជ្ជតី**តិ ឥមិនា មគ្គោ កថិតោ, **វិរាគា វិមុច្ចតី**តិ ផលំ, **វិមុត្តស្មិ**ន្តិអាទិនា បច្ចវេក្ខណា។ បឋមំ។

២. ទុតិយអស្សុតវាសុត្តវណ្ណនា

៦២. ទុតិយេ **សុខវេទនិយ**ន្តិ សុខវេទនាយ បច្ចយំ។ **ផស្ស**ន្តិ ចក្ខុសម្ផស្សាទិំ។ ននុ ច ចក្ខុសម្ផស្សោ សុខវេទនាយ បច្ចយោ ន ហោតីតិ? សហជាតបច្ចយេន ន ហោតិ, ឧបនិស្សយបច្ចយេន បន ជវនវេទនាយ ហោតិ , តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ សោតសម្ផស្សាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **តជ្ជ**ន្តិ តជ្ជាតិកំ តស្សារុប្បំ, តស្ស ផស្សស្ស អនុរូបន្តិ អត្ថោ។ **ទុក្ខវេទនិយ**ន្តិអាទិ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **សង្ឃដ្ដនសមោធានា**តិ សង្ឃដ្ដនេន ចេវ សមោធានេន ច, សង្ឃដ្ដនសម្បិណ្ឌនេនាតិ អត្ថោ។ **ឧស្មា**តិ ឧណ្ហាការោ។ **តេជោ អភិនិព្ពត្តតី**តិ អគ្គិចុណ្ណោ និក្ខមតីតិ ន គហេតព្ពំ, ឧស្មាការស្សេវ បន ឯតំ វេវចនំ។ តត្ថ **ទ្វិន្នំ កដ្ឋាន**ន្តិ ទ្វិន្នំ អរណីនំ។ តត្ថ អធោអរណី វិយ វត្ថុ, ឧត្តរារណី វិយ អារម្មណំ, សង្ឃដ្ដនំ វិយ ផស្សោ, ឧស្មាធាតុ វិយ វេទនា។ ទុតិយំ។

៣. បុត្តមំសូបមសុត្តវណ្ណនា

៦៣. តតិយេ **ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, អាហារា**តិអាទិ វុត្តនយមេវ។ យស្មា បនស្ស អដ្ឋុប្បត្តិកោ និក្ខេបោ, តស្មា តំ ទស្សេត្វាវេត្ថ អនុបុព្ពបទវណ្ណនំ ករិស្សាមិ។ កតរាយ បន ឥទំ អដ្ឋុប្បត្តិយា និក្ខិត្តន្តិ? លាភសក្ការេ។ ភគវតោ កិរ មហាលាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជិ, យថា តំ ចត្តារោ អសង្ខេយ្យេ បូរិតទានបារមីសញ្ចយស្ស។ សព្ពទិសាសុ

ហិស្ស យមកមហាមេឃោ វុឌ្ឍហិត្វា មហោឃំ វិយ សព្ពបារមិយោ “ឯកស្មឹ អត្តភាវេ វិបាកំ ទស្សាមា”តិ សម្បិណ្ឌិតា វិយ លាភសក្ការមហោឃំ និព្ពត្តយឹសុ។ តតោ តតោ អន្នបានយានវត្ថមាលាគន្ធវិលេបនាទិហត្ថា ខត្តិយព្រាហ្មណាទយោ អាគន្ត្វា, “កហំ ពុទ្ធោ, កហំ ភគវា, កហំ ទេវទេវោ នរាសភោ បុរិសសីហោ”តិ? ភគវន្តំ បរិយេសន្តិ។ សកដសតេហិបិ បច្ចយេ អាហរិត្វា ឱកាសំ អលភមានា សមន្តា គាវុតប្បមាណម្បិ សកដធុរេន សកដធុរំ អាហច្ច តិដ្ឋន្តិ ចេវ អនុប្បវត្តន្តិ ច អន្ធកវិន្ទព្រាហ្មណាទយោ វិយ។ សព្ពំ ខន្ធកេ តេសុ តេសុ សុត្តេសុ ច អាគតនយេន វេទិតព្ពំ។

យថា ភគវតោ, ឯវំ ភិក្ខុសង្ឃស្សាបិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “តេន ខោ បន សមយេន ភគវា សក្កតោ ហោតិ គរុកតោ មានិតោ បូជិតោ អបចិតោ លាភី ចីវរ-បិណ្ឌបាត-សេនាសន-គិលាន-បច្ចយ-ភេសជ្ជ-បរិក្ខារានំ។ ភិក្ខុសង្ឃោបិ ខោ សក្កតោ ហោតិ…បេ. … បរិក្ខារាន”ន្តិ (ឧទា. ១៤; សំ. និ. ២.៧០)។

> តថា “យាវតា ខោ, ចុន្ទ, ឯតរហិ សង្ឃោ វា គណោ វា លោកេ ឧប្បន្នោ, នាហំ, ចុន្ទ, អញ្ញំ ឯក សង្ឃម្បិ សមនុបស្សាមិ ឯវំ លាភគ្គយសគ្គបត្តំ យថរិវាយំ, ចុន្ទ, ភិក្ខុសង្ឃោ”តិ (ទី. និ. ៣.១៧៦)។

ស្វាយំ ភគវតោ ច សង្ឃស្ស ច ឧប្បន្នោ លាភសក្ការោ ឯកតោ ហុត្វា ទ្វិន្នំ មហានទីនំ ឧទកំ វិយ អប្ប មេយ្យោ អហោសិ។ អថ សត្ថា រហោគតោ ចិន្តេសិ – “មហាលាភសក្ការោ អតីតពុទ្ធានម្បិ ឯវរូបោ អហោសិ, អនាគតានម្បិ ឯវរូបោ ភវិស្សតិ ។ កឹ នុ ខោ ភិក្ខូ អាហារបរិគ្គាហកេន សតិសម្បជញ្ញេន សមន្នាគតា មជ្ឈត្តា និច្ឆន្ទរាគា ហុត្វា អាហារំ បរិភុញ្ជិតុំ សក្កោន្តិ, ន សក្កោន្តី”តិ?

សោ អទ្ទស ឯកច្ចេ អធុនា បព្ពជិតេ កុលបុត្តេ អបច្ចវេក្ខិត្វា អាហារំ បរិភុញ្ជមានេ។ ទិស្វានស្ស ឯតទហោសិ – “មយា កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ បារមិយោ បូរេន្តេន ន ចីវរាទិហេតុ បូរិតា, ឧត្តមផលស្ស បន អរហត្តស្សត្ថាយ បូរិតា។ ឥមេបិ ភិក្ខូ មម សន្តិកេ បព្ពជន្តា ន ចីវរាទិហេតុ បព្ព ជិតា, អរហត្តស្សេវ បន អត្ថាយ បព្ពជិតា។ តេ ឥទានិ អសារមេវ សារំ អនត្ថមេវ ច អត្ថំ ករោន្តី”តិ ឯវមស្ស ធម្មសំវេគោ ឧទបាទិ។ តតោ ចិន្តេសិ – “សចេ បញ្ចមំ បារាជិកំ បញ្ញបេតុំ សក្កា អភវិស្ស, អបច្ចវេក្ខិតាហារ បរិភោគោ បញ្ចមំ បារាជិកំ កត្វា បញ្ញបេតព្ពោ ភវេយ្យ។ ន បន សក្កា ឯវំ កាតុំ, ធុវបដិសេវនដ្ឋានញ្ហេតំ សត្តានំ។ យថា បន កថិតេ បញ្ចមំ បារាជិកំ វិយ នំ បស្សិស្សន្តិ។ ឯវំ ធម្មាទាសំ សំវរំ មរិយាទំ ឋបេស្សាមិ, យំ អាវជ្ជិត្វា អាវជ្ជិត្វា អនាគតេ ភិក្ខូ ចត្តារោ បច្ចយេ បច្ចវេក្ខិត្វា បរិភុញ្ជិស្សន្តី”តិ។ ឥមាយ អដ្ឋុប្បត្តិយា ឥមំ បុត្តមំសូបមសុត្តន្តំ និក្ខិបិ។ តត្ថ **ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, អាហារា**តិអាទិ ហេដ្ឋា វុត្តត្ថមេវ។

ចត្តារោ បន អាហារេ វិត្ថារេត្វា ឥទានិ តេសុ អាទីនវំ ទស្សេតុំ **កថញ្ច, ភិក្ខវេ, កពឡីការោ អាហារោ ទដ្ឋព្ពោ**តិអាទិមាហ? តត្ថ **ជាយម្បតិកា**តិ ជាយា ចេវ បតិ ច។ **បរិត្តំ សម្ពល**ន្តិ បុឌភត្តសត្តុមោទកាទីនំ អញ្ញតរំ អប្បមត្តកំ បាថេយ្យំ។ **កន្តារមគ្គ**ន្តិ កន្តារភូតំ មគ្គំ, កន្តារេ វា មគ្គំ។ **កន្តារ**ន្តិ ចោរកន្តារំ វាឡកន្តារំ អមនុស្សកន្តារំ និរុទកកន្តារំ អប្បភក្ខកន្តារន្តិ បញ្ចវិធំ។ តេសុ យត្ថ ចោរភយំ អត្ថិ , តំ ចោរកន្តារំ។ យត្ថ សីហ ព្យគ្ឃាទយោ វាឡា អត្ថិ, តំ វាឡកន្តារំ។ យត្ថ ពលវាមុខយក្ខិនិអាទីនំ អមនុស្សានំ វសេន ភយំ អត្ថិ, តំ អមនុស្សកន្តារំ។ យត្ថ បាតុំ វា នហាយិតុំ វា ឧទកំ នត្ថិ, តំ និរុទកកន្តារំ។ យត្ថ ខាទិតព្ពំ វា ភុញ្ជិតព្ពំ វា អន្តមសោ កន្ទមូលាទិមត្តម្បិ នត្ថិ, តំ អប្បភក្ខកន្តារំ នាម។ យត្ថ បនេតំ បញ្ចវិធម្បិ ភយំ អត្ថិ, តំ កន្តារមេវ។ តំ បនេតំ ឯកាហទ្វីហតីហាទិវសេន និត្ថរិតព្ពម្បិ អត្ថិ, ន តំ ឥធ អធិប្បេតំ។ ឥធ បន និរុទកំ អប្បភក្ខំ យោជនសតិក កន្តារំ អធិប្បេតំ។ ឯវរូបេ កន្តារេ មគ្គំ។ **បដិបជ្ជេយ្យុ**ន្តិ ឆាតកភយេន ចេវ រោគភយេន ច រាជភយេន ច ឧបទ្ទុតា បដិបជ្ជេយ្យុំ “ឯតំ កន្តារំ និត្ថរិត្វា ធម្មិកស្ស រញ្ញោ និរុបទ្ទវេ រដ្ឋេ សុខំ វសិស្សាមា”តិ មញ្ញមានា។

ឯកបុត្តកោតិ ឧក្ខិបិត្វា គហិតោ អនុកម្បិតព្ពយុត្តោ អចិរសវិរោ ឯកបុត្តកោ។ **វល្លូរញ្ច សោណ្ឌិកញ្ច**តិ ឃនឃនដ្ឋានតោ គហេត្វា វល្លូរំ, អដ្ឋិនិស្សិតសិរានិស្សិតដ្ឋានានិ គហេត្វា សូលមំសញ្ចាតិ អត្ថោ។ **បដិបិសេយ្យុ**ន្តិ បហរេយ្យុំ។ **កហំ ឯកបុត្តកា**តិ អយំ តេសំ បរិទេវនាការោ។

អយំ បនេត្ថ ភូតមត្ថំ កត្វា អាទិតោ បដ្ឋាយ សង្ខេបតោ អត្ថវណ្ណនា – ទ្វេ កិរ ជាយម្បតិកា បុត្តំ គហេ ត្វា បរិត្តេន បាថេយ្យេន យោជនសតិកំ កន្តារមគ្គំ បដិបជ្ជឹសុ។ តេសំ បញ្ញាសយោជនានិ គន្ត្វា បាថេយ្យំ និដ្ឋាសិ, តេ ខុប្បិបាសាតុរា វិរឡច្ឆាយាយំ និសីទឹសុ។ តតោ បុរិសោ ភរិយំ អាហ – “ភទ្ទេ ឥតោ សមន្តា បញ្ញាស យោជនានិ គាមោ វា និគមោ វា នត្ថិ។ តស្មា យំ តំ បុរិសេន កាតព្ពំ ពហុម្បិ កសិគោរក្ខាទិកម្មំ, ន ទានិ សក្កា

តំ មយា កាតុំ, ឯហិ មំ មារេត្វា ឧបឌ្ឍមំសំ ខាទិត្វា ឧបឌ្ឍំ បាថេយ្យំ កត្វា បុត្តេន សទ្ធិំ កន្តារំ និត្ថរាហី”តិ។ បុន សាបិ តំ អាហ – “សាមិ មយា ទានិ យំ តំ ឥត្ថិយា កាតព្ពំ ពហុម្បិ សុត្តកន្តនាទិកម្មំ, តំ កាតុំ ន សក្កា, ឯហិ មំ មារេត្វា ឧបឌ្ឍមំសំ ខាទិត្វា ឧបឌ្ឍំ បាថេយ្យំ កត្វា បុត្តេន សទ្ធិំ កន្តារំ និត្ថរាហី”តិ។ បុន សោបិ តំ អាហ – “ភទ្ទេ មាតុគាមមរណេន ទ្វិន្នំ មរណំ បញ្ញាយតិ ។ ន ហិ មន្ទោ កុមារោ មាតរា វិនា ជីវិតុំ សក្កោតិ។ យទិ បន មយំ ជីវាម។ បុន ទារកំ លភេយ្យាម។ ហន្ទ ទានិ បុត្តកំ មារេត្វា, មំសំ គហេត្វា កន្តារំ និត្ថរាមា”តិ។ តតោ មាតា បុត្តមាហ – “តាត, បិតុសន្តិកំ គច្ឆា”តិ, សោ អគមាសិ។ អថស្ស បិតា, “មយា ‘បុត្តកំ បោសេស្សាមី’តិ កសិគោរក្ខាទីហិ អនប្បកំ ទុក្ខមនុភូតំ, ន សក្កោមិ អហំ បុត្តំ មារេតុំ, ត្វំយេវ តវ បុត្តំ មារេហី”តិ វត្វា, “តាត មាតុសន្តិកំ គច្ឆា”តិ អាហ។ សោ អគមាសិ។ អថស្ស មាតាបិ, “មយា បុត្តំ បត្ថេន្តិយា គោវតកុក្កុរវតទេវតាយាចនាទីហិបិ តាវ អនប្បកំ ទុក្ខមនុភូតំ, កោ បន វាទោ កុច្ឆិនា បរិហរន្តិយា? ន សក្កោមិ អហំ បុត្តំ មារេតុ”ន្តិ វត្វា “តាត, បិតុសន្តិកមេវ គច្ឆា”តិ អាហ។ ឯវំ សោ ទ្វិន្នមន្តរា គច្ឆន្តោយេវ មតោ។ តេ តំ ទិស្វា បរិទេវិត្វា វុត្តនយេន មំសានិ គហេត្វា ខាទន្តា បក្កមឹសុ។

តេសំ សោ បុត្តមំសាហារោ នវហិ ការណេហិ បដិកូលត្តា នេវ ទវាយ ហោតិ, ន មទាយ, ន មណ្ឌនាយ, ន វិភូសនាយ, កេវលំ កន្តារនិត្ថរណត្ថាយេវ ហោតិ។ កតមេហិ នវហិ ការណេហិ បដិកូលោតិ ចេ? សជាតិមំសតាយ ញាតិមំសតាយ បុត្តមំសតាយ បិយបុត្តមំសតាយ តរុណមំសតាយ អាមកមំសតាយ អគោរសតាយ អលោណតាយ អធូបិតតាយាតិ។ ឯវញ្ហិ តេ នវហិ ការណេហិ បដិកូលំ តំ បុត្តមំសំ ខាទន្តា ន សារត្តា គិទ្ធមានសា ហុត្វា ខាទឹសុ, មជ្ឈត្តភាវេយេវ បន និច្ឆន្ទរាគបរិភោគេ ឋិតា ខាទឹសុ។ ន អដ្ឋិន្ហារុចម្មនិស្សិតដ្ឋានានិ អបនេត្វា ចូលចូលំ វរមំសមេវ ខាទឹសុ, ហត្ថសម្បត្តំ មំសមេវ បន ខាទឹសុ។ ន យាវទត្ថំ កណ្ឋប្បមាណំ កត្វា ខាទឹសុ, ថោកំ ថោកំ បន ឯកទិវសំ យាបនមត្តមេវ ខាទឹសុ។ ន អញ្ញមញ្ញំ មច្ឆរាយន្តា ខាទឹសុ, វិគតមច្ឆេរមលេន បន បរិសុទ្ធេនេវ ចេតសា ខាទឹសុ។ ន អញ្ញំ កិញ្ចិ មិគមំសំ វា មោរមំសាទីនំ វា អញ្ញតរំ ខាទាមាតិ សម្មូឡ្ហា ខាទឹសុ, បិយបុត្តមំសភាវំ បន ជានន្តាវ ខាទឹសុ។ ន “អហោ វត មយំ បុនបិ ឯវរូបំ បុត្តមំសំ ខាទេយ្យាមា”តិ បត្ថនំ កត្វា ខាទឹសុ, បត្ថនំ បន វីតិវត្តាវ ហុត្វា ខាទឹសុ។ ន “ឯត្តកំ កន្តារេ ខាទិត្វា អវសិដ្ឋំ កន្តារំ អតិក្កម្ម លោណម្ពិលាទីហិ យោជេត្វា ខាទិស្សាមា”តិ សន្និធិំ អកំសុ, កន្តារបរិយោសានេ បន “បុរេ មហាជនោ បស្សតី”តិ ភូមិយំ វា និខណឹសុ, អគ្គិនា វា ឈាបយឹសុ។ ន “កោចិ អញ្ញោ អម្ហេ វិយ ឯវរូបំ បុត្តមំសំ ខាទិតុំ ន លភតី”តិ មានំ វា ទប្បំ វា អកំសុ, និហតមានា បន និហតទប្បា ហុត្វា ខាទឹសុ។ “កឹ ឥមិនា អលោណេន អនម្ពិលេន អធូបិតេន ទុគ្គន្ធេនា”តិ ន ហីឡេត្វា ខាទឹសុ, ហីឡនំ បន វីតិវត្តា ហុត្វា ខាទឹសុ ។ ន “តុយ្ហំ ភាគោ មយ្ហំ ភាគោ តវ បុត្តោ មម បុត្តោ”តិ អញ្ញមញ្ញំ អតិមញ្ញឹសុ។ សមគ្គា បន សម្មោទមានា ហុត្វា ខាទឹសុ។ តមំ នេសំ ឯវរូបំ និច្ឆន្ទរាគាទិបរិភោគំ សម្បស្សមានោ សត្ថា ភិក្ខុសង្ឃម្បិ តំ ការណំ អនុជានាបេន្តោ **តំ កឹ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ, អបិ នុ តេ ទវាយ វា អាហារំ អាហារេយ្យុ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទវាយ វា**តិអាទីនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៨) វិត្ថារិតានេវ។ **កន្តារស្ស**ាតិ និត្ថិណ្ណាវសេសស្ស កន្តារស្ស។

ឯវមេវ ខោតិ នវន្នំ បាដិកុល្យានំ វសេន បិយបុត្តមំសសទិសោ កត្វា ទដ្ឋព្ពោតិ អត្ថោ។ កតមេសំ នវន្នំ? គមនបាដិកុល្យតាទីនំ។ គមនបាដិកុល្យតំ បច្ចវេក្ខន្តោបិ កពឡីការាហារំ បរិគ្គណ្ហាតិ, បរិយេសនបាដិកុល្យតំ បច្ចវេក្ខន្តោបិ, បរិភោគនិធានអាសយបរិបក្កាបរិបក្កសម្មក្ខណនិស្សន្ទបាដិកុល្យតំ បច្ចវេក្ខន្តោបិ, តានិ បនេតានិ គមនបាដិកុល្យតាទីនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២៩៤) អាហារបាដិកុល្យតានិទ្ទេសេ វិត្ថារិតានេវ។ ឥតិ ឥមេសំ នវន្នំ បាដិកុល្យានំ វសេន បុត្តមំសូបមំ កត្វា អាហារោ បរិភុញ្ជិតព្ពោ។

យថា តេ ជាយម្បតិកា បាដិកុល្យំ បិយបុត្តមំសំ ខាទន្តា ន សារត្តា គិទ្ធមានសា ហុត្វា ខាទឹសុ, មជ្ឈត្តភាវេយេវ និច្ឆន្ទរាគបរិភោគេ ឋិតា ខាទឹសុ, ឯវំ និច្ឆន្ទរាគបរិភោគំ កត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពោ។ យថា ច តេ ន អដ្ឋិន្ហារុចម្មនិស្សិតំ អបនេត្វា ចូលចូលំ វរមំសមេវ ខាទឹសុ, ហត្ថសម្បត្តមេវ បន ខាទឹសុ, ឯវំ សុក្ខភត្តមន្ទព្យញ្ជនាទីនិ បិណ្ឌិយាលោបេន អបដិក្ខិបិត្វា វដ្ដកេន វិយ កុក្កុដេន វិយ ច ឱធិំ អទស្សេត្វា តតោ តតោ សប្បិមំសាទិសំសដ្ឋវរភោជនំយេវ វិចិនិត្វា អភុញ្ជន្តេន សីហេន វិយ សបទានំ បរិភុញ្ជិតព្ពោ។

យថា ច តេ ន យាវទត្ថំ កណ្ឋប្បមាណំ ខាទឹសុ, ថោកំ ថោកំ បន ឯកេកទិវសំ យាបនមត្តមេវ ខាទឹសុ, ឯវមេវ អាហរហត្ថកាទិព្រាហ្មណានំ អញ្ញតរេន វិយ យាវទត្ថំ ឧទរាវទេហកំ អភុញ្ជន្តេន ចតុន្នំ បញ្ចន្នំ វា អាលោបានំ ឱកាសំ ឋបេត្វាវ ធម្មសេនាបតិនា វិយ បរិភុញ្ជិតព្ពោ។ សោ ហិ វេ បញ្ចចត្តាលីស វស្សានិ តិដ្ឋមានោ “បច្ឆាភត្តេ អម្ពិលុក្ខារសមុដ្ឋាបកំ កត្វា ឯកទិវសម្បិ អាហារំ ន អាហារេសិ”ន្តិ វត្វា សីហនាទំ នទន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“ចត្តារោ បញ្ច អាលោបេ, អភុត្វា ឧទកំ បិវេ;

អលំ ផាសុវិហារាយ, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ”តិ។ (ថេរគា. ៩៨៣);

យថា ច តេ ន អញ្ញមញ្ញំ មច្ឆរាយន្តា ខាទីសុ, វិគតមលមច្ឆេរេន បន បរិសុទ្ធេនេវ ចេតសា ខាទីសុ, ឯវមេវ បិណ្ឌបាតំ លភិត្វា អមច្ឆរាយិត្វា “ឥមំ សព្ពំ គណ្ហន្តស្ស សព្ពំ ទស្សាមិ, ឧបឌ្ឍំ គណ្ហន្តស្ស ឧបឌ្ឍំ, សចេ គហិតាវសេសោ ភវិស្សតិ, អត្តនា បរិភុញ្ជិស្សាមី”តិ សារណីយធម្មេ ឋិតេនេវ បរិភុញ្ជិតព្ពោ។ យថា ច តេ ន “អញ្ញំ កិញ្ចិ មយំ មិគមំសំ វា មោរមំសាទីនំ វា អញ្ញតរំ ខាទាមា”តិ សម្មុឡ្ហា ខាទីសុ, បិយបុត្តមំសភាវំ បន ជានន្តាវ ខាទីសុ, ឯវមេវ បិណ្ឌបាតំ លភិត្វា “អហំ ខាទាមិ ភុញ្ជាមី”តិ អត្តូបលទ្ធិសម្មោហំ អនុប្បាទេត្វា “កពឡីការាហារោ ន ជានាតិ ‘ចាតុមហាភូតិកកាយំ វឌ្ឍេមី’តិ, កាយោបិ ន ជានាតិ ‘កពឡីការាហារោ មំ វឌ្ឍេតី’”តិ, ឯវំ សម្មោហំ បហាយ បរិភុញ្ជិតព្ពោ។ សតិសម្បជញ្ញវសេនាបិ ចេស អសម្មូឡ្ហេនេវ ហុត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពោ។

យថា ច តេ ន “អហោ វត មយំ បុនបិ ឯវរូបំ បុត្តមំសំ ខាទេយ្យាមា”តិ បត្ថនំ កត្វា ខាទីសុ, បត្ថនំ បន វីតិវត្តាវ ហុត្វា ខាទីសុ, ឯវមេវ បណីតភោជនំ លទ្ធា ‘អហោ វតាហំ ស្វេបិ បុនទិវសេបិ ឯវរូបំ លភេយ្យំ’, លូខំ វា បន លទ្ធា “ហិយ្យោ វិយ មេ អជ្ជ បណីតភោជនំ ន លទ្ធ”ន្តិ បត្ថនំ វា អនុសោចនំ វា អកត្វា និត្តណ្ហេន –

“អតីតំ នានុសោចាមិ, នប្បជប្បាមិនាគតំ;
បច្ចុប្បន្នេន យាបេមិ, តេន វណ្ណោ បសីទតី”តិ។ (ជា. ២.២២.៩០) –

ឥមំ ឱវាទំ អនុស្សរន្តេន “បច្ចុប្បន្នេនេវ យាបេស្សាមី”តិ បរិភុញ្ជិតព្ពោ។

យថា ច តេ ន “ឯត្តកំ កន្តារេ ខាទិត្វា អវសិដ្ឋំ កន្តារំ អតិក្កម្ម លោណម្ពិលាទីហិ យោជេត្វា ខាទិស្សាមា”តិ សន្និធឹ អកំសុ, កន្តារបរិយោសានេ បន “បុរេ មហាជនោ បស្សតី”តិ ភូមិយំ វា និខណីសុ, អគ្គិនា វា ឈាបយីសុ, ឯវមេវ –

“អន្នានមថោ បានានំ,
ខាទនីយានំ អថោបិ វត្ថានំ;
លទ្ធា ន សន្និធឹ កយិរា,
ន ច បរិត្តសេ តានិ អលភមានោ”តិ។ (សុ. និ. ៩៣០); –

ឥមំ ឱវាទំ អនុស្សរន្តេន ចតូសុ បច្ចយេសុ យំ យំ លភតិ, តតោ តតោ អត្តនោ យាបនមត្តំ គហេត្វា, សេសំ សព្រហ្មចារីនំ វិស្សជ្ជេត្វា សន្និធឹ បរិវជ្ជន្តេន បរិភុញ្ជិតព្ពោ។ យថា ច តេ ន “កោចិ អញ្ញោ អម្ហេ វិយ ឯវរូបំ បុត្តមំសំ ខាទិតុំ ន លភតី”តិ មានំ វា ទប្បំ វា អកំសុ, និហតមានា បន និហតទប្បា ហុត្វា ខាទីសុ, ឯវមេវ បណីតភោជនំ លភិត្វា “អហមស្មិ លាភី ចីវរបិណ្ឌបាតាទីន”ន្តិ ន មានោ វា ទប្បោ វា កាតព្ពោ។ “នាយំ បព្ពជ្ជា ចីវរាទិហេតុ, អរហត្តហេតុ បនាយំ បព្ពជ្ជា”តិ បច្ចវេក្ខិត្វា និហតមានទប្បេនេវ បរិភុញ្ជិតព្ពោ។

យថា ច តេ “កឹ ឥមិនា អលោណេន អនម្ពិលេន អធូបិតេន ទុគ្គន្ធេនា”តិ ហីឡេត្វា ន ខាទីសុ, ហីឡនំ បន វីតិវត្តា ហុត្វា ខាទីសុ, ឯវមេវ បិណ្ឌបាតំ លភិត្វា “កឹ ឥមិនា អស្សគោណភត្តសទិសេន លូខេន និរសេន, សុវានទោណិយំ តំ បក្ខិបថា”តិ ឯវំ បិណ្ឌបាតំ វា “កោ ឥមំ ភុញ្ជិស្សតិ, កាកសុនខាទីនំ ទេហី”តិ ឯវំ ទាយកំ វា អហីឡេន្តេន –

“ស បត្តបាណិ វិចរន្តោ, អមូគោ មូគសម្មតោ;
អប្បំ ទានំ ន ហីឡេយ្យ, ទាតារំ នាវជានិយា”តិ។ (សុ. និ. ៧១៨); –

ឥមំ ឱវាទំ អនុស្សរន្តេន បរិភុញ្ជិតព្ពោ។ យថា ច តេ ន “តុយ្ហំ ភាគោ, មយ្ហំ ភាគោ, តវ បុត្តោ មម បុត្តោ”តិ អញ្ញមញ្ញំ អតិមញ្ញឹសុ, សមគ្គា បន, សម្មោទមានា ហុត្វា ខាទីសុ, ឯវមេវ បិណ្ឌបាតំ លភិត្វា យថា ឯកច្ចោ “កោ តុម្ហាទិសានំ ទស្សតិ និក្ការណា ឧម្មារេសុ បក្ខលន្តានំ អាហិណ្ឌន្តានំ វិជាតមាតាបិ វោ ទាតព្ពំ ន មញ្ញតិ, មយំ បន គតគតដ្ឋានេ បណីតានិ ចីវរាទីនិ លភាមា”តិ សីលវន្តេ សព្រហ្មចារី អតិមញ្ញតិ, យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

“សោ តេន លាភសក្ការសិលោកេន អភិភូតោ បរិយាទិណ្ណចិត្តោ អញ្ញេ បេសលេ ភិក្ខូ អតិមញ្ញតិ។ តញ្ហិ តស្ស, ភិក្ខវេ, មោឃបុរិសស្ស ហោតិ ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយា”តិ (សំ. និ. ២.១៦១)។

ឯវំ កញ្ចិ អនតិមញ្ញិត្វា សព្ពេហិ សព្រហ្មចារីហិ សទ្ធឹ សមគ្គេន សម្មោទមានេន ហុត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពំ។

បរិញ្ញាតេតិ ញាតបរិញ្ញា តីរណបរិញ្ញា បហានបរិញ្ញាតិ ឥមាហិ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិញ្ញាតេ។ កថំ? ឥធ ភិក្ខុ “កពឡីការាហារោ នាម អយំ សវត្ថុកវសេន ឱជដ្ឋមករូបំ ហោតិ, ឱជដ្ឋមករូបំ កត្ថ បដិហញ្ញតិ? ជិវ្ហាបសាទេ, ជិវ្ហាបសាទោ កិន្និស្សិតោ? ចតុមហាភូតនិស្សិតោ។ ឥតិ ឱជដ្ឋមកំ ជិវ្ហាបសាទោ តស្ស បច្ចយានិ មហាភូតានីតិ ឥមេ ធម្មា រូបក្ខន្ធោ នាម, តំ បរិគ្គណ្ហតោ ឧប្បន្នា ផស្សបញ្ចមកា ធម្មា ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធា។ ឥតិ សព្ពេបិមេ បញ្ចក្ខន្ធា សង្ខេបតោ នាមរូបមត្តំ ហោតី”តិ បជានាតិ។ សោ តេ ធម្មេ សរសលក្ខណតោ វវត្ថបេត្វា តេសំ បច្ចយំ បរិយេសន្តោ អនុលោមបដិលោមំ បដិច្ចសមុប្បាទំ បស្សតិ។ ឯត្តាវតានេន កពឡីការាហារមុខេន សប្បច្ចយស្ស នាមរូបស្ស យាថាវតោ ទិដ្ឋត្តា កពឡីការាហារោ ញាតបរិញ្ញាយ បរិញ្ញាតោ ហោតិ។ សោ តទេវ សប្បច្ចយំ នាមរូបំ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ តីណិ លក្ខណានិ អារោបេត្វា សត្តន្នំ អនុបស្សនានំ វសេន សម្មសតិ។ ឯត្តាវតានេន សោ តិលក្ខណបដិវេធសម្មសនញាណសង្ខាតាយ តីរណបរិញ្ញាយ បរិញ្ញាតោ ហោតិ។ តស្មិំយេវ នាមរូបេ ឆន្ទរាគាវកឌ្ឍនេន អនាគាមិមគ្គេន បរិជានតា បហានបរិញ្ញាយ បរិញ្ញាតោ ហោតីតិ។

បញ្ចកាមគុណិកោតិ បញ្ចកាមគុណសម្ភវោ រាគោ បរិញ្ញាតោ ហោតិ។ ឯត្ថ បន តិស្សោ បរិញ្ញា ឯកបរិញ្ញា សព្ពបរិញ្ញា មូលបរិញ្ញាតិ។ កតមា **ឯកបរិញ្ញា**? យោ ភិក្ខុ ជិវ្ហាទ្វារេ ឯករសតណ្ហំ បរិជានាតិ, តេន បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ បរិញ្ញាតោវ ហោតីតិ។ កស្មា? តស្សាយេវ តត្ថ ឧប្បជ្ជនតោ។ សាយេវ ហិ តណ្ហា ចក្ខុទ្វារេ ឧប្បន្នា រូបរាគោ នាម ហោតិ, សោតទ្វារាទីសុ ឧប្បន្នា សទ្ទរាគាទយោ។ ឥតិ យថា ឯកស្សេវ ចោរស្ស បញ្ចមគ្គេ ហនតោ ឯកស្មិំ មគ្គេ គហេត្វា សីសេ ឆិន្នេ បញ្ចបិ មគ្គា ខេមា ហោន្តិ, ឯវំ ជិវ្ហាទ្វារេ រសតណ្ហាយ បរិញ្ញាតាយ បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ បរិញ្ញាតោ ហោតីតិ អយំ ឯកបរិញ្ញា នាម។

កតមា **សព្ពបរិញ្ញា**? បត្តេ បក្ខិត្តបិណ្ឌបាតស្មិញ្ហិ ឯកស្មិំយេវ បញ្ចកាមគុណិករាគោ លព្ភតិ។ កថំ? បរិសុទ្ធំ តាវស្ស វណ្ណំ ឱលោកយតោ រូបរាគោ ហោតិ, ឧណ្ហេ សប្បិម្ហិ តត្ថ អាសិញ្ចន្តេ បដបដាតិ សទ្ទោ ឧដ្ឋហតិ, តថារូបំ ខាទនីយំ វា ខាទន្តស្ស មុរុមុរូតិ សទ្ទោ ឧប្បជ្ជតិ, តំ អស្សាទយតោ សទ្ទរាគោ។ ជីរកាទិវសគន្ធំ អស្សាទេន្តស្ស គន្ធរាគោ, សាទុរសវសេន រសរាគោ។ មុទុភោជនំ ផស្សវន្តន្តិ អស្សាទយតោ ផោដ្ឋព្ពរាគោ។ ឥតិ ឥមស្មិំ អាហារេ សតិសម្បជញ្ញេន បរិគ្គហេត្វា និច្ឆន្ទរាគបរិភោគេន បរិភុត្តេ សព្ពោបិ សោ បរិញ្ញាតោ ហោតីតិ អយំ សព្ពបរិញ្ញា នាម។

កតមា **មូលបរិញ្ញា**? បញ្ចកាមគុណិករាគស្ស ហិ កពឡីការាហារោ មូលំ។ កស្មា? តស្មិំ សតិ តស្សុប្បត្តិតោ ។ ព្រាហ្មណតិស្សភយេ កិរ ទ្វាទស វស្សានិ ជាយម្បតិកានំ ឧបនិជ្ឈានចិត្តំ នាម នាហោសិ។ កស្មា? អាហារមន្ទតាយ។ ភយេ បន វូបសន្តេ យោជនសតិកោ តម្ពបណ្ណិទីបោ ទារកានំ ជាតមង្គលេហិ ឯកមង្គលោ អហោសិ។ ឥតិ មូលភូតេ អាហារេ បរិញ្ញាតេ បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ បរិញ្ញាតោវ ហោតីតិ អយំ មូលបរិញ្ញា នាម។

នត្ថិ តំ សំយោជនន្តិ តេន រាគេន សទ្ធិំ បហានេកដ្ឋតាយ បហីនត្តា នត្ថិ។ ឯវមយំ ទេសនា យាវ អនាគាមិមគ្គា កថិតា។ “ឯត្តកេន បន មា វោសានំ អាបជ្ជិស្សូ”តិ ឯតេសំយេវ រូបាទីនំ វសេន បញ្ចសុ ខន្ធេសុ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា យាវ អរហត្តា កថេតុំ វដ្ដតីតិ។ បឋមាហារោ (និដ្ឋិតោ)។

ទុតិយេ **និច្ចម្មា**តិ ខុរតោ បដ្ឋាយ យាវ សិង្គមូលា សកលសរីរតោ ឧទ្ទាលិតចម្មា កីសុករាសិវណ្ណា។ កស្មា បន អញ្ញំ ហត្ថិអស្សគោណាទិឧបមំ អគហេត្វា និច្ចម្មគាវូបមា គហិតាតិ? តិតិក្ខិតុំ អសមត្ថភាវទីបនត្ថំ។ មាតុគាមោ ហិ ឧប្បន្នំ ទុក្ខវេទនំ តិតិក្ខិតុំ អធិវាសេតុំ ន សក្កោតិ, ឯវមេវ ផស្សាហារោ អពលោ ទុព្ពលោតិ ទស្សនត្ថំ សទិសមេវ ឧបមំ អាហរិ។ **កុដ្ដ**ន្តិ សិលាកុដ្ដាទីនំ អញ្ញតរំ។ **កុដ្ដនិស្សិតា** បាណា នាម ឧណ្ណនាភិសរពូមូសិកាទយោ។ **រុក្ខនិស្សិតា**តិ ឧច្ចាលិង្គបាណកាទយោ។ **ឧទកនិស្សិតា**តិ មច្ឆសុំសុមារាទយោ។ **អាកាសនិស្សិតា**តិ ឌំសមកសកាកកុលលាទយោ។ **ខាទេយ្យុ**ន្តិ លុញ្ចិត្វា ខាទេយ្យុំ។ សា តស្មិំ តស្មិំ ឋានេ តំ តំឋានសន្និស្សយមូលិកំ បាណខាទនភយំ សម្បស្សមានា នេវ អត្តនោ សក្ការសម្មានំ, ន បិដ្ឋិបរិកម្មសរីរសម្ពាហនឧណ្ហោទកានិ ឥច្ឆតិ, ឯវមេវ ភិក្ខុ ផស្សាហារមូលកំ កិលេសបាណកខាទនភយំ សម្បស្សមានោ តេភូមកផស្សេន អនត្ថិកោ ហោតិ។

ផស្សេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ បរិញ្ញាតេតិ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិញ្ញាតេ។ ឥធាបិ តិស្សោ បរិញ្ញា។ តត្ថ “ផស្សោ សង្ខារក្ខន្ធោ , តំសម្បយុត្តា វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ចិត្តំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, តេសំ វត្ថារម្មណានិ រូបក្ខន្ធោ”តិ ឯវំ សប្បច្ចយស្ស នាមរូបស្ស យាថាវតោ ទស្សនំ ញាតបរិញ្ញា។ តត្ថេវ តិលក្ខណំ អារោបេត្វា សត្តន្នំ អនុបស្សនានំ វសេន អនិច្ចាទិតោ តុលនំ តីរណបរិញ្ញា។ តស្មិំយេវ បន នាមរូបេ ឆន្ទរាគនិក្កឌ្ឍនោ អរហត្តមគ្គោ បហានបរិញ្ញា។ **តិស្សោ វេទនា**តិ ឯវំ ផស្សាហារេ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិញ្ញាតេ តិស្សោ វេទនា បរិញ្ញាតាវ ហោន្តិ តម្មូលកត្តា តំសម្បយុត្តត្តា ច។ ឥតិ ផស្សាហារវសេន ទេសនា យាវ អរហត្តា កថិតា។ ទុតិយាហារោ។

តតិយេ **អង្គារកាសូ**តិ អង្គារានំ កាសុ។ **កាសូ**តិ រាសិបិ វុច្ចតិ អាវាដោបិ។

“អង្គារកាសុំ អបរេ ផុណន្តិ,
នរា រុទន្តា បរិទឌ្ឍគត្តា;
ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា,
បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថី”តិ។ (ជា. ២.២២.៤៦២); –

ឯត្ថ រាសិ “កាសូ”តិ វុត្តោ។

“កិន្នុ សន្តរមានោវ, កាសុំ ខនសិ សារថី”តិ? (ជា. ២.២២.៣)។ –

ឯត្ថ អាវាដោ។ ឥធាបិ អយមេវ អធិប្បេតោ។ **សាធិកបោរិសា**តិ អតិរេកបោរិសា បញ្ចរតនប្បមាណា។ **វីតច្ចិកានំ វីតធូមាន**ន្តិ ឯតេនស្ស មហាបរិឡាហតំ ទស្សេតិ។ ជាលាយ វា ហិ ធូមេ វា សតិ វាតោ សមុដ្ឋាតិ, បរិឡាហោ មហា ន ហោតិ, តទភាវេ វាតាភាវតោ បរិឡាហោ មហា ហោតិ។ **អាវកាវស្សា**តិ ទូរេយេវ ភវេយ្យ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – អង្គារកាសុ វិយ ហិ តេភូមកវដ្ដំ ទដ្ឋព្ពំ។ ជីវិតុកាមោ បុរិសោ វិយ វដ្ដនិស្សិតោ ពាលបុថុជ្ជនោ។ ទ្វេ ពលវន្តោ បុរិសា វិយ កុសលាកុសលកម្មំ។ តេសំ តំ បុរិសំ នានាពាហាសុ គហេត្វា អង្គារកាសុំ ឧបកឌ្ឍនកាលោ វិយ បុថុជ្ជនស្ស កម្មាយូហនកាលោ។ កម្មញ្ហិ អាយូហិយមានមេវ បដិសន្ធឹ អាកឌ្ឍតិ នាម។ អង្គារកាសុនិទានំ ទុក្ខំ វិយ កម្មនិទានំ វដ្ដទុក្ខំ វេទិតព្ពំ។

បរិញ្ញាតេតិ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិញ្ញាតេ។ បរិញ្ញាយោជនា បនេត្ថ ផស្សេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **តិស្សោ តណ្ហា**តិ កាមតណ្ហា ភវតណ្ហា វិភវតណ្ហាតិ ឥមា បរិញ្ញាតា ហោន្តិ។ កស្មា? តណ្ហាមូលកត្តា មនោសញ្ចេតនាយ។ ន ហិ ហេតុម្ហិ អប្បហីនេ ផលំ បហីយតិ។ ឥតិ មនោសញ្ចេតនាហារវសេនបិ យាវ អរហត្តា ទេសនា កថិតា។ តតិយាហារោ។

ចតុត្ថេ **អាគុចារិ**ន្តិ បាបចារឹ ទោសការកំ។ **កថំ សោ បុរិសោ**តិ សោ បុរិសោ កថំភូតោ, កឹ យាបេតិ, ន យាបេតីតិ បុច្ឆតិ? **តថេវ ទេវ ជីវតី**តិ យថា បុព្ពេ, ឥទានិបិ តថេវ ជីវតិ។

ឯវមេវ ខោតិ ឥធាបិ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – រាជា វិយ ហិ កម្មំ ទដ្ឋព្ពំ, អាគុចារី បុរិសោ វិយ វដ្ដសន្និស្សិតោ ពាលបុថុជ្ជនោ, តីណិ សត្តិសតានិ វិយ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ, អាគុចារឹ បុរិសំ “តីហិ សត្តិសតេហិ ហនថា”តិ រញ្ញោ អាណត្តកាលោ វិយ កម្មរញ្ញោ វដ្ដសន្និស្សិតបុថុជ្ជនំ គហេត្វា បដិសន្ធិយំ បក្ខិបនកាលោ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ តីណិ សត្តិសតានិ វិយ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ, សត្តីសុ បន ទុក្ខំ នត្ថិ, សត្តីហិ បហដវណមូលកំ ទុក្ខំ, ឯវមេវ បដិសន្ធិយម្បិ ទុក្ខំ នត្ថិ, ទិន្នាយ បន បដិសន្ធិយា បវត្តេ វិបាកទុក្ខំ សត្តិបហដវណមូលកំ ទុក្ខំ វិយ ហោតិ។

បរិញ្ញាតេតិ តីហេវ បរិញ្ញាហិ បរិញ្ញាតេ។ ឥធាបិ បរិញ្ញាយោជនា ផស្សាហារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **នាមរូប**ន្តិ វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ។ វិញ្ញាណស្មិញ្ហិ បរិញ្ញាតេ តំ បរិញ្ញាតមេវ ហោតិ តម្មូលកត្តា សហុប្បន្នត្តា ច។ ឥតិ វិញ្ញាណាហារវសេនបិ យាវ អរហត្តា ទេសនា កថិតាតិ។ ចតុត្ថាហារោ។ តតិយំ។

៤. អត្ថិរាគសុត្តវណ្ណនា

៦៤. ចតុត្ថេ **រាគោ**តិអាទីនិ លោភស្សេវ នាមានិ។ សោ ហិ រញ្ជនវសេន រាគោ, នន្ទនវសេន នន្ទី, តណ្ហាយនវសេន តណ្ហាតិ វុច្ចតិ។ **បតិដ្ឋិតំ តត្ថ វិញ្ញាណំ វិរូឡ្ហ**ន្តិ កម្មំ ជវាបេត្វា បដិសន្ធិអាកឌ្ឍនសមត្ថតាយ បតិដ្ឋិតញ្ចេវ វិរូឡ្ហញ្ច។ **យត្ថា**តិ តេភូមកវដ្ដេ ភុម្មំ, សព្ពត្ថ វា បុរិមបុរិមបទេ ឯតំ ភុម្មំ។ **អត្ថិ តត្ថ សង្ខារានំ វុទ្ធី**តិ ឥទំ ឥមស្មឹ វិបាកវដ្ដេ ឋិតស្ស អាយតិវដ្ដហេតុកេ សង្ខារេ សន្ធាយ វុត្តំ។ **យត្ថ អត្ថិ អាយតឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តី**តិ យស្មឹ ឋានេ អាយតឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ អត្ថិ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – រជកចិត្តការា វិយ ហិ សហកម្មសម្ភារំ កម្មំ, ផលកភិត្តិទុស្សបដា វិយ តេភូមកវដ្ដំ។ យថា រជកចិត្តការា បរិសុទ្ធេសុ ផលកាទីសុ រូបំ សមុដ្ឋាបេន្តិ, ឯវមេវ សសម្ភារកកម្មំ ភវេសុ រូបំ សមុដ្ឋាបេតិ។ តត្ថ យថា អកុសលេន ចិត្តការេន សមុដ្ឋាបិតំ រូបំ វិរូបំ ហោតិ ទុស្សណ្ឋិតំ អមនាបំ, ឯវមេវ ឯកច្ចោ កម្មំ ករោន្តោ ញាណវិប្បយុត្តេន ចិត្តេន ករោតិ, តំ កម្មំ រូបំ សមុដ្ឋាបេន្តំ ចក្ខាទីនំ សម្បត្តឹ អទត្វា ទុព្ពណ្ណំ ទុស្សណ្ឋិតំ មាតាបិតូនម្បិ អមនាបំ រូបំ សមុដ្ឋាបេតិ។ យថា បន កុសលេន ចិត្តការេន សមុដ្ឋាបិតំ រូបំ

សុរូបំ ហោតិ សុសណ្ឋិតំ មនាបំ, ឯវមេវ ឯកច្ចោ កម្មំ ករោន្តោ ញាណសម្បយុត្តេន ចិត្តេន ករោតិ, តំ កម្មំ រូបំ សមុដ្ឋាបេន្តំ ចក្ខាទីនំ សម្បត្តិំ ទត្វា សុវណ្ណំ សុសណ្ឋិតំ អលង្កតបដិយត្តំ វិយ រូបំ សមុដ្ឋាបេតិ។

ឯត្ថ ច អាហារំ វិញ្ញាណេន សទ្ធិំ សង្ខិបិត្វា អាហារនាមរូបានំ អន្តរេ ឯកោ សន្ធិ, វិបាកវីថិំ នាមរូបេន សង្ខិបិត្វា នាមរូបសង្ខារានំ អន្តរេ ឯកោ សន្ធិ, សង្ខារានញ្ច អាយតិភវស្ស ច អន្តរេ ឯកោ សន្ធីតិ វេទិតព្ពោ។

កូដាគារន្តិ ឯកកណ្ណិកំ គាហាបេត្វា កតំ អគារំ។ **កូដាគារសាលា**តិ ទ្វេ កណ្ណិកេ គហេត្វា កតសាលា។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ ខីណាសវស្ស កម្មំ សូរិយរស្មិសមំ វេទិតព្ពំ។ សូរិយរស្មិ បន អត្ថិ, សា កេវលំ បតិដ្ឋាយ អភាវេន អប្បតិដ្ឋា នាម ជាតា, ខីណាសវស្ស កម្មំ នត្ថិតាយ ឯវ អប្បតិដ្ឋំ។ តស្ស ហិ កាយាទយោ អត្ថិ, តេហិ បន កតកម្មំ កុសលាកុសលំ នាម ន ហោតិ, កិរិយមត្តេ ឋត្វា អវិបាកំ ហោតិ។ ឯវមស្ស កម្មំ នត្ថិតាយ ឯវ អប្បតិដ្ឋំ នាម ជាតន្តិ។ ចតុត្ថំ។

៥. នគរសុត្តវណ្ណនា

៦៥. បញ្ចមេ **នាមរូបេ ខោ សតិ វិញ្ញាណ**ន្តិ ឯត្ថ “សង្ខារេសុ សតិ វិញ្ញាណ”ន្តិ ច “អវិជ្ជាយ សតិ សង្ខារា”តិ ច វត្តព្ពំ ភវេយ្យ, តទុភយម្បិ ន វុត្តំ។ កស្មា? អវិជ្ជាសង្ខារា ហិ តតិយោ ភវោ, តេហិ សទ្ធិំ អយំ វិបស្សនា ន ឃដីយតិ។ មហាបុរិសោ ហិ បច្ចុប្បន្នបញ្ចវោការវសេន អភិនិវិដ្ឋោតិ។

ននុ ច អវិជ្ជាសង្ខារេសុ អទិដ្ឋេសុ ន សក្កា ពុទ្ធេន ភវិតុន្តិ? សច្ចំ ន សក្កា, ឥមិនា បន តេ ភវឧបាទានតណ្ហាវសេន ទិដ្ឋាវ។ តស្មា យថា នាម គោធំ អនុពន្ធន្តោ បុរិសោ តំ កូបំ បវិដ្ឋំ ទិស្វា ឱតរិត្វា បវិដ្ឋដ្ឋានំ ខណិត្វា គោធំ គហេត្វា បក្កមេយ្យ, ន បរភាគំ ខនេយ្យ , កស្មា? កស្សចិ នត្ថិតាយ។ ឯវំ មហាបុរិសោបិ គោធំ អនុពន្ធន្តោ បុរិសោ វិយ ពោធិបល្លង្កេ និសិន្នោ ជរាមរណតោ បដ្ឋាយ “ឥមស្ស អយំ បច្ចយោ, ឥមស្ស អយំ បច្ចយោ”តិ បរិយេសន្តោ យាវ នាមរូបធម្មានំ បច្ចយំ ទិស្វា តស្សបិ បច្ចយំ បរិយេសន្តោ វិញ្ញាណមេវ អទ្ទស។ តតោ “ឯត្តកោ បញ្ចវោការភវវសេន សម្មសនចារោ”តិ វិបស្សនំ បដិនិវត្តេសិ, បរតោ តុច្ឆកូបស្ស អភិន្នដ្ឋានំ វិយ អវិជ្ជាសង្ខារទ្វយំ អត្ថិ, តទេតំ ហេដ្ឋា វិបស្សនាយ គហិតត្តា បាដិយេក្កំ សម្មសនូបគំ ន ហោតីតិ ន អគ្គហេសិ។

បច្ចុទាវត្តតីតិ បដិនិវត្តតិ។ កតមំ បនេត្ថ វិញ្ញាណំ បច្ចុទាវត្តតីតិ? បដិសន្ធិវិញ្ញាណម្បិ វិបស្សនាវិញ្ញាណម្បិ។ តត្ថ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ បច្ចយតោ បដិនិវត្តតិ, វិបស្សនាវិញ្ញាណំ អារម្មណតោ។ ឧភយម្បិ នាមរូបំ នាតិក្កមតិ, នាមរូបតោ បរំ ន គច្ឆតិ។ **ឯត្តាវតា ជាយេថ វា**តិអាទីសុ វិញ្ញាណេ នាមរូបស្ស បច្ចយេ ហោន្តេ, នាមរូបេ វិញ្ញាណស្ស បច្ចយេ ហោន្តេ, ទ្វីសុបិ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេសុ ហោន្តេសុ ឯត្តកេន ជាយេថ វា ឧបបជ្ជេថ វា។ ឥតោ ហិ បរំ កិមញ្ញំ ជាយេថ វា ឧបបជ្ជេថ វា, ននុ ឯតទេវ ជាយតិ ច ឧបបជ្ជតិ ចាតិ?

ឯវំ សទ្ធិំ អបរាបរចុតិបដិសន្ធីហិ បញ្ច បទានិ ទស្សេត្វា បុន តំ ឯត្តាវតាតិ វុត្តមត្ថំ និយ្យាតេន្តោ **យទិទំ នាមរូបបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូប**ន្តិ វត្វា តតោ បរំ អនុលោមបច្ចយាការវសេន វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបមូលកំ អាយតិជរាមរណំ ទស្សេតុំ **នាមរូបបច្ចយា សឡាយតន**ន្តិអាទិមាហ។

អញ្ជសន្តិ មគ្គស្សេវ វេវចនំ។ **ឧទ្ធាបវន្ត**ន្តិ អាបតោ ឧគ្គតត្តា ឧទ្ធាបន្តិ លទ្ធវោហារេន បាការវត្ថុនា សមន្នាគតំ។ **រមណីយ**ន្តិ សមន្តា ចតុន្នំ ទ្វារានំ អព្ភន្តរេ ច នានាភណ្ឌានំ សម្បត្តិយា រមណីយំ។ **មាបេហី**តិ មហាជនំ បេសេត្វា វាសំ ការេហិ។ **មាបេយ្យា**តិ វាសំ ការេយ្យ។ ការេន្តោ ច បឋមំ អដ្ឋារស មនុស្សកោដិយោ បេសេត្វា “សម្បុណ្ណា”ន្តិ បុច្ឆិត្វា “ន តាវ សម្បុណ្ណា”ន្តិ វុត្តេ អបរានិ បញ្ចកុលានិ បេសេយ្យ។ បុន បុច្ឆិត្វា “ន តាវ សម្បុណ្ណា”ន្តិ វុត្តេ អបរានិ បញ្ចបណ្ណាសកុលានិ បេសេយ្យ។ បុន បុច្ឆិត្វា “ន តាវ សម្បុណ្ណា”ន្តិ វុត្តេ អបរានិ តីសកុលានិ បេសេយ្យ។ បុន បុច្ឆិត្វា “ន តាវ សម្បុណ្ណា”ន្តិ វុត្តេ អបរំ កុលសហស្សំ បេសេយ្យ។ បុន បុច្ឆិត្វា “ន តាវ សម្បុណ្ណា”ន្តិ វុត្តេ អបរានិ ឯកាទសនហុតានិ កុលានិ បេសេយ្យ។ បុន បុច្ឆិត្វា “ន តាវ សម្បុណ្ណា”ន្តិ វុត្តេ អបរានិ ចតុរាសីតិកុលសហស្សានិ បេសេយ្យ។ បុន “សម្បុណ្ណា”ន្តិ បុច្ឆិតេ, “មហារាជ, កឹ វទេសិ? មហន្តំ នគរំ អសម្ពាធំ, ឥមិនា នយេន កុលានិ បេសេត្វា ន សក្កា បូរេតុំ, ភេរិំ បន ចរាបេត្វា ‘អម្ហាកំ នគរំ ឥមាយ ច ឥមាយ ច សម្បត្តិយា សម្បន្នំ, យេ តត្ថ វសិតុកាមា, យថាសុខំ គច្ឆន្តុ, ឥមញ្ចិមញ្ច បរិហារំ លភិស្សន្តី’តិ នគរស្ស ចេវ វណ្ណំ លោកស្ស ច បរិហារលាភំ ឃោសាបេថា”តិ វទេយ្យ។ សោ ឯវំ ករេយ្យ។ តតោ មនុស្សា នគរគុណញ្ចេវ បរិហារលាភញ្ច សុត្វា សព្ពទិសាហិ សមោសរិត្វា នគរំ បូរេយ្យុំ។ តំ អបរេន សមយេន ឥទ្ធញ្ចេវ អស្ស ផីតញ្ច។ តំ សន្ធាយ **តទស្ស នគរំ អបរេន សមយេន ឥទ្ធញ្ចេវ ផីតញ្ចា**តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **ឥទ្ធ**ន្តិ សមិទ្ធំ សុភិក្ខំ។ **ផីត**ន្តិ សព្ពសម្បត្តីហិ បុប្ផិតំ។ **ពាហុជញ្ញ**ន្តិ ពហូហិ ញាតព្ពំ, ពហុជនានំ ហិតំ វា។ “ពាហុជន”ន្តិបិ បាឋោ។ **អាកិណ្ណមនុស្ស**ន្តិ មនុស្សេហិ អាកិណ្ណំ និរន្តរំ ផុដ្ឋំ។ **វុឌ្ឍិវេបុល្លប្បត្ត**ន្តិ វុឌ្ឍិប្បត្តញ្ចេវ វេបុល្លប្បត្តញ្ច, សេដ្ឋភាវញ្ចេវ វិបុលភាវញ្ច បត្តំ, ទសសហស្សចក្កវាឡេ អគ្គនគរំ ជាតន្តិ អត្ថោ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – អរញ្ញបវនេ ចរមានបុរិសោ វិយ ហិ ទីបង្ករបាទមូលតោ បដ្ឋាយ បារមិយោ បូរយមានោ មហាបុរិសោ ទដ្ឋព្ពោ, តស្ស បុរិសស្ស បុព្ពកេហិ មនុស្សេហិ អនុយាតមគ្គទស្សនំ វិយ មហាសត្តស្ស អនុបុព្ពេន ពោធិបល្លង្កេ និសិន្នស្ស បុព្ពភាគេ អដ្ឋង្គិកស្ស វិបស្សនាមគ្គស្ស ទស្សនំ, បុរិសស្ស តំ ឯកបទិកមគ្គំ អនុគច្ឆតោ អបរភាគេ មហាមគ្គទស្សនំ វិយ មហាសត្តស្ស ឧបរិវិបស្សនាយ ចិណ្ណន្តេ លោកុត្តរមគ្គទស្សនំ, បុរិសស្ស តេនេវ មគ្គេន គច្ឆតោ បុរតោ នគរទស្សនំ វិយ តថាគតស្ស និព្ពាននគរទស្សនំ, ពហិនគរំ បនេត្ថ អញ្ញេន ទិដ្ឋំ, អញ្ញេន មនុស្សវាសំ កតំ, និព្ពាននគរំ សត្ថា សយមេវ បស្សិ, សយំ វាសមកាសិ។ តស្ស បុរិសស្ស ចតុន្នំ ទ្វារានំ ទិដ្ឋកាលោ វិយ តថាគតស្ស ចតុន្នំ មគ្គានំ ទិដ្ឋកាលោ, តស្ស ចតូហិ ទ្វារេហិ នគរំ បវិដ្ឋកាលោ វិយ តថាគតស្ស ចតូហិ មគ្គេហិ និព្ពានំ បវិដ្ឋកាលោ, តស្ស នគរព្ភន្តរេ ភណ្ឌវត្ថានកាលោ វិយ តថាគតស្ស បច្ចវេក្ខណញាណេន បរោបណ្ណាសកុសលធម្មវវត្ថានកាលោ។ នគរស្ស អគារករណត្ថំ កុលបរិយេសនកាលោ វិយ សត្ថុ ផលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ វេនេយ្យសត្តេ វោលោកនកាលោ, តេន បុរិសេន យាចិតស្ស រញ្ញោ ឯកំ មហាកុដុម្ពិកំ ទិដ្ឋកាលោ វិយ មហាព្រហ្មុនា យាចិតស្ស ភគវតោ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរំ ទិដ្ឋកាលោ, រញ្ញោ មហាកុដុម្ពិកំ បក្កោសាបេត្វា “នគរវាសំ ករោហី”តិ បហិតកាលោ វិយ ភគវតោ ឯកស្មិំ បច្ឆាភត្តេ អដ្ឋារសយោជនមគ្គំ គន្ត្វា អាសាឡ្ហិបុណ្ណមទិវសេ ពារាណសិយំ ឥសិបតនំ បវិសិត្វា ថេរំ កាយសក្ខិំ កត្វា ធម្មំ ទេសិតកាលោ, មហាកុដុម្ពិកេន អដ្ឋារស បុរិសកោដិយោ គហេត្វា នគរំ អជ្ឈាវុដ្ឋកាលោ វិយ តថាគតេន ធម្មចក្កេ បវត្តិតេ ថេរស្ស អដ្ឋារសហិ ព្រហ្មកោដីហិ សទ្ធិំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋិតកាលោ, ឯវំ និព្ពាននគរំ បឋមំ អាវាសិតំ, តតោ សម្បុណ្ណំ នគរន្តិ បុច្ឆិត្វា ន តាវាតិ វុត្តេ បញ្ច កុលានិ អាទិំ កត្វា យាវ ចតុរាសីតិកុលសហស្សបវេសនំ វិយ តថាគតស្ស បញ្ចមទិវសតោ បដ្ឋាយ អនត្តលក្ខណសុត្តាទីនិ ទេសេត្វា បញ្ចវគ្គិយេ អាទិំ កត្វា យសបមុខា បញ្ចបណ្ណាស កុលបុត្តា, តីស ភទ្ទវគ្គិយា, សហស្សបុរាណជដិលា, ពិម្ពិសារបមុខានិ ឯកាទសបុរិសនហុតានិ, តិរោកុដ្ដានុមោទនេ ចតុរាសីតិសហស្សានីតិ ឯត្តកស្ស ជនស្ស អរិយមគ្គំ ឱតារេត្វា និព្ពាននគរំ បេសិតកាលោ, អថ តេន នយេន នគរេ អបូរិយមានេ ភេរិំ ចរាបេត្វា នគរស្ស វណ្ណឃោសនំ កុលានំ បរិហារលាភឃោសនំ វិយ ច មាសស្ស អដ្ឋ ទិវសេ តត្ថ តត្ថ និសីទិត្វា ធម្មកថិកានំ និព្ពានវណ្ណស្ស ចេវ និព្ពានប្បត្តានំ ជាតិកន្តារាទិនិត្ថរណានិសំសស្ស ច ឃោសនំ, តតោ សព្ពទិសាហិ អាគន្ត្វា មនុស្សានំ នគរសមោសរណំ វិយ តត្ថ តត្ថ ធម្មកថំ សុត្វា តតោ តតោ និក្ខមិត្វា បព្ពជ្ជំ អាទិំ កត្វា អនុលោមបដិបទំ បដិបន្នានំ អបរិមាណានំ កុលបុត្តានំ និព្ពានសមោសរណំ ទដ្ឋព្ពំ។

បុរាណំ មគ្គន្តិ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ។ អយញ្ហិ អរិយមគ្គោ បវារណសុត្តេ (សំ. និ. ១.២១៥) អវត្តមានកដ្ឋេន “អនុប្បន្នមគ្គោ”តិ វុត្តោ, ឥមស្មិំ សុត្តេ អវឡញ្ជនដ្ឋេន “បុរាណមគ្គោ”តិ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ សិក្ខត្តយសង្គហំ សកលសាសនំ។ **ឥទ្ធ**ន្តិ ឈានស្សាទេន សមិទ្ធំ សុភិក្ខំ។ **ផីត**ន្តិ អភិញ្ញាភរណេហិ បុប្ផិតំ។ **វិត្ថារិក**ន្តិ វិត្ថិណ្ណំ។ **ពាហុជញ្ញ**ន្តិ ពហុជនវិញ្ញេយ្យំ។ **យាវ ទេវមនុស្សេហិ សុប្បកាសិត**ន្តិ យាវ ទសសហស្សចក្កវាឡេ ទេវមនុស្សេហិ បរិច្ឆេទោ អត្ថិ, ឯតស្មិំ អន្តរេ សុប្បកាសិតំ សុទេសិតំ តថាគតេនាតិ។ បញ្ចមំ។

៦. សម្មសសុត្តវណ្ណនា

៦៦. ឆដ្ឋេ **អាមន្តេសី**តិ កស្មា អាមន្តេសិ? យស្មាស្ស សុខុមា តិលក្ខណាហតា ធម្មទេសនា ឧបដ្ឋាសិ។ តស្មិំ កិរ ជនបទេ មនុស្សា សហេតុកា បញ្ញវន្តោ។ សិនិទ្ធានិ កិរេត្ថ ភោជនានិ, តានិសេវតោ ជនស្ស បញ្ញា វឌ្ឍតិ, តេ គម្ភីរំ តិលក្ខណាហតំ ធម្មកថំ បដិវិជ្ឈិតុំ សមត្ថា ហោន្តិ។ តេនេវ ភគវា ទីឃមជ្ឈិមេសុ មហាសតិបដ្ឋានានិ (ទី. និ. ២.៣៧២ អាទយោ) មហានិទានំ (ទី. និ. ២.៩៥ អាទយោ), អានេញ្ជសប្បាយំ (ម. និ. ៣.៦៦ អាទយោ), សំយុត្តកេ ចូឡនិទានាទិសុត្តន្តិ ឯវមាទីនិ អញ្ញានិ គម្ភីរានិ សុត្តានិ តត្ថេវ កថេសិ។ **សម្មសថ នោ**តិ សម្មសថ នុ។ **អន្តរំ សម្មស**ន្តិ អព្ភន្តរំ បច្ចយសម្មសនំ។ **ន សោ ភិក្ខុ ភគវតោ ចិត្តំ អារាធេសី**តិ បច្ចយាការវសេន ព្យាការាបេតុកាមស្ស ភគវតោ តថា អព្យាករិត្វា ទ្វត្តឹសាការវសេន ព្យាករោន្តោ អជ្ឈាសយំ គហេតុំ នាសក្ខិ។

ឯតទវោចាតិ ទេសនា យថានុសន្ធិំ ន គតា, ទេសនាយ យថានុសន្ធិគមនត្ថំ ឯតទវោច។ **តេនហានន្ទ, សុណាថា**តិ ឥទំ តេបិដកេ ពុទ្ធវចនេ អសម្ភិន្នបទំ។ អញ្ញត្ថ ហិ ឯវំ វុត្តំ នាម នត្ថិ។ **ឧបធិនិទាន**ន្តិ ខន្ធូបធិនិទានំ។ ខន្ធបញ្ចកញ្ហេត្ថ ឧបធីតិ អធិប្បេតំ។ **ឧប្បជ្ជតី**តិ ជាយតិ។ **និវិសតី**តិ បុនប្បុនំ បវត្តិវសេន បតិដ្ឋហតិ។

យំ ខោ លោកេ បិយរូបំ សាតរូបន្តិ យំ លោកស្មឹ បិយសភាវញ្ចេវ មធុរសភាវញ្ច។ **ចក្ខុំ លោកេ**តិអាទីសុ លោកស្មិញ្ហិ ចក្ខាទីសុ មមត្តេន អភិនិវិដ្ឋា សត្តា សម្បត្តិយំ បតិដ្ឋិតា អត្តនោ ចក្ខុំ អាទាសាទីសុ និមិត្តគ្គហណានុសារេន វិប្បសន្នបញ្ចបសាទំ សុវណ្ណវិមានេ ឧគ្ឃាដិតមណិសីហបញ្ជរំ វិយ មញ្ញន្តិ, សោតំ រជតបនាឡិកំ វិយ បាមង្គសុត្តំ វិយ ច មញ្ញន្តិ, តុង្គនាសាតិ លទ្ធវោហារំ ឃានំ វដ្ដេត្វា ឋបិតហរិតាលវដ្ដឹ វិយ មញ្ញន្តិ, ជិវ្ហំ រត្តកម្ពលបដលំ វិយ មុទុសិនិទ្ធមធុររសទំ មញ្ញន្តិ, កាយំ សាលលដ្ឋឹ វិយ សុវណ្ណតោរណំ វិយ ច មញ្ញន្តិ, មនំ អញ្ញេសំ មនេន អសទិសំ ឧឡារំ មញ្ញន្តិ។

និច្ចតោ អទ្ទក្ខុន្តិ និច្ចន្តិ អទ្ទសំសុ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ន បរិមុច្ចឹសុ ទុក្ខស្មា**តិ សកលស្មាបិ វដ្ដទុក្ខា ន បរិមុច្ចឹសុ។ **ទក្ខិស្សន្តី**តិ បស្សិស្សន្តិ។ **អាបានីយកំសោ**តិ សរកស្ស នាមំ។ យស្មា បនេត្ថ អាបំ បិវន្តិ, តស្មា “អាបានីយោ”តិ វុច្ចតិ។ អាបានីយោ ច សោ កំសោ ចាតិ អាបានីយកំសោ។ សុរាមណ្ឌសរកស្សេតំ នាមំ។ “វណ្ណសម្បន្នោ”តិអាទិវចនតោ បន កំសេ ឋិតបានមេវ ឯវំ វុត្តំ។ **ឃម្មាភិតត្តោ**តិ ឃម្មេន អភិតត្តោ។ **ឃម្មបរេតោ**តិ ឃម្មេន ផុដ្ឋោ, អនុគតោតិ អត្ថោ។ **បិវតោ ហិ ខោ តំ ឆាទេស្សតី**តិ បិវន្តស្ស តំ បានីយំ វណ្ណាទិសម្បត្តិយា រុច្ចិស្សតិ, សកលសរីរំ វា ផរិត្វា តុដ្ឋឹ ឧប្បាទយមានំ បស្សតិ។ **អប្បដិសង្ខា**តិ អបច្ចវេក្ខិត្វា។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – អាបានីយកំសោ វិយ ហិ លោកេ បិយរូបំ សាតរូបំ អារម្មណំ ទដ្ឋព្ពំ, ឃម្មាភិតត្តបុរិសោ វិយ វដ្ដនិស្សិតោ បុថុជ្ជនោ, អាបានីយកំសេន និមន្តនបុរិសោ វិយ លោកេ បិយរូបេន សាតរូបេន អារម្មណេន និមន្តកជនោ, អាបានីយកំសេ សម្បត្តិញ្ច អាទីនវញ្ច អារោចេន្តោ អាបានកមនុស្សោ វិយ អាចរិយុបជ្ឈាយាទិកោ កល្យាណមិត្តោ។ យថេវ ហិ តស្ស បុរិសស្ស អបលោកិតមនុស្សោ អាបានីយកំសេ គុណញ្ច អាទីនវញ្ច អារោចេតិ, ឯវមេវ អាចរិយោ វា ឧបជ្ឈាយោ វា ភិក្ខុនោ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ អស្សាទញ្ច និស្សរណញ្ច កថេតិ។

តត្ថ យថា អាបានីយកំសម្ហិ គុណេ ច អាទីនវេ ច អារោចិតេ សោ បុរិសោ បិយវណ្ណាទិសម្បទាយមេវ សញ្ជាតវេគោ “សចេ មរណំ ភវិស្សតិ, បច្ឆា ជានិស្សាមី”តិ សហសា អប្បដិសង្ខាយ តំ បិវិត្វា មរណំ វា មរណមត្តំ វា ទុក្ខំ និគច្ឆតិ, ឯវមេវ, ភិក្ខុ, “បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ទស្សនាទិវសេន ឧប្បន្នសោមនស្សមត្តមេវ អស្សាទោ, អាទីនវោ បន ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកោ ពហុ នានប្បការោ, អប្បស្សាទា កាមា ពហុទុក្ខា ពហុបាយាសា”តិ ឯវំ អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ អានិសំសញ្ច អាទីនវញ្ច កថេត្វា – “សមណបដិបទំ បដិបជ្ជ, ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ ភវ ភោជនេ មត្តញ្ញូ ជាគរិយំ អនុយុត្តោ”តិ ឯវំ ឱវទិតោបិ អស្សាទពទ្ធចិត្តតាយ “សចេ វុត្តប្បការោ អាទីនវោ ភវិស្សតិ, បច្ឆា ជានិស្សាមី”តិ អាចរិយុបជ្ឈាយេ អបសាទេត្វា ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាទីនិ ចេវ វត្តបដិបត្តិញ្ច បហាយ លោកាមិសកថំ កថេន្តោ កាមេ បរិភុញ្ជិតុកាមតាយ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ ហីនាយាវត្តតិ។ តតោ ទុច្ចរិតានិ បូរេន្តោ សន្ធិច្ឆេទនាទិកាលេ “ចោរោ អយ”ន្តិ គហេត្វា រញ្ញោ ទស្សិតោ ឥធេវ ហត្ថបាទាទិឆេទនំ បត្វា សម្បរាយេ ចតូសុ អបាយេសុ មហាទុក្ខំ អនុភោតិ។

បានីយេន វា វិនេតុន្តិ សីតេន វារិនា ហរិតុំ។ **ទធិមណ្ឌកេនា**តិ ទធិមណ្ឌនមត្តេន។ **ភដ្ឋលោណិកាយា**តិ សលោណេន សត្តុបានីយេន។ **លោណសោវីរកេនា**តិ សព្ពធញ្ញផលកឡីរាទីនិ បក្ខិបិត្វា លោណសោវីរកំ នាម ករោន្តិ, តេន។

ឱបម្មសំសន្ទនំ បនេត្ថ – ឃម្មាភិតត្តបុរិសោ វិយ វដ្ដសន្និស្សិតកាលេ យោគាវចរោ ទដ្ឋព្ពោ, តស្ស បុរិសស្ស បដិសង្ខា អាបានីយកំសំ បហាយ បានីយាទីហិ បិបាសស្ស វិនោទនំ វិយ ភិក្ខុនោ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ ឱវាទេ ឋត្វា ឆទ្វារាទីនិ បរិគ្គហេត្វា អនុក្កមេន វិបស្សនំ វឌ្ឍេន្តស្ស អរហត្តផលាធិគមោ, បានីយាទីនិ ចត្តារិ បានានិ វិយ ហិ ចត្តារោ មគ្គា, តេសុ អញ្ញតរំ បិវិត្វា សុរាបិបាសិតំ វិនោទេត្វា សុខិនោ យេន កាមំ គមនំ វិយ ខីណាសវស្ស ចតុមគ្គបានំ បិវិត្វា តណ្ហំ វិនោទេត្វា អគតបុព្ពំ និព្ពានទិសំ គមនកាលោ វេទិតព្ពោ។ ឆដ្ឋំ។

៧. នឡកលាបីសុត្តវណ្ណនា

៦៧. សត្តមេ **កិន្នុ ខោ, អាវុសោ**តិ កស្មា បុច្ឆតិ? “ឯវំ បុដ្ឋោ កថំ នុ ខោ ព្យាករេយ្យា”តិ។ ថេរស្ស អជ្ឈាសយជាននត្ថំ។ អបិច អតីតេ ទ្វេ អគ្គសាវកា ឥមំ បញ្ហំ វិនិច្ឆយឹសូតិ អនាគតេ ភិក្ខូ ជានិស្សន្តីតិបិ បុច្ឆតិ។ **ឥទានេវ ខោ មយ**ន្តិ ឥទំ ថេរោ យស្ស នាមរូបស្ស វិញ្ញាណំ បច្ចយោតិ វុត្តំ, តទេវ នាមរូបំ វិញ្ញាណស្ស បច្ចយោតិ វុត្តត្តា អាហ ។ **នឡកលាបិយោ**តិ ឥធ បន អយកលាបាទិវសេន ឧបមំ អនាហរិត្វា វិញ្ញាណនាមរូបានំ អពលទុព្ពលភាវទស្សនត្ថំ អយំ ឧបមា អាភតា។

និរោធោ ហោតីតិ ឯត្ថកេ ឋានេ បច្ចយុប្បន្នបញ្ហវោការភវវសេន ទេសនា កថិតា។ **ឆត្តីសាយ វត្ថូហី**តិ ហេដ្ឋា វិស្សជ្ជិតេសុ ទ្វាទសសុ បទេសុ ឯកេកស្មឹ តិណ្ណំ តិណ្ណំ វសេន ឆត្តីសាយ ការណេហិ។ ឯត្ថ ច បឋមោ ធម្មកថិកគុណោ, ទុតិយា បដិបត្តិ, តតិយំ បដិបត្តិផលំ។ តត្ថ បឋមនយេន ទេសនាសម្បត្តិ កថិតា, ទុតិយេន សេក្ខភូមិ, តតិយេន អសេក្ខភូមីតិ។ សត្តមំ។

៨. កោសម្ពិសុត្តវណ្ណនា

៦៨. អដ្ឋមេ **អញ្ញត្រេវា**តិ ឯកច្ចោ ហិ បរស្ស សទ្ទហិត្វា យំ ឯស ភណតិ, តំ ភូតន្តិ គណ្ហាតិ។ អបរស្ស និសីទិត្វា ចិន្តេន្តស្ស យំ ការណំ រុច្ចតិ, សោ "អត្ថិ ឯត"ន្តិ រុចិយា គណ្ហាតិ។ ឯកោ "ចិរកាលតោ បដ្ឋាយ ឯវំ អនុស្សវោ អត្ថិ, ភូតមេត"ន្តិ អនុស្សវេន គណ្ហាតិ។ អញ្ញស្ស វិតក្កយតោ ឯកំ ការណំ ឧបដ្ឋាតិ, សោ "អត្ថេត"ន្តិ អាការបរិវិតក្កេន គណ្ហាតិ។ អបរស្ស ចិន្តយតោ ឯកា ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតិ, យាយស្ស តំ ការណំ និជ្ឈាយន្តស្ស ខមតិ, សោ "អត្ថេត"ន្តិ ទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិយា គណ្ហាតិ។ ថេរោ បន បញ្ចបិ ឯតានិ ការណានិ បដិក្ខិបិត្វា បច្ចក្ខញាណេន បដិវិទ្ធភាវំ បុច្ឆន្តោ **អញ្ញត្រេវ, អាវុសោ មុសិល, សទ្ធាយា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អញ្ញត្រេវា**តិ សទ្ធាទីនិ ការណានិ ឋបេត្វា, វិនា ឯតេហិ ការណេហីតិ អត្ថោ។ **ភវនិរោធោ និព្ពាន**ន្តិ បញ្ចក្ខន្ធនិរោធោ និព្ពានំ។

តុណ្ហី អហោសីតិ ថេរោ ខីណាសវោ, អហំ បន ខីណាសវោតិ វា ន វាតិ វា អវត្វា តុណ្ហីយេវ អហោសិ។ **អាយស្មា នារទោ អាយស្មន្តំ បវិដ្ឋំ ឯតទវោចា**តិ កស្មា អវោច? សោ កិរ ចិន្តេសិ – "ភវនិរោធោ និព្ពានំ នាមាតិ សេខេហិបិ ជានិតព្ពោ បញ្ហោ ឯស, អយំ បន ថេរោ ឥមំ ថេរំ អសេខភូមិយា ការេតិ, ឥមំ ឋានំ ជានាបេស្សាមី"តិ ឯតំ អវោច។

សម្មប្បញ្ញាយ សុទិដ្ឋន្តិ សហ វិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ សុដ្ឋុ ទិដ្ឋំ។ **ន ចម្ហិ អរហ**ន្តិ អនាគាមិមគ្គេ ឋិតត្តា អរហំ ន ហោមីតិ ទីបេតិ។ យំ បនស្ស ឥទានិ "ភវនិរោធោ និព្ពាន"ន្តិ ញាណំ, តំ ឯកូនវីសតិយា បច្ចវេក្ខណញាណេហិ វិមុត្តំ បច្ចវេក្ខណញាណំ។ **ឧទបានោ**តិ វីសតិំសហត្ថគម្ភីរោ បានីយកូបោ។ **ឧទកវារកោ**តិ ឧទកឧស្សិញ្ចនវារកោ។ **ឧទកន្តិ ហិ ខោ ញាណំ អស្សា**តិ តីរេ ឋិតស្ស ឱលោកយតោ ឯវំ ញាណំ ភវេយ្យ។ **ន ច កាយេន ផុសិត្វា**តិ ឧទកំ បន នីហរិត្វា កាយេន ផុសិត្វា វិហរិតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ ឧទបានេ ឧទកទស្សនំ វិយ ហិ អនាគាមិនោ និព្ពានទស្សនំ, ឃម្មាភិតត្តបុរិសោ វិយ អនាគាមី, ឧទកវារកោ វិយ អរហត្តមគ្គោ, យថា ឃម្មាភិតត្តបុរិសោ ឧទបានេ ឧទកំ បស្សតិ។ ឯវំ អនាគាមី បច្ចវេក្ខណញាណេន "ឧបរិ អរហត្តផលសមយោ នាម អត្ថី"តិ ជានាតិ។ យថា បន សោ បុរិសោ ឧទកវារកស្ស នត្ថិតាយ ឧទកំ នីហរិត្វា កាយេន ផុសិតុំ ន លភតិ, ឯវំ អនាគាមី អរហត្តមគ្គស្ស នត្ថិតាយ និព្ពានំ អារម្មណំ កត្វា អរហត្តផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា និសីទិតុំ ន លភតិ។ អដ្ឋមំ។

៩. ឧបយន្តិសុត្តវណ្ណនា

៦៩. នវមេ **ឧបយន្តោ**តិ ឧទកវឌ្ឍនសមយេ ឧបរិ គច្ឆន្តោ។ **មហានទិយោ**តិ គង្គាយមុនាទិកា មហាសរិតាយោ។ **ឧបយាបេតី**តិ ឧបរិ យាបេតិ, វឌ្ឍេតិ បូរេតីតិ អត្ថោ។ **អវិជ្ជា ឧបយន្តី**តិ អវិជ្ជា ឧបរិ គច្ឆន្តី សង្ខារានំ បច្ចយោ ភវិតុំ សក្កុណន្តី។ **សង្ខារេ ឧបយាបេតី**តិ សង្ខារេ ឧបរិ យាបេតិ វឌ្ឍេតិ។ ឯវំ សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អបយន្តោ**តិ អបគច្ឆន្តោ ឱសរន្តោ។ **អវិជ្ជា អបយន្តី**តិ អវិជ្ជា អបគច្ឆមានា ឱសរមានា ឧបរិ សង្ខារានំ បច្ចយោ ភវិតុំ ន សក្កុណន្តីតិ អត្ថោ។ **សង្ខារេ អបយាបេតី**តិ សង្ខារេ អបគច្ឆាបេតិ។ ឯស នយោ សព្ពបទេសុ។ នវមំ។

១០. សុសិមសុត្តវណ្ណនា

៧០. ទសមេ **គរុកតោ**តិ សព្ពេហិ ទេវមនុស្សេហិ បាសាណច្ឆត្តំ វិយ ចិត្តេន គរុកតោ។ **មានិតោ**តិ មនេន បិយាយិតោ។ **បូជិតោ**តិ ចតុបច្ចយបូជាយ បូជិតោ។ **អបចិតោ**តិ នីចវុត្តិករណេន អបចិតោ។ សត្ថារញ្ហិ ទិស្វា មនុស្សា ហត្ថិក្ខន្ធាទីហិ ឱតរន្តិ មគ្គំ ទេន្តិ, អំសកូដតោ សាដកំ អបនេន្តិ, អាសនតោ វុដ្ឋហន្តិ វន្ទន្តិ។ ឯវំ សោ តេហិ អបចិតោ នាម ហោតិ។ **សុសិមោ**តិ ឯវំនាមកោ វេទង្គេសុ កុសលោ បណ្ឌិតបរិព្ពាជកោ។ **ឯហិ ត្វ**ន្តិ តេសំ កិរ ឯតទហោសិ – "សមណោ គោតមោ ន ជាតិគោត្តាទីនិ អាគម្ម លាភគ្គប្បត្តោ ជាតោ, កវិសេដ្ឋោ បនេស ឧត្តមកវិតាយ សាវកានំ គន្ថំ ពន្ធិត្វា ទេតិ, តំ តេ ឧគ្គណ្ហិត្វា ឧបដ្ឋាកានំ ឧបនិសិន្នកថម្បិ អនុមោទនម្បិ សរភញ្ញម្បីតិ ឯវមាទីនិ កថេន្តិ, តេ តេសំ បសន្នា លាភំ ឧបសំហរន្តិ។ សចេ មយំ យំ សមណោ គោតមោ ជានាតិ, តតោ ថោកំ ជានេយ្យាម, អត្តនោ សមយំ តត្ថ បក្ខិបិត្វា មយម្បិ ឧបដ្ឋាកានំ កថេយ្យាម, តតោ

ឯតេហិ លាភិតរា ភវេយ្យាម។ កោ នុ ខោ សមណស្ស គោតមស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា ខិប្បមេវ ឧគ្គណ្ហិតុំ សក្ខិស្សតី''តិ។ តេ ឯវំ ចិន្តេត្វា ''សុសិមោ បដិពលោ''តិ ទិស្វា តំ ឧបសង្កមិត្វា ឯវមាហំសុ។

យេនាយស្មា អានន្ទោ តេនុបសង្កមីតិ កស្មា ឧបសង្កមិ? ឯវំ កិរស្ស អហោសិ, ''កស្ស នុ ខោ សន្តិកំ គន្ត្វា អហំ ឥមំ ធម្មំ ខិប្បំ លទ្ធុំ សក្ខិស្សាមី''តិ? តតោ ចិន្តេសិ – ''សមណោ គោតមោ គរុ តេជុស្សទោ និយមមនុយុត្តោ, ន សក្កា អកាលេ ឧបសង្កមិតុំ, អញ្ញេបិ ពហូ ខត្តិយាទយោ សមណំ គោតមំ ឧបសង្កមន្តិ, តស្មិម្បិ សមយេ ន សក្កា ឧបសង្កមិតុំ។ សាវកេសុបិស្ស សារិបុត្តោ មហាបញ្ញោ វិបស្សនាលក្ខណម្ហិ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ, មហាមោគ្គល្លានោ សមាធិលក្ខណស្មឹ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ, មហាកស្សបោ ធុតង្គធរេសុ អនុរុទ្ធោ ទិព្ពចក្ខុកេសុ, បុណ្ណោ មន្តាណិបុត្តោ ធម្មកថិកេសុ, ឧបាលិត្ថេរោ វិនយធរេសុ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ, អយំ បន អានន្ទោ ពហុស្សុតោ តិបិដកធរោ, សត្ថាបិស្ស តត្ថ តត្ថ កថិតំ ធម្មំ អាហរិត្វា កថេតិ, បញ្ចសុ ឋានេសុ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ, អដ្ឋន្នំ វរានំ លាភី, ចតូហិ អច្ឆរិយព្ភុតធម្មេហិ សមន្នាគតោ, តស្ស សមីបំ គតោ ខិប្បំ ធម្មំ លទ្ធុំ សក្ខិស្សាមី''តិ។ តស្មា យេនាយស្មា អានន្ទោ តេនុបសង្កមិ។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ កស្មា សយំ អបព្ពាជេត្វា ឧបសង្កមិ? ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – ''អយំ តិត្ថិយសមយេ បាដិយេក្កោ 'អហំ សត្ថា'តិ បដិជានន្តោ ចរតិ, បព្ពជិត្វា សាសនស្ស អលាភាយបិ បរិសក្កេយ្យ។ ន ខោ បនស្សាហំ អជ្ឈាសយំ អាជានាមិ, សត្ថា ជានិស្សតី''តិ។ តស្មា តំ អាទាយ យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។ **តេនហានន្ទ, សុសិមំ បព្ពាជេថា**តិ សត្ថា កិរ ចិន្តេសិ – ''អយំ បរិព្ពាជកោ តិត្ថិយសមយេ 'អហំ បាដិយេក្កោ សត្ថា'តិ បដិជានមានោ ចរតិ, 'ឥធ មគ្គព្រហ្មចរិយំ ចរិតុំ ឥច្ឆាមី'តិ កិរ វទតិ។ កឹ នុ ខោ មយិ បសន្នោ, ឧទាហុ មយ្ហំ សាវកេសុ, ឧទាហុ មយ្ហំ វា មម សាវកានំ វា ធម្មកថាយ បសន្នោ''តិ? អថស្ស ឯកដ្ឋានេបិ បសាទាភាវំ ញត្វា, ''អយំ មម សាសនេ ធម្មំ ថេនេស្សាមីតិ បព្ពជតិ។ ឥតិស្ស អាគមនំ អបរិសុទ្ធំ; និប្ផត្តិ នុ ខោ កីទិសា''តិ? ឱលោកេន្តោ ''កិញ្ចាបិ 'ធម្មំ ថេនេស្សាមី'តិ បព្ពជតិ, កតិបាហេនេវ បន ឃដេត្វា អរហត្តំ គណ្ហិស្សតី''តិ ញត្វា ''តេនហានន្ទ, សុសិមំ បព្ពាជេថា''តិ អាហ។

អញ្ញា ព្យាកតា ហោតីតិ តេ កិរ ភិក្ខូ សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា តេមាសំ វស្សំ វសន្តា តស្មឹយេវ អន្តោតេមាសេ ឃដេន្តា វាយមន្តា អរហត្តំ បដិលភឹសុ។ តេ ''បដិលទ្ធគុណំ សត្ថុ អារោចេស្សាមា''តិ បវារិតបវារណា សេនាសនំ សំសាមេត្វា សត្ថុ សន្តិកំ អាគន្ត្វា អត្តនោ បដិលទ្ធគុណំ អារោចេសុំ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **អញ្ញា**តិ អរហត្តស្ស នាមំ។ **ព្យាកតា**តិ អារោចិតា។ **អស្សោសី**តិ សោ កិរ ឱហិតសោតោ ហុត្វា តេសំ តេសំ ភិក្ខូនំ ឋិតដ្ឋានំ គច្ឆតិ តំ តំ កថំ សុណិតុកាមោ។ **យេន តេ ភិក្ខូ តេនុបសង្កមី**តិ កស្មា ឧបសង្កមិ? តំ កិរស្ស បវត្តឹ សុត្វា ឯតទហោសិ – ''អញ្ញា នាម ឥមស្មឹ សាសនេ បរមប្បមាណំ សារភូតា អាចរិយមុដ្ឋិ មញ្ញេ ភវិស្សតិ, បុច្ឆិត្វា នំ ជានិស្សាមី''តិ។ តស្មា ឧបសង្កមិ។

អនេកវិហិតន្តិ អនេកវិធំ។ **ឥទ្ធិវិធ**ន្តិ ឥទ្ធិកោដ្ឋាសំ។ **អាវិភាវំ តិរោភាវ**ន្តិ អាវិភាវំ គហេត្វា តិរោភាវំ, តិរោភាវំ គហេត្វា អាវិភាវំ កាតុំ សក្កោថាតិ បុច្ឆតិ។ **តិរោកុដ្ដ**ន្តិ បរកុដ្ដំ។ ឥតរបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **ឧម្មុជ្ជនិមុជ្ជ**ន្តិ ឧម្មុជ្ជនញ្ច និមុជ្ជនញ្ច។ **បល្លង្កេនា**តិ បល្លង្កពន្ធនេន។ **កមថា**តិ និសីទិតុំ វា គន្តុំ វា សក្កោថាតិ បុច្ឆតិ? **បក្ខី សកុណោ**តិ បក្ខយុត្តោ សកុណោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បន ឥមស្ស ឥទ្ធិវិធស្ស, ឥតោ បរេសំ ទិព្ពសោតាទីនញ្ច វណ្ណនានយោ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោតិ។

សន្តា វិមោក្ខាតិ អង្គសន្តតាយ ចេវ អារម្មណសន្តតាយ ច សន្តា អារុប្បវិមោក្ខា។ **កាយេន ផុសិត្វា**តិ នាមកាយេន ផុសិត្វា បដិលភិត្វា។ **បញ្ញាវិមុត្តា ខោ មយំ, អាវុសោ**តិ, អាវុសោ, មយំ និជ្ឈានកា សុក្ខវិបស្សកា បញ្ញាមត្តេនេវ វិមុត្តាតិ ទស្សេតិ។ **អាជានេយ្យាសិ វា ត្វំ, អាវុសោ សុសិម, ន វា ត្វំ អាជានេយ្យាសី**តិ កស្មា ឯវមាហំសុ? ឯវំ កិរ នេសំ អហោសិ – ''មយំ ឥមស្ស អជ្ឈាសយំ គហេត្វា កថេតុំ ន សក្ខិស្សាម, ទសពលំ បន បុច្ឆិត្វា និក្កង្ខោ ភវិស្សតី''តិ។ **ធម្មដ្ឋិតិញាណ**ន្តិ វិបស្សនាញាណំ, តំ បឋមតរំ ឧប្បជ្ជតិ។ **និព្ពានេ ញាណ**ន្តិ វិបស្សនាយ ចិណ្ណន្តេ បវត្តមគ្គញាណំ, តំ បច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ។ តស្មា ភគវា ឯវមាហ។

អាជានេយ្យាសិ វាតិអាទិ កស្មា វុត្តំ? វិនាបិ សមាធឹ ឯវំ ញាណុប្បត្តិទស្សនត្ថំ។ ឥទញ្ហិ វុត្តំ ហោតិ – សុសិម, មគ្គោ វា ផលំ វា ន សមាធិនិស្សន្ទោ, ន សមាធិអានិសំសោ, ន សមាធិស្ស និប្ផត្តិ, វិបស្សនាយ បនេសោ និស្សន្ទោ, វិបស្សនាយ អានិសំសោ, វិបស្សនាយ និប្ផត្តិ, តស្មា ជានេយ្យាសិ វា ត្វំ, ន វា ត្វំ ជានេយ្យាសិ, អថ ខោ ធម្មដ្ឋិតិញាណំ បុព្ពេ, បច្ឆា និព្ពានេ ញាណន្តិ។

ឥទានិស្ស បដិវេធភព្ពតំ ញត្វា តេបរិវដ្ដំ ធម្មទេសនំ ទេសេន្តោ **តំ កិំ មញ្ញសិ, សុសិម? រូបំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វា**តិអាទិមាហ? តេ បរិវដ្ដទេសនាវសានេ បន ថេរោ អរហត្តំ បត្តោ។ ឥទានិស្ស អនុយោគំ អារោបេន្តោ **ជាតិបច្ចយា ជរាមរណន្តិ, សុសិម, បស្សសីតិ**អាទិមាហ។ **អបិ បន ត្វំ, សុសិមា**តិ ឥទំ កស្មា អារភិ? និជ្ឈានកានំ សុក្ខវិបស្សកភិក្ខូនំ បាកដករណត្ថំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – ន កេវលំ ត្វមេវ និជ្ឈានកោ សុក្ខវិបស្សកោ, ឯតេបិ ភិក្ខូ ឯវរូបាយេវាតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។ ទសមំ។

មហាវគ្គោ សត្តមោ។

៨. សមណព្រាហ្មណវគ្គោ

១. ជរាមរណសុត្តាទិវណ្ណនា

៧១-៧២. សមណព្រាហ្មណវគ្គេ ជរាមរណាទីសុ ឯកេកបទវសេន ឯកេកំ កត្វា ឯកាទស សុត្តានិ វុត្តានិ, តានិ ឧត្តានត្ថានេវាតិ។

សមណព្រាហ្មណវគ្គោ អដ្ឋមោ។

៩. អន្តរបេយ្យាលំ

១. សត្ថុសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៣. ឥតោ បរំ “សត្ថា បរិយេសិតព្ពោ”តិអាទិនយប្បវត្តា ទ្វាទស អន្តរបេយ្យាលវគ្គា នាម ហោន្តិ។ តេ សព្ពេបិ តថា តថា ពុជ្ឈនកានំ វេនេយ្យបុគ្គលានំ អជ្ឈាសយវសេន វុត្តា។ តត្ថ **សត្ថា**តិ ពុទ្ធោ វា ហោតុ សាវកោ វា, យំ និស្សាយ មគ្គញាណំ លភតិ, អយំ សត្ថា នាម, សោ បរិយេសិតព្ពោ។ **សិក្ខា ករណីយា**តិ តិវិធាបិ សិក្ខា កាតព្ពា។ យោគាទីសុ **យោគោ**តិ បយោគោ។ **ឆន្ទោ**តិ កត្តុកម្យតាកុសលច្ឆន្ទោ។ **ឧស្សោឡ្ហី**តិ សព្ពសហំ អធិមត្តវីរិយំ។ **អប្បដិវានី**តិ អនិវត្តនា។ **អាតប្ប**ន្តិ កិលេសតាបនវីរិយមេវ។ **សាតច្ច**ន្តិ សតតកិរិយំ។ **សតី**តិ ជរាមរណាទិវសេន ចតុសច្ចបរិគ្គាហិកា សតិ។ **សម្បជញ្ញ**ន្តិ តាទិសមេវ ញាណំ។ **អប្បមាទោ**តិ សច្ចភាវនាយ អប្បមាទោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

អន្តរបេយ្យាលោ នវមោ។

និទានសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អភិសមយសំយុត្តំ

១. នខសិខាសុត្តវណ្ណនា

៧៤. អភិសមយសំយុត្តស្ស បឋមេ **នខសិខាយ**ន្តិ មំសដ្ឋានេន វិមុត្តេ នខគ្គេ។ នខសិខា ច នាម លោកិយានំ មហតីបិ ហោតិ, សត្ថុ បន វត្តប្បលបត្តកោដិ វិយ សុខុមា។ កថំ បនេត្ថ បំសុ បតិដ្ឋិតោតិ? អធិដ្ឋានពលេន។ ភគវតា ហិ អត្ថំ ញាបេតុកាមេន អធិដ្ឋានពលេន តត្ថ បតិដ្ឋាបិតោ។ **សតិមំ កលន្តិ** មហាបថវិយា បំសុំ សតកោដ្ឋាសេ កត្វា តតោ ឯកកោដ្ឋាសំ។ បរតោបិ ឯសេវ នយោ។ **អភិសមេតាវិនោ**តិ បញ្ញាយ អរិយសច្ចានិ អភិសមេត្វា ឋិតស្ស។ **បុរិមំ ទុក្ខក្ខន្ធំ បរិក្ខីណំ បរិយាទិណ្ណំ ឧបនិធាយា**តិ ឯតទេវ ពហុតរំ ទុក្ខំ, យទិទំ បរិក្ខីណន្តិ ឯវំ បឋមំ វុត្តំ ទុក្ខក្ខន្ធំ ឧបនិធាយ, ញាណេន តំ តស្ស សន្តិកេ ឋបេត្វា ឧបបរិក្ខិយមានេតិ អត្ថោ។ កតមំ បនេត្ថ បុរិមទុក្ខំ នាម? យំ បរិក្ខីណំ។ កតមំ បន បរិក្ខីណំ? យំ បឋមមគ្គស្ស អភាវិតត្តា ឧប្បជ្ជេយ្យ។ កតមំ បន ឧបនិធាយ? យំ សត្តសុ អត្តភាវេសុ អបាយេ អដ្ឋមញ្ច បដិសន្ធឹ អាទឹ កត្វា យត្ថ កត្ថចិ ឧប្បជ្ជេយ្យ, សព្ពំ តំ បរិក្ខីណន្តិ វេទិតព្ពំ។ **សត្តក្ខត្តុ**ន្តិ សត្ត វារេ, សត្តសុ អត្តភាវេសូតិ អត្ថោ។ **បរមតា**តិ ឥទមស្ស បរំ បមាណន្តិ ទស្សេតិ។ **មហត្ថិយោ**តិ មហតោ អត្ថស្ស និប្ផាទកោ។ បឋមំ។

២. បោក្ខរណីសុត្តវណ្ណនា

៧៥. ទុតិយេ **បោក្ខរណី**តិ វាបី។ **ឧព្ពេធេនា**តិ គម្ភីរតាយ។ **សមតិត្តិកា**តិ មុខវដ្ដិសមា។ **កាកបេយ្យា**តិ សក្កា ហោតិ តីរេ ឋិតេន កាកេន បកតិយាបិ មុខតុណ្ឌិកំ ឱតារេត្វា បាតុំ។ ទុតិយំ។

៣. សំភេជ្ជឧទកសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៦-៧៧. តតិយេ **យត្ថិមា**តិ យស្មឹ សម្ភិជ្ជដ្ឋានេ ឥមា។ **សំសន្ទន្តី**តិ សមាគច្ឆន្តិ។ **សមេន្តី**តិ សមាគច្ឆន្តិ។ **ទ្វេ វា តិ វា**តិ ទ្វេ វា តីណិ វា។ **ឧទកផុសិតានី**តិ ឧទកពិន្ទូនិ។ **សំភេជ្ជឧទក**ន្តិ អញ្ញាហិ នទីហិ សទ្ធឹ សម្ភិន្នដ្ឋានេ ឧទកំ។ ចតុត្ថំ ឧត្តានត្ថមេវ។ តតិយចតុត្ថានិ។

៥. បថវីសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៨-៨៤. បញ្ចមេ **មហាបថវិយា**តិ ចក្កវាឡព្ភន្តរាយ មហាបថវិយា ឧទ្ធរិត្វា។ **កោលដ្ឋិមត្តិយោ**តិ បទរដ្ឋិបមាណា។ **គុឡិកា**តិ មត្តិកគុឡិកា។ **ឧបនិក្ខិបេយ្យា**តិ ឯកស្មឹ ឋានេ ឋបេយ្យ។ ឆដ្ឋាទីសុ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ បរិយោសានេ បន **អញ្ញតិត្ថិយសមណព្រាហ្មណបរិព្ពាជកានំ អធិគមោ**តិ ពាហិរកានំ សព្ពោបិ គុណាធិគមោ បឋមមគ្គេន អធិគតគុណានំ សតភាគម្បិ សហស្សភាគម្បិ សតសហស្សភាគម្បិ ន ឧបគច្ឆតីតិ។ បញ្ចមាទីនិ។

អភិសមយសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ធាតុសំយុត្តំ

១. នានត្តវគ្គោ

១.ធាតុនានត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៥. ធាតុសំយុត្តស្ស បឋមេ និស្សត្តនិជ្ជីវដ្ឋេន សភាវដ្ឋេន ធាតូតិ លទ្ធនាមានំ ធម្មានំ នានាសភាវោ **ធាតុនានត្តំ។ ចក្ខុធាតូ**តិអាទីសុ ចក្ខុបសាទោ ចក្ខុធាតុ, រូបារម្មណំ រូបធាតុ, ចក្ខុបសាទវត្ថុកំ ចិត្តំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ។ សោតបសាទោ សោតធាតុ, សទ្ទារម្មណំ សទ្ទធាតុ, សោតបសាទវត្ថុកំ ចិត្តំ សោតវិញ្ញាណធាតុ។ ឃានបសាទោ ឃានធាតុ, គន្ធារម្មណំ គន្ធធាតុ, ឃានបសាទវត្ថុកំ ចិត្តំ ឃានវិញ្ញាណធាតុ។ ជិវ្ហាបសាទោ ជិវ្ហាធាតុ, រសារម្មណំ រសធាតុ, ជិវ្ហាបសាទវត្ថុកំ ចិត្តំ ជិវ្ហាវិញ្ញាណធាតុ។ កាយបសាទោ កាយធាតុ, ផោដ្ឋព្ពារម្មណំ ផោដ្ឋព្ពធាតុ, កាយបសាទវត្ថុកំ ចិត្តំ កាយវិញ្ញាណធាតុ។ តិស្សោ មនោធាតុយោ មនោធាតុ, វេទនាទយោ តយោ ខន្ធា សុខុមរូបានិ និព្ពានញ្ច ធម្មធាតុ, សព្ពម្បិ មនោវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណធាតូតិ។ ឯត្ថ ច សោឡស ធាតុយោ កាមាវចរា, អវសានេ ទ្វេ ចតុភូមិកាតិ។ បឋមំ។

២. ផស្សនានត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៦. ទុតិយេ **ឧប្បជ្ជតិ ផស្សនានត្ត**ន្តិ នានាសភាវោ ផស្សោ ឧប្បជ្ជតិ។ តត្ថ ចក្ខុសម្ផស្សាទយោ ចក្ខុវិញ្ញាណាទិសម្បយុត្តា, មនោសម្ផស្សោ មនោទ្វារេ បឋមជវនសម្បយុត្តោ, តស្មា។ **មនោធាតុំ បដិច្ចា**តិ មនោទ្វារាវជ្ជនំ កិរិយាមនោវិញ្ញាណធាតុំ បដិច្ច បឋមជវនសម្ផស្សោ ឧប្បជ្ជតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ ទុតិយំ។

៣. នោផស្សនានត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៧. តតិយេ **នោ មនោសម្ផស្សំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ មនោធាតូ**តិ មនោទ្វារេ បឋមជវនសម្បយុត្តំ ផស្សំ បដិច្ច អាវជ្ជនកិរិយាមនោវិញ្ញាណធាតុ នោ ឧប្បជ្ជតីតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ តតិយំ។

៤. វេទនានានត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៨. ចតុត្ថេ **ចក្ខុសម្ផស្សជា វេទនា**តិ សម្បដិច្ឆនមនោធាតុតោ បដ្ឋាយ សព្ពាបិ តស្មិំ ទ្វារេ វេទនា វត្តេយ្យុំ, និព្ពត្តិផាសុកត្ថំ បន អនន្តរំ សម្បដិច្ឆនវេទនមេវ គហេតុំ វដ្ដតីតិ វុត្តំ។ **មនោសម្ផស្សំ បដិច្ចា**តិ មនោទ្វារេ អាវជ្ជនសម្ផស្សំ បដិច្ច បឋមជវនវេទនា, បឋមជវនសម្ផស្សំ បដិច្ច ទុតិយជវនវេទនាតិ អយមធិប្បាយោ។ ចតុត្ថំ។

៥. ទុតិយវេទនានានត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៩. បញ្ចមេ តតិយចតុត្ថេសុ វុត្តនយាវ ឯកតោ កត្វា ទេសិតាតិ។ ឥតិ ទុតិយាទីសុ ចតូសុ សុត្តេសុ មនោធាតុំ មនោធាតូតិ អគហេត្វា មនោទ្វារាវជ្ជនំ មនោធាតូតិ គហិតំ។ សព្ពានិ ចេតានិ តថា តថា កថិតេ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយេន ទេសិតានិ។ ឥតោ បរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ បញ្ចមំ។

៦. ពាហិរធាតុនានត្តសុត្តវណ្ណនា

៩០. ឆដ្ឋេ បន បញ្ច ធាតុយោ កាមាវចរា, ធម្មធាតុ ចតុភូមិកាតិ។ ឆដ្ឋំ។

៧. សញ្ញានានត្តសុត្តវណ្ណនា

៩១. សត្តមេ **រូបធាតូ**តិ អាបាថេ បតិតំ អត្តនោ វា បរស្ស វា សាដកវេឋនាទិវត្ថុកំ រូបារម្មណំ។ **រូបសញ្ញា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តា សញ្ញា។ **រូបសង្កប្បោ**តិ សម្បដិច្ឆនាទីហិ តីហិ ចិត្តេហិ សម្បយុត្តោ សង្កប្បោ។ **រូបច្ឆន្ទោ**តិ រូបេ ឆន្ទិកតដ្ឋេន ឆន្ទោ។ **រូបបរិឡាហោ**តិ រូបេ អនុឌហនដ្ឋេន បរិឡាហោ។ **រូបបរិយេសនា**តិ បរិឡាហេ ឧប្បន្នេ សន្និដ្ឋសម្ភត្តេ គហេត្វា តស្ស រូបស្ស បដិលាភត្ថាយ បរិយេសនា។ ឯត្ថ ច សញ្ញាសង្កប្បឆន្ទា ឯកជវនវារេបិ នានាជវនវារេបិ លព្ភន្តិ, បរិឡាហបរិយេសនា បន នានាជវនវារេយេវ លព្ភន្តីតិ។ **ឯវំ ខោ,**

ភិក្ខវេ, ធាតុនានត្តន្តិ ឯត្ថ ច ឯវំ រូបាទិនានាសភាវំ ធាតុំ បដិច្ច រូបសញ្ញាទិនានាសភាវសញ្ញា ឧប្បជ្ជតីតិ ឥមិនា នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សត្តមំ។

៨. នោបរិយេសនានានត្តសុត្តវណ្ណនា

៩២. អដ្ឋមេ **នោ ធម្មបរិយេសនំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ ធម្មបរិឡាហោ**តិ ឯវំ អាគតំ បដិសេធមត្តមេវ នានំ។ អដ្ឋមំ។

៩. ពាហិរផស្សនានត្តសុត្តាទិវណ្ណនា

៩៣-៩៤. នវមេ **ឧប្បជ្ជតិ រូបសញ្ញា**តិ វុត្តប្បការេ អារម្មណេ ឧប្បជ្ជតិ សញ្ញា។ **រូបសង្កប្បោ**តិ តស្មិំយេវ អារម្មណេ តីហិ ចិត្តេហិ សម្បយុត្តសង្កប្បោ។ **រូបសម្ផស្សោ**តិ តទេវារម្មណំ ផុសមានោ **ផស្សោ។ វេទនា**តិ តទេវ អារម្មណំ អនុភវមានា វេទនា។ ឆន្ទាទយោ វុត្តនយាវ។ **រូបលាភោ**តិ បរិយេសិត្វា លទ្ធំ សហ តណ្ហាយ អារម្មណំ "រូបលាភោ"តិ វុត្តំ។ អយំ តាវ សព្ពសង្គាហិកនយោ ឯកស្មិំ យេវារម្មណេ សព្ពធម្មានំ ឧប្បត្តិវសេន វុត្តោ។ អបរោ អាគន្តុការម្មណមិស្សកោ ហោតិ – រូបសញ្ញា រូបសង្កប្បោ ផស្សោ វេទនាតិ ឥមេ តាវ ចត្តារោ ធម្មា ធុវបរិភោគេ និពទ្ធារម្មណេ ហោន្តិ។ និពទ្ធារម្មណញ្ហិ ឥដ្ឋំ កន្តំ មនាបំ បិយំ យំកិញ្ចិ វិយ ឧបដ្ឋាតិ, អាគន្តុការម្មណំ បន យំកិញ្ចិ សមានម្បិ ខោភេត្វា តិដ្ឋតិ។

តត្រិទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ អមច្ចបុត្តោ គាមិយេហិ បរិវារិតោ គាមមជ្ឈេ បត្វា កម្មំ ករោតិ។ តស្មិញ្ចស្ស សមយេ ឧបាសិកា នទី គន្ត្វា ន្ហត្វា អលង្កតបដិយត្តា ធាតិគណបរិវុតា គេហំ គច្ឆតិ។ សោ ទូរតោ ទិស្វា "អាគន្តុកមាតុគាមោ ភវិស្សតី"តិ សញ្ញំ ឧប្បាទេត្វា "គច្ឆ, ភណេ ជានាហិ, កា ឯសា"តិ បុរិសំ បេសេសិ។ សោ គន្ត្វា តំ ទិស្វា បច្ចាគតោ, "កា ឯសា"តិ បុដ្ឋោ យថាសភាវំ អារោចេសិ។ ឯវំ អាគន្តុការម្មណំ ខោភេតិ ។ តស្មិំ ឧប្បន្នោ ឆន្ទោ រូបឆន្ទោ នាម, តទេវ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បន្នោ បរិឡាហោ រូបបរិឡាហោ នាម, សហាយេ គណ្ហិត្វា តស្ស បរិយេសនំ រូបបរិយេសនា នាម, បរិយេសិត្វា លទ្ធំ សហ តណ្ហាយ អារម្មណំ រូបលាភោ នាម។

ឧរុវេល្លិយវាសី ចូឡតិស្សត្ថេរោ បនាហ – "កិញ្ចាបិ ភគវតា ផស្សវេទនា បាឡិយា មជ្ឈេ គហិតា, បាឡឹ បន បរិវត្តេត្វា វុត្តប្បការេ អារម្មណេ ឧប្បន្នា សញ្ញា រូបសញ្ញា, តស្មិំយេវ សង្កប្បោ រូបសង្កប្បោ តស្មិំ ឆន្ទោ រូបច្ឆន្ទោ, តស្មិំ បរិឡាហោ រូបបរិឡាហោ, តស្មិំ បរិយេសនា រូបបរិយេសនា, បរិយេសិត្វា លទ្ធំ សហ តណ្ហាយ អារម្មណំ រូបលាភោ។ ឯវំ លទ្ធារម្មណេ បន ផុសនំ ផស្សោ, អនុភវនំ វេទនា។ រូបសម្ផស្សោ រូបសម្ផស្សជា វេទនាតិ ឥទំ ទ្វយំ លព្ភតី"តិ។ អបរម្បិ អភិភូតវារំ នាម គណ្ហន្តិ។ អារម្មណញ្ហិ សាណិបាការេហិ វា បរិក្ខិត្តំ តិណបណ្ណាទីហិ វា បដិច្ឆន្នំ ហោតិ, តំ "ឧបឌ្ឍំ ទិដ្ឋំ មេ អារម្មណំ, សុដ្ឋុ នំ បស្សិស្សាមី"តិ ឱលោកយតោ តស្មិំ អារម្មណេ ឧប្បន្នា សញ្ញា រូបសញ្ញា នាម។ តស្មិំយេវ ឧប្បន្នា សង្កប្បាទយោ រូបសង្កប្បាទយោ នាមាតិ វេទិតព្ពា។ ឯត្ថាបិ ច សញ្ញាសង្កប្បផស្សវេទនាឆន្ទា ឯកជវនវារេបិ នានាជវនវារេបិ លព្ភន្តិ, បរិឡាហបរិយេសនាលាភា នានាជវនវារេយេវាតិ។ ទសមំ ឧត្តានមេវាតិ។ នវមទសមានិ។

នានត្តវគ្គោ បឋមោ។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. សត្តធាតុសុត្តវណ្ណនា

៩៥. ទុតិយវគ្គស្ស បឋមេ **អាភាធាតូ**តិ អាលោកធាតុ។ អាលោកស្សបិ អាលោកកសិណេ បរិកម្មំ កត្វា ឧប្បន្នជ្ឈានស្សាបីតិ សហារម្មណស្ស ឈានស្ស ឯតំ នាមំ។ **សុភធាតូ**តិ សុភកសិណេ ឧប្បន្នជ្ឈានវសេន សហារម្មណជ្ឈានមេវ ។ អាកាសានញ្ចាយតនមេវ **អាកាសានញ្ចាយតនធាតុ**។ សញ្ញាវេទយិតនិរោធោវ **សញ្ញាវេទយិតនិរោធធាតុ**។ ឥតិ ភគវា អនុសន្ធិកុសលស្ស ភិក្ខុនោ តត្ថ និសីទិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិតុកាមស្ស ឱកាសំ ទេន្តោ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

អន្ធការំ បដិច្ចាតិ អន្ធការោ ហិ អាលោកេន បរិច្ឆិន្នោ, អាលោកោបិ អន្ធការេន។ អន្ធការេន ហិ សោ បាកដោ ហោតិ។ តស្មា "អន្ធការំ បដិច្ច បញ្ញាយតី"តិ អាហ។ **អសុភំ បដិច្ចា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ អសុភញ្ហិ សុភេន, សុភញ្ច អសុភេន បរិច្ឆិន្នំ, អសុភេ សតិ សុភំ បញ្ញាយតិ, តស្មា ឯវមាហ។ **រូបំ បដិច្ចា**តិ រូបាវចរ

សមាបត្តិំ បដិច្ច។ រូបាវចរសមាបត្តិយា ហិ សតិ អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តិ នាម ហោតិ រូបសមតិក្កមោ វា, តស្មា ឯវមាហ។ **វិញ្ញាណញ្ចាយតនធាតុ**អាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **និរោធំ បដិច្ចា**តិ ចតុន្នំ ខន្ធានំ បដិសង្ខាអប្បវត្តិំ បដិច្ច។ ខន្ធនិរោធញ្ហិ បដិច្ច និរោធសមាបត្តិ នាម បញ្ញាយតិ, ន ខន្ធបវត្តិ, តស្មា ឯវមាហ។ ឯត្ថ ច ចតុន្នំ ខន្ធានំ និរោធោវ និរោធសមាបត្តីតិ វេទិតព្ពោ។

កថំ សមាបត្តិ បត្តព្ពាតិ កថំ សមាបត្តិយោ កីទិសា សមាបត្តិយោ នាម ហុត្វា បត្តព្ពាតិ? **សញ្ញាសមាបត្តិ បត្តព្ពា**តិ សញ្ញាយ អត្ថិភាវេន សញ្ញាសមាបត្តិយោ សញ្ញាសមាបត្តិយោ នាម ហុត្វា បត្តព្ពា។ **សង្ខារាវសេសសមាបត្តិ បត្តព្ពា**តិ សុខុមសង្ខារានំ អវសិដ្ឋតាយ សង្ខារាវសេសសមាបត្តិ នាម ហុត្វា បត្តព្ពា។ **និរោធសមាបត្តិ បត្តព្ពា**តិ និរោធោវ និរោធសមាបត្តិ និរោធសមាបត្តិ នាម ហុត្វា បត្តព្ពាតិ អត្ថោ។ បឋមំ។

២. សនិទានសុត្តវណ្ណនា

៩៦. ទុតិយេ **សនិទាន**ន្តិ ភាវនបុំសកមេតំ, សនិទានោ សបច្ចយោ ហុត្វា ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។ **កាមធាតុំ, ភិក្ខវេ, បដិច្ចា**តិ ឯត្ថ កាមវិតក្កោបិ កាមធាតុ កាមាវចរធម្មាបិ, វិសេសតោ សព្ពាកុសលម្បិ។ យថាហ –

> “តត្ថ កតមា កាមធាតុ? កាមបដិសំយុត្តោ តក្កោ វិតក្កោ សង្កប្បោ អប្បនា ព្យប្បនា ចេតសោ អភិនិរោបនា មិច្ឆាសង្កប្បោ, អយំ វុច្ចតិ កាមធាតុ។ ហេដ្ឋតោ អវីចិនិរយំ បរិយន្តំ ករិត្វា ឧបរិតោ បរនិម្មិតវសវត្តី ទេវេ អន្តោករិត្វា យំ ឯតស្មិំ អន្តរេ ឯត្ថាវចរា ឯត្ថ បរិយាបន្នា ខន្ធធាតុអាយតនា រូបា វេទនា សញ្ញា សង្ខារា វិញ្ញាណំ, អយំ វុច្ចតិ កាមធាតុ។ សព្ពេបិ អកុសលា ធម្មា កាមធាតូ”តិ (វិភ. ១៨២)។

ឯត្ថ សព្ពសង្គាហិកា អសម្ភិន្នាតិ ទ្វេ កថា ហោន្តិ។ កថំ? កាមធាតុគ្គហណេន ហិ ព្យាបាទធាតុវិហឹសាធាតុយោ គហិតា ហោន្តីតិ អយំ សព្ពសង្គាហិកា។ តាសំ បន ទ្វិន្នំ ធាតូនំ វិសុំ អាគតត្តា សេសធម្មា កាមធាតូតិ អយំ អសម្ភិន្នកថា។ អយមិធ គហេតព្ពា តមំ កាមធាតុំ អារម្មណវសេន វា សម្បយោគវសេន វា បដិច្ច កាមសញ្ញា នាម ឧប្បជ្ជតិ។ **កាមសញ្ញំ បដិច្ចា**តិ កាមសញ្ញំ បន សម្បយោគវសេន វា ឧបនិស្សយវសេន វា បដិច្ច កាមសង្កប្បោ នាម ឧប្បជ្ជតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **តីហិ ឋានេហី**តិ តីហិ ការណេហិ។ **មិច្ឆា បដិបជ្ជតី**តិ អយាថាវបដិបទំ អនិយ្យានិកបដិបទំ បដិបជ្ជតិ។

ព្យាបាទធាតុំ, ភិក្ខវេតិ ឯត្ថ ព្យាបាទវិតក្កោបិ ព្យាបាទធាតុ ព្យាបាទោបិ។ យថាហ –

> “តត្ថ កតមា ព្យាបាទធាតុ? ព្យាបាទបដិសំយុត្តោ តក្កោ វិតក្កោ…បេ… អយំ វុច្ចតិ ព្យាបាទធាតុ។ ទសសុ អាឃាតវត្ថូសុ ចិត្តស្ស អាឃាតោ បដិវិរោធោ កោបោ បកោបោ…បេ… អនត្តមនតា ចិត្តស្ស, អយំ វុច្ចតិ ព្យាបាទធាតូ”តិ (វិភ. ១៨២)។

ឥមំ ព្យាបាទធាតុំ សហជាតបច្ចយាទិវសេន បដិច្ច ព្យាបាទសញ្ញា នាម ឧប្បជ្ជតិ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

វិហឹសាធាតុំ, ភិក្ខវេតិ ឯត្ថ វិហឹសាវិតក្កោបិ វិហឹសាធាតុ វិហឹសាបិ។ យថាហ –

> “តត្ថ កតមា វិហឹសាធាតុ? វិហឹសាបដិសំយុត្តោ តក្កោ វិតក្កោ…បេ… អយំ វុច្ចតិ វិហឹសាធាតុ។ ឥធេកច្ចោ បាណិនា វា លេឌ្ឌុនា វា ទណ្ឌេន វា សត្ថេន វា រជ្ជុយា វា អញ្ញតរញ្ញតរេន វា សត្តេ វិហេឋេតិ។ យា ឯវរូបា ហេឋនា វិហេឋនា ហឹសនា វិហឹសនា រោសនា បរូបឃាតោ, អយំ វុច្ចតិ វិហឹសាធាតូ”តិ (វិភ. ១៨២)។

ឥមំ វិហឹសាធាតុំ សហជាតបច្ចយាទិវសេន បដិច្ច វិហឹសាសញ្ញា នាម ឧប្បជ្ជតិ។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

តិណទាយេតិ តិណគហនេ អរញ្ញេ។ **អនយព្យសន**ន្តិ អវុឌ្ឍិំ វិនាសំ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ សុក្ខតិណទាយោ វិយ អារម្មណំ ទដ្ឋព្ពំ, តិណុក្កា វិយ អកុសលសញ្ញា, តិណគហនិស្សិតា បាណា វិយ ឥមេ សត្តា។ យថា សុក្ខតិណទាយេ បឋិតំ តិណុក្កំ ខិប្បំ វាយមិត្វា អនិព្ពាបេន្តស្ស តេ បាណា អនយព្យសនំ បាបុណន្តិ។ ឯវមេវ យេ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា ឧប្បន្នំ អកុសលសញ្ញំ វិក្ខម្ភនតទង្គសមុច្ឆេទប្បហានេហិ នប្បជហន្តិ, តេ ទុក្ខំ វិហរន្តិ។

វិសមគតន្តិ រាគវិសមាទីនិ អនុគតំ អកុសលសញ្ញំ។ **ន ខិប្បមេវ បជហតី**តិ វិក្ខម្ភនាទិវសេន សីឃំ នប្បជហតិ។ **ន វិនោទេតី**តិ ន នីហរតិ។ **ន ព្យន្តីករោតី**តិ ភង្គមត្តម្បិ អនវសេសេន្តោ ន វិគតន្តំ ករោតិ។ **ន អនភាវំ គមេតី**តិ ន អនុអភាវំ គមេតិ។ ឯវំ សព្ពបទេសុ ន – ការោ អាហរិតព្ពោ។ **បាដិកង្ខា**តិ បាដិកង្ខិតព្ពា ឥច្ឆិតព្ពា។

នេក្ខម្មធាតុំ, ភិក្ខវេតិ ឯត្ថ នេក្ខម្មវិតក្កោបិ នេក្ខម្មធាតុ សព្ពេបិ កុសលា ធម្មា។ យថាហ –

> “តត្ថ កតមា នេក្ខម្មធាតុ? នេក្ខម្មបដិសំយុត្តោ តក្កោ វិតក្កោ…បេ… សម្មាសង្កប្បោ, អយំ វុច្ចតិ នេក្ខម្មធាតូ”តិ (វិភ. ១៨២)។

ឥធាបិ ទុវិធា កថា។ នេក្ខម្មធាតុគ្គហណេន ហិ ឥតរាបិ ទ្វេ ធាតុយោ គហណំ គច្ឆន្តិ កុសលធម្មបរិយាបន្នត្តា, អយំ សព្ពសង្គាហិកា។ តា បន ធាតុយោ វិសុំ ទីបេតព្ពាតិ តា បបេត្វា សេសា សព្ពកុសលា នេក្ខម្មធាតូតិ អយំ អសម្ភិន្នា។ តមំ នេក្ខម្មធាតុំ សហជាតាទិបច្ចយវសេន បដិច្ច នេក្ខម្មសញ្ញា នាម ឧប្បជ្ជតិ។ សញ្ញាទីនិ បដិច្ច វិតក្កាទយោ យថានុរូបំ។

អព្យាបាទធាតុំ, ភិក្ខវេតិ ឯត្ថ អព្យាបាទវិតក្កោបិ អព្យាបាទធាតុ អព្យាបាទោបិ។ យថាហ –

> “តត្ថ កតមា អព្យាបាទធាតុ ? អព្យាបាទបដិសំយុត្តោ តក្កោ…បេ… អយំ វុច្ចតិ អព្យាបាទធាតុ។ យា សត្តេសុ មេត្តិ មេត្តាយនា មេត្តាយិតត្តំ មេត្តាចេតោវិមុត្តិ, អយំ វុច្ចតិ អព្យាបាទធាតូ”តិ (វិភ. ១៨២)។

តមំ អព្យាបាទធាតុំ បដិច្ច វុត្តនយេនេវ អព្យាបាទសញ្ញា នាម ឧប្បជ្ជតិ។

អវិហឹសាធាតុំ, ភិក្ខវេតិ ឯត្ថាបិ អវិហឹសាវិតក្កោបិ អវិហឹសាធាតុ ករុណាបិ។ យថាហ –

> “តត្ថ កតមា អវិហឹសាធាតុ? អវិហឹសាបដិសំយុត្តោ តក្កោ…បេ… អយំ វុច្ចតិ អវិហឹសាធាតុ។ យា សត្តេសុ ករុណា ករុណាយនា ករុណាយិតត្តំ ករុណាចេតោវិមុត្តិ, អយំ វុច្ចតិ អវិហឹសាធាតូ”តិ (វិភ. ១៨២)។

តមំ អវិហឹសាធាតុំ បដិច្ច វុត្តនយេនេវ អវិហឹសាសញ្ញា នាម ឧប្បជ្ជតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ វុត្តានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។ ទុតិយំ។

៣. គិញ្ជកាវសថសុត្តវណ្ណនា

៩៧. តតិយេ **ធាតុំ, ភិក្ខវេ**តិ ឥតោ បដ្ឋាយ អជ្ឈាសយំ ធាតូតិ ទីបេតិ។ **ឧប្បជ្ជតិ សញ្ញា**តិ អជ្ឈាសយំ បដិច្ច សញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតិ, វិតក្កោ ឧប្បជ្ជតីតិ។ ឥធាបិ “កច្ចានោ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សតី”តិ តស្ស ឱកាសទានត្ថំ ឯត្តាវតាវ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ **អសម្មាសម្ពុទ្ធេសូ**តិ ឆសុ សត្ថារេសុ។ **សម្មាសម្ពុទ្ធា**តិ មយមស្ម សម្មាសម្ពុទ្ធាតិ។ **កឹ បដិច្ច បញ្ញាយតី**តិ កិស្មឹ សតិ ហោតីតិ? សត្ថារានំ ឧប្បន្នំ ទិដ្ឋឹ បុច្ឆតិ។ អសម្មាសម្ពុទ្ធេសុ តេសុ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯតេតិ ឯវំ ឧប្បន្នំ តិត្ថិយសាវកានម្បិ ទិដ្ឋឹ បុច្ឆតិយេវ។

ឥទានិ យស្មា តេសំ អវិជ្ជាធាតុំ បដិច្ច សា ទិដ្ឋិ ហោតិ, អវិជ្ជាធាតុ ច នាម មហតី ធាតុ, តស្មា មហតីធាតុំ បដិច្ច តស្សា ឧប្បត្តិំ ទីបេន្តោ **មហតី ខោ ឯសា**តិអាទិមាហ។ **ហីនំ, កច្ចាន, ធាតុំ បដិច្ចា**តិ ហីនំ អជ្ឈាសយំ បដិច្ច។ **បណិធី**តិ ចិត្តដ្ឋបនំ។ សា បនេសា ឥត្ថិភាវំ វា មក្កដាទិតិរច្ឆានភាវំ វា បត្ថេន្តស្ស ឧប្បជ្ជតិ។ **ហីនោ បុគ្គលោ**តិ យស្សេតេ ហីនា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, សព្ពោ សោ បុគ្គលោបិ ហីនោ នាម។ **ហីនា វាចា**តិ យា តស្ស វាចា, សាបិ ហីនា។ **ហីនំ អាចិក្ខតី**តិ សោ អាចិក្ខន្តោបិ ហីនមេវ អាចិក្ខតិ, ទេសេន្តោបិ ហីនមេវ ទេសេតីតិ សព្ពបទានិ យោជេតព្ពានិ។ **ឧបបត្តី**តិ ទ្វេ ឧបបត្តិយោ បដិលាភោ ច និព្ពត្តិ ច។ និព្ពត្តិ ហីនកុលាទិវសេន វេទិតព្ពា, បដិលាភោ ចិត្តុប្បាទក្ខណេ ហីនត្តិកវសេន។ កថំ? តស្ស ហិ បញ្ចសុ នីចកុលេសុ ឧប្បជ្ជនតោ ហីនា និព្ពត្តិ, វេស្សសុទ្ទកុលេសុ ឧប្បជ្ជនតោ មជ្ឈិមា, ខត្តិយព្រាហ្មណកុលេសុ ឧប្បជ្ជនតោ បណីតា។ ទ្វាទសាកុសលចិត្តុប្បាទានំ បន បដិលាភតោ ហីនោ បដិលាភោ, តេភូមកធម្មានំ បដិលាភតោ មជ្ឈិមោ, នវលោកុត្តរធម្មានំ បដិលាភតោ បណីតោ។ ឥមស្មឹ បន ឋានេ និព្ពត្តិយេវ អធិប្បេតាតិ។ តតិយំ។

៤. ហីនាធិមុត្តិកសុត្តវណ្ណនា

៩៨. ចតុត្ថេ **សំសន្ទន្តី**តិ ឯកតោ ហោន្តិ។ **សមេន្តី**តិ សមាគច្ឆន្តិ, និរន្តរា ហោន្តិ។ **ហីនាធិមុត្តិកា**តិ ហីនជ្ឈាសយា។ **កល្យាណាធិមុត្តិកា**តិ កល្យាណជ្ឈាសយា។ ចតុត្ថំ។

៥. ចង្កមសុត្តវណ្ណនា

៩៩. បញ្ចមេ **បស្សថ នោ**តិ បស្សថ នុ។ **សព្ពេ ខោ ឯតេ**តិ សារិបុត្តត្ថេរោ ភគវតា "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ មហាបញ្ញានំ យទិទំ សារិបុត្តោ"តិ (អ. និ. ១.១៨៩) មហាបញ្ញេសុ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ ឥតិ នំ "ខន្ធន្តរំ ធាត្វន្តរំ អាយតនន្តរំ សតិបដ្ឋានពោធិបក្ខិយធម្មន្តរំ តិលក្ខណាហតំ គម្ភីរំ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមា"តិ មហាបញ្ញាវ បរិវារេន្តិ។ សោបិ តេសំ បថវិំ បត្ថរេន្តោ វិយ សិនេរុបាទតោ វាលិកំ ឧទ្ធរន្តោ វិយ ចក្កវាឡបព្ពតំ ភិន្ទន្តោ វិយ សិនេរុំ ឧក្ខិបន្តោ វិយ អាកាសំ វិត្ថារេន្តោ វិយ ចន្ទិមសូរិយេ ឧដ្ឋាបេន្តោ វិយ ច បុច្ឆិតបុច្ឆិតំ កថេតិ។ តេន វុត្តំ "សព្ពេ ខោ ឯតេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ មហាបញ្ញា"តិ។

មហាមោគ្គល្លានោបិ ភគវតា "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ឥទ្ធិមន្តានំ យទិទំ មហាមោគ្គល្លានោ"តិ ឥទ្ធិមន្តេសុ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ ឥតិ នំ "បរិកម្មំ អានិសំសំ អធិដ្ឋានំ វិកុព្ពនំ បុច្ឆិស្សាមា"តិ ឥទ្ធិមន្តោវ បរិវារេន្តិ។ សោបិ តេសំ វុត្តនយេនេវ បុច្ឆិតបុច្ឆិតំ កថេតិ។ តេន វុត្តំ "សព្ពេ ខោ ឯតេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ មហិទ្ធិកា"តិ។

មហាកស្សបោបិ ភគវតា "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ធុតវាទានំ យទិទំ មហាកស្សបោ"តិ ធុតវាទេសុ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ ឥតិ នំ "ធុតង្គបរិហារំ អានិសំសំ សមោធានំ អធិដ្ឋានំ ភេទំ បុច្ឆិស្សាមា"តិ ធុតវាទាវ បរិវារេន្តិ។ សោបិ តេសំ តថេវ បុច្ឆិតបុច្ឆិតំ ព្យាករោតិ។ តេន វុត្តំ "សព្ពេ ខោ ឯតេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ ធុតវាទា"តិ។

អនុរុទ្ធត្ថេរោបិ ភគវតា "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ទិព្ពចក្ខុកានំ យទិទំ អនុរុទ្ធោ"តិ (អ. និ. ១.១៩២) ទិព្ពចក្ខុកេសុ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ ឥតិ នំ "ទិព្ពចក្ខុស្ស បរិកម្មំ អានិសំសំ ឧបក្កិលេសំ បុច្ឆិស្សាមា"តិ ទិព្ពចក្ខុកាវ បរិវារេន្តិ។ សោបិ តេសំ តថេវ បុច្ឆិតបុច្ឆិតំ កថេតិ។ តេន វុត្តំ "សព្ពេ ខោ ឯតេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ ទិព្ពចក្ខុកា"តិ។

បុណ្ណត្ថេរោបិ ភគវតា "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ធម្មកថិកានំ យទិទំ បុណ្ណោ មន្តាណិបុត្តោ"តិ (អ. និ. ១.១៩៦) ធម្មកថិកេសុ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ ឥតិ នំ "ធម្មកថាយ សង្ខេបវិត្ថារគម្ភីរុត្តានវិចិត្រកថាទីសុ តំ តំ អាការំ បុច្ឆិស្សាមា"តិ ធម្មកថិកាវ បរិវារេន្តិ។ សោបិ តេសំ "អាវុសោ, ធម្មកថិកេន នាម អាទិតោ បរិសំ វណ្ណេតុំ វដ្ដតិ, មជ្ឈេ សុញ្ញតំ បកាសេតុំ, អន្តេ ចតុសច្ចវសេន កូដំ គណ្ហិតុ"ន្តិ ឯវំ តំ តំ ធម្មកថានយំ អាចិក្ខតិ។ តេន វុត្តំ "សព្ពេ ខោ ឯតេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ ធម្មកថិកា"តិ។

ឧបាលិត្ថេរោបិ ភគវតា "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ វិនយធរានំ យទិទំ ឧបាលី"តិ (អ. និ. ១.២២៨) វិនយធរេសុ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ ឥតិ នំ "គរុកលហុកំ សតេកិច្ឆអតេកិច្ឆំ អាបត្តានាបត្តិំ បុច្ឆិស្សាមា"តិ វិនយធរាវ បរិវារេន្តិ។ សោបិ តេសំ បុច្ឆិតបុច្ឆិតំ តថេវ កថេតិ។ តេន វុត្តំ "សព្ពេ ខោ ឯតេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ វិនយធរា"តិ។

អានន្ទត្ថេរោបិ ភគវតា "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ពហុស្សុតានំ យទិទំ អានន្ទោ"តិ (អ. និ. ១.២២៣) ពហុស្សុតេសុ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ ឥតិ នំ "ទសវិធំ ព្យញ្ជនពុទ្ធិំ អដ្ឋុប្បត្តិំ អនុសន្ធិំ បុព្ពាបរំ បុច្ឆិស្សាមា"តិ ពហុស្សុតាវ បរិវារេន្តិ។ សោបិ តេសំ "ឥទំ ឯវំ វត្តព្ពំ, ឥទំ ឯវំ គហេតព្ព"ន្តិ សព្ពំ កថេតិ។ តេន វុត្តំ "សព្ពេ ខោ ឯតេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ ពហុស្សុតា"តិ។

ទេវទត្តោ បន បាបិច្ឆោ ឥច្ឆាបកតោ, តេន នំ "កុលសង្គណ្ហនបរិហារំ នានប្បការកំ កោហញ្ញតំ បុច្ឆិស្សាមា"តិ បាបិច្ឆាវ បរិវារេន្តិ។ សោបិ តេសំ តំ តំ និយាមំ អាចិក្ខតិ។ តេន វុត្តំ "សព្ពេ ខោ ឯតេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ បាបិច្ឆា"តិ។

កស្មា បនេតេ អវិទូរេ ចង្កមីសូតិ។ “ទេវទត្តោ សត្ថរិ បទុដ្ឋចិត្តោ អនត្ថម្បិ កាតុំ ឧបក្កមេយ្យា”តិ អារក្ខគ្គហណត្ថំ។ អថ ទេវទត្តោ កស្មា ចង្កមីតិ? “អការកោ អយំ, យទិ ការកោ ភវេយ្យ, ន ឥធ អាគច្ឆេយ្យា”តិ អត្តនោ កតទោសបដិច្ឆាទនត្ថំ។ កឹ បន ទេវទត្តោ ភគវតោ អនត្ថំ កាតុំ សមត្ថោ, ភគវតោ វា អារក្ខកិច្ចំ អត្ថីតិ? នត្ថិ។ តេន វុត្តំ “អដ្ឋានមេតំ, អានន្ទ, អនវកាសោ, យំ តថាគតោ បរូបក្កមេន បរិនិព្ពាយេយ្យា”តិ (ចូឡវ. ៣៤១)។ ភិក្ខូ បន សត្ថរិ គារវេន អាគតា។ តេនេវ ភគវា ឯវំ វត្វា “វិស្សជ្ជេហិ, អានន្ទ, ភិក្ខុសង្ឃ”ន្តិ វិស្សជ្ជាបេសិ។ បញ្ចមំ។

៦. សគាថាសុត្តវណ្ណនា

១០០. ឆដ្ឋេ **គូថោ គូថេន សំសន្ទតិ សមេតី**តិ សមុទ្ទន្តរេ ជនបទន្តរេ ចក្កវាឡន្តរេ ឋិតោបិ វណ្ណេនបិ គន្ធេនបិ រសេនបិ នានត្តំ អនុបគច្ឆន្តោ សំសន្ទតិ សមេតិ, ឯកសទិសោវ ហោតិ និរន្តរោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បន អនិដ្ឋឧបមា ហីនជ្ឈាសយានំ ហីនអជ្ឈាសយស្ស សរិក្ខភាវទស្សនត្ថំ អាហដា, ខីរាទិវិសិដ្ឋោបមា កល្យាណជ្ឈាសយានំ អជ្ឈាសយស្ស សរិក្ខភាវទស្សនត្ថំ។

សំសគ្គាតិ ទស្សនសវនសំសគ្គាទិវត្ថុកេន តណ្ហាស្នេហេន។ **វនថោ ជាតោ**តិ កិលេសវនំ ជាតំ ។ **អសំសគ្គេន ឆិជ្ជតី**តិ ឯកតោ ឋាននិសជ្ជាទីនិ អករោន្តស្ស អសំសគ្គេន អទស្សនេន ឆិជ្ជតិ។ **សាធុជីវី**តិ បរិសុទ្ធជីវិតំ ជីវមានោ។ **សហាវសេ**តិ សហវាសំ វសេយ្យ។ ឆដ្ឋំ។

៧. អស្សទ្ធសំសន្ទនសុត្តវណ្ណនា

១០១. សត្តមេ **អស្សទ្ធា អស្សទ្ធេហី**តិអាទីសុ ពុទ្ធេ វា ធម្មេ វា សង្ឃេ វា សទ្ធាវិរហិតា និរោជា និរសា បុគ្គលា សមុទ្ទស្ស ឱរិមតីរេ ឋិតា បារិមតីរេបិ ឋិតេហិ អស្សទ្ធេហិ សទ្ធឹ កាយ អស្សទ្ធកាយ ឯកសទិសា និរន្តរា ហោន្តិ។ តថា អហិរិកា ភិន្នមរិយាទា អលជ្ជិបុគ្គលា អហិរិកេហិ, អនោត្តប្បិនោ បាបកិរិយាយ អភាយមានា អនោត្តប្បីហិ, អប្បស្សុតា សុតវិរហិតា អប្បស្សុតេហិ, កុសីតា អាលសិយបុគ្គលា កុសីតេហិ, មុដ្ឋស្សតិនោ ភត្តនិក្ខិត្តកាកមំសនិក្ខិត្តសិង្គាលសទិសា មុដ្ឋស្សតីហិ, ទុប្បញ្ញា ខន្ធាទិបរិច្ឆេទិកាយ បញ្ញាយ អភាវេន និប្បញ្ញា តាទិសេហេវ ទុប្បញ្ញេហិ, សទ្ធាសម្បន្នា ចេតិយវន្ទនាទិកិច្ចបសុតា សទ្ធេហិ, ហិរិមនា លជ្ជិបុគ្គលា ហិរិមនេហិ, ឱត្តប្បិនោ បាបភីរុកា ឱត្តប្បីហិ, ពហុស្សុតា សុតធរា អាគមធរា តន្តិបាលកា វំសានុរក្ខកា ពហុស្សុតេហិ, អារទ្ធវីរិយា បរិបុណ្ណបរក្កមា អារទ្ធវីរិយេហិ, ឧបដ្ឋិតស្សតី សព្ពកិច្ចបរិគ្គាហិកាយ សតិយា សមន្នាគតា ឧបដ្ឋិតស្សតីហិ, បញ្ញវន្តោ មហាបញ្ញេហិ វជិរូបមញាណេហិ បញ្ញវន្តេហិ សទ្ធឹ ទូរេ ឋិតាបិ តាយ បញ្ញាសម្បត្តិយា សំសន្ទន្តិ សមេន្តិ។ សត្តមំ។

៨-១២. អស្សទ្ធមូលកសុត្តាទិវណ្ណនា

១០២-១០៦. អដ្ឋមាទីនិ តេយេវ អស្សទ្ធាទិធម្មេ តិកវសេន កត្វា ទេសិតានិ។ តត្ថ អដ្ឋមេ អស្សទ្ធាទិមូលកា កណ្ហបក្ខសុក្កបក្ខវសេន បញ្ច តិកា វុត្តា, នវមេ អហិរិកមូលកា ចត្តារោ។ ទសមេ អនោត្តប្បមូលកា តយោ, ឯកាទសមេ អប្បស្សុតមូលកា ទ្វេ, ទ្វាទសមេ កុសីតមូលកោ ឯកោ តិកោ វុត្តោតិ សព្ពេបិ បញ្ចសុ សុត្តន្តេសុ បន្នរស តិកា ហោន្តិ។ បន្នរស ចេតេ សុត្តន្តាតិបិ វទន្តិ។ អយំ តិកបេយ្យាលោ នាម។ អដ្ឋមាទីនិ។

ទុតិយោ វគ្គោ។

៣. កម្មបថវគ្គោ

១-២. អសមាហិតសុត្តាទិវណ្ណនា

១០៧-១០៨. តតោ បរេសុ បឋមំ អស្សទ្ធាទិបញ្ចកវសេន វុត្តំ, តថា ទុតិយំ។ បឋមេ បន អសមាហិតបទំ ចតុត្ថំ, ទុតិយេ ទុស្សីលបទំ។ ឯវំ វុច្ចមានេ ពុជ្ឈនកបុគ្គលានំ អជ្ឈាសយេន ហិ ឯតានិ វុត្តានិ។ ឯត្ថ **អសមាហិតា**តិ ឧបចារប្បនាសមាធិរហិតា។ **ទុស្សីលា**តិ និស្សីលា។ បឋមទុតិយានិ។

៣-៥. បញ្ចសិក្ខាបទសុត្តាទិវណ្ណនា

១០៩-១១១. តតិយំ បញ្ចកម្មបថវសេន ពុឌ្ឍនកានំ អជ្ឈាសយវសេន វុត្តំ, ចតុត្ថំ សត្តកម្មបថវសេន, បញ្ចមំ ទសកម្មបថវសេន។ តត្ថ តតិយេ **សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋាយិនោ**តិ សុរាមេរយសង្ខាតំ មជ្ជំ យាយ បមាទចេតនាយ បិវន្តិ, សា “សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទោ”តិ វុច្ចតិ, តស្មិំ តិដ្ឋន្តីតិ សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋាយិនោ។ អយំ តាវេត្ថ អសាធារណបទស្ស អត្ថោ។

បញ្ចមេ បាណំ អតិបាតេន្តីតិ **បាណាតិបាតិនោ**, បាណឃាតិកាតិ អត្ថោ។ អទិន្នំ អាទិយន្តីតិ **អទិន្នាទាយិនោ**, បរស្សហារិនោតិ អត្ថោ។ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមេន មិច្ឆា ចរន្តីតិ **កាមេសុមិច្ឆាចារិនោ**។ មុសា វទន្តីតិ **មុសាវាទិនោ** , បរេសំ អត្ថភញ្ជកំ តុច្ឆំ អលិកំ វាចំ ភាសិតារោតិ អត្ថោ។ បិសុណា វាចា ឯតេសន្តិ **បិសុណវាចា**។ មម្មច្ឆេទិកា ផរុសា វាចា ឯតេសន្តិ **ផរុសវាចា**។ សម្ផំ និរត្ថកំ វចនំ បលបន្តីតិ **សម្ផប្បលាបិនោ**។ អភិជ្ឈាយន្តីតិ **អភិជ្ឈាលុនោ**, បរភណ្ឌេ លុព្ភនសីលាតិ អត្ថោ។ ព្យាបន្នំ បូតិភូតំ ចិត្តមេតេសន្តិ **ព្យាបន្នចិត្តា**។ មិច្ឆា បាបិកា វិញ្ញុគរហិតា ឯតេសំ ទិដ្ឋីតិ **មិច្ឆាទិដ្ឋិកា**, កម្មបថបរិយាបន្នាយ “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិវត្ថុកាយ មិច្ឆត្តបរិយាបន្នាយ អនិយ្យានិកទិដ្ឋិយា សមន្នាគតាតិ អត្ថោ។ សម្មា សោភនា វិញ្ញុបសត្ថា ឯតេសំ ទិដ្ឋីតិ **សម្មាទិដ្ឋិកា**, កម្មបថបរិយាបន្នាយ “អត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិកាយ កម្មស្សកតទិដ្ឋិយា សម្មត្តបរិយាបន្នាយ មគ្គទិដ្ឋិយា ច សមន្នាគតាតិ អត្ថោ។ ឥទំ តាវេត្ថ អនុត្តានានំ បទានំ បទវណ្ណនាមត្តំ។

យោ បន តេសំ បាណាតិបាតោ អទិន្នាទានំ កាមេសុមិច្ឆាចារោ មុសាវាទោ បិសុណវាចា ផរុសវាចា សម្ផប្បលាបោ អភិជ្ឈា ព្យាបាទោ មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ កណ្ហបក្ខេ ទសវិធោ អត្ថោ ហោតិ។ តត្ថ បាណស្ស អតិបាតោ **បាណាតិបាតោ**, បាណវធោ បាណឃាតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បាណោ**តិ ចេត្ថ វោហារតោ សត្តោ, បរមត្ថតោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ។ តស្មិំ បន បាណេ បាណសញ្ញិនោ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា កាយវចីទ្វារានំ អញ្ញតរទ្វារប្បវត្តា វធកចេតនា បាណាតិបាតោ។ សោ គុណវិរហិតេសុ តិរច្ឆានគតាទីសុ បាណេសុ ខុទ្ទកេ បាណេ អប្បសាវជ្ជោ, មហាសរីរេ មហាសាវជ្ជោ។ កស្មា? បយោគមហន្តតាយ , បយោគសមត្តេបិ វត្ថុមហន្តតាយ។ គុណវន្តេសុ មនុស្សាទីសុ អប្បគុណេ អប្បសាវជ្ជោ, មហាគុណេ មហាសាវជ្ជោ។ សរីរគុណានំ បន សមភាវេ សតិ កិលេសានំ ឧបក្កមានញ្ច មុទុតាយ អប្បសាវជ្ជោ, តិព្ពតាយ មហាសាវជ្ជោតិ វេទិតព្ពោ។

តស្ស បញ្ច សម្ភារា ហោន្តិ – បាណោ, បាណសញ្ញិតា, វធកចិត្តំ, ឧបក្កមោ, តេន មរណន្តិ។ ឆ បយោគា សាហត្ថិកោ, អាណត្តិកោ, និស្សគ្គិយោ, ថាវរោ, វិជ្ជាមយោ, ឥទ្ធិមយោតិ។ ឥមស្មិំ បនត្ថេ វិត្ថារិយមានេ អតិប្បបញ្ចោ ហោតិ, តស្មា តំ ន វិត្ថារយាម, អញ្ញញ្ច ឯវរូបំ។ អត្ថិកេហិ បន សមន្តបាសាទិកំ វិនយដ្ឋកថំ (បារា. អដ្ឋ. ១៧២) ឱលោកេត្វា គហេតព្ពោ។

អទិន្នស្ស អាទានំ **អទិន្នាទានំ**, បរស្សហរណំ ថេយ្យំ ចោរិកាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ **អទិន្ន**ន្តិ បរបរិគ្គហិតំ, យត្ថ បរោ យថាកាមការិតំ អាបជ្ជន្តោ អទណ្ឌារហោ អនុបវជ្ជោ ហោតិ។ តស្មិំ បន បរបរិគ្គហិតេ បរបរិគ្គហិតសញ្ញិនោ តទាទាយកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា ថេយ្យចេតនា អទិន្នាទានំ។ តំ ហីនេ បរសន្តកេ អប្បសាវជ្ជំ, បណីតេ មហាសាវជ្ជំ។ កស្មា? វត្ថុបណីតតាយ។ វត្ថុសមត្តេ សតិ គុណាធិកានំ សន្តកេ វត្ថុស្មិំ មហាសាវជ្ជំ, តំ តំ គុណាធិកំ ឧបាទាយ តតោ តតោ ហីនគុណស្ស សន្តកេ វត្ថុស្មិំ អប្បសាវជ្ជំ។

តស្ស បញ្ច សម្ភារា ហោន្តិ – បរបរិគ្គហិតំ, បរបរិគ្គហិតសញ្ញិតា, ថេយ្យចិត្តំ, ឧបក្កមោ, តេន ហរណន្តិ។ ឆ បយោគា សាហត្ថិកាទយោវ។ តេ ច ខោ យថានុរូបំ ថេយ្យាវហារោ, បសយ្ហាវហារោ, បដិច្ឆន្នាវហារោ, បរិកប្បាវហារោ, កុសាវហារោតិ ឥមេសំ អវហារានំ វសេន បវត្តាតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន សមន្តបាសាទិកាយំ (បារា. អដ្ឋ. ៩២) វុត្តោ។

កាមេសុមិច្ឆាចារោតិ ឯត្ថ បន **កាមេសូ**តិ មេថុនសមាចារេសុ។ **មិច្ឆាចារោ**តិ ឯកន្តនិន្ទិតោ លាមកាចារោ។ លក្ខណតោ បន អសទ្ធម្មាធិប្បាយេន កាយទ្វារប្បវត្តា អគមនីយដ្ឋានវីតិក្កមចេតនា កាមេសុមិច្ឆាចារោ។ តត្ថ **អគមនីយដ្ឋានំ** នាម បុរិសានំ តាវ មាតុរក្ខិតា បិតុរក្ខិតា មាតាបិតុរក្ខិតា ភាតុរក្ខិតា ភគិនិរក្ខិតា ញាតិរក្ខិតា គោត្តរក្ខិតា ធម្មរក្ខិតា សារក្ខា សបរិទណ្ឌាតិ មាតុរក្ខិតាទយោ ទស, ធនក្កីតា ឆន្ទវាសិនី ភោគវាសិនី បដវាសិនី ឱទបត្តកិនី ឱភតចុម្ពដា ទាសី ច ភរិយា ច កម្មការី ច ភរិយា ច ធជាហដា មុហុត្តិកាតិ ឯតា ធនក្កីតាទយោ ទសាតិ វីសតិ ឥត្ថិយោ។ ឥត្ថីសុ បន ទ្វិន្នំ សារក្ខសបរិទណ្ឌានំ, ទសន្នញ្ច ធនក្កីតាទីនន្តិ ទ្វាទសន្នំ ឥត្ថីនំ អញ្ញេ បុរិសា។ ឥទំ អគមនីយដ្ឋានំ នាម។ សោ បនេស មិច្ឆាចារោ សីលាទិគុណរហិតេ អគមនីយដ្ឋានេ អប្បសាវជ្ជោ, សីលាទិគុណសម្បន្នេ មហាសាវជ្ជោ។ តស្ស ចត្តារោ សម្ភារា – អគមនីយវត្ថុ, តស្មិំ សេវនចិត្តំ, សេវនប្បយោគោ, មគ្គេនមគ្គប្បដិបត្តិអធិវាសនន្តិ។ ឯកោ បយោគោ សាហត្ថិកោ ឯវ។

មុសាតិ វិសំវាទនបុរេក្ខារស្ស អត្ថភញ្ជនកោ វចីបយោគោ កាយប្បយោគោ វា, វិសំវាទនាធិប្បាយេន បរស្ស បរវិសំវាទនកាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា, មុសាវាទោ។ អបរោ នយោ – **មុសា**តិ អភូតំ អតច្ឆំ វត្ថុ។ **វាទោ**តិ តស្ស ភូតតោ តច្ឆតោ វិញ្ញាបនំ។ លក្ខណតោ បន អតថំ វត្ថុំ តថតោ បរំ វិញ្ញាបេតុកាមស្ស តថា វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា មុសាវាទោ។ សោ យមត្ថំ ភញ្ជតិ, តស្ស អប្បតាយ អប្បសាវជ្ជោ, មហន្តតាយ មហាសាវជ្ជោ។ អបិ ច គហដ្ឋានំ អត្តនោ សន្តកំ អទាតុកាមតាយ នត្ថីតិអាទិនយប្បវត្តោ អប្បសាវជ្ជោ, សក្ខិនា ហុត្វា អត្ថភញ្ជនត្ថំ វុត្តោ មហាសាវជ្ជោ។ បព្ពជិតានំ អប្បកម្បិ តេលំ វា សប្បិំ វា លភិត្វា ហសាធិប្បាយេន “អជ្ជ គាមេ តេលំ នទី មញ្ញេ សន្ទតី”តិ បូរណកថានយេន បវត្តោ អប្បសាវជ្ជោ, អទិដ្ឋំយេវ បន “ទិដ្ឋ”ន្តិអាទិនា នយេន វទន្តានំ មហាសាវជ្ជោ។ តស្ស ចត្តារោ សម្ភារា ហោន្តិ – អតថំ វត្ថុ, វិសំវាទនចិត្តំ, តជ្ជោ វាយាមោ, បរស្ស តទត្ថវិជាននន្តិ។ ឯកោ បយោគោ សាហត្ថិកោវ។ សោ កាយេន វា កាយបដិពទ្ធេន វា វាចាយ វា បរវិសំវាទកកិរិយាករណេ ទដ្ឋព្ពោ។ តាយ ចេ កិរិយាយ បរោ តមត្ថំ ជានាតិ, អយំ កិរិយាសមុដ្ឋាបិកចេតនាក្ខណេយេវ មុសាវាទកម្មុនា ពជ្ឈតិ។

បិសុណវាចាតិអាទីសុ យាយ វាចាយ, យស្ស តំ វាចំ ភាសតិ, តស្ស ហទយេ អត្តនោ បិយភាវំ, បរស្ស ច សុញ្ញភាវំ ករោតិ, សា **បិសុណវាចា** ។ យាយ បន អត្តានម្បិ បរម្បិ ផរុសំ ករោតិ, យា វាចា សយម្បិ ផរុសា, នេវ កណ្ណសុខា ន ហទយង្គមា, អយំ **ផរុសវាចា**។ យេន បន សម្ផំ បលបតិ និរត្ថកំ, សោ **សម្ផប្បលាបោ**។ តេសំ មូលភូតា ចេតនាបិ បិសុណវាចាទិនាមមេវ លភតិ។ សា ឯវ ច ឥធ អធិប្បេតាតិ។

តត្ថ សំកិលិដ្ឋចិត្តស្ស បរេសំ វា ភេទាយ, អត្តនោ បិយកម្យតាយ វា កាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា **បិសុណវាចា**។ សា យស្ស ភេទំ ករោតិ, តស្ស អប្បគុណតាយ អប្បសាវជ្ជា, មហាគុណតាយ មហាសាវជ្ជា។ តស្សា ចត្តារោ សម្ភារា – ភិន្ទិតព្ពោ បរោ, ឥតិ ឥមេ នានា ភវិស្សន្តិ, វិនា ភវិស្សន្តីតិ ភេទបុរេក្ខារតា, ឥតិ អហំ បិយោ ភវិស្សាមិ វិស្សាសិកោតិ បិយកម្យតា វា, តជ្ជោ វាយាមោ, តស្ស តទត្ថវិជាននន្តិ។

បរស្ស មម្មច្ឆេទកកាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា ឯកន្តផរុសចេតនា ផរុសវាចា។ តស្សា អាវិភាវត្ថមិទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ ទារកោ មាតុ វចនំ អនាទិយិត្វា អរញ្ញំ គច្ឆតិ។ មាតា តំ និវត្តេតុំ អសក្កោន្តី, “ចណ្ឌា តំ មហិំសី អនុពន្ធតូ”តិ អក្កោសិ។ អថស្ស តថេវ អរញ្ញេ មហិំសី ឧដ្ឋាសិ។ ទារកោ, “យំ មម មាតា មុខេន កថេសិ, តំ មា ហោតុ, យំ ចិត្តេន ចិន្តេសិ, តំ ហោតូ”តិ សច្ចកិរិយំ អកាសិ។ មហិំសី តត្ថេវ ពទ្ធា វិយ អដ្ឋាសិ។ ឯវំ មម្មច្ឆេទកោបិ បយោគោ ចិត្តសណ្ហតាយ ផរុសវាចា ន ហោតិ។ មាតាបិតរោ ហិ កទាចិ បុត្តកេ ឯវំ វទន្តិ – “ចោរា វោ ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ករោន្តូ”តិ, ឧប្បលបត្តម្បិ ច នេសំ ឧបរិ បតន្តំ ន ឥច្ឆន្តិ។ អាចរិយុបជ្ឈាយា ច កទាចិ និស្សិតកេ ឯវំ វទន្តិ – “កឹ ឥមេ អហិរិកា អនោត្តប្បិនោ ចរន្តិ, និទ្ធមថ នេ”តិ។ អថ ច នេសំ អាគមាធិគមសម្បត្តឹ ឥច្ឆន្តិ។ យថា ច ចិត្តសណ្ហតាយ ផរុសវាចា ន ហោតិ, ឯវំ វចនសណ្ហតាយ អផរុសវាចាបិ ន ហោតិ។ ន ហិ មារាបេតុកាមស្ស “ឥមំ សុខំ សយាបេថា”តិ វចនំ អផរុសវាចា ហោតិ។ ចិត្តផរុសតាយ បនេសា ផរុសវាចាវ។ សា យំ សន្ធាយ បវត្តិតា, តស្ស អប្បគុណតាយ អប្បសាវជ្ជា, មហាគុណតាយ មហាសាវជ្ជា។ តស្សា តយោ សម្ភារា – អក្កោសិតព្ពោ បរោ, កុបិតចិត្តំ, អក្កោសនាតិ។

អនត្ថវិញ្ញាបិកា កាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា អកុសលចេតនា សម្ផប្បលាបោ។ សោ អាសេវនមន្ទតាយ អប្បសាវជ្ជោ, អាសេវនមហន្តតាយ មហាសាវជ្ជោ។ តស្ស ទ្វេ សម្ភារា – ភារតយុទ្ធ-សីតាហរណាទិ-និរត្ថកកថា-បុរេក្ខារតា, តថារូបីកថាកថនញ្ចាតិ។

អភិជ្ឈាយតីតិ **អភិជ្ឈា**។ បរភណ្ឌាភិមុខី ហុត្វា តន្និន្នតាយ បវត្តតីតិ អត្ថោ។ សា “អហោ វតិទំ មមស្សា”តិ ឯវំ បរភណ្ឌាភិជ្ឈាយនលក្ខណា អទិន្នាទានំ វិយ អប្បសាវជ្ជា មហាសាវជ្ជា ច។ តស្សា ទ្វេ សម្ភារា បរភណ្ឌំ អត្តនោ បរិណាមនញ្ច។ បរភណ្ឌវត្ថុកេ ហិ លោភេ ឧប្បន្នេបិ ន តាវ កម្មបថភេទោ ហោតិ, យាវ ន “អហោ វតិទំ មមស្សា”តិ អត្តនោ បរិណាមេតីតិ។

ហិតសុខំ ព្យាបាទយតីតិ, **ព្យាបាទោ**។ សោ បរវិនាសាយ មនោបទោសលក្ខណោ។ ផរុសវាចា វិយ អប្បសាវជ្ជោ មហាសាវជ្ជោ ច។ តស្ស ទ្វេ សម្ភារា បរសត្តោ ច, តស្ស ច វិនាសចិន្តា។ បរសត្តវត្ថុកេ ហិ កោធេ ឧប្បន្នេបិ ន តាវ កម្មបថភេទោ ហោតិ, យាវ ន “អហោ វតាយំ ឧច្ឆិជ្ជេយ្យ វិនស្សេយ្យា”តិ តស្ស វិនាសំ ចិន្តេតិ។

យថាភុច្ចគហណាភាវេន មិច្ឆា បស្សតីតិ **មិច្ឆាទិដ្ឋិ**។ សា “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិនា នយេន វិបរីតទស្សនលក្ខណា សម្ផប្បលាបោ វិយ អប្បសាវជ្ជា មហាសាវជ្ជា ច។ អបិ ច អនិយតា អប្បសាវជ្ជា, និយតា មហាសាវជ្ជា។

តស្សា ទ្វេ សម្ភារា – វត្ថុនោ ច គហិតាការវិបរីតតា យថា ច នំ គណ្ហាតិ, តថាភាវេន តស្សា ឧបដ្ឋានន្តិ។

ឥមេសំ បន ទសន្នំ អកុសលកម្មបថានំ ធម្មតោ កោដ្ឋាសតោ អារម្មណតោ វេទនាតោ មូលតោតិ បញ្ចហាការេហិ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្វោ។ តត្ថ **ធម្មតោ**តិ ឯតេសុ ហិ បដិបាដិយា សត្ត ចេតនាធម្មាវ ហោន្តិ, អភិជ្ឈាទយោ តិស្សោ ចេតនាសម្បយុត្តា។ **កោដ្ឋាសតោ**តិ បដិបាដិយា សត្ត, មិច្ឆាទិដ្ឋិ ចាតិ ឥមេ អដ្ឋ កម្មបថា ឯវ ហោន្តិ, នោ មូលានិ, អភិជ្ឈាព្យាបាទា កម្មបថា ចេវ មូលានិ ច។ អភិជ្ឈា ហិ មូលំ បត្វា លោភោ អកុសលមូលំ ហោតិ, ព្យាបាទោ ទោសោ អកុសលមូលំ។

អារម្មណតោតិ បាណាតិបាតោ ជីវិតិន្ទ្រិយារម្មណតោ សង្ខារារម្មណោ ហោតិ, អទិន្នាទានំ សត្តារម្មណំ វា សង្ខារារម្មណំ វា, មិច្ឆាចារោ ផោដ្ឋព្ពវសេន សង្ខារារម្មណោវ, សត្តារម្មណោតិបិ ឯកេ។ មុសាវាទោ សត្តារម្មណោ វា សង្ខារារម្មណោ វា, តថា បិសុណវាចា។ ផរុសវាចា សត្តារម្មណាវ។ សម្ផប្បលាបោ ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតវសេន សត្តារម្មណោ វា សង្ខារារម្មណោ វា, តថា អភិជ្ឈា។ ព្យាបាទោ សត្តារម្មណោវ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិ តេភូមកធម្មវសេន សង្ខារារម្មណា។

វេទនាតោតិ បាណាតិបាតោ ទុក្ខវេទនោ ហោតិ។ កិញ្ចាបិ ហិ រាជានោ ចោរំ ទិស្វា ហសមានាបិ “គច្ឆថ នំ ឃាតេថា”តិ វទន្តិ, សន្និដ្ឋាបកចេតនា បន នេសំ ទុក្ខសម្បយុត្តាវ ហោតិ។ អទិន្នាទានំ តិវេទនំ, មិច្ឆាចារោ សុខមជ្ឈត្តវសេន ទ្វិវេទនោ, សន្និដ្ឋាបកចិត្តេ បន មជ្ឈត្តវេទនោ ន ហោតិ។ មុសាវាទោ តិវេទនោ, តថា បិសុណវាចា ផរុសវាចា ទុក្ខវេទនា, សម្ផប្បលាបោ តិវេទនោ, អភិជ្ឈា សុខមជ្ឈត្តវសេន ទ្វិវេទនា, តថា មិច្ឆាទិដ្ឋិ។ ព្យាបាទោ ទុក្ខវេទនោ។

មូលតោតិ បាណាតិបាតោ ទោសមោហវសេន ទ្វិមូលកោ ហោតិ, អទិន្នាទានំ ទោសមោហវសេន វា លោភមោហវសេន វា, មិច្ឆាចារោ លោភមោហវសេន។ មុសាវាទោ ទោសមោហវសេន វា លោភមោហវសេន វា, តថា បិសុណវាចា សម្ផប្បលាបោ ច។ ផរុសវាចា ទោសមោហវសេន, អភិជ្ឈា មោហវសេន ឯកមូលា, តថា ព្យាបាទោ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិ លោភមោហវសេន ទ្វិមូលាតិ។

បាណាតិបាតា បដិវិរតាតិអាទីសុ បាណាតិបាតាទយោ វុត្តត្ថា ឯវ។ យាយ បន វិរតិយា ឯតេ បដិវិរតា នាម ហោន្តិ, សា ភេទតោ តិវិធា ហោតិ សម្បត្តវិរតិ សមាទានវិរតិ សមុច្ឆេទវិរតីតិ។ តត្ថ អសមាទិន្នសិក្ខាបទានំ អត្តនោ ជាតិវយពាហុសច្ចាទីនិ បច្ចវេក្ខិត្វា “អយុត្តំ អម្ហាកំ ឯវរូបំ កាតុ”ន្តិ សម្បត្តំ វត្ថុំ អវីតិក្កមន្តានំ ឧប្បជ្ជមានា វិរតិ **សម្បត្តវិរតី**តិ វេទិតព្ពា សីហឡទីបេ **ចក្កនឧបាសកស្ស** វិយ។ តស្ស កិរ ទហរកាលេយេវ មាតុ រោគោ ឧប្បជ្ជិ។ វេជ្ជេន ច “អល្លសសកមំសំ លទ្ធុំ វដ្តតី”តិ វុត្តំ។ តតោ ចក្កនស្ស ភាតា “គច្ឆ តាត ខេត្តំ អាហិណ្ឌាហី”តិ ចក្កនំ បេសេសិ។ សោ តត្ថ គតោ។ តស្មិញ្ច សមយេ ឯកោ សសោ តរុណសស្សំ ខាទិតុំ អាគតោ ហោតិ។ សោ តំ ទិស្វា វេគេន ធាវន្តោ វល្លិយា ពទ្ធោ “កិរិ កិរី”តិ សទ្ទមកាសិ ។ ចក្កនោ តេន សទ្ទេន គន្ត្វា តំ គហេត្វា ចិន្តេសិ “មាតុ ភេសជ្ជំ ករោមី”តិ។ បុន ចិន្តេសិ – “ន មេតំ បតិរូបំ, យ្វាហំ មាតុ ជីវិតការណា បរំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ”ន្តិ។ អថ នំ “គច្ឆ អរញ្ញេ សសេហិ សទ្ធឹ តិណោទកំ បរិភុញ្ជា”តិ មុញ្ចិ។ ភាតរា ច “កឹ តាត សសោ លទ្ធោ”តិ? បុច្ឆិតោ តំ បវត្តឹ អាចិក្ខិ។ តតោ នំ ភាតា បរិភាសិ។ សោ មាតុ សន្តិកំ គន្ត្វា, “យតោហំ ជាតោ , នាភិជានាមិ សញ្ចិច្ច បាណំ ជីវិតា វោរោបេតា”តិ សច្ចំ វត្វា អដ្ឋាសិ, តាវទេវ ចស្ស មាតា អរោគា អហោសិ។

សមាទិន្នសិក្ខាបទានំ បន សិក្ខាបទសមាទានេ ច តតុត្តរិ ច អត្តនោ ជីវិតំ បរិច្ចជិត្វា វត្ថុំ អវីតិក្កមន្តានំ ឧប្បជ្ជមានា វិរតិ **សមាទានវិរតី**តិ វេទិតព្ពា, **ឧត្តរវឌ្ឍមានបព្ពតវាសីឧបាសកស្ស** វិយ។ សោ កិរ អម្ពរិយវិហារវាសីបិង្គលពុទ្ធរក្ខិតត្ថេរស្ស សន្តិកេ សិក្ខាបទានិ គហេត្វា ខេត្តំ កសតិ។ អថស្ស គោណោ នដ្ឋោ, សោ តំ គវេសន្តោ ឧត្តរវឌ្ឍមានបព្ពតំ អារុហិ, តត្រ នំ មហាសប្បោ អគ្គហេសិ។ សោ ចិន្តេសិ – “ឥមាយ តិខិណាយ វាសិយា សីសំ ឆិន្ទាមី”តិ។ បុន ចិន្តេសិ – “ន មេតំ បតិរូបំ, យ្វាហំ ភាវនីយស្ស គរុនោ សន្តិកេ សិក្ខាបទំ គហេត្វា ភិន្ទេយ្យ”ន្តិ។ ឯវំ យាវតតិយំ ចិន្តេត្វា – “ជីវិតំ បរិច្ចជាមិ, ន សិក្ខាបទ”ន្តិ អំសេ ឋបិតំ តិខិណទណ្ឌវាសឹ អរញ្ញេ ឆឌ្ឌេសិ។ តាវទេវ មហាវាឡោ នំ មុញ្ចិត្វា អគមាសីតិ។

អរិយមគ្គសម្បយុត្តា បន វិរតិ **សមុច្ឆេទវិរតី**តិ វេទិតព្ពា, យស្សា ឧប្បត្តិតោ បភុតិ បាណំ ឃាតេស្សាមីតិ អរិយបុគ្គលានំ ចិត្តម្បិ ន ឧប្បជ្ជតីតិ។

យថា ច អកុសលានំ, ឯវំ ឥមេសម្បិ កុសលកម្មបថានំ ធម្មតោ កោដ្ឋាសតោ អារម្មណតោ វេទនាតោ មូលតោតិ បញ្ចហាការេហិ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្វោ។ តត្ថ **ធម្មតោ**តិ ឯតេសុ ហិ បដិបាដិយា សត្ត ចេតនាបិ វដ្ដន្តិ វិរតិយោបិ, អន្តេ តយោ ចេតនាសម្បយុត្តាវ។

កោដ្ឋាសតោតិ បដិបាដិយា សត្ត កម្មបថា ឯវ, ន មូលានិ, អន្តេ តយោ កម្មបថា ចេវ មូលានិ ច។ អនភិជ្ឈា ហិ មូលំ បត្វា អលោភោ កុសលមូលំ ហោតិ, អព្យាបាទោ អទោសោ កុសលមូលំ, សម្មាទិដ្ឋិ អមោហោ កុសលមូលំ។

អារម្មណតោតិ បាណាតិបាតាទីនំ។ អារម្មណានេវ ឯតេសំ អារម្មណានិ។ វីតិក្កមិតព្ពវត្ថុតោយេវ ហិ វិរតិ នាម ហោតិ។ យថា បន និព្ពានារម្មណោ អរិយមគ្គោ កិលេសេ បជហតិ, ឯវំ ជីវិតិន្ទ្រិយាទិអារម្មណាបេតេ កម្មបថា បាណាតិបាតាទីនិ ទុស្សីល្យានិ បជហន្តីតិ វេទិតព្ពា។

វេទនាតោតិ សព្ពេ សុខវេទនា វា ហោន្តិ មជ្ឈត្តវេទនា វា។ កុសលំ បត្វា ហិ ទុក្ខវេទនា នាម នត្ថិ។

មូលតោតិ បដិបាដិយា សត្ត ញាណសម្បយុត្តចិត្តេន វិរមន្តស្ស អលោភអទោសអមោហវសេន តិមូលា ហោន្តិ, ញាណវិប្បយុត្តចិត្តេន វិរមន្តស្ស ទ្វិមូលា។ អនភិជ្ឈា ញាណសម្បយុត្តចិត្តេន វិរមន្តស្ស ទ្វិមូលា ហោតិ, ញាណវិប្បយុត្តចិត្តេន ឯកមូលា។ អលោភោ បន អត្តនាវ អត្តនោ មូលំ ន ហោតិ។ អព្យាបាទេបិ ឯសេវ នយោ។ សម្មាទិដ្ឋិ អលោភអទោសវសេន ទ្វិមូលាវាតិ។ តតិយាទីនិ។

៦. អដ្ឋង្គិកសុត្តវណ្ណនា

១១២. ឆដ្ឋំ អដ្ឋមគ្គង្គវសេន ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយវសេន វុត្តំ។ ឆដ្ឋំ។

៧. ទសង្គសុត្តវណ្ណនា

១១៣. សត្តមំ ទសមិច្ឆត្តសម្មត្តវសេន។ តត្ថ **មិច្ឆាញាណិនោ**តិ មិច្ឆាបច្ចវេក្ខណេន សមន្នាគតាតិ អត្ថោ។ **មិច្ឆាវិមុត្តិនោ**តិ អនិយ្យានិកវិមុត្តិនោ កុសលវិមុត្តីតិ គហេត្វា ឋិតា។ **សម្មាញាណិនោ**តិ សម្មាបច្ចវេក្ខណា។ **សម្មាវិមុត្តិនោ**តិ និយ្យានិកាយ ផលវិមុត្តិយា សមន្នាគតាតិ។ សត្តមំ។

កម្មបថវគ្គោ តតិយោ។

៤. ចតុត្ថវគ្គោ

១. ចតុធាតុសុត្តវណ្ណនា

១១៤. ចតុត្ថវគ្គស្ស បឋមេ **បថវីធាតូ**តិ បតិដ្ឋាធាតុ។ **អាបោធាតូ**តិ អាពន្ធនធាតុ។ **តេជោធាតូ**តិ បរិបាចនធាតុ។ **វាយោធាតូ**តិ វិត្ថម្ភនធាតុ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បន វីសតិកោដ្ឋាសាទិវសេន ឯតា កថេតព្ពា។ បឋមំ។

២. បុព្ពេសម្ពោធសុត្តវណ្ណនា

១១៥. ទុតិយេ **អយំ បថវីធាតុយា អស្សាទោ**តិ អយំ បថវីធាតុនិស្សយោ អស្សាទោ។ ស្វាយំ កាយំ អព្ភុន្នាមេត្វា ឧទរំ បសារេត្វា, ''តថ មេ អង្គុលំ បវេសិតុំ វាយមថា''តិ វា ហត្ថំ បសារេត្វា, ''តមំ នាមេតុំ វាយមថា''តិ វា វទតិ, ឯវំ បវត្តានំ វសេន វេទិតព្វោ។ **អនិច្ចា**តិអាទីសុ ហុត្វា អភាវាការេន អនិច្ចា, បដិបីឡនាការេន ទុក្ខា, សភាវវិគមាការេន វិបរិណាមធម្មា។ **អយំ បថវីធាតុយា អាទីនវោ**តិ យេន អាការេន សា អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា, អយមាការោ បថវីធាតុយា អាទីនវោតិ អត្ថោ។ **ឆន្ទរាគវិនយោ ឆន្ទរាគប្បហាន**ន្តិ និព្ពានំ អាគម្ម បថវីធាតុយា ឆន្ទរាគោ វិនីយតិ ចេវ បហីយតិ ច, តស្មា និព្ពានមស្សា និស្សរណំ។

អយំ អាបោធាតុយា អស្សាទោតិ អយំ អាបោធាតុនិស្សយោ អស្សាទោ។ ស្វាយំ អញ្ញំ អាបោធាតុយា ឧបទ្ទុតំ ទិស្វា, ''កឹ អយំ និបន្នកាលតោ បដ្ឋាយ បស្សាវដ្ឋានាភិមុខោ និក្ខមតិ ចេវ បវិសតិ ច, អប្បមត្តកម្បិស្ស កម្មំ ករោន្តស្ស សេទតិន្តំ វត្ថំ បីឡេតព្ពតាការំ បាបុណាតិ, អនុមោទនមត្តម្បិ កថេន្តស្ស តាល

វណ្ណំ គណ្ហិតព្ពំ ហោតិ, មយំ បន សាយំ និបន្នា បាតោវ ឧដ្ឋហាម, មាសបុណ្ណយដោ វិយ នោ សរីរំ, មហាកម្មំ ករោន្តានំ សេទមត្តម្បិ នោ ន ឧប្បជ្ជតិ, អសនិសទ្ទេន វិយ ធម្មំ កថេន្តានំ សរីរេ ឧសុមាការមត្តម្បិ នោ នត្ថី”តិ ឯវំ បវត្តានំ វសេន វេទិតព្ពោ។

អយំ តេជោធាតុយា អស្សាទោតិ អយំ តេជោធាតុនិស្សយោ អស្សាទោ។ ស្វាយំ សីតគហណិកេ ទិស្វា, “កឹ ឥមេ កិញ្ចិទេវ យាគុភត្តខជ្ជមត្តំ អជ្ឈោហរិត្វា ថទ្ធកុច្ឆិនោ និសីទិត្វា សព្ពរត្តឹ អង្គារកដាហំ បរិយេសន្តិ, ផុសិតមត្តេសុបិ សរីរេ បតិតេសុ អង្គារកដាហំ ឱត្ថរិត្វា ទ្វារំ បិត្វា និបជ្ជន្តិ? មយំ បន អតិថទ្ធម្បិ មំសំ វា បូវំ វា ខាទាម, កុច្ឆិបូរំ ភត្តំ ភុញ្ជាម, តាវទេវ នោ សព្ពំ ផេណបិណ្ឌោ វិយ វិលីយតិ, សត្តាហវទ្ទលិកាយ វត្តមានាយ សរីរេ សីតានុទហនមត្តម្បិ នោ នត្ថី”តិ ឯវំ បវត្តានំ វសេន វេទិតព្ពោ។

អយំ វាយោធាតុយា អស្សាទោតិ អយំ វាយោធាតុនិស្សយោ អស្សាទោ។ ស្វាយំ អញ្ញេ វាតភីរុកេ ទិស្វា, “ឥមេសំ អប្បមត្តកម្បិ កម្មំ ករោន្តានំ អនុមោទនមត្តម្បិ កថេន្តានំ សរីរំ វាតោ វិជ្ឈតិ, គារុតមត្តម្បិ អទ្ធានំ គតានំ ហត្ថបាទា សីទន្តិ, បិដ្ឋិ រុជ្ជតិ, កុច្ឆិវាតសីសវាតកណ្ណវាតាទីហិ និច្ចុបទ្ទុតា តេលផាណិតាទីនិ វាតភេសជ្ជានេវ ករោន្តា អតិនាមេន្តិ, អម្ហាកំ បន មហាកម្មំ ករោន្តានម្បិ តិយាមរត្តឹ ធម្មំ កថេន្តានម្បិ ឯកទិវសេនេវ ទស យោជនានិ គច្ឆន្តានម្បិ ហត្ថបាទសំសីទនមត្តំ វា បិដ្ឋិរុជ្ជនមត្តំ វា ន ហោតី”តិ, ឯវំ បវត្តានំ វសេន វេទិតព្ពោ។ ឯវំ បវត្តា ហិ ឯតា ធាតុយោ អស្សាទេន្តិ នាម។

អព្ភញ្ញាសិន្តិ អភិវិសិដ្ឋេន ញាណេន អញ្ញាសឹ។ **អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ**ន្តិ ឧត្តរវិរហិតំ សព្ពសេដ្ឋំ សម្មា សាមញ្ច ពោធឹ, អថ វា បសត្ថំ សុន្ទរញ្ច ពោធឹ។ **ពោធី**តិ រុក្ខោបិ មគ្គោបិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណម្បិ និព្ពានម្បិ។ “ពោធិរុក្ខមូលេ បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ”តិ (មហាវ. ១; ឧទា. ១) ច “អន្តរា ច ពោធឹ អន្តរា ច គយ”ន្តិ (មហាវ. ១១; ម.និ. ១.២៨៥) ច អាគតដ្ឋានេសុ ហិ រុក្ខោ ពោធីតិ វុច្ចតិ។ “ពោធិ វុច្ចតិ ចតូសុ មគ្គេសុ ញាណ”ន្តិ (ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២១) អាគតដ្ឋានេ មគ្គោ។ “បប្បោតិ ពោធឹ វរភូរិមេធសោ”តិ (ទី. និ. ៣.២១៧) អាគតដ្ឋានេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ “បត្វាន ពោធឹ អមតំ អសង្ខត”ន្តិ អាគតដ្ឋានេ និព្ពានំ។ ឥធ បន ភគវតោ អរហត្តមគ្គោ អធិប្បេតោ។

សាវកានំ អរហត្តមគ្គោ អនុត្តរា ពោធិ ហោតិ, ន ហោតីតិ? ន ហោតិ។ កស្មា? អសព្ពគុណទាយកត្តា។ តេសញ្ហិ កស្សចិ អរហត្តមគ្គោ អរហត្តផលមេវ ទេតិ, កស្សចិ តិស្សោ វិជ្ជា, កស្សចិ ឆ អភិញ្ញា, កស្សចិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា, កស្សចិ សាវកបារមីញាណំ។ បច្ចេកពុទ្ធានម្បិ បច្ចេកពោធិញាណមេវ ទេតិ។ ពុទ្ធានំ បន សព្ពគុណសម្បត្តឹ ទេតិ អភិសេកោ វិយ រញ្ញោ សព្ពលោកិស្សរិយភាវំ។ តស្មា អញ្ញស្ស កស្សចិបិ អនុត្តរា ពោធិ ន ហោតិ។

អភិសម្ពុទ្ធោតិ បច្ចញ្ញាសិន្តិ “អភិសម្ពុទ្ធោ អហំ បត្តោ បដិវិជ្ឈិត្វា ឋិតោ”តិ ឯវំ បដិជានឹ។ **ញាណញ្ច បន មេ ទស្សនំ ឧទបាទី**តិ អធិគតគុណទស្សនសមត្ថំ បច្ចវេក្ខណញាណញ្ច មេ ឧទបាទិ។ **អកុប្បា មេ វិមុត្តី**តិ “អយំ មយ្ហំ អរហត្តផលវិមុត្តិ អកុប្បា”តិ ឯវំ ញាណំ ឧទបាទិ។ តត្ថ ទ្វីហាការេហិ អកុប្បតា វេទិតព្ពា ការណតោ ច អារម្មណតោ ច។ សា ហិ ចតូហិ មគ្គេហិ សមុច្ឆិន្នកិលេសានំ បុន អនិវត្តនតាយ ការណតោបិ អកុប្បា, អកុប្បធម្មំ និព្ពានំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តតាយ អារម្មណតោបិ អកុប្បា។ **អន្តិមា**តិ បច្ឆិមា។ **នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ**តិ ឥទានិ បុន អញ្ញោ ភវោ នាម នត្ថីតិ។

ឥមស្មឹ សុត្តេ ចត្តារិ សច្ចានិ កថិតានិ។ កថំ? ចតូសុ ហិ ធាតូសុ អស្សាទោ សមុទយសច្ចំ, អាទីនវោ ទុក្ខសច្ចំ, និស្សរណំ និរោធសច្ចំ, និរោធប្បជាននោ មគ្គោ មគ្គសច្ចំ។ វិត្ថារវសេនបិ កថេតុំ វដ្តតិយេវ។ ឯត្ថ ហិ យំ បឋវីធាតុំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ សុខំ សោមនស្សំ, អយំ បឋវីធាតុយា អស្សាទោតិ បហានបដិវេធោ សមុទយសច្ចំ។ យា បឋវីធាតុ អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា, អយំ បឋវីធាតុយា, អាទីនវោតិ បរិញ្ញាបដិវេធោ ទុក្ខសច្ចំ។ យោ បឋវីធាតុយា ឆន្ទរាគវិនយោ ឆន្ទរាគប្បហានំ, ឥទំ បឋវីធាតុយា និស្សរណន្តិ សច្ឆិកិរិយាបដិវេធោ និរោធសច្ចំ។ យា ឥមេសុ តីសុ ឋានេសុ ទិដ្ឋិ សង្កប្បោ វាចា កម្មន្តោ អាជីវោ វាយាមោ សតិ សមាធិ, អយំ ភាវនាបដិវេធោ មគ្គសច្ចន្តិ។ ទុតិយំ។

៣. អចរិំសុត្តវណ្ណនា

១១៦. តតិយេ **អចរិ**ន្តិ ញាណចារេន អចរឹ, អនុភវនចារេនាតិ អត្ថោ។ **យាវតា**តិ យត្តកោ។ តតិយំ។

៤. នោចេទំសុត្តវណ្ណនា

១១៧. ចតុត្ថេ **និស្សដា**តិអាទីនិ អាទិតោ វុត្តបដិសេធេន យោជេត្វា “ន និស្សដា, ន វិសំយុត្តា, ន វិប្បមុត្តា, ន វិមរិយាទិកតេន ចេតសា វិហរិស្ស”តិ ឯវំ វេទិតព្ពានិ។ ទុតិយនយេ **វិមរិយាទិកតេនា**តិ និម្មរិយាទិកតេន។ តត្ថ ទុវិធា មរិយាទា កិលេសមរិយាទា វដ្ដមរិយាទាតិ។ តត្ថ ច យស្ស ឧបឌ្ឍា កិលេសា បហីនា, ឧបឌ្ឍា អប្បហីនា, វដ្ដំ វា បន ឧបឌ្ឍំ បហីនំ, ឧបឌ្ឍំ អប្បហីនំ, តស្ស ចិត្តំ បហីនកិលេសេ វា វដ្ដំ វា សន្ធាយ វិមរិយាទិកតំ, អប្បហីនកិលេសេ វា វដ្ដំ វា សន្ធាយ ន វិមរិយាទិកតំ។ ឥធ បន ឧភយស្សាបិ បហីនត្តា “វិមរិយាទិកតេន ចេតសា”តិ វុត្តំ, មរិយាទំ អកត្វា ឋិតេន អតិក្កន្តមរិយាទេន ចេតសាតិ អត្ថោ។ ឥតិ តីសុបិ ឥមេសុ សុត្តេសុ ចតុសច្ចមេវ កថិតំ។ ចតុត្ថំ។

៥. ឯកន្តទុក្ខសុត្តវណ្ណនា

១១៨. បញ្ចមេ **ឯកន្តទុក្ខា**តិ អតិក្កមិត្វា ឋិតស្ស តត្តការោ វិយ ឯកន្តេនេវ ទុក្ខា។ **ទុក្ខានុបតិតា**តិ ទុក្ខេន អនុបតិតា។ **ទុក្ខាវក្កន្តា**តិ ទុក្ខេន ឱក្កន្តា ឱតិណ្ណា។ **សុខា**តិ សុខវេទនាយ បច្ចយភូតា។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ ទុក្ខលក្ខណំ កថិតំ។ បញ្ចមំ។

៦-១០. អភិនន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៩-១២៣. ឆដ្ឋសត្តមេសុ វិវដ្ដំ, អវសានេ តីសុ ចតុសច្ចមេវាតិ។ ឆដ្ឋាទីនិ។

ចតុត្ថោ វគ្គោ។

ធាតុសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អនមតគ្គសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. តិណកដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

១២៤. អនមតគ្គសំយុត្តស្ស បឋមេ **អនមតគ្គោ**តិ អនុ អមតគ្គោ, វស្សសតំ វស្សសហស្សំ ញាណេន អនុគន្ត្វាបិ អមតគ្គោ អវិទិតគ្គោ, នាស្ស សក្កា ឥតោ វា ឯត្តោ វា អគ្គំ ជានិតុំ, អបរិច្ឆិន្នបុព្ពាបរកោដិកោតិ អត្ថោ។ **សំសារោ**តិ ខន្ធាទីនំ អវិច្ឆិន្នប្បវត្តា បដិបាដិ។ **បុព្ពា កោដិ ន បញ្ញាយតី**តិ បុរិមមរិយាទា ន ទិស្សតិ។ យទគ្គេន ចស្ស បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតិ, បច្ឆិមាបិ តទគ្គេនេវ ន បញ្ញាយតិ, វេមជ្ឈេយេវ បន សត្តា សំសរន្តិ។ **បរិយាទានំ គច្ឆេយ្យា**តិ ឥទំ ឧបមាយ ខុទ្ទកត្តា វុត្តំ។ ពាហិរសមយស្មិញ្ហិ អត្ថោ បរិត្តោ ហោតិ, ឧបមា មហតី។ ‘‘ហត្ថី វិយ អយំ គោណោ, គោណោ វិយ សូករោ, សមុទ្ទោ វិយ តឡាក’’ន្តិ ហិ វុត្តេ ន តេសំ តាទិសំ បមាណំ ហោតិ។ ពុទ្ធសមយេ បន ឧបមា បរិត្តា, អត្ថោ មហា។ បាឡិយញ្ហិ ឯកោ ជម្ពុទីបោ គហិតោ, ឯវរូបានំ បន ជម្ពុទីបានំ សតេបិ សហស្សេបិ សតសហស្សេបិ តិណាទីនិ តេន ឧបក្កមេន បរិយាទានំ គច្ឆេយ្យុំ, ន ត្វេវ បុរិសស្ស មាតុ មាតរោតិ។ **ទុក្ខំ បច្ចនុភូត**ន្តិ តុម្ហេហិ ទុក្ខំ អនុភូតំ។ **តិព្ព**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ព្យសន**ន្តិ ញាតិព្យសនាទិអនេកវិធំ។ **កដសី**តិ សុសានំ, បថវីយេវ វា។ សា ហិ បុនប្បុនំ មរន្តេហិ សរីរនិក្ខេបេន វឌ្ឍិតា។ **អលមេវា**តិ យុត្តមេវ។ បឋមំ។

២. បថវីសុត្តវណ្ណនា

១២៥. ទុតិយេ **មហាបថវិ**ន្តិ ចក្កវាឡបរិយន្តំ មហាបថវិំ។ **និក្ខិបេយ្យា**តិ តំ បថវិំ ភិន្ទិត្វា វុត្តប្បមាណំ គុឡិកំ ករិត្វា ឯកមន្តំ ឋបេយ្យ។ ទុតិយំ។

៣. អស្សុសុត្តវណ្ណនា

១២៦. តតិយេ **កន្ទន្តាន**ន្តិ សសទ្ទំ រុទមានានំ។ **បស្សន្ន**ន្តិ សន្ទិតំ បវត្តំ។ **ចតូសុ មហាសមុទ្ទេសូ**តិ សិនេរុំ វេឋេត្វា ឋិតេសុ ចតូសុ មហាសមុទ្ទេសុ។ សិនេរុស្ស ហិ បាចីនបស្សំ រជតមយំ, ទក្ខិណបស្សំ មណិមយំ, បច្ឆិមបស្សំ ផលិកមយំ, ឧត្តរបស្សំ សុវណ្ណមយំ។ បុព្ពទក្ខិណបស្សេហិ និក្ខន្តា រជតមណិរស្មិយោ ឯកតោ ហុត្វា មហាសមុទ្ទបិដ្ឋេន គន្ត្វា ចក្កវាឡបព្ពតំ អាហច្ច តិដ្ឋន្តិ, ទក្ខិណបច្ឆិមបស្សេហិ និក្ខន្តា មណិផលិករស្មិយោ, បច្ឆិមុត្តរបស្សេហិ និក្ខន្តា ផលិកសុវណ្ណរស្មិយោ, ឧត្តរបាចីនបស្សេហិ និក្ខន្តា សុវណ្ណរជតរស្មិយោ ឯកតោ ហុត្វា មហាសមុទ្ទបិដ្ឋេន គន្ត្វា ចក្កវាឡបព្ពតំ អាហច្ច តិដ្ឋន្តិ។ តាសំ រស្មីនំ អន្តរេសុ ចត្តារោ មហាសមុទ្ទា ហោន្តិ។ តេ សន្ធាយ វុត្តំ ‘‘ចតូសុ មហាសមុទ្ទេសូ’’តិ។ **ញាតិព្យសន**ន្តិអាទីសុ **ព្យសន**ន្តិ វិអសនំ, វិនាសោតិ អត្ថោ។ ញាតីនំ ព្យសនំ **ញាតិព្យសនំ,** ភោគានំ ព្យសនំ **ភោគព្យសនំ**។ រោគោ បន សយមេវ អារោគ្យំ វិយសតិ វិនាសេតីតិ ព្យសនំ, រោគោវ ព្យសនំ **រោគព្យសនំ**។ តតិយំ។

៤. ខីរសុត្តវណ្ណនា

១២៧. ចតុត្ថេ **មាតុថញ្ញ**ន្តិ ឯកនាមិកាយ មនុស្សមាតុ ខីរំ។ ឥមេសញ្ហិ សត្តានំ គណ្ឌុប្បាទកិបិល្លិកាទីសុ វា មច្ឆកច្ឆបាទីសុ វា បក្ខិជាតេសុ វា និព្ពត្តកាលេ មាតុខីរមេវ នត្ថិ, អជបសុមហឹសាទីសុ និព្ពត្តកាលេ ខីរំ អត្ថិ, តថា មនុស្សេសុ។ តត្ថ អជាទិកាលេ ច មនុស្សេសុ ចាបិ ‘‘ទេវី សុមនា តិស្សា’’តិ ឯវំ នានានាមិកានំ កុច្ឆិយំ និព្ពត្តកាលេ អគ្គហេត្វា តិស្សាតិ ឯកនាមិកាយ ឯវ មាតុ កុច្ឆិយំ និព្ពត្តកាលេ បីតំ ថញ្ញំ ចតូសុ មហាសមុទ្ទេសុ ឧទកតោ ពហុតរន្តិ វេទិតព្ពំ។ ចតុត្ថំ។

៥. បព្ពតសុត្តវណ្ណនា

១២៨. បញ្ចមេ **សក្កា បន, ភន្តេ**តិ សោ កិរ ភិក្ខុ ចិន្តេសិ – ‘‘សត្ថា អនមតគ្គស្ស សំសារស្ស ទីឃតមត្តា ‘ន សុករំ ន សុករ’ន្តិ កថេតិយេវ , កថំ នច្ឆិន្ទតិ , សក្កា នុ ខោ ឧបមំ ការាបេតុ’’ន្តិ។ តស្មា ឯវមាហ។ **កាសិកេនា**តិ តយោ កប្បាសំសូ ឯកតោ គហេត្វា កន្តិតសុត្តមយេន អតិសុខុមវត្ថេន។ តេន បន បរិមជ្ជិត្តកំ ខីយេយ្យាតិ។ សាសបមត្តំ។ បញ្ចមំ។

៦. សាសបសុត្តវណ្ណនា

១២៩. ឆដ្ឋេ **អាយសំ នគរ**ន្តិ អាយសេន បាការេន បរិក្ខិត្តំ នគរំ, ន បន អន្តោ អាយសេហិ ឯកភូមិកាទិបាសាទេហិ អាកិណ្ណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឆដ្ឋំ។

៧. សាវកសុត្តវណ្ណនា

១៣០. សត្តមេ **អនុស្សរេយ្យុ**ន្តិ ឯកេន កប្បសតសហស្សេ អនុស្សរិតេ អបរោ តស្ស ឋិតដ្ឋានតោ អញ្ញំ សតសហស្សំ, អញ្ញោបិ អញ្ញន្តិ ឯវំ ចត្តារោបិ ចត្តារិសតសហស្សានិ អនុស្សរេយ្យុំ។ សត្តមំ។

៨-៩. គង្គាសុត្តាទិវណ្ណនា

១៣១-១៣២. អដ្ឋមេ **យា ឯតស្មិំ អន្តរេ វាលិកា**តិ យា ឯតស្មិំ អាយាមតោ បញ្ចយោជនសតិកេ អន្តរេ វាលិកា។ នវមេ វត្តព្ពំ នត្ថិ។ អដ្ឋមនវមានិ។

១០. បុគ្គលសុត្តវណ្ណនា

១៣៣. ទសមេ **អដ្ឋិកង្កលោ**តិអាទីនិ តីណិបិ រាសិវេវចនានេវ។ ឥមេសំ បន សត្តានំ សអដ្ឋិកាលតោ អនដ្ឋិកាលោវ ពហុតរោ។ គណ្ឌុប្បាទកាទិបាណភូតានញ្ហិ ឯតេសំ អដ្ឋិមេវ នត្ថិ, មច្ឆកច្ឆបាទិភូតានំ បន អដ្ឋិមេវ ពហុតរំ, តស្មា អនដ្ឋិកាលញ្ច ពហុអដ្ឋិកាលញ្ច អគ្គហេត្វា សមដ្ឋិកាលោវ គហេតព្ពោ។ **ឧត្តរោ គិជ្ឈកូដស្សា**តិ គិជ្ឈកូដស្ស ឧត្តរបស្សេ ឋិតោ។ **មគធានំ គិរិព្ពជេ**តិ មគធរដ្ឋស្ស គិរិព្ពជេ, គិរិបរិក្ខេបេ ឋិតោតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។ ទសមំ។

បឋមោ វគ្គោ។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. ទុគ្គតសុត្តវណ្ណនា

១៣៤. ទុតិយវគ្គស្ស បឋមេ **ទុគ្គត**ន្តិ ទលិទ្ទំ កបណំ។ **ទុរូបេត**ន្តិ ទុស្សណ្ឋានេហិ ហត្ថបាទេហិ ឧបេតំ។ បឋមំ។

២. សុខិតសុត្តវណ្ណនា

១៣៥. ទុតិយេ **សុខិត**ន្តិ សុខសមប្បិតំ មហទ្ធនំ មហាភោគំ។ **សុសជ្ជិត**ន្តិ អលង្កតបដិយត្តំ ហត្ថិក្ខន្ធគតំ មហាបរិវារំ។ ទុតិយំ។

៣. តឹសមត្តសុត្តវណ្ណនា

១៣៦. តតិយេ **បាវេយ្យកា**តិ បាវេយ្យទេសវាសិនោ។ **សព្ពេ អារញ្ញិកា**តិអាទីសុ ធុតង្គសមាទានវសេន តេសំ អារញ្ញិកាទិភាវោ វេទិតព្ពោ។ **សព្ពេ សសំយោជនា**តិ សព្ពេ សពន្ធនា, កេចិ សោតាបន្នា, កេចិ សកទាគាមិនោ, កេចិ អនាគាមិនោ។ តេសុ ហិ បុថុជ្ជនោ វា ខីណាសវោ វា នត្ថិ។ **គុន្ន**ន្តិអាទីសុ សេតកាឡាទិវណ្ណេសុ ឯកេកវណ្ណកាលោវ គហេតព្ពោ។ **បារិបន្ថកា**តិ បរិបន្ថេ តិដ្ឋនកា បន្ថឃាតចោរា។ **បារទារិកា**តិ បរទារចារិត្តំ អាបជ្ជនកា។ តតិយំ។

៤-៩. មាតុសុត្តាទិវណ្ណនា

១៣៧-១៤២. ចតុត្ថាទីសុ លិង្គនិយមេន ចេវ ចក្កវាឡនិយមេន ច អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ បុរិសានញ្ហិ មាតុគាមកាលោ, មាតុគាមានញ្ច បុរិសកាលោតិ ឯវមេត្ថ លិង្គនិយមោ។ ឥមម្ហា ចក្កវាឡា សត្តា បរចក្កវាឡំ, បរចក្កវាឡា ច ឥមំ ចក្កវាឡំ សំសរន្តិ។ តេសុ ឥមស្មិំ ចក្កវាឡេ មាតុគាមកាលេ មាតុភូតញ្ញេវ ទស្សេន្តោ **យោ ន មាតាភូតបុព្ពោ**តិ អាហ។ **យោ នបិតាភូតបុព្ពោ**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ចតុត្ថាទីនិ។

១០. វេបុល្លបព្ពតសុត្តវណ្ណនា

១៤៣. ទសមេ **ភូតបុព្ព**ន្តិ អតីតកាលេ ឯកំ អបទានំ អាហរិត្វា ទស្សេតិ។ **សមញ្ញា ឧទបាទី**តិ បញ្ញត្តិ អហោសិ។ **ចតូហេន អារោហន្តី**តិ ឥទំ ថាមមជ្ឈិមេ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អគ្គ**ន្តិ ឧត្តមំ។ **ភទ្ទយុគ**ន្តិ សុន្ទរយុគលំ។ **តីហេន អារោហន្តី**តិ ឯត្តាវតា កិរ ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ អន្តរេ យោជនំ បថវី ឧស្សន្នា, សោ បព្ពតោ តិយោជនុព្ពេធោ ជាតោ។

អប្បំ វា ភិយ្យោតិ វស្សសតតោ ឧត្តរិ អប្បំ ទស វា វីសំ វា វស្សានិ។ បុន វស្សសតមេវ ជីវនកោ នាម នត្ថិ, ឧត្តមកោដិយា បន សដ្ឋិ វា អសីតិ វា វស្សានិ ជីវន្តិ។ វស្សសតំ បន អប្បត្វា បញ្ចវស្សទសវស្សាទិកាលេ មីយមានាវ ពហុកា។ ឯត្ថ ច កកុសន្ធោ ភគវា ចត្តាលីសវស្សសហស្សាយុកកាលេ, កោណាគមនោ តឹសវស្សសហស្សាយុកកាលេ និព្ពត្តោតិ ឥទំ អនុបុព្ពេន បរិហីនសទិសំ កតំ, ន បន ឯវំ បរិហីនំ, វឌ្ឍិត្វា វឌ្ឍិត្វា បរិហីនន្តិ វេទិតព្ពំ។ កថំ? កកុសន្ធោ តាវ ភគវា ឥមស្មឹយេវ កប្បេ ចត្តាលីសវស្សសហស្សាយុកកាលេ និព្ពត្តោ អាយុប្បមាណំ បញ្ច កោដ្ឋាសេ កត្វា ចត្តារោ ឋត្វា បញ្ចមេ វិជ្ជមានេយេវ បរិនិព្ពុតោ។ តំ អាយុ បរិហាយមានំ ទសវស្សកាលំ បត្វា បុន វឌ្ឍមានំ អសង្ខេយ្យំ ហុត្វា តតោ បរិហាយមានំ តឹសវស្សសហស្សាយុកកាលេ ឋិតំ, តទា កោណាគមនោ និព្ពត្តោ។ តស្មិម្បិ តថេវ បរិនិព្ពុតេ តំ អាយុ ទសវស្សកាលំ បត្វា បុន វឌ្ឍមានំ អសង្ខេយ្យំ ហុត្វា បរិហាយិត្វា វីសវស្សសហស្សកាលេ ឋិតំ, តទា កស្សបោ ភគវា និព្ពត្តោ។ តស្មិម្បិ តថេវ បរិនិព្ពុតេ តំ អាយុ ទសវស្សកាលំ បត្វា បុន វឌ្ឍមានំ អសង្ខេយ្យំ ហុត្វា បរិហាយិត្វា វស្សសតកាលំ បត្តំ, អថ អម្ហាកំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ និព្ពត្តោ។ ឯវំ អនុបុព្ពេន បរិហាយិត្វា វឌ្ឍិត្វា វឌ្ឍិត្វា បរិហីនន្តិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ ច យំ អាយុបរិមាណេសុ មន្ទេសុ ពុទ្ធា និព្ពត្តន្តិ, តេសម្បិ តទេវ អាយុបរិមាណំ ហោតីតិ។ ទសមំ។

ទុតិយោ វគ្គោ។

អនមតគ្គសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. កស្សបសំយុត្តំ

១. សន្តុដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

១៤៤. កស្សបសំយុត្តស្ស បឋមេ **សន្តុដ្ឋាយ**ន្តិ សន្តុដ្ឋោ អយំ។ **ឥតរីតរេនា**តិ ន ថូលសុខុមលូខបណីតថិរជិណ្ណានំ យេន កេនចិ, អថ ខោ យថាលទ្ធាទីនំ ឥតរីតរេន យេន កេនចិ សន្តុដ្ឋោតិ អត្ថោ។ ចីវរស្មិញ្ហិ តយោ សន្តោសា យថាលាភសន្តោសោ យថាពលសន្តោសោ យថាសារុប្បសន្តោសោតិ។ បិណ្ឌបាតាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

តេសំ អយំ បភេទសំវណ្ណនា – ឥធ ភិក្ខុ ចីវរំ លភតិ សុន្ទរំ វា អសុន្ទរំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ។ អយមស្ស ចីវរេ យថាលាភសន្តោសោ។ អថ បន បកតិទុព្ពលោ វា ហោតិ អាពាធជរាភិភូតោ វា, គរុចីវរំ បារុបន្តោ កិលមតិ, សោ សភាគេន ភិក្ខុនា សទ្ធិំ តំ បរិវត្តេត្វា លហុកេន យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស ចីវរេ យថាពលសន្តោសោ។ អបរោ បណីតបច្ចយលាភី ហោតិ, សោ បដ្ដចីវរាទីនំ អញ្ញតរំ មហគ្ឃចីវរំ ពហូនិ វា ចីវរានិ លភិត្វា – “ឥទំ ថេរានំ ចិរបព្ពជិតានំ, ឥទំ ពហុស្សុតានំ អនុរូបំ, ឥទំ គិលានានំ, ឥទំ អប្បលាភីនំ ហោតូ”តិ ទត្វា តេសំ បុរាណចីវរំ វា សង្ការកូដាទិតោ វា បន នន្តកានិ ឧច្ចិនិត្វា តេហិ សង្ឃាដឹ កត្វា ធារេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស ចីវរេ យថាសារុប្បសន្តោសោ។

ឥធ បន ភិក្ខុ បិណ្ឌបាតំ លភតិ លូខំ វា បណីតំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ។ អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ យថាលាភ សន្តោសោ។ យោ បន អត្តនោ បកតិវិរុទ្ធំ វា ព្យាធិវិរុទ្ធំ វា បិណ្ឌបាតំ លភតិ, យេនស្ស បរិភុត្តេន អផាសុ ហោតិ, សោ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ តំ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ សប្បាយភោជនំ ភុត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ យថាពលសន្តោសោ។ អបរោ ពហុំ បណីតំ បិណ្ឌបាតំ លភតិ, សោ តំ ចីវរំ វិយ ចិរបព្ពជិត-ពហុស្សុត-អប្បលាភគិលានានំ ទត្វា , តេសំ វា សេសកំ បិណ្ឌាយ វា ចរិត្វា មិស្សកាហារំ ភុញ្ជន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ យថាសារុប្បសន្តោសោ។

ឥធ បន ភិក្ខុ សេនាសនំ លភតិ មនាបំ វា អមនាបំ វា, សោ តេន នេវ សោមនស្សំ ន បដិឃំ ឧប្បាទេតិ, អន្តមសោ តិណសន្ថារកេនាបិ យថាលទ្ធេនេវ តុស្សតិ។ អយមស្ស សេនាសនេ យថាលាភសន្តោសោ។ យោ បន អត្តនោ បកតិវិរុទ្ធំ វា ព្យាធិវិរុទ្ធំ វា សេនាសនំ លភតិ, យត្ថស្ស វសតោ អផាសុ ហោតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស សន្តកេ សប្បាយសេនាសនេ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស សេនាសនេ យថាពលសន្តោសោ។ អបរោ មហាបុញ្ញោ លេណមណ្ឌបកូដាគារាទីនិ ពហូនិ បណីតសេនាសនានិ លភតិ, សោ តានិ ចីវរាទីនិ វិយ ចិរបព្ពជិតពហុស្សុតអប្បលាភគិលានានំ ទត្វា យត្ថ កត្ថចិ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស សេនាសនេ យថាសារុប្បសន្តោសោ។ យោបិ “ឧត្តមសេនាសនំ នាម បមាទដ្ឋានំ, តត្ថ និសិន្នស្ស ថិនមិទ្ធំ ឱក្កមតិ, និទ្ទាភិភូតស្ស បដិពុជ្ឈតោ បាបវិតក្កា បាតុភវន្តី”តិ បដិសញ្ចិក្ខិត្វា តាទិសំ សេនាសនំ បត្តម្បិ ន សម្បដិច្ឆតិ, សោ តំ បដិក្ខិបិត្វា អព្ភោកាសរុក្ខមូលាទីសុ វសន្តោ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយម្បិ សេនាសនេ យថាសារុប្បសន្តោសោ។

ឥធ បន ភិក្ខុ ភេសជ្ជំ លភតិ លូខំ វា បណីតំ វា, សោ យំ លភតិ តេនេវ តុស្សតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ។ អយមស្ស គិលានបច្ចយេ យថាលាភសន្តោសោ។ យោ បន តេលេនត្ថិកោ ផាណិតំ លភតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ តេលំ គហេត្វា វា អញ្ញទេវ វា បរិយេសិត្វា ភេសជ្ជំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស គិលានបច្ចយេ យថាពលសន្តោសោ។ អបរោ មហាបុញ្ញោ ពហុំ តេលមធុផាណិតាទិបណីតភេសជ្ជំ លភតិ, សោ តំ ចីវរំ វិយ ចិរបព្ពជិត-ពហុស្សុត-អប្បលាភគិលានានំ ទត្វា តេសំ អាភតេន យេន កេនចិ យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ យោ បន ឯកស្មិំ ភាជនេ មុត្តហរីតកំ ឋបេត្វា ឯកស្មិំ ចតុមធុរំ “គណ្ហ, ភន្តេ, យទិច្ឆសី”តិ វុច្ចមានោ សចស្ស តេសុ អញ្ញតរេនបិ រោគោ វូបសម្មតិ, អថ “មុត្តហរីតកំ នាម ពុទ្ធាទីហិ វណ្ណិត”ន្តិ ចតុមធុរំ បដិក្ខិបិត្វា មុត្តហរីតកេន ភេសជ្ជំ ករោន្តោ បរមសន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស គិលានបច្ចយេ យថាសារុប្បសន្តោសោ។ ឥតិ ឥមេ តយោ សន្តោសេ សន្ធាយ “សន្តុដ្ឋាយំ, ភិក្ខវេ, កស្សបោ ឥតរីតរេន ចីវរេនា”តិ វុត្តំ។

វណ្ណវាទីតិ ឯកោ សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, សន្តោសស្ស វណ្ណំ ន កថេតិ។ ឯកោ ន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, សន្តោសស្ស វណ្ណំ កថេតិ។ ឯកោ នេវ សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, ន សន្តោសស្ស វណ្ណំ កថេតិ។ ឯកោ សន្តុដ្ឋោ ច ហោតិ, សន្តោសស្ស ច វណ្ណំ កថេតិ។ អយំ តាទិសោតិ ទស្សេតុំ **ឥតរីតរចីវរសន្តុដ្ឋិយា ច វណ្ណវាទី**តិ វុត្តំ។ **អនេសន**ន្តិ

ទូតេយ្យបហិណគមនានុយោគប្បភេទំ នានប្បការំ អនេសនំ។ **អលទ្ធា**តិ អលភិត្វា។ យថា ច ឯកច្ចោ “កថំ នុ ខោ ចីវរំ លភិស្សាមី”តិ បុញ្ញវន្តេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ ឯកតោ ហុត្វា កោហញ្ញំ ករោន្តោ ឧត្តសតិ បរិតស្សតិ, អយំ ឯវំ អលទ្ធា ច ចីវរំ ន បរិតស្សតិ។ **លទ្ធា ចា**តិ ធម្មេន សមេន លភិត្វា។ **អគធិតោ**តិ វិគតលោភគេធោ។ **អមុច្ឆិតោ**តិ អធិមត្តតណ្ហាយ មុច្ឆំ អនាបន្នោ។ **អនជ្ឈាបន្នោ**តិ តណ្ហាយ អនោត្ថដោ អបរិយោនទ្ធោ។ **អាទីនវទស្សាវី**តិ អនេសនាបត្តិយញ្ច គធិតបរិភោគេ ច អាទីនវំ បស្សមានោ។ **និស្សរណបញ្ញោ**តិ, “យាវទេវ សីតស្ស បដិឃាតាយា”តិ វុត្តនិស្សរណមេវ ជានន្តោ បរិភុញ្ជតីតិ អត្ថោ។ **ឥតរីតរេន បិណ្ឌបាតេនា**តិអាទីសុបិ យថាលទ្ធាទីនំ យេន កេនចិ បិណ្ឌបាតេន, យេន កេនចិ សេនាសនេន, យេន កេនចិ គិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារេនាតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

កស្សបេន វា ហិ វោ, ភិក្ខវេ, ឱវទិស្សាមីតិ ឯត្ថ យថា មហាកស្សបត្ថេរោ ចតូសុ បច្ចយេសុ តីហិ សន្តោសេហិ សន្តុដ្ឋោ, តុម្ហេបិ តថារូបា ភវថាតិ ឱវទន្តោ កស្សបេន ឱវទតិ នាម។ **យោ វា បនស្ស កស្សបសទិសោ**តិ ឯត្ថាបិ យោ វា បនញ្ញោបិ កស្សបសទិសោ មហាកស្សបត្ថេរោ វិយ ចតូសុ បច្ចយេសុ តីហិ សន្តោសេហិ សន្តុដ្ឋោ ភវេយ្យ, តុម្ហេបិ តថារូបា ភវថាតិ ឱវទន្តោ កស្សបសទិសេន ឱវទតិ នាម។ **តថត្តាយ បដិបជ្ជិតព្ព**ន្តិ “សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ឥមាយ ឥមស្មិំ សន្តុដ្ឋិសុត្តេ វុត្តសល្លេខាចារបដិបត្តិយា កថនំ នាម ភារោ, អម្ហាកម្បិ ឥមំ បដិបត្តិំ បរិបូរំ កត្វា បូរណំ ភារោយេវ, អាគតោ ខោ បន ភារោ គហេតព្ពោ”តិ ចិន្តេត្វា យថា មយា កថិតំ, តថត្តាយ តថាភាវាយ តុម្ហេហិបិ បដិបជ្ជិតព្ពន្តិ។ បឋមំ។

២. អនោត្តប្បីសុត្តវណ្ណនា

១៤៥. ទុតិយេ **អនាតាបី**តិ យំ វីរិយំ កិលេសេ អាតបតិ, តេន រហិតោ។ **អនោត្តប្បី**តិ និព្ភយោ កិលេសុប្បត្តិតោ កុសលានុប្បត្តិតោ ច ភយរហិតោ។ **សម្ពោធាយា**តិ សម្ពុជ្ឈនត្ថាយ។ **និព្ពានាយា**តិ និព្ពានសច្ឆិកិរិយាយ។ **អនុត្តរស្ស យោគក្ខេមស្សា**តិ អរហត្តស្ស តញ្ហិ អនុត្តរញ្ចេវ ចតូហិ ច យោគេហិ ខេមំ។

អនុប្បន្នាតិអាទីសុ យេ បុព្ពេ អប្បដិលទ្ធបុព្ពំ ចីវរាទិំ វា បច្ចយំ ឧបដ្ឋាកសទ្ធិវិហារិក-អន្តេវាសីនំ វា អញ្ញតរតោ មនុញ្ញវត្ថុំ បដិលភិត្វា តំ សុភំ សុខន្តិ អយោនិសោ គណ្ហន្តស្ស អញ្ញតរំ វា បន អននុភូតបុព្ពំ អារម្មណំ យថា តថា វា អយោនិសោ អាវជ្ជេន្តស្ស លោភាទយោ បាបកា អកុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, តេ អនុប្បន្នាតិ វេទិតព្ពា។ អញ្ញថា ហិ អនមតគ្គេ សំសារេ អនុប្បន្នា នាម បាបកា ធម្មា នត្ថិ។ អនុភូតបុព្ពេបិ ច វត្ថុម្ហិ អារម្មណេ វា យស្ស បកតិពុទ្ធិយា វា ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាយ វា បរិយត្តិនវកម្មយោនិសោមនសិការានំ វា អញ្ញតរវសេន បុព្ពេ អនុប្បជ្ជិត្វា បច្ឆា តាទិសេន បច្ចយេន សហសា ឧប្បជ្ជន្តិ, ឥមេបិ “អនុប្បន្នា ឧប្បជ្ជមានា អនត្ថាយ សំវត្តេយ្យុ”ន្តិ វេទិតព្ពា។ តេសុយេវ បន វត្ថារម្មណេសុ បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជមានា នប្បហីយន្តិ នាម, តេ “ឧប្បន្នា អប្បហីយមានា អនត្ថាយ សំវត្តេយ្យុ”ន្តិ វេទិតព្ពា។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បន ឧប្បន្នានុប្បន្នភេទោ ច បហានប្បហានវិធានញ្ច សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ ញាណទស្សនវិសុទ្ធិនិទ្ទេសេ កថិតំ។

អនុប្បន្នា មេ កុសលា ធម្មាតិ អប្បដិលទ្ធាបិ សីលសមាធិមគ្គផលសង្ខាតា អនវជ្ជធម្មា។ **ឧប្បន្នា**តិ តេយេវ បដិលទ្ធា។ **និរុជ្ឈមានា អនត្ថាយ សំវត្តេយ្យុ**ន្តិ តេ សីលាទិធម្មា បរិហានិវសេន បុន អនុប្បត្តិយា និរុជ្ឈមានា អនត្ថាយ សំវត្តេយ្យុន្តិ វេទិតព្ពា។ ឯត្ថ ច លោកិយា បរិហាយន្តិ, លោកុត្តរានំ បរិហានិ នត្ថីតិ។ “ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឋិតិយា”តិ ឥមស្ស បន សម្មប្បធានស្ស វសេនាយំ ទេសនា កតា។ ទុតិយមគ្គោ វា សីឃំ អនុប្បជ្ជមានោ, បឋមមគ្គោ និរុជ្ឈមានោ អនត្ថាយ សំវត្តេយ្យាតិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ ឥមេ ចត្តារោ សម្មប្បធានា បុព្ពភាគវិបស្សនាវសេន កថិតាតិ។ ទុតិយំ។

៣. ចន្ទូបមសុត្តវណ្ណនា

១៤៦. តតិយេ **ចន្ទូបមា**តិ ចន្ទសទិសា ហុត្វា។ កីំ បរិមណ្ឌលតាយ? នោ, អបិច ខោ យថា ចន្ទោ គគនតលំ បក្ខន្ទមានោ ន កេនចិ សទ្ធិំ សន្ថវំ វា សិនេហំ វា អាលយំ វា និកន្តិំ វា បត្ថនំ វា បរិយុដ្ឋានំ វា ករោតិ, ន ច ន ហោតិ មហាជនស្ស បិយោ មនាបោ, តុម្ហេបិ ឯវំ កេនចិ សទ្ធិំ សន្ថវាទីនំ អករណេន ពហុជនស្ស បិយា មនាបា ចន្ទូបមា ហុត្វា ខត្តិយកុលាទីនិ ចត្តារិ កុលានិ ឧបសង្កមថាតិ អត្ថោ។ អបិច យថា ចន្ទោ អន្ធការំ វិធមតិ, អាលោកំ ផរតិ, ឯវំ កិលេសន្ធការវិធមនេន ញាណាលោកផរណេន ចាបិ ចន្ទូបមា ហុត្វាតិ ឯវមាទីហិបិ នយេហិ ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អបកស្សេវ កាយំ អបកស្ស ចិត្តន្តិ តេនេវ សន្ថវាទីនំ អករណេន កាយញ្ច ចិត្តញ្ច អបកស្សិត្វា, អបនេត្វាតិ អត្ថោ។ យោ ហិ ភិក្ខុ អរញ្ញេបិ ន វសតិ, កាមវិតក្កាទយោបិ វិតក្កេតិ, អយំ នេវ កាយំ អបកស្សតិ, ន ចិត្តំ។ យោ ហិ អរញ្ញេបិ ខោ វិហរតិ, កាមវិតក្កាទយោ បន វិតក្កេតិ, អយំ កាយមេវ អបកស្សតិ, ន ចិត្តំ។ យោ គាមន្តេ វសតិ , កាមវិតក្កាទយោបិ ខោ ន ច វិតក្កេតិ, អយំ ចិត្តមេវ អបកស្សតិ, ន កាយំ។ យោ បន អរញ្ញេចេវ វសតិ, កាមវិតក្កាទយោ ច ន វិតក្កេតិ, អយំ ឧភយម្បិ អបកស្សតិ។ ឯវរូបា ហុត្វា កុលានិ ឧបសង្កមថាតិ ទីបេន្តោ “អបកស្សេវ កាយំ អបកស្ស ចិត្ត”ន្តិ អាហ។

និច្ចនវកាតិ និច្ចំ នវកាវ, អាគន្តុកសទិសា ឯវ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ អាគន្តុកោ ហិ បដិបាដិយា សម្បត្តគេហំ បវិសិត្វា សចេ នំ ឃរសាមិកា ទិស្វា, “អម្ហាកំ បុត្តភាតរោ វិប្បវាសំ គតា ឯវំ វិចរិំសូ”តិ អនុកម្បមានា និសីទាបេត្វា ភោជេន្តិ, ភុត្តមត្តោយេវ “តុម្ហាកំ ភាជនំ គណ្ហថា”តិ ឧដ្ឋាយ បក្កមតិ, ន តេហិ សទ្ធឹ សន្ថវំ វា ករោតិ, ន កិច្ចករណីយានិ វា សំវិទហតិ, ឯវំ តុម្ហេបិ បដិបាដិយា សម្បត្តឃរំ បវិសិត្វា យំ ឥរិយាបថេសុ បសន្នា មនុស្សា ទេន្តិ, តំ គហេត្វា ឆិន្នសន្ថវា, តេសំ កិច្ចករណីយេ អព្យាវដា ហុត្វា និក្ខមថាតិ ទីបេតិ។

ឥមស្ស បន និច្ចនវកភាវស្ស អាវិភាវត្ថំ ទ្វេភាតិកវត្ថុ កថេតព្វំ – វសាឡនគរគាមតោ កិរ ទ្វេ ភាតិកា និក្ខមិត្វា បព្ពជិតា, តេ ចូឡនាគត្ថេរោ ច មហានាគត្ថេរោ ចាតិ បញ្ញាយឹសុ។ តេ ចិត្តលបព្ពតេ តីស វស្សានិ វសិត្វា អរហត្តំ បត្វា “មាតរំ បស្សិស្សាមា”តិ អាគន្ត្វា វសាឡនគរវិហារេ វសិត្វា បុនទិវសេ មាតុគាមំ បិណ្ឌាយ បវិសឹសុ។ មាតាបិ តេសំ ឧឡុង្កេន យាគុំ នីហរិត្វា ឯកស្ស បត្តេ អាកិរិ។ តស្សា តំ ឱលោកយមានាយ បុត្តសិនេហោ ឧប្បជ្ជិ។ អថ នំ អាហ – “ត្វំ, តាត, មយ្ហំ បុត្តោ មហានាគោ”តិ។ ថេរោ “បច្ឆិមំ ថេរំ បុច្ឆ ឧបាសិកេ”តិ វត្វា បក្កាមិ។ បច្ឆិមថេរស្សបិ យាគុំ ទត្វា, “តាត, ត្វំ មយ្ហំ បុត្តោ ចូឡនាគោ”តិ បុច្ឆិ? ថេរោ “កឹ, ឧបាសិកេ, បុរិមំ ថេរំ ន បុច្ឆសី”តិ? វត្វា បក្កាមិ។ ឯវំ មាតរាបិ សទ្ធឹ ឆិន្នសន្ថវោ ភិក្ខុ និច្ចនវកោ នាម ហោតិ។

អប្បគព្ភាតិ ន បគព្ភា, អដ្ឋង្គេនេន កាយបាគព្ភិយេន, ចតុង្គេនេន វចីបាគព្ភិយេន, អនេកង្គេនេន មនោបាគព្ភិយេន ច វិរហិតាតិ អត្ថោ។ **អដ្ឋង្គានំ កាយបាគព្ភិយំ** នាម សង្ឃគណបុគ្គល-ភោជនសាលា-ជន្តាឃរនហានតិត្ថ-ភិក្ខាចារមគ្គ-អន្តរឃរប្បវេសនេសុ កាយេន អប្បតិរូបករណំ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ សង្ឃមជ្ឈេ បល្លត្ថិកាយ វា និសីទតិ បាទេ បាទំ អាធាយិត្វា វាតិ ឯវមាទិ (មហានិ. ១៦៥)។ តថា គណមជ្ឈេ។ **គណមជ្ឈេ**តិ ចតុបរិសសន្និបាតេ វា សុត្តន្តិកគណាទិសន្និបាតេ វា។ តថា វុឌ្ឍតរេ បុគ្គលេ។ ភោជនសាលាយ បន វុឌ្ឍានំ អាសនំ ន ទេតិ, នវានំ អាសនំ បដិពាហតិ។ តថា ជន្តាឃរេ។ វុឌ្ឍេ ចេត្ថ អនាបុច្ឆា អគ្គិជលនាទីនិ ករោតិ។ ន្ហានតិត្ថេ ច យទិទំ “ទហរោ វុឌ្ឍោតិ បមាណំ អកត្វា អាគតបដិបាដិយា ន្ហាយិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ, តម្បិ អនាទិយន្តោ បច្ឆា អាគន្ត្វា ឧទកំ ឱតរិត្វា វុឌ្ឍេ ច នវេ ច ពាធតិ។ ភិក្ខាចារមគ្គេ បន អគ្គាសនអគ្គោទកអគ្គបិណ្ឌានំ អត្ថាយ បុរតោ គច្ឆតិ ពាហាយ ពាហំ បហរន្តោ។ អន្តរឃរប្បវេសនេ វុឌ្ឍេហិ បឋមតរំ បវិសតិ, ទហរេហិ សទ្ធឹ កាយកីឡនកំ ករោតីតិ ឯវមាទិ។

ចតុង្គានំ វចីបាគព្ភិយំ នាម សង្ឃគណបុគ្គលអន្តរឃរេសុ អប្បតិរូបវាចានិច្ឆារណំ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ សង្ឃមជ្ឈេ អនាបុច្ឆា ធម្មំ ភាសតិ។ តថា បុព្ពេ វុត្តប្បការស្ស គណស្ស មជ្ឈេ បុគ្គលស្ស ច សន្តិកេ, តត្ថេវ មនុស្សេហិ បញ្ហំ បុដ្ឋោ វុឌ្ឍតរំ អនាបុច្ឆា វិស្សជ្ជេតិ។ អន្តរឃរេ បន “ឥត្ថន្នាមេ កឹ អត្ថិ? កឹ យាគុ, ឧទាហុ ខាទនីយំ ភោជនីយំ? កឹ មេ ទស្សសិ? កឹ អជ្ជ ខាទិស្សាម? កឹ ភុញ្ជិស្សាម? កឹ បិវិស្សាមា”តិអាទីនិ ភាសតិ។

អនេកង្គានំ មនោបាគព្ភិយំ នាម តេសុ តេសុ ឋានេសុ កាយវាចាហិ អជ្ឈាចារំ អនាបជ្ជិត្វាបិ មនសាវ កាមវិតក្កាទីនំ វិតក្កនំ។ អបិច ទុស្សីលស្សេវ សតោ “សីលវាតិ មំ ជនោ ជានាតូ”តិ ឯវំ បវត្តា បាបិច្ឆតាបិ មនោបាគព្ភិយំ។ ឥតិ សព្ពេសម្បិ ឥមេសំ បាគព្ភិយានំ អភាវេន អប្បគព្ភា ហុត្វា ឧបសង្កមថាតិ វទតិ។

ជរុទបានន្តិ ជិណ្ណកូបំ។ **បព្ពតវិសម**ន្តិ បព្ពតេ វិសមំ បបាតដ្ឋានំ។ **នទីវិទុគ្គ**ន្តិ នទិយា វិទុគ្គំ ឆិន្នតដដ្ឋានំ។ **អបកស្សេវ កាយ**ន្តិ តាទិសានិ ឋានានិ យោ ខិឌ្ឌាទិបសុតោ កាយំ អនបកស្ស ឯកតោភារិយំ អកត្វាវ វាយុបត្ថម្ភកំ អគ្គាហាបេត្វា ចិត្តម្បិ អនបកស្ស “ឯត្ថ បតិតោ ហត្ថបាទភញ្ជនាទីនិ បាបុណាតី”តិ អនាទីនវទស្សាវិតាយ អនុព្ពេក្ខិត្វា សម្បិយាយមានោ ឱលោកេតិ, សោ បតិត្វា ហត្ថបាទភញ្ជនាទិអនត្ថំ បាបុណាតិ។ យោ បន ឧទកត្ថិកោ វា អញ្ញេន វា កេនចិ កិច្ចេន ឱលោកេតុកាមោ កាយំ អបកស្ស ឯកតោភារិយំ កត្វា វាយុបត្ថម្ភកំ គាហាបេត្វា, ចិត្តម្បិ អបកស្ស អាទីនវទស្សនេន សំវេជេត្វា ឱលោកេតិ, សោ ន បតតិ, យថារុចិ ឱលោកេត្វា សុខី យេនកាមំ បក្កមតិ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – ជរុទបានាទយោ វិយ ហិ ចត្តារិ កុលានិ, ឱលោកនបុរិសោ វិយ ភិក្ខុ។ យថា អនបកដ្ឋកាយចិត្តោ តានិ ឱលោកេន្តោ បុរិសោ តត្ថ បតតិ, ឯវំ អរក្ខិតេហិ កាយាទីហិ កុលានិ ឧបសង្កមន្តោ ភិក្ខុ កុលេសុ ពជ្ឈតិ, តតោ នានប្បការំ សីលបាទភញ្ជនាទិអនត្ថំ បាបុណាតិ។ យថា បន អបកដ្ឋកាយចិត្តោ បុរិសោ តត្ថ ន បតតិ, ឯវំ រក្ខិតេនេវ កាយេន រក្ខិតេហិ ចិត្តេហិ រក្ខិតាយ វាចាយ សុប្បដ្ឋិតាយ សតិយា អបកដ្ឋកាយចិត្តោ ហុត្វា កុលានិ ឧបសង្កមន្តោ ភិក្ខុ កុលេសុ ន ពជ្ឈតិ។ អថស្ស យថា តត្ថ អបតិតស្ស បុរិសស្ស, ន បាទា ភញ្ជន្តិ, ឯវំ សីលបាទោ ន ភិជ្ជតិ។ យថា ហត្ថា ន ភញ្ជន្តិ, ឯវំ សទ្ធាហត្ថោ ន ភិជ្ជតិ។ យថា កុច្ឆិ ន ភិជ្ជតិ, ឯវំ សមាធិកុច្ឆិ ន ភិជ្ជតិ។ យថា សីសំ ន ភិជ្ជតិ, ឯវំ ញាណសីសំ ន ភិជ្ជតិ, យថា ច តំ ខាណុកណ្ដកាទយោ ន វិជ្ឈន្តិ, ឯវមិមំ រាគកណ្ដកាទយោ ន វិជ្ឈន្តិ។ យថា សោ និរុបទ្ទវោ យថារុចិ ឱលោកេត្វា សុខី យេនកាមំ បក្កមតិ, ឯវំ ភិក្ខុ កុលានិ និស្សាយ ចីវរាទយោ បច្ចយេ បដិសេវន្តោ កម្មដ្ឋានំ វឌ្ឍេត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ អរហត្តំ បត្វា លោកុត្តរសុខេន សុខិតោ យេនកាមំ អគតបុព្ពំ និព្ពានទិសំ គច្ឆតិ។

ឥទានិ យោ ហីនាធិមុត្តិកោ មិច្ឆាបដិបន្នោ ឯវំ វទេយ្យ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ‘តិវិធំ បាគព្ភិយំ បហាយ និច្ចនវកត្តេន ចន្ទូបមា កុលានិ ឧបសង្កមថា’តិ វទន្តោ អដ្ឋានេ ឋបេតិ, អសយ្ហំ ភារំ អារោបេតិ, យំ ន សក្កា កាតុំ តំ ការេតី”តិ, តស្ស វាទបថំ បច្ឆិន្ទិត្វា, “សក្កា ឯវំ កាតុំ, អត្ថិ ឯវរូបោ ភិក្ខូ”តិ ទស្សេន្តោ **កស្សបោ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។

អាកាសេ បាណឹ ចាលេសីតិ នីលេ គគនន្តរេ យមកវិជ្ជុតំ ចារយមានោ វិយ ហេដ្ឋាភាគំ ឧបរិភាគំ ឧភតោបស្សេសុ បាណឹ សញ្ចារេសិ។ ឥទញ្ច បន តេបិដកេ ពុទ្ធវចនេ អសម្ភិន្នបទំ នាម។ **អត្តមនោ**តិ តុដ្ឋចិត្តោ សកមនោ, ន ទោមនស្សេន បច្ឆិន្ទិត្វា គហិតមនោ។ **កស្សបស្ស, ភិក្ខវេ**តិ ឥទម្បិ បុរិមនយេនេវ បរវាទំ បច្ឆិន្ទិត្វា អត្ថិ ឯវរូបោ ភិក្ខូតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។

បសន្នាការំ ករេយ្យុន្តិ ចីវរាទយោ បច្ចយេ ទទេយ្យុំ។ **តថត្តាយ បដិបជ្ជេយ្យុ**ន្តិ សីលស្ស អាគតដ្ឋានេ សីលំ បូរយមានា, សមាធិវិបស្សនា មគ្គផលានំ អាគតដ្ឋានេ តានិ តានិ សម្បាទយមានា តថាភាវាយ បដិបជ្ជេយ្យុំ។ **អនុទយ**ន្តិ រក្ខណភាវំ។ **អនុកម្ប**ន្តិ មុទុចិត្តតំ។ ឧភយញ្ចេតំ ការុញ្ញស្សេវ វេវចនំ។ **កស្សបោ, ភិក្ខវេ**តិ ឥទម្បិ បុរិមនយេនេវ បរវាទំ បច្ឆិន្ទិត្វា អត្ថិ ឯវរូបោ ភិក្ខូតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **កស្សបេន វា**តិ ឯត្ថ ចន្ទោបមាទិវសេន យោជនំ កត្វា បុរិមនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តតិយំ។

៤. កុលូបកសុត្តវណ្ណនា

១៤៧. ចតុត្ថេ **កុលូបកោ**តិ កុលឃរានំ ឧបគន្តា។ **ទេន្តុយេវ មេ**តិ ទទន្តុយេវ មយ្ហំ។ **សន្ទីយតី**តិ អដ្ដីយតិ បីឡិយតិ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។ ចតុត្ថំ។

៥. ជិណ្ណសុត្តវណ្ណនា

១៤៨. បញ្ចមេ **ជិណ្ណោ**តិ ថេរោ មហល្លកោ។ **គរុកានី**តិ តំ សត្ថុ សន្តិកា លទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ ឆិន្នភិន្នដ្ឋានេ សុត្តសំសិព្ពនេន ថេរំ អគ្គឡទានេន ច អនេកានិ បដលានិ ហុត្វា គរុកានិ ជាតានិ។ **និព្ពសនានី**តិ បុព្ពេ ភគវតា និវាសេត្វា អបនីតកាយ ឯវំលទ្ធនាមានិ។ **តស្មា**តិ យស្មា ត្វំ ជិណ្ណោ ថេរ គរុបំសុកូលោ ច។ **គហបតានី**តិ បំសុកូលិកង្គំ វិស្សជ្ជេត្វា គហបតីហិ ទិន្នចីវរានិ ធារេហីតិ វទតិ។ **និមន្តនានី**តិ បិណ្ឌបាតិកង្គំ វិស្សជ្ជេត្វា សលាកភត្តាទីនិ និមន្តនានិ ភុញ្ជាហីតិ វទតិ។ **មម ច សន្តិកេ**តិ អារញ្ញិកង្គំ វិស្សជ្ជេត្វា គាមន្តសេនាសនេយេវ វសាហីតិ វទតិ។

ននុ ច យថា រាជា សេនាបតឹ សេនាបតិដ្ឋានេ ឋបេត្វា តស្ស រាជូបដ្ឋានាទិនា អត្តនោ កម្មេន អារាធេន្តស្សេវ តំ ឋានន្តរំ គហេត្វា អញ្ញស្ស ទទមានោ អយុត្តំ នាម ករោតិ, ឯវំ សត្ថា មហាកស្សបត្ថេរស្ស បច្ចុគ្គមនត្ថាយ តិគាវុតំ មគ្គំ គន្ត្វា រាជគហស្ស ច នាឡន្ទាយ ច អន្តរេ ពហុបុត្តករុក្ខមូលេ និសិន្នោ តីហិ ឱវាទេហិ ឧបសម្បាទេត្វា តេន សទ្ធឹ អត្តនោ ចីវរំ បរិវត្តេត្វា ថេរំ ជាតិអារញ្ញិកង្គញ្ចេវ ជាតិបំសុកូលិកង្គញ្ច អកាសិ, សោ តស្មឹ កត្តកម្យតាឆន្ទេន សត្ថុ ចិត្តំ អារាធេន្តស្សេវ បំសុកូលាទីនិ វិស្សជ្ជាបេត្វា គហបតិចីវរបដិគ្គហណាទីសុ និយោជេន្តោ អយុត្តំ នាម ករោតីតិ។ ន ករោតិ។ កស្មា? អត្តជ្ឈាសយត្តា។ ន ហិ សត្ថា ធុតង្គានិ វិស្សជ្ជាបេតុកាមោ, យថា បន អឃដ្ដិតា ភេរិអាទយោ សទ្ទំ ន វិស្សជ្ជេន្តិ, ឯវំ អឃដ្ដិតា ឯវរូបា បុគ្គលា ន សីហនាទំ នទន្តីតិ នទាបេតុកាមោ សីហនាទជ្ឈាសយេន ឯវមាហ។ ថេរោបិ សត្ថុ អជ្ឈាសយានុរូបេនេវ “អហំ ខោ, ភន្តេ, ទីឃរត្តំ អារញ្ញិកោ ចេវា”តិអាទិនា នយេន សីហនាទំ នទតិ។

ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារន្តិ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារោ នាម អារញ្ញិកស្សេវ លព្ភតិ, នោ គាមន្តវាសិនោ។ គាមន្តស្មិញ្ហិ វសន្តោ ទារកសទ្ទំ សុណាតិ, អសប្បាយរូបានិ បស្សតិ, អសប្បាយេ សទ្ទេ សុណាតិ, តេនស្ស អនភិរតិ ឧប្បជ្ជតិ។ អារញ្ញិកោ បន គាវុតំ វា អឌ្ឍយោជនំ វា អតិក្កមិត្វា អរញ្ញំ អជ្ឈោគាហេត្វា វសន្តោ ទីបិព្យគ្ឃសីហាទីនំ សទ្ទេ សុណាតិ, យេសំ សវនបច្ចយា អមានុសិកាសវនរតិ ឧប្បជ្ជតិ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

“សុញ្ញាគារំ បវិដ្ឋស្ស, សន្តចិត្តស្ស ភិក្ខុនោ;
អមានុសី រតី ហោតិ, សម្មា ធម្មំ វិបស្សតោ។

“យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានតំ។ (ធ. ប. ៣៧៣-៣៧៤);

“បុរតោ បច្ឆតោ វាបិ, អបរោ ចេ ន វិជ្ជតិ;
តត្ថេវ ផាសុ ភវតិ, ឯកស្ស រមតោ វនេ”តិ។

តថា បិណ្ឌបាតិកស្សេវ លព្ភតិ, នោ អបិណ្ឌបាតិកស្ស។ អបិណ្ឌបាតិកោ ហិ អកាលចារី ហោតិ, តុរិតចារំ គច្ឆតិ, បរិវត្តេតិ, បលិពុទ្ធោវ គច្ឆតិ, តត្ថ ច ពហុសំសយោ ហោតិ។ បិណ្ឌបាតិកោ បន ន អកាលចារី ហោតិ, ន តុរិតចារំ គច្ឆតិ, ន បរិវត្តេតិ, អបលិពុទ្ធោវ គច្ឆតិ, តត្ថ ច ន ពហុសំសយោ ហោតិ។

កថំ? អបិណ្ឌបាតិកោ ហិ គាមតោ ទូរវិហារេ វសមានោ កាលស្សេវ “យាគុំ វា បារិវាសិកភត្តំ វា លច្ឆាមិ, អាសនសាលាយ វា បន ឧទ្ទេសភត្តាទីសុ កិញ្ចិទេវ មយ្ហំ បាបុណិស្សតី”តិ មក្កដកសុត្តានិ ឆិន្ទន្តោ សយិតគោរូបានិ ឧដ្ឋាបេន្តោ បាតោវ គច្ឆន្តោ អកាលចារី ហោតិ។ មនុស្សេ ខេត្តកម្មាទីនំ អត្ថាយ គេហា និក្ខន្តេយេវ សម្បាបុណិតុំ មិគំ អនុពន្ធន្តោ វិយ វេគេន គច្ឆន្តោ តុរិតចារី ហោតិ។ អន្តរា កិញ្ចិទេវ ទិស្វា “អសុកឧបាសកោ វា អសុកឧបាសិកា វា គេហេ, នោ គេហេ”តិ បុច្ឆតិ, “នោ គេហេ”តិ សុត្វា “ឥទានិ កុតោ លភិស្សាមី”តិ? អគ្គិទឌ្ឍោ វិយ បវេធតិ, សយំ បច្ឆិមទិសំ គន្តុកាមោ បាចីនទិសាយ សលាកំ លភិត្វា អញ្ញំ បច្ឆិមទិសាយ លទ្ធសលាកំ ឧបសង្កមិត្វា, “ភន្តេ, អហំ បច្ឆិមទិសំ គមិស្សាមិ, មម សលាកំ តុម្ហេ គណ្ហថ, តុម្ហាកំ សលាកំ មយ្ហំ ទេថា”តិ សលាកំ បរិវត្តេតិ។ ឯកំ វា បន សលាកភត្តំ អាហរិត្វា បរិភុញ្ជន្តោ “អបរស្សាបិ សលាកភត្តស្ស បត្តំ ទេថា”តិ មនុស្សេហិ វុត្តេ, “ភន្តេ, តុម្ហាកំ បត្តំ ទេថ, អហំ មយ្ហំ បត្តេ ភត្តំ បក្ខិបិត្វា តុម្ហាកំ បត្តំ ទស្សាមី”តិ អញ្ញស្ស បត្តំ ទាបេត្វា ភត្តេ អាហដេ អត្តនោ បត្តេ បក្ខិបិត្វា បត្តំ បដិទេន្តោ បត្តំ បរិវត្តេតិ នាម។ វិហារេ រាជរាជមហាមត្តាទយោ មហាទានំ ទេន្តិ, ឥមិនា ច ភិយ្យោ ទូរគាមេ សលាកា លទ្ធា, តត្ថ អគច្ឆន្តោ បុន សត្តាហំ សលាកំ ន លភតីតិ អលាភភយេន គច្ឆតិ, ឯវំ គច្ឆន្តោ បលិពុទ្ធោ ហុត្វា គច្ឆតិ នាម។ យស្ស ចេស សលាកភត្តាទិនោ អត្ថាយ គច្ឆតិ, “តំ ទស្សន្តិ នុ ខោ មេ, ឧទាហុ ន ទស្សន្តិ, បណីតំ នុ ខោ ទស្សន្តិ, ឧទាហុ លូខំ, ថោកំ នុ ខោ, ឧទាហុ ពហុកំ, សីតលំ នុ ខោ, ឧទាហុ ឧណ្ហ”ន្តិ ឯវំ តត្ថ ច ពហុសំសយោ ហោតិ។

បិណ្ឌបាតិកោ បន កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ វត្តបដិវត្តំ កត្វា សរីរំ បដិជគ្គិត្វា វសនដ្ឋានំ បវិសិត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិកត្វា កាលំ សល្លក្ខេត្វា មហាជនស្ស ឧឡុង្កភិក្ខាទីនិ ទាតុំ បហោនកកាលេ គច្ឆតីតិ ន អកាលចារី ហោតិ, ឯកេកំ បទវារំ ឆ កោដ្ឋាសេ កត្វា វិបស្សន្តោ គច្ឆតីតិ ន តុរិតចារី ហោតិ, អត្តនោ គរុភាវេន “អសុកោ គេហេ, ន គេហេ”តិ ន បុច្ឆតិ, សលាកភត្តាទីនិយេវ ន គណ្ហាតិ។ អគណ្ហន្តោ កឹ បរិវត្តេស្សតិ? ន អញ្ញស្ស វសេន បលិពុទ្ធោវ ហោតិ , កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោ យថារុចិ គច្ឆតិ, ឥតរោ វិយ ន ពហុសំសយោ ហោតិ។ ឯកស្មឹ គាមេ វា វីថិយា វា អលភិត្វា អញ្ញត្ថ ចរតិ។ តស្មិម្បិ អលភិត្វា អញ្ញត្ថ ចរន្តោ មិស្សកោទនំ សង្កឌ្ឍិត្វា អមតំ វិយ បរិភុញ្ជិត្វា គច្ឆតិ។

បំសុកូលិកស្សេវ លព្ភតិ, នោ អបំសុកូលិកស្ស។ អបំសុកូលិកោ ហិ វស្សាវាសិកំ បរិយេសន្តោ ចរតិ, ន សេនាសនសប្បាយំ បរិយេសតិ។ បំសុកូលិកោ បន ន វស្សាវាសិកំ បរិយេសន្តោ ចរតិ, សេនាសនសប្បាយមេវ បរិយេសតិ។ តេចីវរិកស្សេវ លព្ភតិ, ន ឥតរស្ស។ អតេចីវរិកោ ហិ ពហុភណ្ឌោ ពហុបរិក្ខារោ ហោតិ, តេនស្ស ផាសុវិហារោ នត្ថិ។ អប្បិច្ឆាទីនញ្ញេវ លព្ភតិ, ន ឥតរេសន្តិ។ តេន វុត្តំ – “អត្តនោ ច ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារំ សម្បស្សមានោ”តិ។ បញ្ចមំ។

៦. ឱវាទសុត្តវណ្ណនា

១៤៩. ឆដ្ឋេ **អហំ វា**តិ កស្មា អាហ? ថេរំ អត្តនោ ឋានេ ឋបនត្ថំ។ កឹ សារិបុត្តមោគ្គល្លានា នត្ថីតិ? អត្ថិ។ ឯវំ បនស្ស អហោសិ “ឥមេ ន ចិរំ ឋស្សន្តិ, កស្សបោ បន វីសវស្សសតាយុកោ, សោ មយិ បរិនិព្ពុតេ សត្តបណ្ណិគុហាយំ និសីទិត្វា ធម្មវិនយសង្គហំ កត្វា មម សាសនំ បញ្ចវស្សសហស្សបរិមាណកាលបវត្តនកំ ករិស្សតិ, អត្តនោ តំ ឋានេ ឋបេមិ, ឯវំ ភិក្ខូ កស្សបស្ស សុស្សូសិតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តី”តិ។ តស្មា ឯវមាហ។ **ទុព្ពចា**តិ ទុក្ខេន វត្តព្ពា។ **ទោវចស្សករណេហី**តិ ទុព្ពចភាវករណេហិ។ **អប្បទក្ខិណគ្គាហិនោ**តិ អនុសាសនី សុត្វា បទក្ខិណំ ន គណ្ហន្តិ យថានុសិដ្ឋំ ន បដិបជ្ជន្តិ, អប្បដិបជ្ជន្តា វាមគាហិនោ នាម ជាតាតិ ទស្សេតិ។ **អច្ចាវទន្តេ**តិ អតិក្កម្ម វទន្តេ, សុតបរិយត្តិំ និស្សាយ អតិវិយ វាទំ ករោន្តេតិ អត្ថោ។ **កោ ពហុតរំ ភាសិស្សតី**តិ ធម្មំ កថេន្តោ កោ ពហុំ ភាសិស្សតិ, កឹ ត្វំ, ឧទាហុ អហន្តិ? **កោ សុន្ទរតរ**ន្តិ, ឯកោ ពហុំ ភាសន្តោ អសហិតំ អមធុរំ ភាសតិ, ឯកោ សហិតំ មធុរំ, តំ សន្ធាយាហ “កោ សុន្ទរតរ”ន្តិ? ឯកោ បន ពហុញ្ច សុន្ទរញ្ច កថេន្តោ ចិរំ ន ភាសតិ, លហុញ្ញេវ ឧដ្ឋាតិ, ឯកោ អទ្ធានំ បាបេតិ, តំ សន្ធាយាហ “កោ ចិរតរ”ន្តិ? ឆដ្ឋំ។

៧. ទុតិយឱវាទសុត្តវណ្ណនា

១៥០. សត្តមេ **សទ្ធា**តិ ឱកប្បនសទ្ធា។ **វីរិយ**ន្តិ កាយិកចេតសិកំ វីរិយំ។ **បញ្ញា**តិ កុសលធម្មជាននបញ្ញា។ **ន សន្តិ ភិក្ខូ ឱវាទកា**តិ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឱវាទកា អនុសាសកា កល្យាណមិត្តា នត្ថីតិ ឥទំ, ភន្តេ, បរិហានន្តិ ទស្សេតិ។ សត្តមំ។

៨. តតិយឱវាទសុត្តវណ្ណនា

១៥១. អដ្ឋមេ **តថា ហិ បនា**តិ បុព្ពេ សោវចស្សតាយ, ឯតរហិ ច ទោវចស្សតាយ ការណបដ្ឋបនេ និបាតោ។ **តត្រា**តិ តេសុ ថេរេសុ។ **កោ នាមាយំ ភិក្ខូ**តិ កោ នាមោ អយំ ភិក្ខុ? កឹ តិស្សត្ថេរោ កឹ នាគត្ថេរោតិ? **តត្រា**តិ តស្មឹ ឯវំ សក្ការេ កយិរមានេ។ **តថត្តាយា**តិ តថាភាវាយ, អារញ្ញិកាទិភាវាយាតិ អត្ថោ។ **សព្រហ្មចារិកាមោ**តិ “ឥមេ មំ បរិវារេត្វា ចរន្តូ”តិ ឯវំ កាមេតិ ឥច្ឆតិ បត្ថេតីតិ សព្រហ្មចារិកាមោ។ **តថត្តាយា**តិ លាភសក្ការនិព្ពត្តនត្ថាយ។ **ព្រហ្មចារុបទ្ទវេនា**តិ យោ សព្រហ្មចារីនំ ចតូសុ បច្ចយេសុ អធិមត្តច្ឆន្ទរាគោ ឧបទ្ទវោតិ វុច្ចតិ, តេន ឧបទ្ទុតា។ **អភិបត្ថនា**តិ អធិមត្តបត្ថនា។ **ព្រហ្មចារិអភិបត្ថនេនា**តិ ព្រហ្មចារីនំ អធិមត្តបត្ថនាសង្ខាតេន ចតុបច្ចយភារេន។ អដ្ឋមំ។

៩. ឈានាភិញ្ញសុត្តវណ្ណនា

១៥២. នវមេ **យាវទេវ អាកង្ខាមី**តិ យាវទេវ ឥច្ឆាមិ។ យានិ បន ឥតោ បរំ **វិវិច្ចេវ កាមេហី**តិអាទិនា នយេន ចត្តារិ រូបាវចរជ្ឈានានិ, **សព្ពសោ រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមា**តិអាទិនា នយេន ចតស្សោ អរូបសមាបត្តិយោ, **សព្ពសោ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ សមតិក្កម្ម សញ្ញាវេទយិតនិរោធ**ន្តិ ឯវំ និរោធសមាបត្តិ, **អនេកវិហិតំ ឥទ្ធិវិធ**ន្តិអាទិនា នយេន បញ្ច លោកិកាភិញ្ញា ច វុត្តា។ តត្ថ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ អនុបទវណ្ណនាយ ចេវ ភាវនាវិធានេន ច សទ្ធឹ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៦៩) វិត្ថារិតមេវ។ ឆឡភិញ្ញាយ បន **អាសវានំ ខយា**តិ អាសវានំ ខយេន។ **អនាសវ**ន្តិ អាសវានំ អបច្ចយភូតំ។ **ចេតោវិមុត្តិ**ន្តិ អរហត្តផលសមាធឹ។ **បញ្ញាវិមុត្តិ**ន្តិ អរហត្តផលបញ្ញំ។ នវមំ។

១០. ឧបស្សយសុត្តវណ្ណនា

១៥៣. ទសមេ **អាយាម, ភន្តេ**តិ កស្មា ភិក្ខុនីឧបស្សយគមនំ យាចតិ? ន លាភសក្ការហេតុ, កម្មដ្ឋានត្ថិកា បនេត្ថ ភិក្ខុនិយោ អត្ថិ, តា ឧស្សុក្កាបេត្វា កម្មដ្ឋានំ កថាបេស្សាមីតិ យាចតិ។ ននុ ច សោ សយម្បិ តេបិដកោ ពហុស្សុតោ, កឹ សយំ កថេតុំ ន សក្កោតីតិ? នោ ន សក្កោតិ។ ពុទ្ធបដិភាគស្ស បន សាវកស្ស កថំ សទ្ធាតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តីតិ យាចតិ។ **ពហុកិច្ចោ ត្វំ ពហុករណីយោ**តិ កឹ ថេរោ នវកម្មាទិបសុតោ, យេន នំ ឯវមាហាតិ? នោ, សត្ថរិ បន បរិនិព្ពុតេ ចតស្សោ បរិសា អានន្ទត្ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា, “ភន្តេ, ឥទានិ កស្ស បត្តចីវរំ គហេត្វា ចរថ, កស្ស បរិវេណំ សម្មជ្ជថ, កស្ស មុខោទកំ ទេថា”តិ រោទន្តិ បរិទេវន្តិ។ ថេរោ “អនិច្ចា សង្ខារា, វុទ្ធសរីរេបិ និល្លជ្ជោវ មច្ចុរាជា បហរិ។ ឯសា សង្ខារានំ ធម្មតា, មា សោចិត្ថ, មា បរិទេវិត្ថា”តិ បរិសំ សញ្ញាបេតិ។ ឥទមស្ស ពហុកិច្ចំ។ តំ សន្ធាយ ថេរោ ឯវមាហ។ **សន្ទស្សេសី**តិ បដិបត្តិគុណំ ទស្សេសិ។ **សមាទបេសី**តិ គណ្ហាបេសិ។ **សមុត្តេជេសី**តិ សមុស្សាហេសិ។ **សម្បហំសេសី**តិ បដិលទ្ធគុណេន មោទាបេសិ។

ថុល្លតិស្សាតិ សរីរេន ថូលា, នាមេន តិស្សា។ **វេទេហមុនិនោ**តិ បណ្ឌិតមុនិនោ។ បណ្ឌិតោ ហិ ញាណសង្ខាតេន វេទេន ឦហតិ សព្ពកិច្ចានិ ករោតិ, តស្មា “វេទេហោ”តិ វុច្ចតិ។ វេទេហោ ច សោ មុនិ ចាតិ, វេទេហមុនិ។ **ធម្មំ ភាសិតព្ពំ មញ្ញតី**តិ តិបិដកធរស្ស ធម្មភណ្ឌាគារិកស្ស សម្មុខេ សយំ អរញ្ញវាសី បំសុកូលិកោ សមានោ “ធម្មកថិកោ អហ”ន្តិ ធម្មំ ភាសិតព្ពំ មញ្ញតិ។ ឥទំ កឹ បន, កថំ បនាតិ? អវជានមានា ភណតិ។ **អស្សោសី**តិ អញ្ញេន អាគន្ត្វា អារោចិតវសេន អស្សោសិ។ **អាគមេហិ ត្វំ, អាវុសោ**តិ តិដ្ឋ ត្វំ, អាវុសោ។ **មា តេ សង្ឃោ ឧត្តរិ ឧបបរិក្ខី**តិ មា ភិក្ខុសង្ឃោ អតិរេកឱកាសេ តំ ឧបបរិក្ខីតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “អានន្ទេន ពុទ្ធបដិភាគោ សាវកោ វារិតោ, ឯកា ភិក្ខុនី ន វារិតា, តាយ សទ្ធឹ សន្ថវោ វា សិនេហោ វា ភវិស្សតី”តិ មា តំ សង្ឃោ ឯវំ អមញ្ញីតិ។

ឥទានិ អត្តនោ ពុទ្ធបដិភាគភាវំ ទីបេន្តោ **តំ កឹ មញ្ញសិ, អាវុសោ**តិអាទិមាហ? **សត្តរតន**ន្តិ សត្តហត្ថប្បមាណំ។ **នាគ**ន្តិ ហត្ថឹ។ **អឌ្ឍដ្ឋរតនំ វា**តិ អឌ្ឍរតនេន ឩនអដ្ឋរតនំ, បុរិមបាទតោ បដ្ឋាយ យាវ កុម្ភា វិទត្ថាធិកសត្តហត្ថុព្ពេធន្តិ អត្ថោ។ **តាលបត្តិកាយា**តិ តរុណតាលបណ្ណេន។ **ចវិត្ថា**តិ ចុតា, ន មតា វា នដ្ឋា វា, ពុទ្ធបដិភាគស្ស បន សាវកស្ស ឧបវាទំ វត្វា មហាកស្សបត្ថេរេ ឆហិ អភិញ្ញាហិ សីហនាទំ នទន្តេ តស្សា កាសាវានិ កណ្ដកសាខា វិយ កច្ឆុសាខា វិយ ច សរីរំ ខាទិតុំ អារទ្ធានិ, តានិ ហារេត្វា សេតកានិ និវត្ថក្ខណេយេវស្សា ចិត្តស្សាទោ ឧទបាទីតិ។ ទសមំ។

១១. ចីវរសុត្តវណ្ណនា

១៥៤. ឯកាទសមេ **ទក្ខិណាគិរិស្មិ**ន្តិ រាជគហំ បរិវារេត្វា ឋិតស្ស គិរិនោ ទក្ខិណភាគេ ជនបទោ ទក្ខិណាគិរិ នាម, តស្មឹ ចារិកំ ចរតីតិ អត្ថោ។ ចារិកា ច នាម ទុវិធា ហោតិ តុរិតចារិកា ច អតុរិតចារិកា ច។ តត្ថ យំ ឯកច្ចោ ឯកំ កាសាវំ និវាសេត្វា ឯកំ បារុបិត្វា បត្តចីវរំ អំសេ លគ្គេត្វា ឆត្តំ អាទាយ សរីរតោ សេទេហិ បគ្ឃរន្តេហិ ទិវសេន សត្តដ្ឋយោជនានិ គច្ឆតិ, យំ វា បន ពុទ្ធា កិញ្ចិទេវ ពោធនេយ្យសត្តំ ទិស្វា យោជនសតម្បិ យោជនសហស្សម្បិ ខណេន គច្ឆន្តិ, ឯសា **តុរិតចារិកា** នាម។ ទេវសិកំ បន គាវុតំ អឌ្ឍយោជនំ តិគាវុតំ យោជនន្តិ ឯត្តកំ អទ្ធានំ អជ្ជតនាយ និមន្តនំ អធិវាសយតោ ជនសង្គហំ ករោតោ គមនំ, ឯសា **អតុរិតចារិកា** នាម។ អយំ ឥធ អធិប្បេតា។

ននុ ច ថេរោ បញ្ចវីសតិ វស្សានិ ឆាយា វិយ ទសពលស្ស បច្ឆតោ បច្ឆតោ គច្ឆន្តោវ អហោសិ, “កហំ អានន្ទោ”តិ វចនស្ស ឱកាសមេវ ន អទាសិ, សោ កិស្មឹ កាលេ ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធឹ ចារិកំ ចរិតុំ ឱកាសំ លភតីតិ? សត្ថុ បរិនិព្ពានសំវច្ឆរេ។ បរិនិព្ពុតេ កិរ សត្ថរិ មហាកស្សបត្ថេរោ សត្ថុ បរិនិព្ពានេ សន្និបតិតស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស មជ្ឈេ និសីទិត្វា ធម្មវិនយសង្គាយនត្ថំ បញ្ចសតេ ភិក្ខូ ឧច្ចិនិត្វា, “អាវុសោ, មយំ រាជគហេ វស្សំ វសន្តា ធម្មវិនយំ សង្គាយិស្សាម, តុម្ហេ បុរេ វស្សូបនាយិកាយ អត្តនោ បលិពោធំ ឧច្ឆិន្ទិត្វា រាជគហេ សន្និបតថា”តិ វត្វា អត្តនា រាជគហំ គតោ។ អានន្ទត្ថេរោបិ ភគវតោ បត្តចីវរំ អាទាយ មហាជនំ សញ្ញាបេន្តោ សាវត្ថឹ គន្ត្វា តតោ និក្ខម្ម រាជគហំ គច្ឆន្តោ ទក្ខិណាគិរិស្មឹ ចារិកំ ចរិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

យេភុយ្យេន កុមារភូតាតិ យេ តេ ហីនាយាវត្តា នាម, តេ យេភុយ្យេន កុមារកា ទហរា តរុណា ឯកវស្សិកទ្វិវស្សិកា ភិក្ខូ ចេវ អនុបសម្បន្នកុមារកា ច។ កស្មា បនេតេ បព្ពជិតា, កស្មា ហីនាយាវត្តាតិ? តេសំ កិរ មាតាបិតរោ ចិន្តេសុំ – “អានន្ទត្ថេរោ សត្ថុ វិស្សាសិកោ អដ្ឋ វរេ យាចិត្វា ឧបដ្ឋហតិ, ឥច្ឆិតិច្ឆិតដ្ឋានំ សត្ថារំ គហេត្វា គន្តុំ សក្កោតិ, អម្ហាកំ ទារកេ ឯតស្ស សន្តិកេ បព្ពាជេម, សោ សត្ថារំ គហេត្វា អាគមិស្សតិ, តស្មឹ អាគតេ មយំ មហាសក្ការំ កាតុំ លភិស្សាមា”តិ។ ឥមិនា តាវ ការណេន នេសំ ញាតកា តេ បព្ពាជេសុំ។ សត្ថរិ បន បរិនិព្ពុតេ តេសំ សា បត្ថនា ឧបច្ឆិន្នា, អថ តេ ឯកទិវសេនេវ ឧប្បព្ពាជេសុំ។

យថាភិរន្តន្តិ យថារុចិយា យថាអជ្ឈាសយេន។ **តិកភោជនំ បញ្ញត្ត**ន្តិ, ឥទំ “គណភោជនេ អញ្ញត្រ សមយា បាចិត្តិយ”ន្តិ (បាចិ. ២១១)។ ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តត្ថ ហិ តិណ្ណំ ជនានំ អកប្បិយនិមន្តនំ សាទិយិត្វា ឯកតោ បដិគ្គណ្ហន្តានម្បិ អនាបត្តិ, តស្មា “តិកភោជន”ន្តិ វុត្តំ។

ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយាតិ ទុស្សីលបុគ្គលានំ និគ្គណ្ហនត្ថំ។ **បេសលានំ ភិក្ខូនំ ផាសុវិហារាយា**តិ ទុម្មង្កូនំ និគ្គហេនេវ បេសលានំ ឧបោសថបវារណា វត្តន្តិ, សមគ្គវាសោ ហោតិ, អយំ តេសំ ផាសុវិហារោ ហោតិ, ឥមស្ស ផាសុវិហារស្ស អត្ថាយ។ **មា បាបិច្ឆា បក្ខំ និស្សាយ សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យុ**ន្តិ យថា ទេវទត្តោ សបរិសោ កុលេសុ វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជន្តោ បាបិច្ឆេ និស្សាយ សង្ឃំ ភិន្ទិ, ឯវំ អញ្ញេបិ បាបិច្ឆា គណពន្ធេន កុលេសុ វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជមានា គណំ វឌ្ឍេត្វា តំ បក្ខំ និស្សាយ មា សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យុន្តិ, ឥតិ ឥមិនា ការណេន បញ្ញត្តន្តិ អត្ថោ។

កុលានុទ្ទយតាយ ចាតិ ភិក្ខុសង្ឃេ ឧបោសថបវារណំ កត្វា សមគ្គវាសំ វសន្តេ មនុស្សា សលាកភត្តាទីនិ ទត្វា សគ្គបរាយណា ភវន្តិ, ឥតិ ឥមាយ កុលានុទ្ទយតាយ ច បញ្ញត្តន្តិ អត្ថោ។

សស្សឃាតំ មញ្ញេ ចរសីតិ សស្សំ ឃាតេន្តោ វិយ អាហិណ្ឌសិ។ **កុលូបឃាតំ មញ្ញេ ចរសី**តិ កុលានិ ឧបឃាតេន្តោ វិយ ហនន្តោ វិយ អាហិណ្ឌសិ។ **ឱលុជ្ជតី**តិ វិសេសេន បលុជ្ជតិ ភិជ្ជតិ។ **បលុជ្ជន្តិ ខោ តេ, អាវុសោ, នវប្បាយា**តិ, អាវុសោ, ឯតេ តុយ្ហំ បាយេន យេភុយ្យេន នវកា ឯកវស្សិកទុវស្សិកា ទហរា ចេវ សាមណេរា ច បលុជ្ជន្តិ ភិជ្ជន្តិ។ **ន វាយំ កុមារកោ មត្តមញ្ញាសី**តិ អយំ កុមារកោ អត្តនោ បមាណំ ន ជានាតីតិ ថេរំ តជ្ជេន្តោ អាហ។

កុមារកវាទា ន មុច្ចាមាតិ កុមារកវាទតោ ន មុច្ចាម ។ **តថា ហិ បន ត្វ**ន្តិ ឥទមស្ស ឯវំ វត្តព្ពតាយ ការណទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – យស្មា ត្វំ ឥមេហិ នវេហិ ភិក្ខូហិ ឥន្ទ្រិយសំវររហិតេហិ សទ្ធិំ វិចរសិ, តស្មា កុមារកេហិ សទ្ធិំ វិចរន្តោ កុមារកោតិ វត្តព្ពតំ អរហសីតិ។

អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ សមានោតិ ឥទំ យស្មា ថេរស្ស ឥមស្មិំ សាសនេ នេវ អាចរិយោ ន ឧបជ្ឈាយោ បញ្ញាយតិ, សយំ កាសាយានិ គហេត្វា និក្ខន្តោ, តស្មា អនត្តមនតាយ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពតំ អារោបយមានា អាហ។

សហសាតិ ឯត្ថ រាគមោហចារោបិ សហសាចារោ, ឥទំ បន ទោសចារវសេន វុត្តំ។ **អប្បដិសង្ខា**តិ អប្បច្ចវេក្ខិត្វា, ឥទានិ អត្តនោ បព្ពជ្ជំ សោធេន្តោ **យត្វាហំ, អាវុសោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អញ្ញំ សត្ថារំ ឧទ្ទិសិតុ**ន្តិ ឋបេត្វា ភគវន្តំ អញ្ញំ មយ្ហំ សត្ថាតិ ឯវំ ឧទ្ទិសិតុំ ន ជានាមិ។ **សម្ពាធោ ឃរាវាសោ**តិអាទីសុ សចេបិ សដ្ឋិហត្ថេ ឃរេ យោជនសតន្តរេបិ វា ទ្វេ ជាយម្បតិកា វសន្តិ, តថាបិ តេសំ សកិញ្ចនសបលិពោធដ្ឋេន ឃរាវាសោ សម្ពាធោយេវ។ **រជាបថោ**តិ រាគរជាទីនំ ឧដ្ឋានដ្ឋានន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ “អាគមនបថោ”តិបិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ អលគ្គនដ្ឋេន អព្ភោកាសោ វិយាតិ **អព្ភោកាសោ**។ បព្ពជិតោ ហិ កូដាគាររតនមយបាសាទទេវវិមានាទីសុ បិហិតទ្វារវាតបានេសុ បដិច្ឆន្នេសុ វសន្តោបិ នេវ លគ្គតិ ន សជ្ជតិ ន ពជ្ឈតិ, តេន វុត្តំ “អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា”តិ។ អបិច **សម្ពាធោ ឃរាវាសោ** កុសលកិរិយាយ ឱកាសាភាវតោ **រជាបថោ** អសំវុតសង្ការដ្ឋានំ វិយ រជានំ, កិលេសរជានំ សន្និបាតដ្ឋានតោ, **អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា** កុសលកិរិយាយ យថា សុខំ ឱកាសសព្ភាវតោ។

នយិទំ សុករំ...បេ.... បព្ពជេយ្យន្តិ ឯត្ថ អយំ សង្ខេបកថា – យទេតំ សិក្ខត្តយព្រហ្មចរិយំ ឯកម្បិ ទិវសំ អខណ្ឌំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិបុណ្ណំ** ចរិតព្ពំ, ឯកទិវសម្បិ ច កិលេសមលេន អមលីនំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិសុទ្ធំ, សង្ខលិខិតំ** លិខិតសង្ខសទិសំ ធោតសង្ខសប្បដិភាគំ ចរិតព្ពំ, ឥទំ ន សុករំ អគារំ អជ្ឈាវសតា អគារមជ្ឈេ វសន្តេន ឯកន្តបរិបុណ្ណំ...បេ.... ចរិតុំ, យំនូនាហំ កេសមស្សុំ ឱហារេត្វា កសាយរសបីតតាយ កាសាយានិ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តានំ អនុច្ឆវិកានិ វត្ថានិ អច្ឆាទេត្វា បរិទហិត្វា អគារស្មា និក្ខមិត្វា អនគារិយំ បព្ពជេយ្យន្តិ។ ឯត្ថ ច យស្មា អគារស្ស ហិតំ កសិវណិជ្ជាទិកម្មំ **អគារិយ**ន្តិ វុច្ចតិ, តំ បព្ពជ្ជាយ នត្ថិ, តស្មា បព្ពជ្ជា អនគារិយាតិ ញាតព្ពា, តំ អនគារិយំ។ **បព្ពជេយ្យ**ន្តិ បដិបជ្ជេយ្យំ។

បដបិលោតិកានន្តិ ជិណ្ណបិលោតិកានំ តេរសហត្ថោបិ ហិ នវសាដកោ ទសានំ ឆិន្នកាលតោ បដ្ឋាយ បិលោតិកាតិ វុច្ចតិ។ ឥតិ មហារហានិ វត្ថានិ ឆិន្ទិត្វា កតំ សង្ឃាដិំ សន្ធាយ “បដបិលោតិកានំ សង្ឃាដិ”ន្តិ វុត្តំ។ **អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ**តិ អឌ្ឍយោជនតោ បដ្ឋាយ មគ្គោ អទ្ធានន្តិ វុច្ចតិ, តំ អទ្ធានមគ្គំ បដិបន្នោ, ទីឃមគ្គំ បដិបន្នោតិ អត្ថោ។

ឥទានិ យថា ឯស បព្ពជិតោ, យថា ច អទ្ធានមគ្គំ បដិបន្នោ, ឥមស្សត្ថស្ស អាវិភាវត្ថំ អភិនីហារតោ បដ្ឋាយ អនុបុព្ពិកថា កថេតព្ពា – អតីតេ កិរ កប្បសតសហស្សមត្ថកេ បទុមុត្តរោ នាម សត្ថា ឧទបាទិ, តស្មិំ ហំសវតីនគរំ ឧបនិស្សាយ ខេមេ មិគទាយេ វិហរន្តេ វេទេហោ នាម កុដុម្ពិកោ អសីតិកោដិធនវិភវោ បាតោវ សុភោជនំ ភុញ្ជិត្វា ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ គន្ធបុប្ផាទីនិ គហេត្វា វិហារំ គន្ត្វា សត្ថារំ បូជេត្វា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ តស្មិំ ខណេ សត្ថា មហានិសភត្ថេរំ នាម តតិយសាវកំ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ធុតវាទានំ យទិទំ និសភោ”តិ ឯតទគ្គេ ឋបេសិ។ ឧបាសកោ តំ សុត្វា បសន្នោ ធម្មកថាវសានេ មហាជនេ ឧដ្ឋាយ គតេ សត្ថារំ វន្ទិត្វា, “ភន្តេ, ស្វេ មយ្ហំ ភិក្ខំ អធិវាសេថា”តិ អាហ។ មហា ខោ, ឧបាសក, ភិក្ខុសង្ឃោតិ។ កិត្តកោ ភគវាតិ។ អដ្ឋសដ្ឋិភិក្ខុសតសហស្សន្តិ។ ភន្តេ, ឯកំ សាមណេរម្បិ វិហារេ អសេសេត្វា ភិក្ខំ អធិវាសេថាតិ។ សត្ថា អធិវាសេសិ។ ឧបាសកោ សត្ថុ អធិវាសនំ វិទិត្វា គេហំ គន្ត្វា មហាទានំ សជ្ជេត្វា បុនទិវសេ សត្ថុ កាលំ

អារោចាបេសិ។ សត្ថា បត្តចីវរមាទាយ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ឧបាសកស្ស ឃរំ គន្ត្វា បញ្ញត្តាសនេ និសិន្នោ ទក្ខិណោទកាវសានេ យាគុភត្តាទីនិ សម្បដិច្ឆន្តោ ភត្តវិស្សគ្គំ អកាសិ។ ឧបាសកោបិ សត្ថុ សន្តិកេ និសីទិ។

តស្មឹ អន្តរេ មហានិសភត្ថេរោ បិណ្ឌាយ ចរន្តោ តមេវ វីថឹ បដិបជ្ជិ។ ឧបាសកោ ទិស្វា ឧដ្ឋាយ គន្ត្វា ថេរំ វន្ទិត្វា “បត្តំ, ភន្តេ, នោ ទេថា”តិ អាហ។ ថេរោ បត្តំ អទាសិ។ ភន្តេ, ឥធេវ បវិសថ, សត្ថាបិ គេហេ និសិន្នោតិ។ ន វដ្ដិស្សតិ ឧបាសកាតិ។ ឧបាសកោ ថេរស្ស បត្តំ គហេត្វា បិណ្ឌបាតស្ស បូរេត្វា នីហរិត្វា អទាសិ។ តតោ ថេរំ អនុគន្ត្វា និវត្តោ សត្ថុ សន្តិកេ និសីទិត្វា ឯវមាហ – “ភន្តេ, មហានិសភត្ថេរោ ‘សត្ថា គេហេ និសិន្នោ’តិ វុត្តេបិ បវិសិតុំ ន ឥច្ឆិ, អត្ថិ នុ ខោ ឯតស្ស តុម្ហាកំ គុណេហិ អតិរេកោ គុណោ”តិ។ ពុទ្ធានញ្ច វណ្ណមច្ឆេរំ នាម នត្ថិ។ អថ សត្ថា ឯវមាហ – “ឧបាសក, មយំ ភិក្ខំ អាគមយមានា គេហេ និសីទាម, សោ ភិក្ខុ ន ឯវំ និសីទិត្វា ភិក្ខំ ឧទិក្ខតិ។ មយំ គាមន្តសេនាសនេ វសាម, សោ អរញ្ញស្មឹយេវ វសតិ។ មយំ ឆន្នេ វសាម, សោ អព្ភោកាសម្ហិយេវ វសតិ។ ឥតិ តស្ស អយញ្ច អយញ្ច គុណោ”តិ មហាសមុទ្ទំ បូរយមានោ វិយ កថេសិ។ ឧបាសកោ បកតិយាបិ ជលមានទីបោ តេលេន អាសិត្តោ វិយ សុដ្ឋុតរំ បសន្នោ ហុត្វា ចិន្តេសិ – “កឹ មយ្ហំ អញ្ញាយ សម្បត្តិយា, អនាគតេ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ ធុតវាទានំ អគ្គភាវត្ថាយ បត្ថនំ ករិស្សាមី”តិ?

សោ បុនបិ សត្ថារំ និមន្តេត្វា តេនេវ និយាមេន សត្ត ទិវសានិ ទានំ ទត្វា សត្តមេ ទិវសេ អដ្ឋសដ្ឋិភិក្ខុសតសហស្សស្ស តិចីវរានិ ទត្វា សត្ថុ បាទមូលេ និបជ្ជិត្វា ឯវមាហ – “យំ មេ, ភន្តេ, សត្ត ទិវសានិ ទានំ ទេន្តស្ស មេត្តំ កាយកម្មំ មេត្តំ វចីកម្មំ មេត្តំ មនោកម្មំ, ឥមិនាហំ ន អញ្ញំ ទេវសម្បត្តឹ វា សក្កមារព្រហ្មសម្បត្តឹ វា បត្ថេមិ, ឥទំ បន មេ កម្មំ អនាគតេ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ មហានិសភត្ថេរេន បត្តដ្ឋានន្តរំ បាបុណនត្ថាយ តេរសធុតង្គធរានំ អគ្គភាវស្ស បច្ចយោ ហោតូ”តិ។ សត្ថា “មហន្តំ ឋានំ ឥមិនា បត្ថិតំ, សមិជ្ឈិស្សតិ នុ ខោ”តិ ឱលោកេន្តោ សមិជ្ឈនភាវំ ទិស្វា អាហ – “មនាបំ តេ ឋានំ បត្ថិតំ, អនាគតេ សតសហស្សកប្បមត្ថកេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ត្វំ តតិយសាវកោ មហាកស្សបត្ថេរោ នាម ភវិស្សសី”តិ។ តំ សុត្វា ឧបាសកោ “ពុទ្ធានំ ទ្វេ កថា នាម នត្ថី”តិ បុនទិវសេ បត្តព្ពំ វិយ តំ សម្បត្តឹ អមញ្ញិត្ថ។ សោ យាវតាយុកំ សីលំ រក្ខិត្វា តត្ថ កាលង្កតោ សគ្គេ និព្ពត្តិ។

តតោ បដ្ឋាយ ទេវមនុស្សេសុ សម្បត្តឹ អនុភវន្តោ ឥតោ ឯកនវុតិកប្បេ វិបស្សិម្ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេ ពន្ធុមតីនគរំ និស្សាយ ខេមេ មិគទាយេ វិហរន្តេ ទេវលោកា ចវិត្វា អញ្ញតរស្មឹ បរិជិណ្ណេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិ។ តស្មិញ្ច កាលេ “វិបស្សី ភគវា សត្តមេ សត្តមេ សំវច្ឆរេ ធម្មំ កថេតី”តិ មហន្តំ កោលាហលំ ហោតិ។ សកលជម្ពុទីបេ ទេវតា “សត្ថា ធម្មំ កថេស្សតី”តិ អារោចេន្តិ, ព្រាហ្មណោ តំ សាសនំ អស្សោសិ។ តស្ស ច និវាសនសាដកោ ឯកោ ហោតិ, តថា ព្រាហ្មណិយា, បារុបនំ បន ទ្វិន្នម្បិ ឯកមេវ។ សកលនគរេ “ឯកសាដកព្រាហ្មណោ”តិ បញ្ញាយតិ។ ព្រាហ្មណានំ កេនចិទេវ កិច្ចេន សន្និបាតេ សតិ ព្រាហ្មណឹ គេហេ ឋបេត្វា សយំ គច្ឆតិ , ព្រាហ្មណីនំ សន្និបាតេ សតិ សយំ គេហេ តិដ្ឋតិ, ព្រាហ្មណី តំ វត្ថំ បារុបិត្វា គច្ឆតិ។ តស្មឹ បន ទិវសេ ព្រាហ្មណោ ព្រាហ្មណឹ អាហ – “ភោតិ, កឹ រត្តឹ ធម្មស្សវនំ សុណិស្សសិ ទិវា”តិ? “មយំ មាតុគាមជាតិកា នាម រត្តឹ សោតុំ ន សក្កោម, ទិវា សោស្សាមី”តិ ព្រាហ្មណំ គេហេ ឋបេត្វា វត្ថំ បារុបិត្វា ឧបាសិកាហិ សទ្ធឹ ទិវា គន្ត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តេ និសិន្នា ធម្មំ សុត្វា ឧបាសិកាហិយេវ សទ្ធឹ អាគមាសិ។ អថ ព្រាហ្មណោ ព្រាហ្មណឹ គេហេ ឋបេត្វា វត្ថំ បារុបិត្វា វិហារំ គតោ។

តស្មឹ ច សមយេ សត្ថា បរិសមជ្ឈេ អលង្កតធម្មាសនេ សន្និសិន្នោ ចិត្តពីជនឹ អាទាយ អាកាសគង្គំ ឱតារេន្តោ វិយ សិនេរុំ មត្ថំ កត្វា សាគរំ និម្មថេន្តោ វិយ ធម្មកថំ កថេតិ។ ព្រាហ្មណស្ស បរិសន្តេ និសិន្នស្ស ធម្មំ សុណន្តស្ស បឋមយាមស្មឹយេវ សកលសរីរំ បូរយមានា បញ្ចវណ្ណា បីតិ ឧប្បជ្ជិ។ សោ បារុតវត្ថំ សង្ឃរិត្វា “ទសពលស្ស ទស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ អថស្ស អាទីនវសហស្សំ ទស្សយមានំ មច្ឆេរំ ឧប្បជ្ជិ, សោ “ព្រាហ្មណិយា ច មយ្ហញ្ច ឯកមេវ វត្ថំ, អញ្ញំ កិញ្ចិ បារុបនំ នត្ថិ, អបារុបិត្វា ច នាម ពហិ ចរិតុំ ន សក្កា”តិ សព្ពថាបិ អទាតុកាមោ អហោសិ។ អថស្ស និក្ខន្តេ បឋមយាមេ មជ្ឈិមយាមេបិ តថេវ បីតិ ឧប្បជ្ជិ, សោ តថេវ ច ចិន្តេត្វា តថេវ អទាតុកាមោ អហោសិ។ អថស្ស មជ្ឈិមយាមេ និក្ខន្តេ បច្ឆិមយាមេបិ តថេវ បីតិ ឧប្បជ្ជិ, សោ “តរណំ វា ហោតុ មរណំ វា, បច្ឆាបិ ជានិស្សាមី”តិ វត្ថំ សង្ឃរិត្វា សត្ថុ បាទមូលេ ឋបេសិ។ តតោ វាមហត្ថំ អាភុជិត្វា ទក្ខិណេន ហត្ថេន តិក្ខត្តុំ អប្ផោដេត្វា “ជិតំ មេ ជិតំ មេ”តិ តយោ វារេ នទិ។

តស្មិញ្ច សមយេ ពន្ធុមរាជា ធម្មាសនស្ស បច្ឆតោ អន្តោសាណិយំ និសិន្នោ ធម្មំ សុណាតិ។ រញ្ញោ ច នាម “ជិតំ មេ”តិ សទ្ទោ អមនាបោ ហោតិ។ សោ បុរិសំ បេសេសិ “គច្ឆ ឯតំ បុច្ឆ កឹ វទេសី”តិ? សោ តេន គន្ត្វា បុច្ឆិតោ អាហ – “អវសេសា ហត្ថិយានាទីនិ អារុយ្ហ អសិចម្មាទីនិ គហេត្វា បរសេនំ ជិនន្តិ, ន តំ អច្ឆរិយំ, អហំ បន បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តស្ស កូដគោណស្ស មុគ្គរេន សីសំ ភិន្ទិត្វា តំ បលាបេន្តោ វិយ មច្ឆេរចិត្តំ មទ្ទិត្វា បារុត

វត្ថំ ទសពលស្ស អទាសី, តំ មេ មច្ឆរិយំ ជិត”ន្តិ អាហ។ បុរិសោ គន្ត្វា តំ បវត្តឹ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា អាហ – “អម្ហេ ភណេ ទសពលស្ស អនុរូបំ ន ជានិម្ហា, ព្រាហ្មណោ បន ជានី”តិ វត្ថយុគម្បិ បេសេសិ។ តំ ទិស្វា ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ – “អយំ មយ្ហំ តុណ្ហី និសិន្នស្ស បឋមំ កិញ្ចិ អទត្វា សត្ថុ គុណេ កថេន្តស្ស អទាសិ, សត្ថុ គុណេ បដិច្ច ឧប្បន្នេន មយ្ហំ កោ អត្ថោ”តិ តម្បិ វត្ថយុគំ ទសពលស្សេវ អទាសិ។ រាជា “កឹ ព្រាហ្មណេន កត”ន្តិ? បុច្ឆិត្វា, “តម្បិ តេន វត្ថយុគំ តថាគតស្សេវ ទិន្ន”ន្តិ សុត្វា អញ្ញានិ ទ្វេ វត្ថយុគានិ បេសេសិ។ សោ តានិបិ អទាសិ។ រាជា អញ្ញានិបិ ចត្តារីតិ ឯវំ យាវ ទ្វត្តឹស វត្ថយុគានិ បេសេសិ។ អថ ព្រាហ្មណោ “ឥទំ វឌ្ឍេត្វា គហណំ វិយ ហោតី”តិ អត្តនោ អត្ថាយ ឯកំ ព្រាហ្មណិយា អត្ថាយ ឯកន្តិ ទ្វេ វត្ថយុគានិ គហេត្វា តឹស យុគានិ តថាគតស្សេវ អទាសិ។ តតោ បដ្ឋាយ ច សត្ថុ វិស្សាសិកោ ជាតោ។

អថ នំ រាជា ឯកទិវសំ សីតសមយេ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តំ ទិស្វា សតសហស្សគ្ឃនិកំ អត្តនោ បារុតំ រត្តកម្ពលំ ទត្វា អាហ – “ឥតោ បដ្ឋាយ ឥទំ បារុបិត្វា ធម្មំ សុណាហី”តិ។ សោ “កឹ មេ ឥមិនា កម្ពលេន ឥមស្មឹ បូតិកាយេ ឧបនីតេនា”តិ? ចិន្តេត្វា, អន្តោគន្ធកុដិយំ តថាគតមញ្ចស្ស ឧបរិ វិតានំ កត្វា អគមាសិ។ អថ ឯកទិវសំ រាជា បាតោវ វិហារំ គន្ត្វា អន្តោគន្ធកុដិយំ សត្ថុ សន្តិកេ និសីទិ។ តស្មិញ្ច សមយេ ឆព្ពណ្ណា ពុទ្ធរស្មិយោ កម្ពលំ បដិហញ្ញន្តិ, កម្ពលោ អតិវិយ វិរោចតិ។ រាជា ឧទ្ធំ ឱលោកេន្តោ សញ្ជានិត្វា អាហ – “ភន្តេ, អម្ហាកំ ឯស កម្ពលោ, អម្ហេហិ ឯកសាដកព្រាហ្មណស្ស ទិន្នោ”តិ។ តុម្ហេហិ, មហារាជ, ព្រាហ្មណោ បូជិតោ, ព្រាហ្មណេន អហំ បូជិតោតិ។ រាជា “ព្រាហ្មណោ យុត្តកំ អញ្ញាសិ, ន មយ”ន្តិ បសីទិត្វា យំ មនុស្សានំ ឧបការភូតំ, តំ សព្ពំ អដ្ឋដ្ឋកំ កត្វា សព្ពដ្ឋកំ នាម ទានំ ទត្វា បុរោហិតដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សោបិ “អដ្ឋដ្ឋកំ នាម ចតុសដ្ឋិ ហោតី”តិ ចតុសដ្ឋិ សលាកភត្តានិ ឧបនិពន្ធាបេត្វា យាវជីវំ ទានំ ទត្វា សីលំ រក្ខិត្វា តតោ ចុតោ សគ្គេ និព្ពត្តិ។

បុន តតោ ចុតោ ឥមស្មឹ កប្បេ កោណាគមនស្ស ច ភគវតោ កស្សបទសពលស្ស ចាតិ ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ អន្តរេ ពារាណសិយំ កុដុម្ពិយឃរេ និព្ពត្តោ, សោ វុទ្ធិមន្វាយ ឃរាវាសំ វសន្តោ ឯកទិវសំ អរញ្ញេ ជង្ឃវិហារំ ចរតិ។ តស្មិញ្ច សមយេ បច្ចេកពុទ្ធោ នទីតីរេ ចីវរកម្មំ ករោន្តោ អនុវាតេ អប្បហោន្តេ សង្ឃរិត្វា ឋបេតុំ អារទ្ធោ។ សោ ទិស្វា, “កស្មា, ភន្តេ, សង្ឃរិត្វា ឋបេថា”តិ? អាហ។ អនុវាតោ នប្បហោតីតិ។ “ឥមិនា, ភន្តេ, ករោថា”តិ សាដកំ ទត្វា, “និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ មេ កេនចិ បរិហានិ មា ហោតូ”តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។ ឃរេបិស្ស ភគិនិយា សទ្ធឹ ភរិយាយ កលហំ ករោន្តិយា បច្ចេកពុទ្ធោ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។

អថស្ស ភគិនី បច្ចេកពុទ្ធស្ស បិណ្ឌបាតំ ទត្វា តស្ស ភរិយំ សន្ធាយ “ឯវរូបំ ពាលំ យោជនសតេន បរិវជ្ជេយ្យ”ន្តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។ សា គេហទ្វារេ ឋិតា តំ សុត្វា, “ឥមាយ ទិន្នំ ភត្តំ ឯស មា ភុញ្ជតូ”តិ បត្តំ គហេត្វា បិណ្ឌបាតំ ឆឌ្ឌេត្វា កលលស្ស បូរេត្វា អទាសិ។ ឥតរា ទិស្វា, “ពាលេ មំ តាវ អក្កោស វា បហរ វា។ ឯវរូបស្ស បន ទ្វេ អសង្ខេយ្យានិ បូរិតបារមិស្ស បត្តតោ ភត្តំ ឆឌ្ឌេត្វា កលលំ ទាតុំ ន យុត្ត”ន្តិ អាហ។ អថស្ស ភរិយាយ បដិសង្ខានំ ឧប្បជ្ជិ។ សា “តិដ្ឋថ, ភន្តេ”តិ កលលំ ឆឌ្ឌេត្វា បត្តំ ធោវិត្វា គន្ធចុណ្ណេន ឧព្ពដ្ដេត្វា បវរស្ស ចតុមធុរស្ស បូរេត្វា ឧបរិ អាសិត្តេន បទុមគព្ភវណ្ណេន សប្បិនា វិជ្ជោតមានំ បច្ចេកពុទ្ធស្ស ហត្ថេ ឋបេត្វា, “យថា អយំ បិណ្ឌបាតោ ឱភាសជាតោ, ឯវំ ឱភាសជាតំ មេ សរីរំ ហោតូ”តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។ បច្ចេកពុទ្ធោ អនុមោទិត្វា អាកាសំ បក្ខន្ទិ។ តេបិ ជយម្បតិកា យាវតាយុកំ កុសលំ កត្វា សគ្គេ និព្ពត្តិត្វា បុន តតោ ចវិត្វា ឧបាសកោ ពារាណសិយំ អសីតិកោដិវិភវស្ស សេដ្ឋិនោ បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, ឥតរា តាទិសស្សេវ ធីតា ហុត្វា និព្ពត្តិ។

តស្ស វុទ្ធិប្បត្តស្ស តមេវ សេដ្ឋិធីតរំ អានយឹសុ។ តស្សា បុព្ពេ អទិដ្ឋវិបាកស្ស តស្ស កម្មស្ស អានុភាវេន បតិកុលំ បវិដ្ឋមត្តាយ ឧម្មារន្តរេ សកលសរីរំ ឧគ្ឃាដិតវច្ចកុដិ វិយ ទុគ្គន្ធំ ជាតំ។ សេដ្ឋិកុមារោ “កស្សាយំ គន្ធោ”តិ បុច្ឆិត្វា “សេដ្ឋិកញ្ញាយា”តិ សុត្វា “នីហរថ នីហរថា”តិ អាភតនិយាមេនេវ កុលឃរំ បេសេសិ។ សា ឯតេនេវ នីហារេន សត្តសុ ឋានេសុ បដិនិវត្តិតា ចិន្តេសិ – “អហំ សត្តសុ ឋានេសុ បដិនិវត្តា។ កឹ មេ ជីវិតេនា”តិ? អត្តនោ អាភរណភណ្ឌំ ភញ្ជាបេត្វា សុវណ្ណិដ្ឋកំ ការេសិ រតនាយតំ វិទត្ថិវិត្ថតំ ចតុរង្គុលុព្ពេធំ។ តតោ ហរិតាលមនោសិលាបិណ្ឌំ គហេត្វា អដ្ឋ ឧប្បលហត្ថកេ អាទាយ កស្សបទសពលស្ស ចេតិយករណដ្ឋានំ គតា។ តស្មិញ្ច ខណេ ឯកា ឥដ្ឋកបន្តិ បរិក្ខិបិត្វា អាគច្ឆមានា ឃដនិដ្ឋកាយ ឩនា ហោតិ។ សេដ្ឋិធីតា វឌ្ឍកឹ អាហ – “ឥមំ ឥដ្ឋកំ ឯត្ថ ឋបេថា”តិ។ អម្ម, ភទ្ទកេ កាលេ អាគតាសិ, សយមេវ ឋបេហីតិ។ សា អារុយ្ហ តេលេន ហរិតាលមនោសិលំ យោជេត្វា តេន ពន្ធនេន ឥដ្ឋកំ បតិដ្ឋបេត្វា ឧបរិ អដ្ឋហិ ឧប្បលហត្ថកេហិ បូជំ កត្វា វន្ទិត្វា, “និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ មេ កាយតោ ចន្ទនគន្ធោ វាយតុ, មុខតោ ឧប្បលគន្ធោ”តិ បត្ថនំ កត្វា, ចេតិយំ វន្ទិត្វា, បទក្ខិណំ កត្វា អគមាសិ។

អថ តស្មឹយេវ ខណេ យស្ស សេដ្ឋិបុត្តស្ស បឋមំ គេហំ នីតា, តស្ស តំ អារព្ភ សតិ ឧទបាទិ ។ នគរេបិ នក្ខត្តំ សំឃុដ្ឋំ ហោតិ។ សោ ឧបដ្ឋាកេ អាហ – “តទា ឥធ អានីតា សេដ្ឋិធីតា អត្ថិ, កហំ សា”តិ? “កុលគេហេ សាមី”តិ។ “អានេថ នំ, នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមា”តិ។ តេ គន្ត្វា, តំ វន្ទិត្វា ឋិតា “កឹ, តាតា, អាគតត្ថា”តិ? តាយ បុដ្ឋា តំ បវត្តឹ អាចិក្ខឹសុ។ “តាតា, មយា អាភរណភណ្ឌេន ចេតិយំ បូជិតំ, អាភរណំ មេ នត្ថី”តិ។ តេ គន្ត្វា សេដ្ឋិបុត្តស្ស អារោចេសុំ។ “អានេថ នំ, បិឡន្ធនំ លភិស្សាមា”តិ។ តេ អានយឹសុ។ តស្សា សហ ឃរប្បវេសេន សកលគេហំ ចន្ទនគន្ធញ្ចេវ នីលុប្បលគន្ធញ្ច វាយិ។

សេដ្ឋិបុត្តោ តំ បុច្ឆិ – “បឋមំ តវ សរីរតោ ទុគ្គន្ធោ វាយិ, ឥទានិ បន តេ សរីរតោ ចន្ទនគន្ធោ, មុខតោ ឧប្បលគន្ធោ វាយតិ។ កឹ ឯត”ន្តិ? សា អាទិតោ បដ្ឋាយ អត្តនោ កតកម្មំ អារោចេសិ។ សេដ្ឋិបុត្តោ “និយ្យានិកំ វត ពុទ្ធានំ សាសន”ន្តិ បសីទិត្វា យោជនិកំ សុវណ្ណចេតិយំ កម្ពលកញ្ចុកេន បរិក្ខិបិត្វា តត្ថ តត្ថ រថចក្កប្បមាណេហិ សុវណ្ណបទុមេហិ អលង្ករិ។ តេសំ ទ្វាទសហត្ថា ឱលម្ពកា ហោន្តិ។ សោ តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា សគ្គេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចុតោ ពារាណសិតោ យោជនមត្តេ ឋានេ អញ្ញតរស្មឹ អមច្ចកុលេ និព្ពត្តិ។ សេដ្ឋិកញ្ញា ទេវលោកតោ ចវិត្វា រាជកុលេ ជេដ្ឋធីតា ហុត្វា និព្ពត្តិ។

តេសុ វយប្បត្តេសុ កុមារស្ស វសនគាមេ នក្ខត្តំ សំឃុដ្ឋំ, សោ មាតរំ អាហ – “សាដកំ មេ អម្ម ទេហិ, នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមី”តិ។ សា ធោតវត្ថំ នីហរិត្វា អទាសិ។ “អម្ម ថូលំ ឥទ”ន្តិ។ អញ្ញំ នីហរិត្វា អទាសិ, តម្បិ បដិក្ខិបិ។ អញ្ញំ នីហរិត្វា អទាសិ, តម្បិ បដិក្ខិបិ។ អថ នំ មាតា អាហ – “តាត, យាទិសេ គេហេ មយំ ជាតា, នត្ថិ នោ ឥតោ សុខុមតរស្ស បដិលាភាយ បុញ្ញ”ន្តិ។ “លភនដ្ឋានំ គច្ឆាមិ អម្មា”តិ។ “បុត្ត អហំ អជ្ជេវ តុយ្ហំ ពារាណសិនគរេ រជ្ជបដិលាភម្បិ ឥច្ឆាមី”តិ។ សោ មាតរំ វន្ទិត្វា អាហ – “គច្ឆាមិ អម្មា”តិ។ “គច្ឆ, តាតា”តិ។ ឯវំ កិរស្សា ចិត្តំ អហោសិ – “កហំ គមិស្សតិ, ឥធ វា ឯត្ថ វា គេហេ និសីទិស្សតី”តិ? សោ បន បុញ្ញនិយាមេន និក្ខមិត្វា ពារាណសឹ គន្ត្វា ឧយ្យានេ មង្គលសិលាបដ្ដេ សសីសំ បារុបិត្វា និបជ្ជិ។ សោ ច ពារាណសិរញ្ញោ កាលង្កតស្ស សត្តមោ ទិវសោ ហោតិ។

អមច្ចា រញ្ញោ សរីរកិច្ចំ កត្វា រាជង្គណេ និសីទិត្វា មន្តយឹសុ – “រញ្ញោ ឯកា ធីតាវ អត្ថិ, បុត្តោ នត្ថិ។ អរាជកំ រជ្ជំ ន តិដ្ឋតិ។ កោ រាជា ហោតី”តិ មន្តេត្វា, “ត្វំ ហោហិ, ត្វំ ហោហី”តិ។ បុរោហិតោ អាហ – “ពហុំ ឱលោកេតុំ ន វដ្ដតិ, ផុស្សរថំ វិស្សជ្ជេមា”តិ។ តេ កុមុទវណ្ណេ ចត្តារោ សិន្ធវេ យោជេត្វា, បញ្ចវិធំ រាជកកុធភណ្ឌំ សេតច្ឆត្តញ្ច រថស្មឹយេវ ឋបេត្វា រថំ វិស្សជ្ជេត្វា បច្ឆតោ តូរិយានិ បគ្គណ្ហាបេសុំ។ រថោ បាចីនទ្វារេន និក្ខមិត្វា ឧយ្យានាភិមុខោ អហោសិ, “បរិចយេន ឧយ្យានាភិមុខោ គច្ឆតិ, និវត្តេមា”តិ កេចិ អាហំសុ។ បុរោហិតោ “មា និវត្តយិត្ថា”តិ អាហ។ រថោ កុមារំ បទក្ខិណំ កត្វា អារោហនសជ្ជោ ហុត្វា អដ្ឋាសិ។ បុរោហិតោ បារុបនកណ្ណំ អបនេត្វា បាទតលានិ ឱលោកេន្តោ “តិដ្ឋតុ អយំ ទីបោ, ទ្វិសហស្សទីបបរិវារេសុ ចតូសុ ទីបេសុ ឯស រជ្ជំ កាតុំ យុត្តោ”តិ វត្វា, “បុនបិ តូរិយានិ បគ្គណ្ហថ បុនបិ បគ្គណ្ហថា”តិ តិក្ខត្តុំ តូរិយានិ បគ្គណ្ហាបេសិ។

អថ កុមារោ មុខំ វិវរិត្វា ឱលោកេត្វា, “កេន កម្មេន អាគតត្ថា”តិ? អាហ។ “ទេវ, តុម្ហាកំ រជ្ជំ បាបុណាតី”តិ។ “រាជា កហ”ន្តិ។ “ទេវត្តំ គតោ សាមី”តិ។ “កតិ ទិវសា អតិក្កន្តា”តិ? “អជ្ជ សត្តមោ ទិវសោ”តិ។ “បុត្តោ វា ធីតា វា នត្ថី”តិ។ “ធីតា អត្ថិ ទេវ, បុត្តោ នត្ថី”តិ។ “តេន ហិ ករិស្សាមិ រជ្ជ”ន្តិ។ តេ តាវទេវ អភិសេកមណ្ឌបំ កត្វា រាជធីតរំ សព្ពាលង្ការេហិ អលង្ករិត្វា ឧយ្យានំ អានេត្វា កុមារស្ស អភិសេកំ អកំសុ។

អថស្ស កតាភិសេកស្ស សតសហស្សគ្ឃនិកំ វត្ថំ ឧបហរឹសុ។ សោ “កិមិទំ, តាតា”តិ? អាហ។ “និវាសនវត្ថំ ទេវា”តិ។ “ននុ, តាតា, ថូល”ន្តិ។ “មនុស្សានំ បរិភោគវត្ថេសុ ឥតោ សុខុមតរំ នត្ថិ ទេវា”តិ។ “តុម្ហាកំ រាជា ឯវរូបំ និវាសេសី”តិ? “អាម, ទេវា”តិ។ “ន មញ្ញេ បុញ្ញវា តុម្ហាកំ រាជា, សុវណ្ណភិង្ការំ អាហរថ, លភិស្សាម វត្ថ”ន្តិ។ សុវណ្ណភិង្ការំ អាហរឹសុ។ សោ ឧដ្ឋាយ ហត្ថេ ធោវិត្វា, មុខំ វិក្ខាលេត្វា, ហត្ថេន ឧទកំ អាទាយ, បុរត្ថិមទិសាយ អព្ភុក្កិរិ, ឃនបថវឹ ភិន្ទិត្វា អដ្ឋ កប្បរុក្ខា ឧដ្ឋហឹសុ។ បុន ឧទកំ គហេត្វា ទក្ខិណំ បច្ឆិមំ ឧត្តរន្តិ ឯវំ ចតស្សោ ទិសា អព្ភុក្កិរិ, សព្ពទិសាសុ អដ្ឋ អដ្ឋ កត្វា ទ្វត្តឹស កប្បរុក្ខា ឧដ្ឋហឹសុ។ សោ ឯកំ ទិព្ពទុស្សំ និវាសេត្វា ឯកំ បារុបិត្វា “នន្ទរញ្ញោ វិជិតេ សុត្តកន្តិកា ឥត្ថិយោ មា សុត្តំ កន្តឹសូតិ ឯវំ ភេរឹ ចារាបេថា”តិ វត្វា, ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា, អលង្កតបដិយត្តោ ហត្ថិក្ខន្ធវរគតោ នគរំ បវិសិត្វា, បាសាទំ អារុយ្ហ មហាសម្បត្តឹ អនុភវិ។

ឯវំ កាលេ គច្ឆន្តេ ឯកទិវសំ ទេវី រញ្ញោ សម្បត្តឹ ទិស្វា, “អហោ តបស្សី”តិ ការុញ្ញាការំ ទស្សេសិ។ “កិមិទំ ទេវី”តិ? ច បុដ្ឋា, “អតិមហតី, ទេវ, សម្បត្តិ, អតីតេ ពុទ្ធានំ សទ្ទហិត្វា កល្យាណំ អកត្ថ, ឥទានិ អនាគតស្ស បច្ចយំ កុសលំ ន ករោថា”តិ? អាហ។ “កស្ស ទស្សាមិ? សីលវន្តោ នត្ថី”តិ។ “អសុញ្ញោ, ទេវ, ជម្ពុទីបោ អរហន្តេហិ, តុម្ហេ ទានមេវ សជ្ជេថ, អហំ អរហន្តេ លច្ឆាមី”តិ អាហ។ រាជា បុនទិវសេ បាចីនទ្វារេ ទានំ

សង្ឃាបេសិ។ ទេវី បាតោវ ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ ឧបរិបាសាទេ បុរត្ថាភិមុខា ឧរេន និបជ្ជិត្វា – “សចេ ឯតិស្សា ទិសាយ អរហន្តោ អត្ថិ, អាគច្ឆន្តុ អម្ហាកំ ភិក្ខំ គណ្ហន្តូ”តិ អាហ។ តស្សំ ទិសាយំ អរហន្តោ នាហេសុំ។ តំ សក្ការំ កបណទ្ធិកយាចកានំ អទំសុ។

បុនទិវសេ ទក្ខិណទ្វារេ ទានំ សជ្ជេត្វា តថេវ អកាសិ, បុនទិវសេ បច្ឆិមទ្វារេ។ ឧត្តរទ្វារេ សជ្ជិតទិវសេ បន ទេវិយា តថេវ និមន្តេន្តិយា ហិមវន្តេ វសន្តានំ បទុមវតិយា បុត្តានំ បញ្ចសតានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ ជេដ្ឋកោ មហាបទុមបច្ចេកពុទ្ធោ ភាតិកេ អាមន្តេសិ “មារិសា, នន្ទរាជា តុម្ហេ និមន្តេតិ, អធិវាសេថ តស្សា”តិ។ តេ អធិវាសេត្វា បុនទិវសេ អនោតត្តទហេ មុខំ ធោវិត្វា អាកាសេន អាគន្ត្វា ឧត្តរទ្វារេ ឱតរិំសុ។ មនុស្សា គន្ត្វា “បញ្ចសតា, ទេវ, បច្ចេកពុទ្ធា អាគតា”តិ រញ្ញោ អារោចេសុំ។ រាជា សទ្ធិំ ទេវិយា គន្ត្វា វន្ទិត្វា បត្តំ គហេត្វា បច្ចេកពុទ្ធេ បាសាទំ អារោបេត្វា តេសំ ទានំ ទត្វា ភត្តកិច្ចាវសានេ រាជា សង្ឃត្ថេរស្ស, ទេវី សង្ឃនវកស្ស បាទមូលេ និបជ្ជិត្វា, “អយ្យា បច្ចយេហិ ន កិលមិស្សន្តិ, មយំ បុញ្ញេន ន ហាយិស្សាម, អម្ហាកំ យាវជីវំ ឥធ និវាសាយ បដិញ្ញំ ទេថា”តិ បដិញ្ញំ ការេត្វា ឧយ្យានេ បញ្ច បណ្ណសាលាសតានិ បញ្ច ចង្កមនសតានីតិ សព្ពាការេន និវាសដ្ឋានំ សម្បាទេត្វា តត្ថ វសាបេសុំ។

ឯវំ កាលេ គច្ឆន្តេ រញ្ញោ បច្ចន្តោ កុបិតោ។ “អហំ បច្ចន្តំ វូបសមេតុំ គច្ឆាមិ, ត្វំ បច្ចេកពុទ្ធេសុ មា បមជ្ជី”តិ ទេវិំ ឱវទិត្វា គតោ។ តស្មិំ អនាគតេយេវ បច្ចេកពុទ្ធានំ អាយុសង្ខារា ខីណា។ មហាបទុមបច្ចេកពុទ្ធោ តិយាមរត្តិំ ឈានកីឡំ កីឡិត្វា អរុណុគ្គមនេ អាលម្ពនផលកំ អាលម្ពិត្វា ឋិតកោវ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ, ឯតេនុបាយេន សេសាបីតិ សព្ពេបិ បរិនិព្ពុតា។ បុនទិវសេ ទេវី បច្ចេកពុទ្ធានំ និសីទនដ្ឋានំ ហរិតូបលិត្តំ ការេត្វា បុប្ផានិ វិកិរិត្វា ធូបំ ទត្វា តេសំ អាគមនំ ឱលោកយន្តី និសិន្នា អាគមនំ អបស្សន្តី បុរិសំ បេសេសិ – “គច្ឆ, តាត, ជានាហិ, កិំ អយ្យានំ កិញ្ចិ អផាសុក”ន្តិ? សោ គន្ត្វា មហាបទុមស្ស បណ្ណសាលាយ ទ្វារំ វិវរិត្វា តត្ថ អបស្សន្តោ ចង្កមនំ គន្ត្វា អាលម្ពនផលកំ និស្សាយ ឋិតំ ទិស្វា វន្ទិត្វា, “កាលោ, ភន្តេ”តិ អាហ។ បរិនិព្ពុតសរីរំ កិំ កថេស្សតិ? សោ “និទ្ទាយតិ មញ្ញេ”តិ គន្ត្វា បិដ្ឋិបាទេ ហត្ថេន បរាមសិ។ បាទានំ សីតលតាយ ចេវ ថទ្ធតាយ ច បរិនិព្ពុតភាវំ ញត្វា ទុតិយស្ស សន្តិកំ អគមាសិ, ឯវំ តតិយស្សាតិ សព្ពេសំ បរិនិព្ពុតភាវំ ញត្វា រាជកុលំ គតោ។ “កហំ, តាត, បច្ចេកពុទ្ធា”តិ? បុដ្ឋោ “បរិនិព្ពុតា, ទេវី”តិ អាហ។ ទេវី កន្ទន្តី រោទន្តី និក្ខមិត្វា នាគរេហិ សទ្ធិំ តត្ថ គន្ត្វា សាធុកីឡិតំ ការេត្វា បច្ចេកពុទ្ធានំ សរីរកិច្ចំ កត្វា ធាតុយោ គហេត្វា ចេតិយំ បតិដ្ឋាបេសិ។

រាជា បច្ចន្តំ វូបសមេត្វា អាគតោ បច្ចុគ្គមនំ អាគតំ ទេវិំ បុច្ឆិ “កិំ, ភទ្ទេ, បច្ចេកពុទ្ធេសុ នប្បមជ្ជិ, និរោគា អយ្យា”តិ? “បរិនិព្ពុតា ទេវា”តិ។ រាជា ចិន្តេសិ – “ឯវរូបានម្បិ បណ្ឌិតានំ មរណំ ឧប្បជ្ជតិ, អម្ហាកំ កុតោ មោក្ខោ”តិ? សោ នគរំ អគន្ត្វា ឧយ្យានមេវ បវិសិត្វា ជេដ្ឋបុត្តំ បក្កោសាបេត្វា តស្ស រជ្ជំ បដិយាទេត្វា សយំ សមណកបព្ពជ្ជំ បព្ពជិ, ទេវីបិ “ឥមស្មិំ បព្ពជិតេ អហំ កិំ ករិស្សាមី”តិ? តត្ថេវ ឧយ្យានេ បព្ពជិតា។ ទ្វេបិ ឈានំ ភាវេត្វា តតោ ចុតា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិំសុ។

តេសុ តត្ថេវ វសន្តេសុ អម្ហាកំ សត្ថា លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ អនុបុព្ពេន រាជគហំ បាវិសិ។ អយំ បិប្ផលិមាណវោ មគធរដ្ឋេ មហាតិត្ថព្រាហ្មណគាមេ កបិលព្រាហ្មណស្ស អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តោ, អយំ ភទ្ទា កាបិលានី មទ្ទរដ្ឋេ សាគលនគរេ កោសិយគោត្តព្រាហ្មណស្ស អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិស្មិំ និព្ពត្តា។ តេសំ ខោ អនុក្កមេន វឌ្ឍមានានំ បិប្ផលិមាណវស្ស វីសតិមេ វស្សេ ភទ្ទាយ សោឡសមេ វស្សេ សម្បត្តេ មាតាបិតរោ បុត្តំ ឱលោកេត្វា, “តាត, ត្វំ វយប្បត្តោ, កុលវំសោ នាម បតិដ្ឋបេតព្ពោ”តិ អតិវិយ និប្បីឡយិំសុ។ មាណវោ អាហ – “មយ្ហំ សោតបថេ ឯវរូបំ កថំ មា កថេថ។ អហំ យាវ តុម្ហេ ធរថ, តាវ បដិជគ្គិស្សាមិ, តុម្ហាកំ បច្ឆតោ និក្ខមិត្វា បព្ពជិស្សាមី”តិ។ តេ កតិបាហំ អតិក្កមិត្វា បុន កថយិំសុ, សោបិ តថេវ បដិក្ខិបិ។ បុន កថយិំសុ, បុនបិ បដិក្ខិបិ។ តតោ បដ្ឋាយ មាតា និរន្តរំ កថេតិយេវ។

មាណវោ “មម មាតរំ សញ្ញាបេស្សាមី”តិ រត្តសុវណ្ណស្ស និក្ខសហស្សំ ទត្វា សុវណ្ណការេហិ ឯកំ ឥត្ថិរូបំ ការាបេត្វា តស្ស មជ្ជនឃដ្ដនាទិកម្មបរិយោសានេ តំ រត្តវត្ថំ និវាសាបេត្វា វណ្ណសម្បន្នេហិ បុប្ផេហិ ចេវ នានាអលង្ការេហិ ច អលង្ការាបេត្វា មាតរំ បក្កោសាបេត្វា អាហ – “អម្ម ឯវរូបំ អារម្មណំ លភន្តោ គេហេ វសាមិ, អលភន្តោ ន វសាមី”តិ។ បណ្ឌិតា ព្រាហ្មណី ចិន្តេសិ – “មយ្ហំ បុត្តោ បុញ្ញវា ទិន្នទានោ កតាភិនីហារោ, បុញ្ញំ ករោន្តោ ន ឯកកោវ អកាសិ, អទ្ធា ឯតេន សហ កតបុញ្ញា សុវណ្ណរូបកបដិភាគា ភវិស្សតី”តិ អដ្ឋ ព្រាហ្មណេ បក្កោសាបេត្វា សព្ពកាមេហិ សន្តប្បេត្វា សុវណ្ណរូបកំ រថំ អារោបេត្វា, “គច្ឆថ, តាតា, យត្ថ អម្ហាកំ ជាតិគោត្តភោគេហិ សមានកុលេ ឯវរូបំ ទារិកំ បស្សថ, ឥមមេវ សុវណ្ណរូបកំ, បណ្ណាការំ កត្វា ទេថា”តិ ឧយ្យោជេសិ។

តេ “អម្ហាកំ នាម ឯតំ កម្ម”ន្តិ និក្ខមិត្វា, “កត្ថ គមិស្សាមា”តិ? ចិន្តេត្វា, “មទ្ទរដ្ឋំ នាម ឥត្ថាករោ, មទ្ទរដ្ឋំ គមិស្សាមា”តិ មទ្ទរដ្ឋេ សាគលនគរំ អគមឹសុ។ តត្ថ តំ សុវណ្ណរូបកំ ន្ហានតិត្ថេ ឋបេត្វា ឯកមន្តំ និសីទឹសុ។ អថ ភទ្ទាយ ធាតី ភទ្ទំ ន្ហាបេត្វា អលង្ករិត្វា សិរិគព្ភេ និសីទាបេត្វា ន្ហាយិតុំ អាគច្ឆន្តី តំ រូបកំ ទិស្វា, “អយ្យធីតា មេ ឥធាគតា”តិ សញ្ញាយ តជ្ជេត្វា “ទុព្ពិនីតេ, កឹ ត្វំ ឥធាគតា”តិ? តលសត្តិកំ ឧគ្គិរិត្វា, “គច្ឆ សីឃ”ន្តិ គណ្ឌបស្សេ បហរិ។ ហត្ថោ បាសាណេ បដិហតោ វិយ កម្បិត្ថ។ សា បដិក្កមិត្វា “ឯវំ ថទ្ធំ នាម មហាគីវំ ទិស្វា, ‘អយ្យធីតា មេ’តិ សញ្ញំ ឧប្បាទេសឹ, អយ្យធីតាយ ហិ មេ អយំ និវាសនបដិគ្គាហិកាបិ អយុត្តា”តិ អាហ។ អថ នំ តេ មនុស្សា បរិវារេត្វា “ឯវរូបា តេ សាមិធីតា”តិ បុច្ឆឹសុ។ “កឹ ឯសា, ឥមាយ សតគុណេន សហស្សគុណេន មយ្ហំ អយ្យា អភិរូបតរា, ទ្វាទសហត្ថេ គព្ភេ និសិន្នាយ បទីបកិច្ចំ នត្ថិ, សរីរោភាសេនេវ តមំ វិធមតី”តិ។ “តេន ហិ អាគច្ឆា”តិ តំ ខុជ្ជំ គហេត្វា សុវណ្ណរូបកំ រថំ អារោបេត្វា កោសិយគោត្តស្ស ឃរទ្វារេ ឋត្វា អាគមនំ និវេទយឹសុ។

ព្រាហ្មណោ បដិសន្ថារំ កត្វា, “កុតោ អាគតត្ថា”តិ? បុច្ឆិ។ “មគធរដ្ឋេ មហាតិត្ថគាមេ កបិលព្រាហ្មណស្ស ឃរតោ”តិ។ “កឹ ការណា អាគតា”តិ។ “ឥមិនា នាម ការណេនា”តិ។ “កល្យាណំ, តាតា, សមជាតិគោត្តវិភវោ អម្ហាកំ ព្រាហ្មណោ, ទស្សាមិ ទារិក”ន្តិ បណ្ណាការំ គណ្ហិ។ តេ កបិលព្រាហ្មណស្ស សាសនំ បហិណឹសុ – “លទ្ធា ទារិកា, កត្តព្ពំ ករោថា”តិ។ តំ សាសនំ សុត្វា បិប្ផលិមាណវស្ស អារោចយឹសុ – “លទ្ធា កិរ ទារិកា”តិ។ មាណវោ “អហំ ន លភិស្សាមីតិ ចិន្តេសឹ, ឥមេ លទ្ធាតិ ច វទន្តិ, អនត្ថិកោ ហុត្វា បណ្ណំ បេសិស្សាមី”តិ រហោគតោ បណ្ណំ លិខិ, “ភទ្ទា អត្តនោ ជាតិគោត្តភោគានុរូបំ ឃរាវាសំ លភតុ, អហំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិស្សាមិ, មា បច្ឆា វិប្បដិសារិនី អហោសី”តិ។ ភទ្ទាបិ “អសុកស្ស កិរ មំ ទាតុកាមា”តិ សុត្វា រហោគតា បណ្ណំ លិខិ, “អយ្យបុត្តោ អត្តនោ ជាតិគោត្តភោគានុរូបំ ឃរាវាសំ លភតុ។ អហំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិស្សាមិ, មា បច្ឆា វិប្បដិសារី អហោសី”តិ។ ទ្វេបិ បណ្ណានិ អន្តរាមគ្គេ សមាគច្ឆឹសុ។ “ឥទំ កស្ស បណ្ណ”ន្តិ? បិប្ផលិមាណវេន ភទ្ទាយ បហិតន្តិ។ “ឥទំ កស្ស បណ្ណ”ន្តិ? ភទ្ទាយ បិប្ផលិមាណវស្ស បហិតន្តិ ច វុត្តេ ទ្វេបិ វាចេត្វា, “បស្សថ ទារកានំ កម្ម”ន្តិ ផាលេត្វា អរញ្ញេ ឆឌ្ឌេត្វា សមានបណ្ណំ លិខិត្វា ឥតោ ច ឯត្តោ ច បេសេសុំ។ ឥតិ តេសំ អនិច្ឆមានានំយេវ សមាគមោ អហោសិ។

តំទិវសំយេវ ច មាណវោបិ ឯកំ បុប្ផទាមំ គន្ថាបេសិ, ភទ្ទាបិ ឯកំ គន្ថាបេសិ។ តានិ អាសនមជ្ឈេ ឋបេត្វា ភុត្តសាយមាសា ឧភោបិ “សយនំ អារុហិស្សាមា”តិ សមាគន្ត្វា មាណវោ ទក្ខិណបស្សេន សយនំ អារុហិ។ ភទ្ទា វាមបស្សេន អារុហិត្វា អាហ – “យស្ស បស្សេ បុប្ផានិ មិលាយន្តិ, តស្ស រាគចិត្តំ ឧប្បន្នន្តិ វិជានិស្សាម, ឥមំ បុប្ផទាមំ ន អល្លីយិតព្ព”ន្តិ។ តេ បន អញ្ញមញ្ញស្ស សរីរសម្ផស្សភយេន តិយាមរត្តឹ និទ្ទំ អនោក្កមន្តាវ វីតិនាមេន្តិ, ទិវា បន ហសិតមត្តម្បិ ន ហោតិ។ តេ លោកាមិសេន អសំសដ្ឋា យាវ មាតាបិតរោ ធរន្តិ, តាវ កុដុម្ពំ អវិចារេត្វា តេសុ កាលង្កតេសុ វិចារយឹសុ។ មហតី មាណវស្ស សម្បត្តិ, ឯកទិវសំ សរីរំ ឧព្ពដ្ដេត្វា ឆឌ្ឌេតព្ពំ សុវណ្ណចុណ្ណមេវ មគធនាឡិយា ទ្វាទសនាឡិមត្តំ លទ្ធុំ វដ្ដតិ។ យន្តពទ្ធានិ សដ្ឋិ មហាតឡាកានិ, កម្មន្តោ ទ្វាទសយោជនិកោ, អនុរាធបុរប្បមាណា ចុទ្ទស ទាសគាមា, ចុទ្ទស ហត្ថានីកា, ចុទ្ទស អស្សានីកា, ចុទ្ទស រថានីកា។

សោ ឯកទិវសំ អលង្កតំ អស្សំ អារុយ្ហ មហាជនបរិវុតោ កម្មន្តំ គន្ត្វា ខេត្តកោដិយំ ឋិតោ នង្គលេហិ ភិន្នដ្ឋានតោ កាកាទយោ សកុណេ គណ្ឌុប្បាទកាទិបាណេ ឧទ្ធរិត្វា ខាទន្តេ ទិស្វា, “តាតា, ឥមេ កឹ ខាទន្តី”តិ បុច្ឆិ? “គណ្ឌុប្បាទកេ អយ្យា”តិ។ “ឯតេហិ កតំ បាបំ កស្ស ហោតី”តិ? “តុម្ហាកំ, អយ្យា”តិ។ សោ ចិន្តេសិ – “សចេ ឯតេហិ កតំ បាបំ មយ្ហំ ហោតិ, កឹ មេ ករិស្សតិ សត្តអសីតិកោដិធនំ? កឹ ទ្វាទសយោជនោ កម្មន្តោ, កឹ យន្តពទ្ធានិ សដ្ឋិ មហាតឡាកានិ, កឹ ចុទ្ទស គាមា? សព្ពមេតំ ភទ្ទាយ កាបិលានិយា និយ្យាតេត្វា និក្ខមិត្វា បព្ពជិស្សាមី”តិ។

ភទ្ទាបិ កាបិលានី តស្មឹ ខណេ អព្ភន្តរវត្ថុម្ហិ តយោ តិលកុម្ភេ បត្ថរាបេត្វា ធាតីហិ បរិវុតា និសិន្នា កាកេ តិលបាណកេ ខាទមានេ ទិស្វា, “អម្មា កឹ ឥមេ ខាទន្តី”តិ? បុច្ឆិ។ “បាណកេ អយ្យេ”តិ។ “អកុសលំ កស្ស ហោតី”តិ? “តុម្ហាកំ អយ្យេ”តិ។ សា ចិន្តេសិ – “មយ្ហំ ចតុហត្ថវត្ថំ នាឡិកោទនមត្តញ្ច លទ្ធុំ វដ្ដតិ, យទិ ច បនេតំ ឯត្តកេន ជនេន កតំ អកុសលំ មយ្ហំ ហោតិ, ភវសហស្សេនបិ វដ្ដតោ សីសំ ឧក្ខិបិតុំ ន សក្កា , អយ្យបុត្តេ អាគតមត្តេយេវ សព្ពំ តស្ស និយ្យាតេត្វា និក្ខម្ម បព្ពជិស្សាមី”តិ។

មាណវោ អាគន្ត្វា ន្ហត្វា បាសាទំ អារុយ្ហ មហារហេ បល្លង្កេ និសីទិ, អថស្ស ចក្កវត្តិនោ អនុច្ឆវិកំ ភោជនំ សជ្ជយឹសុ។ ទ្វេបិ ភុញ្ជិត្វា បរិជនេ និក្ខន្តេ រហោគតា ផាសុកដ្ឋានេ និសីទឹសុ។ តតោ មាណវោ ភទ្ទំ អាហ – “ភទ្ទេ, ត្វំ ឥមំ ឃរំ អាគច្ឆន្តី កិត្តកំ ធនំ អាហរី”តិ? “បញ្ចបណ្ណាស សកដសហស្សានិ អយ្យា”តិ។ “ឯតំ សព្ពំ,

យា ច ឥមស្មឹ ឃរេ សត្តអសីតិកោដិយោ, យន្តពទ្ធា សដ្ឋិតឡាកាទិភេទា សម្បត្តិ អត្ថិ, សព្ពំ តុយ្ហំយេវ និយ្យាតេមី”តិ។ “តុម្ហេ បន អយ្យា”តិ។ “អហំ បព្ពជិស្សាមី”តិ។ “អយ្យា អហម្បិ តុម្ហាកំយេវ អាគមនំ ឱលោកយមានា និសិន្នា, អហម្បិ បព្ពជិស្សាមី”តិ។ តេសំ អាទិត្តបណ្ណកុដិ វិយ តយោ ភវា ឧបដ្ឋហឹសុ។ តេ “បព្ពជិស្សាមា”តិ វត្វា អន្តរាបណតោ កសាយរសបីតានិ វត្ថានិ មត្តិកាបត្តេ ច អាហរាបេត្វា អញ្ញមញ្ញំ កេសេ ឱហារេត្វា, “យេ លោកេ អរហន្តោ, តេ ឧទ្ទិស្ស អម្ហាកំ បព្ពជ្ជា”តិ បព្ពជិត្វា ថវិកាសុ បត្តេ ឱសាបេត្វា អំសេ លគ្គេត្វា បាសាទតោ ឱតរឹសុ។ គេហេ ទាសេសុ ច កម្មការេសុ ច ន កោចិ សញ្ជានិ។

អថ នេ ព្រាហ្មណគាមតោ និក្ខម្ម ទាសគាមទ្វារេន គច្ឆន្តេ អាកប្បកុត្តវសេន ទាសគាមវាសិនោ សញ្ជានឹសុ។ តេ រុទន្តា បាទេសុ និបតិត្វា “កឹ អម្ហេ អនាថេ ករោថ អយ្យា”តិ? អាហំសុ។ “មយំ, ភណេ ‘អាទិត្តបណ្ណសាលា វិយ តយោ ភវា’តិ បព្ពជិម្ហា, សចេ តុម្ហេសុ ឯកេកំ ភុជិស្សំ ករោម, វស្សសតម្បិ នប្បហោតិ, តុម្ហេវ តុម្ហាកំ សីសំ ធោវិត្វា ភុជិស្សា ហុត្វា ជីវថា”តិ វត្វា តេសំ រោទន្តានំយេវ បក្កមឹសុ។ ថេរោ បុរតោ គច្ឆន្តោ និវត្តិត្វា ឱលោកេន្តោ ចិន្តេសិ – “អយំ ភទ្ទា កាបិលានី សកលជម្ពុទីបគ្ឃនិកា ឥត្ថី មយ្ហំ បច្ឆតោ អាគច្ឆតិ។ ឋានំ ខោ បនេតំ វិជ្ជតិ, យំ កោចិទេវ ឯវំ ចិន្តេយ្យ ‘ឥមេ បព្ពជិត្វាបិ វិនា ភវិតុំ ន សក្កោន្តិ, អននុច្ឆវិកំ ករោន្តី”តិ។ “កោចិ វា បន មនំ បទូសេត្វា អបាយបូរកោ ភវេយ្យ។ ឥមំ បហាយ មយា គន្តុំ វដ្តតី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។

សោ បុរតោ គច្ឆន្តោ ទ្វេធាបថំ ទិស្វា តស្ស មត្ថកេ អដ្ឋាសិ។ ភទ្ទាបិ អាគន្ត្វា វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ អថ នំ អាហ – “ភទ្ទេ, តាទិសឹ ឥត្ថឹ មម បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តឹ ទិស្វា, ‘ឥមេ បព្ពជិត្វាបិ វិនា ភវិតុំ ន សក្កោន្តី’តិ ចិន្តេត្វា អម្ហេសុ បទុដ្ឋចិត្តោ មហាជនោ អបាយបូរកោ ភវេយ្យ។ ឥមស្មឹ ទ្វេធាបថេ ត្វំ ឯកំ គណ្ហ, អហំ ឯកេន គមិស្សាមី”តិ។ “អាម, អយ្យ, បព្ពជិតានំ មាតុគាមោ នាម មលំ, ‘បព្ពជិត្វាបិ វិនា ន ភវន្តី’តិ អម្ហាកំ ទោសំ បស្សន្តិ, តុម្ហេ ឯកំ មគ្គំ គណ្ហថ, វិនា ភវិស្សាមា”តិ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ចតូសុ ឋានេសុ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា ទសនខសមោធានសមុជ្ជលំ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ, “សតសហស្សកប្បប្បមាណេ អទ្ធានេ កតោ មិត្តសន្ថវោ អជ្ជ ភិជ្ជតី”តិ វត្វា, “តុម្ហេ ទក្ខិណជាតិកា នាម, តុម្ហាកំ ទក្ខិណមគ្គោ វដ្តតិ, មយំ មាតុគាមា នាម វាមជាតិកា, អម្ហាកំ វាមមគ្គោ វដ្តតី”តិ វន្ទិត្វា មគ្គំ បដិបន្នា។ តេសំ ទ្វេធាភូតកាលេ អយំ មហាបថវី “អហំ ចក្កវាឡគិរិសិនេរុបព្ពតេ ធារេតុំ សក្កោន្តីបិ តុម្ហាកំ គុណេ ធារេតុំ ន សក្កោមី”តិ វទន្តី វិយ វិរវមានា អកម្បិ, អាកាសេ អសនិសទ្ទោ វិយ បវត្តិ, ចក្កវាឡបព្ពតោ ឧន្នទិ។

សម្មាសម្ពុទ្ធោ វេឡុវនមហាវិហារេ គន្ធកុដិយំ និសិន្នោ បថវីកម្បនសទ្ទំ សុត្វា, “កស្ស នុ ខោ បថវី កម្បតី”តិ? អាវជ្ជេន្តោ “បិប្ផលិមាណវោ ច ភទ្ទា ច កាបិលានី មំ ឧទ្ទិស្ស អប្បមេយ្យំ សម្បត្តឹ បហាយ បព្ពជិតា, តេសំ វិយោគដ្ឋានេ ឧភិន្នម្បិ គុណពលេន អយំ បថវីកម្បោ ជាតោ, មយាបិ ឯតេសំ សង្គហំ កាតុំ វដ្តតី”តិ គន្ធកុដិតោ និក្ខម្ម សយមេវ បត្តចីវរំ អាទាយ, អសីតិមហាថេរេសុ កញ្ចិ អនាមន្តេត្វា តិគាវុតំ មគ្គំ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា រាជគហស្ស ច នាឡន្ទាយ ច អន្តរេ ពហុបុត្តកនិគ្រោធរុក្ខមូលេ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសីទិ។ និសីទន្តោ បន អញ្ញតរោ បំសុកូលិកោ វិយ អនិសីទិត្វា ពុទ្ធវេសំ គហេត្វា អសីតិហត្ថា ឃនពុទ្ធរស្មិយោ វិស្សជ្ជេន្តោ និសីទិ។ ឥតិ តស្មឹ ខណេ បណ្ណឆត្តសកដចក្កកូដាគារាទិប្បមាណា ពុទ្ធរស្មិយោ ឥតោ ចិតោ ច វិប្ផន្ទន្តិយោ វិធាវន្តិយោ ចន្ទិមសហស្សសូរិយសហស្សឧគ្គមនកាលោ វិយ កុរុមានា តំ វនន្តរំ ឯកោភាសំ អកំសុ។ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណានំ សិរិយា សមុជ្ជលិតតារាគណំ វិយ គគនំ, សុបុប្ផិតកមលកុវលយំ វិយ សលិលំ, វនន្តរំ វិរោចិត្ថ។ និគ្រោធរុក្ខស្ស នាម ខន្ធោ សេតោ ហោតិ, បត្តានិ នីលានិ បក្កានិ រត្តានិ។ តស្មឹ បន ទិវសេ សតសាខោ និគ្រោធរុក្ខោ សុវណ្ណវណ្ណោ អហោសិ។

ឥតិ យា សា **អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ**តិ បទស្ស អត្ថំ វត្វា, “ឥទានិ យថា ឯស បព្ពជិតោ, យថា ច អទ្ធានមគ្គំ បដិបន្នោ។ ឥមស្ស អត្ថស្ស អាវិភាវត្ថំ អភិនីហារតោ បដ្ឋាយ អយំ អនុបុព្ពិកថា កថេតព្ពា”តិ វុត្តា, សា ឯវំ វេទិតព្ពា។

អន្តរា ច រាជគហំ អន្តរា ច នាឡន្ទន្តិ រាជគហស្ស ច នាឡន្ទាយ ច អន្តរេ។ **សត្ថារញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យ**ន្តិ សចេ អហំ សត្ថារំ បស្សេយ្យំ, ឥមំយេវ ភគវន្តំ បស្សេយ្យំ។ ន ហិ មេ ឥតោ អញ្ញេន សត្ថារា ភវិតុំ សក្កាតិ។ **សុគតញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យ**ន្តិ សចេ អហំ សម្មាបដិបត្តិយា សុដ្ឋុ គតត្តា សុគតំ នាម បស្សេយ្យំ, ឥមំយេវ ភគវន្តំ បស្សេយ្យំ។ ន ហិ មេ ឥតោ អញ្ញេន សុគតេន ភវិតុំ សក្កាតិ។ **សម្មាសម្ពុទ្ធញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យ**ន្តិ សចេ អហំ សម្មា សាមញ្ច សច្ចានិ ពុទ្ធត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធំ នាម បស្សេយ្យំ, ឥមំយេវ ភគវន្តំ បស្សេយ្យំ។ ន ហិ មេ ឥតោ អញ្ញេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន ភវិតុំ សក្កាតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ ឯវំ ទស្សនេនេវ “ភគវតិ ‘អយំ សត្ថា, អយំ សុគតោ, អយំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ’តិ និក្កង្ខោ អហំ,

អាវុសោ, អហោសិ”ន្តិ ទីបេតិ។ **សត្ថា មេ, ភន្តេ**តិ ឥទំ កិញ្ចាបិ ទ្វេ វារេ អាគតំ, តិក្ខត្តុំ បន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥមិនា ហិ សោ “ឯវំ តិក្ខត្តុំ សាវកត្តំ សាវេសឹ, អាវុសោ”តិ ទីបេតិ។

អជានញ្ញេវាតិ អជានមានោវ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **មុទ្ធាបិ តស្ស វិបតេយ្យា**តិ យស្ស អញ្ញស្ស “អជានំយេវ ជានាមី”តិ បដិញ្ញស្ស ពាហិរកស្ស សត្ថុនោ ឯវំ សព្ពចេតសា សមន្នាគតោ បសន្នចិត្តោ សាវកោ ឯវរូបំ បរមនិបច្ចការំ ករេយ្យ, តស្ស វណ្ដច្ឆិន្នតាលបក្កំ វិយ គីវតោ មុទ្ធាបិ វិបតេយ្យ, សត្តធា បន ផលេយ្យាតិ អត្ថោ។ កឹ វា ឯតេន, សចេ មហាកស្សបត្ថេរោ ឥមិនា ចិត្តប្បសាទេន ឥមំ បរមនិបច្ចការំ មហាសមុទ្ទស្ស ករេយ្យ, តត្តកបាលេ បក្ខិត្តឧទកពិន្ទុ វិយ វិលយំ គច្ឆេយ្យ។ សចេ ចក្កវាឡស្ស ករេយ្យ, ថុសមុដ្ឋិ វិយ វិកិរេយ្យ។ សចេ សិនេរុបព្ពតស្ស ករេយ្យ, កាកតុណ្ឌេន បហដបិដ្ឋមុដ្ឋិ វិយ វិទ្ធំសេយ្យ ។ សចេ មហាបថវិយា ករេយ្យ, វាតាហតភស្មបុញ្ជោ វិយ វិកិរេយ្យ។ ឯវរូបោបិ បន ថេរស្ស និបច្ចាការោ សត្ថុ សុវណ្ណវណ្ណេ បាទបិដ្ឋេ លោមមត្តម្បិ វិកោបេតុំ នាសក្ខិ។ តិដ្ឋតុ ច មហាកស្សបោ, មហាកស្សបសទិសានំ ភិក្ខូនំ សហស្សម្បិ សតសហស្សម្បិ និបច្ចាការទស្សនេន នេវ ទសពលស្ស បាទបិដ្ឋេ លោមមត្តម្បិ វិកោបេតុំ បំសុកូលចីវរេ វា អំសុមត្តម្បិ ចាលេតុំ សក្កោតិ។ ឯវំ មហានុភាវោ ហិ សត្ថា។

តស្មាតិហ តេ កស្សបាតិ យស្មា អហំ ជានន្តោ ឯវ “ជានាមី”តិ, បស្សន្តោ ឯវ ច “បស្សាមី”តិ វទាមិ, តស្មា, កស្សប, តយា ឯវំ សិក្ខិតព្ពំ។ **តិព្ព**ន្តិ ពហលំ មហន្តំ។ **ហិរោត្តប្ប**ន្តិ ហិរី ច ឱត្តប្បញ្ច។ **បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវិស្សតី**តិ បឋមតរមេវ ឧបដ្ឋិតំ ភវិស្សតិ។ យោ ហិ ថេរាទីសុ ហិរោត្តប្បំ ឧបដ្ឋបេត្វា ឧបសង្កមតិ ថេរាទយោបិ តំ សហិរិកា សឱត្តប្បា ច ហុត្វា ឧបសង្កមន្តីតិ អយមេត្ថ អានិសំសោ។ **កុសលូបសំហិត**ន្តិ កុសលសន្និស្សិតំ។ **អដ្ឋឹ កត្វា**តិ អត្តានំ តេន ធម្មេន អដ្ឋិកំ កត្វា, តំ វា ធម្មំ “ឯស មយ្ហំ អត្ថោ”តិ អដ្ឋឹ កត្វា។ **មនសិ កត្វា**តិ ចិត្តេ ឋបេត្វា។ **សព្ពចេតសា សមន្នាហរិត្វា**តិ ចិត្តស្ស ថោកម្បិ ពហិ គន្តុំ អទេន្តោ សព្ពេន សមន្នាហារចិត្តេន សមន្នាហរិត្វា។ **ឱហិតសោតោ**តិ ឋបិតសោតោ, ញាណសោតញ្ច បសាទសោតញ្ច ឱទហិត្វា មយា ទេសិតំ ធម្មំ សក្កច្ចមេវ សុណិស្សាមីតិ ឯវញ្ហិ តេ សិក្ខិតព្ពំ។ **សាតសហគតា ច មេ កាយគតាសតី**តិ អសុភេសុ ចេវ អានាបានេ ច បឋមជ្ឈានវសេន សុខសម្បយុត្តា កាយគតាសតិ។ យោ ច បនាយំ តិវិធោ ឱវាទោ, ថេរស្ស អយមេវ បព្ពជ្ជា ច ឧបសម្បទា ច អហោសិ។

សរណោតិ សកិលេសោ សឥណោ ហុត្វា។ **រដ្ឋបិណ្ឌំ ភុញ្ជិ**ន្តិ សទ្ធាទេយ្យំ ភុញ្ជឹ។ ចត្តារោ ហិ បរិភោគា ថេយ្យបរិភោគោ ឥណបរិភោគោ ទាយជ្ជបរិភោគោ សាមិបរិភោគោតិ។ តត្ថ ទុស្សីលស្ស សង្ឃមជ្ឈេ និសីទិត្វា ភុញ្ជន្តស្សាបិ បរិភោគោ **ថេយ្យបរិភោគោ** នាម។ កស្មា? ចតូសុ បច្ចយេសុ អនិស្សរតាយ។ សីលវតោ អបច្ចវេក្ខិតបរិភោគោ **ឥណបរិភោគោ** នាម។ សត្តន្នំ សេខានំ បរិភោគោ **ទាយជ្ជបរិភោគោ** នាម។ ខីណាសវស្ស បរិភោគោ **សាមិបរិភោគោ** នាម។ ឥតិ ខីណាសវោវ សាមី ហុត្វា អនណោ បរិភុញ្ជតិ។ ថេរោ អត្តនា បុថុជ្ជនេន ហុត្វា បរិភុត្តបរិភោគំ ឥណបរិភោគំយេវ ករោន្តោ ឯវមាហ។ **អដ្ឋមិយា អញ្ញា ឧទបាទី**តិ អដ្ឋមេ ទិវសេ អរហត្តផលំ ឧប្បជ្ជិ។

អថ ខោ, អាវុសោ, ភគវា មគ្គា ឱក្កម្មាតិ មគ្គតោ ឱក្កមនំ បឋមតរំ តំទិវសេយេវ អហោសិ, អរហត្តាធិគមោ បច្ឆា។ ទេសនាវារស្ស បន ឯវំ អាគតត្តា អរហត្តាធិគមោ បឋមំ ទីបិតោ។ កស្មា បន ភគវា មគ្គា ឱក្កន្តោតិ? ឯវំ កិរស្ស អហោសិ “ឥមំ ភិក្ខុំ ជាតិអារញ្ញិកំ ជាតិបំសុកូលិកំ ជាតិឯកាសនិកំ ករិស្សាមី”តិ។ តស្មា ឱក្កមិ។

មុទុកា ខោ ត្យាយន្តិ មុទុកា ខោ តេ អយំ។ ឥមញ្ច បន វាចំ ភគវា តំ ចីវរំ បទុមបុប្ផវណ្ណេន បាណិនា អន្តន្តេន បរាមសន្តោ អាហ។ កស្មា ឯវមាហាតិ? ថេរេន សហ ចីវរំ បរិវត្តេតុកាមតាយ។ កស្មា បរិវត្តេតុកាមោ ជាតោតិ? ថេរំ អត្តនោ ឋានេ ឋបេតុកាមតាយ។ ថេរោ បន យស្មា ចីវរស្ស វា បត្តស្ស វា វណ្ណេ កថិតេ “ឥមំ តុម្ហាកំ គណ្ហថា”តិវចនំ ចារិត្តមេវ, តស្មា “បដិគ្គណ្ហាតុ មេ, ភន្តេ, ភគវា”តិ អាហ។ **ធារេស្សសិ បន មេ ត្វំ, កស្សប, សាណានិ បំសុកូលានិ និព្ពសនានី**តិ, កស្សប, ត្វំ ឥមានិ បរិភោគជិណ្ណានិ បំសុកូលានិ បារុបិតុំ សក្ខិស្សសីតិ វទតិ។ តញ្ច ខោ ន កាយពលំ សន្ធាយ, បដិបត្តិបូរណំ បន សន្ធាយ ឯវមាហ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – អហំ ឥមំ ចីវរំ បុណ្ណំ នាម ទាសឹ បារុបិត្វា អាមកសុសានេ ឆឌ្ឌិតំ តំ សុសានំ បវិសិត្វា តុម្ពមត្តេហិ បាណកេហិ សម្បរិកិណ្ណំ តេ បាណកេ វិធុនិត្វា មហាអរិយវំសេ ឋត្វា អគ្គហេសឹ, តស្ស មេ ឥមំ ចីវរំ គហិតទិវសេ ទសសហស្សចក្កវាឡេ មហាបថវី មហាវិរវំ វិរវមានា កម្បិត្ថ, អាកាសោ តដតដាយិ, ចក្កវាឡទេវតា សាធុការមទំសុ, “ឥមំ ចីវរំ គណ្ហន្តេន ភិក្ខុនា ជាតិបំសុកូលិកេន ជាតិអារញ្ញិកេន ជាតិឯកាសនិកេន ជាតិសបទានចារិកេន ភវិតុំ វដ្ដតិ, ត្វំ ឥមស្ស ចីវរស្ស អនុច្ឆវិកំ កាតុំ សក្ខិស្សសី”តិ។ ថេរោបិ អត្តនា បញ្ចន្នំ ហត្ថីនំ ពលំ ធារេតិ, សោ តំ អតក្កយិត្វា “អហមេតំ បដិបត្តឹ បូរេស្សាមី”តិ ឧស្សាហេន សុគតចីវរស្ស អនុច្ឆវិកំ

កាតុកាមោ “ធារេស្សាមហំ, ភន្តេ”តិ អាហ។ **បដិបជ្ជិន្តិ** បដិបន្នោស្មិ។ ឯវំ បន ចីវរបរិវត្តនំ កត្វា ច ថេរេន បារុតចីវរំ ភគវា បារុបិ, សត្ថុ ចីវរំ ថេរោ។ តស្មិំ សមយេ មហាបថវី ឧទកបរិយន្តំ កត្វា ឧន្ទទន្តី កម្បិត្ថ។

ភគវតោ បុត្តោតិអាទីសុ ថេរោ ភគវន្តំ និស្សាយ អរិយាយ ជាតិយា ជាតោតិ ភគវតោ បុត្តោ។ ឧរេន វសិត្វា មុខតោ និក្ខន្តឱវាទវសេន បព្ពជ្ជាយ ចេវ ឧបសម្បទាយ ច បតិដ្ឋិតត្តា **ឱរសោ មុខតោ ជាតោ**។ ឱវាទធម្មតោ ជាតត្តា ឱវាទធម្មេន ច និម្មិតត្តា **ធម្មជោ ធម្មនិម្មិតោ**។ ឱវាទធម្មទាយាទំ នវលោកុត្តរធម្មទាយាទមេវ វា អរហតីតិ **ធម្មទាយាទោ ។ បដិគ្គហិតានិ សាណានិ បំសុកូលានី**តិ សត្ថារា បារុតំ បំសុកូលចីវរំ បារុបនត្ថាយ បដិគ្គហិតំ។

សម្មា វទមានោ វទេយ្យាតិ យំ បុគ្គលំ “ភគវតោ បុត្តោ”តិអាទីហិ គុណេហិ សម្មា វទមានោ វទេយ្យ, មមំ តំ សម្មា វទមានោ វទេយ្យ, អហំ ឯវរូបោតិ។ ឯត្តាវតា ថេរេន បព្ពជ្ជា ច បរិសោធិតា ហោតិ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – អាវុសោ, យស្ស ន ឧបជ្ឈាយោ បញ្ញាយតិ, ន អាចរិយោ, កិំ សោ អនុបជ្ឈាយោ អនាចរិយោ ន្ហាបិតមុណ្ឌកោ សយំគហិតកាសាវោ “តិត្ថិយបក្កន្តកោ”តិ សង្ខំ គតោ ឯវំ តិគាវុតំ មគ្គំ បច្ចុគ្គមនំ លភតិ, តីហិ ឱវាទេហិ បព្ពជ្ជំ វា ឧបសម្បទំ វា លភតិ, កាយេន កាយំ ចីវរបរិវត្តនំ លភតិ? បស្ស យាវ ទុព្ភាសិតំ វចនំ ថុល្លនន្ទាយ ភិក្ខុនិយាតិ។ ឯវំ បព្ពជ្ជំ សោធេត្វា ឥទានិ ឆហិ អភិញ្ញាហិ សីហនាទំ នទិតុំ **អហំ ខោ, អាវុសោ**តិអាទិមាហ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឯកាទសមំ។

១២. បរំមរណសុត្តវណ្ណនា

១៥៥. ទ្វាទសមេ **តថាគតោ**តិ សត្តោ។ **ន ហេតំ, អាវុសោ, អត្ថសំហិត**ន្តិ, អាវុសោ, ឯតំ ទិដ្ឋិគតំ អត្ថសន្និស្សិតំ ន ហោតិ។ **នាទិព្រហ្មចរិយក**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស បុព្ពភាគបដិបទាបិ ន ហោតិ។ **ឯតញ្ហិ, អាវុសោ, អត្ថសំហិត**ន្តិ, អាវុសោ, ឯតំ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានំ អត្ថសន្និស្សិតំ។ **ឯតំ អាទិព្រហ្មចរិយក**ន្តិ ឯតំ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាទិ បុព្ពភាគបដិបទា។ ទ្វាទសមំ។

១៣. សទ្ធម្មប្បតិរូបកសុត្តវណ្ណនា

១៥៦. តេរសមេ **អញ្ញាយ សណ្ឋហិំសូ**តិ អរហត្តេ បតិដ្ឋហិំសុ។ **សទ្ធម្មប្បតិរូបក**ន្តិ ទ្វេ សទ្ធម្មប្បតិរូបកានិ អធិគមសទ្ធម្មប្បតិរូបកញ្ច បរិយត្តិសទ្ធម្មប្បតិរូបកញ្ច។ តត្ថ –

> “ឱភាសេ ចេវ ញាណេ ច, បីតិយា ច វិកម្បតិ;
> បស្សទ្ធិយា សុខេ ចេវ, យេហិ ចិត្តំ បវេធតិ។
>
> “អធិមោក្ខេ ច បគ្គាហេ, ឧបដ្ឋានេ ច កម្បតិ;
> ឧបេក្ខាវជ្ជនាយ ចេវ, ឧបេក្ខាយ ច និកន្តិយា។
>
> “ឥមានិ ទស ឋានានិ, បញ្ញា យស្ស បរិចិតា;
> ធម្មុទ្ធច្ចកុសលោ ហោតិ, ន ច សម្មោហ គច្ឆតី”តិ។ (បដិ. ម. ២.៧); –

ឥទំ វិបស្សនាញាណស្ស ឧបក្កិលេសជាតំ **អធិគមសទ្ធម្មប្បតិរូបកំ** នាម។ តិស្សោ បន សង្គីតិយោ អនារុឡ្ហំ ធាតុកថា អារម្មណកថា អសុភកថា ញាណវត្ថុកថា វិជ្ជាករណ្ឌកោតិ ឥមេហិ បញ្ចហិ កថាវត្ថូហិ បរិពាហិរំ គុឡ្ហវិនយំ គុឡ្ហវេស្សន្តរំ គុឡ្ហមហោសធំ វណ្ណបិដកំ អង្គុលិមាលបិដកំ រដ្ឋបាលគជ្ជិតំ អាឡវកគជ្ជិតំ វេទល្លបិដកន្តិ អពុទ្ធវចនំ **បរិយត្តិសទ្ធម្មប្បតិរូបកំ** នាម។

ជាតរូបប្បតិរូបកន្តិ សុវណ្ណរសវិធានំ អារកូដមយំ សុវណ្ណវណ្ណំ អាភរណជាតំ។ ឆណកាលេសុ ហិ មនុស្សា “អាភរណភណ្ឌកំ គណ្ហិស្សាមា”តិ អាបណំ គច្ឆន្តិ។ អថ នេ អាបណិកា ឯវំ វទន្តិ, “សចេ តុម្ហេ អាភរណត្ថិកា, ឥមានិ គណ្ហថ។ ឥមានិ ហិ ឃនានិ ចេវ វណ្ណវន្តានិ ច អប្បគ្ឃានិ ចា”តិ។ តេ តេសំ សុត្វា, “ការណំ ឥមេ វទន្តិ, ឥមានិ បិឡន្ធិត្វា សក្កា នក្ខត្តំ កីឡិតុំ, សោភន្តិ ចេវ អប្បគ្ឃានិ ចា”តិ តានិ គហេត្វា គច្ឆន្តិ។ សុវណ្ណភណ្ឌំ អវិក្កិយមានំ និទហិត្វា ឋបេតព្ពំ ហោតិ។ ឯវំ តំ ជាតរូបប្បតិរូបកេ ឧប្បន្នេ អន្តរធាយតិ នាម។

អថ សទ្ធម្មស្ស អន្តរធានំ ហោតីតិ អធិគមសទ្ធម្មស្ស បដិបត្តិសទ្ធម្មស្ស បរិយត្តិសទ្ធម្មស្សាតិ តិវិធស្សាបិ សទ្ធម្មស្ស អន្តរធានំ ហោតិ។ បឋមពោធិយញ្ហិ ភិក្ខូ បដិសម្ភិទប្បត្តា អហេសុំ។ អថ កាលេ គច្ឆន្តេ បដិសម្ភិទា

បាបុណិតុំ ន សក្ខីសុ, ឆឡភិញ្ញា អហេសុំ។ តតោ ឆ អភិញ្ញា បាបុណិតុំ អសក្កោន្តា តិស្សោ វិជ្ជា បាបុណឹសុ។ ឥទានិ កាលេ គច្ឆន្តេ តិស្សោ វិជ្ជា បាបុណិតុំ អសក្កោន្តា អាសវក្ខយមត្តំ បាបុណិស្សន្តិ។ តម្បិ អសក្កោន្តា អនាគាមិផលំ, តម្បិ អសក្កោន្តា សកទាគាមិផលំ, តម្បិ អសក្កោន្តា សោតាបត្តិផលំ។ គច្ឆន្តេ កាលេ សោតាបត្តិផលម្បិ បត្តុំ ន សក្ខិស្សន្តិ។ អថ នេសំ យទា វិបស្សនា ឥមេហិ ឧបក្កិលេសេហិ ឧបក្កិលិដ្ឋា អារទ្ធមត្តាវ ឋស្សតិ, តទា អធិគមសទ្ធម្មោ អន្តរហិតោ នាម ភវិស្សតិ។

បឋមពោធិយញ្ហិ ភិក្ខូ ចតុន្នំ បដិសម្ភិទានំ អនុច្ឆវិកំ បដិបត្តឹ បូរយឹសុ។ គច្ឆន្តេ កាលេ តំ អសក្កោន្តា ឆន្នំ អភិញ្ញានំ, តម្បិ អសក្កោន្តា តិស្សន្នំ វិជ្ជានំ, តម្បិ អសក្កោន្តា អរហត្តផលមត្តស្ស។ គច្ឆន្តេ បន កាលេ អរហត្តស្ស អនុច្ឆវិកំ បដិបត្តឹ បូរេតុំ អសក្កោន្តា អនាគាមិផលស្ស អនុច្ឆវិកំ បដិបត្តឹ បូរេស្សន្តិ , តម្បិ អសក្កោន្តា សកទាគាមិផលស្ស, តម្បិ អសក្កោន្តា សោតាបត្តិផលស្ស។ យទា បន សោតាបត្តិផលស្សបិ អនុច្ឆវិកំ បដិបទំ បូរេតុំ អសក្កោន្តា សីលបារិសុទ្ធិមត្តេវ ឋស្សន្តិ, តទា បដិបត្តិសទ្ធម្មោ អន្តរហិតោ នាម ភវិស្សតិ។

យាវ បន តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ វត្តតិ, ន តាវ សាសនំ អន្តរហិតន្តិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ តិដ្ឋន្តុ តីណិ វា, អភិធម្មបិដកេ អន្តរហិតេ ឥតរេសុ ទ្វីសុ តិដ្ឋន្តេសុបិ អន្តរហិតន្តិ ន វត្តព្ពមេវ។ ទ្វីសុ អន្តរហិតេសុ វិនយបិដកមត្តេ ឋិតេបិ, តត្រាបិ ខន្ធកបរិវារេសុ អន្តរហិតេសុ ឧភតោវិភង្គមត្តេ, មហាវិនយេ អន្តរហិតេ ទ្វីសុ បាតិមោក្ខេសុ វត្តមានេសុបិ សាសនំ អនន្តរហិតមេវ។ យទា បន ទ្វេ បាតិមោក្ខា អន្តរធាយិស្សន្តិ, អថ បរិយត្តិសទ្ធម្មស្ស អន្តរធានំ ភវិស្សតិ។ តស្មឹ អន្តរហិតេ សាសនំ អន្តរហិតំ នាម ហោតិ។ បរិយត្តិយា ហិ អន្តរហិតាយ បដិបត្តិ អន្តរធាយតិ, បដិបត្តិយា អន្តរហិតាយ អធិគមោ អន្តរធាយតិ។ កឹ ការណា? អយញ្ហិ បរិយត្តិ បដិបត្តិយា បច្ចយោ ហោតិ, បដិបត្តិ អធិគមស្ស។ ឥតិ បដិបត្តិតោបិ បរិយត្តិមេវ បមាណំ។

ននុ ច កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ កបិលោ នាម អនារាធកភិក្ខុ “បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិស្សាមី”តិ ពីជនឹ គហេត្វា អាសនេ និសិន្នោ “អត្ថិ ឥមស្មឹ វត្តន្តា”តិ បុច្ឆិ, អថ តស្ស ភយេន យេសម្បិ បាតិមោក្ខោ វត្តតិ, តេបិ “មយំ វត្តាមា”តិ អវត្វា “ន វត្តាមា”តិ វទឹសុ, សោ ពីជនឹ ឋបេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា គតោ, តទា សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនំ ឱសក្កិតន្តិ? កិញ្ចាបិ ឱសក្កិតំ, បរិយត្តិ បន ឯកន្តេនេវ បមាណំ។ យថា ហិ មហតោ តឡាកស្ស បាឡិយា ថិរាយ ឧទកំ ន ឋស្សតីតិ ន វត្តព្ពំ, ឧទកេ សតិ បទុមាទីនិ បុប្ផានិ ន បុប្ផិស្សន្តីតិ ន វត្តព្ពំ, ឯវមេវ មហាតឡាកស្ស ថិរបាឡិសទិសេ តេបិដកេ ពុទ្ធវចនេ សតិ មហាតឡាកេ ឧទកសទិសា បដិបត្តិបូរកា កុលបុត្តា នត្ថីតិ ន វត្តព្ពា, តេសុ សតិ មហាតឡាកេ បទុមាទីនិ បុប្ផានិ វិយ សោតាបន្នាទយោ អរិយបុគ្គលា នត្ថីតិ ន វត្តព្ពាតិ ឯវំ ឯកន្តតោ បរិយត្តិយេវ បមាណំ។

បឋវីធាតូតិ ទ្វេ សតសហស្សានិ ចត្តារិ ច នហុតានិ ពហលា មហាបថវី។ **អាបោធាតូ**តិ បថវិតោ បដ្ឋាយ យាវ សុភកិណ្ហព្រហ្មលោកា ឧគ្គតំ កប្បវិនាសកំ ឧទកំ។ **តេជោធាតូ**តិ បថវិតោ បដ្ឋាយ យាវ អាភស្សរព្រហ្មលោកា ឧគ្គតោ កប្បវិនាសកោ អគ្គិ។ **វាយោធាតូ**តិ បថវិតោ បដ្ឋាយ យាវ វេហប្ផលព្រហ្មលោកា ឧគ្គតោ កប្បវិនាសកោ វាយុ។ ឯតេសុ ហិ ឯកធម្មោបិ សត្ថុ សាសនំ អន្តរធាបេតុំ ន សក្កោតិ, តស្មា ឯវមាហ។ **ឥធេវ តេ ឧប្បជ្ជន្តី**តិ លោហតោ លោហខាទកំ មលំ វិយ ឥមស្មឹ មយ្ហំយេវ សាសនេ តេ ឧប្បជ្ជន្តិ។ **មោឃបុរិសា**តិ តុច្ឆបុរិសា។

អាទិកេនេវ ឱបិលវតីតិ ឯត្ថ **អាទិកេនា**តិ អាទានេន គហណេន។ **ឱបិលវតី**តិ និមុជ្ជតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា ឧទកចរា នាវា ភណ្ឌំ គណ្ហន្តី និមុជ្ជតិ, ឯវំ បរិយត្តិអាទីនំ បូរណេន សទ្ធម្មស្ស អន្តរធានំ ន ហោតិ។ បរិយត្តិយា ហិ ហាយមានាយ បដិបត្តិ ហាយតិ, បដិបត្តិយា ហាយមានាយ អធិគមោ ហាយតិ។ បរិយត្តិយា បូរយមានាយ បរិយត្តិធរា បុគ្គលា បដិបត្តឹ បូរេន្តិ, បដិបត្តិបូរកា អធិគមំ បូរេន្តិ។ ឥតិ នវចន្ទោ វិយ បរិយត្តិយាទីសុ វឌ្ឍមានាសុ មយ្ហំ សាសនំ វឌ្ឍតិ យេវាតិ ទស្សេតិ។

ឥទានិ យេហិ ធម្មេហិ សទ្ធម្មស្ស អន្តរធានញ្ចេវ ឋិតិ ច ហោតិ, តេ ទស្សេន្តោ **បញ្ច ខោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឱក្កមនីយា**តិ អវក្កមនីយា, ហេដ្ឋាគមនីយាតិ អត្ថោ។ **សត្ថរិ អគារវា**តិអាទីសុ **អគារវា**តិ គារវរហិតា។ **អប្បតិស្សា**តិ អប្បតិស្សយា អនីចវុត្តិកា។ តត្ថ យោ ចេតិយង្គណំ អារោហន្តោ ឆត្តំ ធារេតិ, ឧបាហនំ ធារេតិ, អញ្ញតោ ឱលោកេត្វា កថំ កថេន្តោ គច្ឆតិ, អយំ **សត្ថរិ អគារវោ** នាម។

យោ ធម្មស្សវនស្ស កាលេ សង្ឃុដ្ឋេ ទហរសាមណេរេហិ បរិវារិតោ និសីទតិ, អញ្ញានិ វា នវកម្មាទីនិ ករោតិ, ធម្មស្សវនគ្គេ និសិន្នោ និទ្ទាយតិ, វិក្ខិត្តោ វា អញ្ញំ កថេន្តោ និសីទតិ, អយំ **ធម្មេ អគារវោ** នាម។

យោ ថេរុបដ្ឋានំ គន្ត្វា, អវន្ទិត្វា និសីទតិ, ហត្ថបល្លត្ថិកំ ទុស្សបល្លត្ថិកំ ករោតិ, អញ្ញំ វា បន ហត្ថបាទកុក្កុច្ចំ ករោតិ, វុឌ្ឍានំ សន្តិកេ អនជ្ឈិដ្ឋោ កថេតិ, អយំ **សង្ឃេ អគារវោ** នាម។

តិស្សោ បន សិក្ខា អបូរេន្តោវ **សិក្ខាយ អគារវោ** នាម ហោតិ។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ អនិព្ពត្តេន្តោ តាសំ វា បន និព្ពត្តនត្ថាយ បយោគំ អករោន្តោ **សមាធិស្មឹ អគារវោ** នាម។ សុក្កបក្ខោ វុត្តវិបល្លាសេនេវ វេទិតព្ពោតិ។ តេរសមំ។

កស្សបសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. លាភសក្ការសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. ទារុណសុត្តវណ្ណនា

១៥៧. លាភសក្ការសំយុត្តស្ស បឋមេ **ទារុណោ**តិ ថទ្ធោ។ **លាភសក្ការសិលោកោ**តិ ឯត្ថ **លាភោ** នាម ចតុបច្ចយលាភោ។ **សក្ការោ**តិ តេសំយេវ សុកតានំ សុសង្ខតានំ លាភោ។ **សិលោកោ**តិ វណ្ណឃោសោ។ **កដុកោ**តិ តិខិណោ។ **ផរុសោ**តិ ខរោ។ **អន្តរាយិកោ**តិ អន្តរាយករោ។ បឋមំ។

២. ពឡិសសុត្តវណ្ណនា

១៥៨. ទុតិយេ **ពាឡិសិកោ**តិ ពឡិសំ គហេត្វា ចរមានោ មច្ឆឃាតកោ។ **អាមិសគតន្តិ** អាមិសមក្ខិតំ។ **អាមិសចក្ខូ**តិ អាមិសេ ចក្ខុ ទស្សនំ អស្សាតិ អាមិសចក្ខុ។ **គិលពឡិសោ**តិ គិលិតពឡិសោ។ **អនយំ អាបន្នោ**តិ ទុក្ខំ បត្តោ។ **ព្យសនំ អាបន្នោ**តិ វិនាសំ បត្តោ។ **យថាកាមករណីយោ**តិ យថាកាមេន យថារុចិយា យថេវ នំ ពាឡិសិកោ ឥច្ឆតិ, តថេវស្ស កត្តព្ពោតិ អត្ថោ។ **យថាកាមករណីយោ បាបិមតោ**តិ យថា កិលេសមារស្ស កាមោ, ឯវំ កត្តព្ពោ, និរយំ វា តិរច្ឆានយោនិំ វា បេត្តិវិសយំ វា បាបេតព្ពោ។ ទុតិយំ។

៣-៤. កុម្មសុត្តាទិវណ្ណនា

១៥៩-១៦០. តតិយេ **មហាកុម្មកុល**ន្តិ មហន្តំ អដ្ឋិកច្ឆបកុលំ។ **អគមាសី**តិ “ឯត្ថ អទ្ធា កិញ្ចិ ខាទិតព្ពំ អត្ថិ, តំ មច្ឆរាយន្តោ មំ ឯស និវារេតី”តិ សញ្ញាយ អគមាសិ។ **បបតាយា**តិ បបតា វុច្ចតិ ទីឃរជ្ជុកពទ្ធោ អយកន្តកោសកេ ទណ្ឌកំ បវេសេត្វា គហិតោ កណ្ណិកសល្លសណ្ឋានោ, អយកណ្ដកោ, យស្មិំ វេគេន បតិត្វា កដាហេ លគ្គមត្តេ ទណ្ឌកោ និក្ខមតិ, រជ្ជុកោ ឯកាពទ្ធោ គច្ឆតេវ។ **សោ កុម្មោ**តិ សោ វិទ្ធកុម្មោ។ **យេន សោ កុម្មោ**តិ ឧទកសទ្ទំ សុត្វា សាសង្កដ្ឋានំ ភវិស្សតីតិ និវត្តិត្វា យេន សោ អត្ថកាមោ កុម្មោ។ **ន ទានិ ត្វំ អម្មាក**ន្តិ ឥទានិ ត្វំ អមិត្តហត្ថំ គតោ, ន អម្ហាកំ សន្តកោតិ អត្ថោ។ ឯវំ សល្លបន្តានំយេវ ច នេសំ នាវាយ ឋិតោ លុទ្ទោ រជ្ជុកំ អាកឌ្ឍិត្វា កុម្មំ គហេត្វា យថាកាមំ អកាសិ។ សេសមេត្ថ ឥតោ អនន្តរសុត្តេ ច ឧត្តានមេវ។ តតិយចតុត្ថានិ។

៥. មីឡ្ហកសុត្តវណ្ណនា

១៦១. បញ្ចមេ **មីឡ្ហកា**តិ គូថបាណកា។ **គូថាទី**តិ គូថភក្ខា។ **គូថបូរា**តិ អន្តោ គូថេន ភរិតា។ **បុណ្ណា គូថស្សា**តិ ឥទំ បុរិមស្សេវ អត្ថទីបនំ។ **អតិមញ្ញេយ្យា**តិ បច្ឆិមបាទេ ភូមិយំ ឋបេត្វា បុរិមបាទេ គូថស្ស ឧបរិ អារោបេត្វា ឋិតា “អហម្ហិ គូថាទី”តិ ភណន្តី អតិមញ្ញេយ្យ។ **បិណ្ឌបាតោ ចស្ស បូរោ**តិ អបរោបិស្ស បត្តបូរោ បណីតបិណ្ឌបាតោ ភវេយ្យ។ បញ្ចមំ។

៦. អសនិសុត្តវណ្ណនា

១៦២. ឆដ្ឋេ **កំ, ភិក្ខវេ, អសនិវិចក្កន្តិ**, ភិក្ខវេ, កំ បុគ្គលំ មត្ថកេ បតិត្វា មទ្ទមានំ សុក្កាសនិចក្កំ អាគច្ឆតុ ។ **អប្បត្តមានស**ន្តិ អនធិគតារហត្តំ។ ឥតិ ភគវា ន សត្តានំ ទុក្ខកាមតាយ, អាទីនវំ បន ទស្សេតុំ ឯវមាហ។ អសនិចក្កញ្ហិ មត្ថកេ បតិតំ ឯកមេវ អត្តភាវំ នាសេតិ, លាភសក្ការសិលោកេន បរិយាទិណ្ណចិត្តោ និរយាទីសុ អនន្តទុក្ខំ អនុភោតិ។ ឆដ្ឋំ។

៧. ទិទ្ធសុត្តវណ្ណនា

១៦៣. សត្តមេ **ទិទ្ធគតេនា**តិ គតទិទ្ធេន។ **វិសល្លេនា**តិ វិសមក្ខិតេន។ **សល្លេនា**តិ សត្តិយា។ សត្តមំ។

៨. សិង្គាលសុត្តវណ្ណនា

១៦៤. អដ្ឋមេ **សិង្គាលោ**តិ ជរសិង្គាលោ។ យថា ហិ សុវណ្ណវណ្ណោបិ កាយោ បូតិកាយោ ត្វេវ, តំខណំ គឡិតម្បិ ច មុត្តំ បូតិមុត្តន្វេវ វុច្ចតិ, ឯវំ តទហុជាតោបិ សិង្គាលោ ជរសិង្គាលោត្វេវ វុច្ចតិ។ **ឧក្កណ្ណកេន នាមា**តិ ឯវំនាមកេន រោគេន។ សោ កិរ សីតកាលេ ឧប្បជ្ជតិ។ តស្មិំ ឧប្បន្នេ សកលសរីរតោ លោមានិ បតន្តិ, សកលសរីរំ និល្លោមំ ហុត្វា, សមន្តតោ ផុដតិ, វាតព្ភាហតា វណា រុជ្ជន្តិ។ យថា ឧម្មត្តកសុនខេន ទដ្ឋោ បុរិសោ អនវដ្ឋិតោវ ភមតិ, ឯវំ តស្មិំ ឧប្បន្នេ ភមិតព្ពោ ហោតិ, អសុកដ្ឋានេ សោត្ថិំ ភវិស្សតីតិ ន បញ្ញាយតិ។ អដ្ឋមំ។

៩. វេរម្ភសុត្តវណ្ណនា

១៦៥. នវមេ **វេរម្ភវាតា**តិ ឯវំនាមកា មហាវាតា។ កីទិសេ បន ឋានេ តេ វាតា វាយន្តីតិ? យត្ថ ឋិតស្ស ចត្តារោ ទីបា ឧប្បលិនិបត្តមត្តា ហុត្វា បញ្ញាយន្តិ។ **យោ បក្ខី គច្ឆតី**តិ នវវុដ្ឋេ ទេវេ វិរវន្តោ វាតសកុណោ តត្ថ គច្ឆតិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **អរក្ខិតេនេវ កាយេនា**តិអាទីសុ ហត្ថបាទេ កីឡាបេន្តោ ខន្ធដ្ឋិំ វា នាមេន្តោ កាយំ ន រក្ខតិ នាម, នានាវិធំ ទុដ្ឋុល្លកថំ កថេន្តោ វាចំ ន រក្ខតិ នាម, កាមវិតក្កាទយោ វិតក្កេន្តោ ចិត្តំ ន រក្ខតិ នាម។ **អនុបដ្ឋិតាយ សតិយា**តិ កាយគតាសតិំ អនុបដ្ឋបេត្វា។ នវមំ។

១០. សគាថកសុត្តវណ្ណនា

១៦៦. ទសមេ **អសក្ការេន ចូភយ**ន្តិ អសក្ការេន ច ឧភយេន។ **សមាធី**តិ អរហត្តផលសមាធិ។ សោ ហិ តេន ន វិកម្បតិ។ **អប្បមាណវិហារិនោ**តិ អប្បមាណេន ផលសមាធិនា វិហរន្តស្ស។ **សាតតិក**ន្តិ សតតការិំ។ **សុខុមទិដ្ឋិវិបស្សក**ន្តិ អរហត្តមគ្គទិដ្ឋិយា សុខុមទិដ្ឋិផលសមាបត្តិអត្ថាយ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អាគតត្តា វិបស្សកំ។ **ឧបាទានក្ខយារាម**ន្តិ ឧបាទានក្ខយសង្ខាតេ និព្ពានេ រតំ។ **អាហុ សប្បុរិសោ ឥតី**តិ សប្បុរិសោតិ កថេន្តីតិ។ ទសមំ។

បឋមោ វគ្គោ។

២. ទុតិយវគ្គោ

១-២. សុវណ្ណបាតិសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦៧-១៦៨. ទុតិយវគ្គស្ស បឋមេ **សម្បជានមុសា ភាសន្ត**ន្តិ អប្បមត្តកេនបិ ការណេន សម្បជានមេវ មុសា ភាសន្តំ។ “សីលំ បូរេស្សាមី”តិ សំវិហិតភិក្ខុំ សិនេរុមត្តោបិ បច្ចយរាសិ ចាលេតុំ ន សក្កោតិ។ យទា បន សីលំ បហាយ សក្ការនិស្សិតោ ហោតិ, តទា កុណ្ឌកមុដ្ឋិហេតុបិ មុសា ភាសតិ, អញ្ញំ វា អកិច្ចំ ករោតិ។ ទុតិយំ ឧត្តានមេវាតិ។ បឋមទុតិយានិ។

៣-១០. សុវណ្ណនិក្ខសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦៩. តតិយាទីសុ **សុវណ្ណនិក្ខស្សា**តិ ឯកស្ស កញ្ចននិក្ខស្ស។ **សិង្គីនិក្ខស្សា**តិ សិង្គីសុវណ្ណនិក្ខស្ស។ **បថវិយា**តិ ចក្កវាឡព្ភន្តរាយ មហាបថវិយា។ **អាមិសកិញ្ចិក្ខហេតូ**តិ កស្សចិទេវ អាមិសស្ស ហេតុ អន្តមសោ កុណ្ឌកមុដ្ឋិនោបិ។ **ជីវិតហេតូ**តិ អដវិយំ ចោរេហិ គហេត្វា ជីវិតេ វោរោបិយមានេ តស្សបិ ហេតុ។ **ជនបទកល្យាណិយា**តិ ជនបទេ ឧត្តមិត្ថិយា។ តតិយាទីនិ។

ទុតិយោ វគ្គោ។

៣. តតិយវគ្គោ

១-២. មាតុគាមសុត្តាទិវណ្ណនា

១៧០-១៧១. តតិយវគ្គស្ស បឋមេ **ន តស្ស, ភិក្ខវេ, មាតុគាមោ**តិ ន តស្ស រហោ ឯកកស្ស និសិន្នស្ស តេន ធម្មេន អត្ថិកោបិ មាតុគាមោ ចិត្តំ បរិយាទាតុំ សក្កោតិ, យស្ស លាភសក្ការសិលោកោ ចិត្តំ បរិយាទាតុំ សក្កោតីតិ, អត្ថោ។ ទុតិយំ ឧត្តានមេវាតិ។ បឋមទុតិយានិ។

៣-៦. ឯកបុត្តកសុត្តាទិវណ្ណនា

១៧២-១៧៥. តតិយេ **សទ្ធា**តិ សោតាបន្នា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ តថា ចតុត្ថេ បញ្ចមេ ឆដ្ឋេ ច។ តតិយាទីនិ។

៧. តតិយសមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

១៧៦. សត្តមេ **សមុទយ**ន្តិអាទីសុ សហ បុព្ពកម្មេន អត្តភាវោ កោលបុត្តិយំ វណ្ណបោក្ខរតា កល្យាណវាក្ករណតា ធុតគុណាវីករណំ ចីវរធារណំ បរិវារសម្បត្តីតិ ឯវមាទិ លាភសក្ការស្ស សមុទយោ នាម, តំ សមុទយសច្ចវសេន នប្បជានាតិ, និរោធោ ច បដិបទា ច និរោធសច្ចមគ្គសច្ចវសេនេវ វេទិតព្ពា។ សត្តមំ។

៨. ឆវិសុត្តវណ្ណនា

១៧៧. អដ្ឋមេ យស្មា លាភសក្ការសិលោកោ នរកាទីសុ, និព្ពត្តេន្តោ សកលម្បិ ឥមំ អត្តភាវំ នាសេតិ, តជាបិ មរណម្បិ មរណមត្តម្បិ ទុក្ខំ អាវហតិ, តស្មា **ឆវិំ ឆិន្ទតី**តិអាទិ វុត្តំ។ អដ្ឋមំ។

៩. រជ្ជុសុត្តវណ្ណនា

១៧៨. នវមេ **វាឡរជ្ជុយា**តិ សុត្តាទិមយា រជ្ជុ មុទុកា ហោតិ វាឡរជ្ជុ ខរា ផរុសា, តស្មា អយមេវ គហិតា។ នវមំ។

១០. ភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា

១៧៩. ទសមេ **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារា**តិ ផលសមាបត្តិសុខវិហារា។ **តេសាហមស្សា**តិ តេសំ អហំ អស្ស ។ ខីណាសវោ ហិ លាភី បុញ្ញសម្បន្នោ យាគុខជ្ជកាទីនិ គហេត្វា អាគតាគតានំ អនុមោទនំ ករោន្តោ ធម្មំ ទេសេន្តោ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោ ផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា និសីទិតុំ ឱកាសំ ន លភតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ។ ទសមំ។

តតិយោ វគ្គោ។

៤. ចតុត្ថវគ្គោ

១-៤. ភិន្ទិសុត្តាទិវណ្ណនា

១៨០-១៨៣. ចតុត្ថវគ្គស្ស បឋមំ ឧត្តានមេវ។ ទុតិយាទីសុ **កុសលមូល**ន្តិ អលោភាទិតិវិធកុសលធម្មោ។ **សុក្កោ ធម្មោ**តិ តស្សេវ បរិយាយទេសនា ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – យស្ស កុសលមូលាទិសង្ខាតស្ស អនវជ្ជធម្មស្ស អសមុច្ឆិន្នត្តា ទេវទត្តោ សគ្គេ វា និព្ពត្តេយ្យ, មគ្គផលានិ វា អធិគច្ឆេយ្យ, ស្វាស្ស **សមុច្ឆេទមគមា** សព្ពសោ សមុច្ឆិន្នោ វិនដ្ឋោ។ បឋមាទីនិ។

៥. អចិរបក្កន្តសុត្តវណ្ណនា

១៨៤. បញ្ចមេ **បរាភវាយា**តិ អវឌ្ឍិយា វិនាសាយ។ **អស្សតរី**តិ វឡវាយ កុច្ឆិស្មិំ គទ្រភស្ស ជាតា។ **អត្តវធាយ គព្ភំ គណ្ហាតី**តិ តំ អស្សេន សទ្ធឹ សម្បយោជេន្តិ, សា គព្ភំ គណ្ហិត្វា កាលេ សម្បត្តេ វិជាយិតុំ ន សក្កោតិ, បាទេហិ ភូមិយំ បហរន្តី តិដ្ឋតិ, អថស្សា ចត្តារោ បាទេ ចតូសុ ខាណុកេសុ ពន្ធិត្វា កុច្ឆិំ ផាលេត្វា បោតំ នីហរន្តិ, សា តត្ថេវ មរតិ។ តេនេតំ វុត្តំ។ បញ្ចមំ។

៦. បញ្ចរថសតសុត្តវណ្ណនា

១៨៥. ឆដ្ឋេ **ភត្តាភិហារោ**តិ អភិហរិតព្ពំ ភត្តំ។ តស្ស បន បមាណំ ទស្សេតុំ **បញ្ច ច ថាលិបាកសតានី**តិ វុត្តំ។ តត្ថ ឯកោ ថាលិបាកោ ទសន្នំ បុរិសានំ ភត្តំ គណ្ហាតិ។ **នាសាយ បិត្តំ ភិន្ទេយ្យុ**ន្តិ អច្ឆបិត្តំ វា មច្ឆបិត្តំ វាស្ស នាសបុដេ បក្ខិបេយ្យុំ។ ឆដ្ឋំ។

៧-១៣. មាតុសុត្តាទិវណ្ណនា

១៨៦-១៨៧. សត្តមេ **មាតុបិ ហេតូ**តិ “សចេ មុសា ភណសិ, មាតរំ តេ វិស្សជ្ជេស្សាម។ នោ ចេ ភណសិ, ន វិស្សជ្ជេស្សាមា”តិ ឯវំ ចោរេហិ អដវិយំ បុច្ឆមានោ តស្សា ចោរហត្ថគតាយ មាតុយាបិ ហេតុ សម្បជានមុសា ន ភាសេយ្យាតិ អត្ថោ។ ឥតោ បរេសុបិ ឯសេវ នយោតិ។ សត្តមាទីនិ។

លាភសក្ការសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. រាហុលសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១-៨. ចក្ខុសុត្តាទិវណ្ណនា

១៨៨-១៩៥. រាហុលសំយុត្តស្ស បឋមេ **ឯកោ**តិ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ ឯកវិហារី។ **វូបកដ្ឋោ**តិ វិវេកដ្ឋោ និស្សទ្ទោ។ **អប្បមត្តោ**តិ សតិយា អវិប្បវសន្តោ។ **អាតាបី**តិ វីរិយសម្បន្នោ។ **បហិតត្តោ វិហរេយ្យ**ន្តិ វិសេសាធិគមត្ថាយ បេសិតត្តោ ហុត្វា វិហរេយ្យំ។ **អនិច្ច**ន្តិ ហុត្វា អភាវាការេន អនិច្ចំ។ អថ វា ឧប្បាទវយវន្តតាយ តាវកាលិកតាយ វិបរិណាមកោដិយា និច្ចបដិក្ខេបតោតិ ឥមេហិបិ ការណេហិ អនិច្ចំ។ **ទុក្ខ**ន្តិ ចតូហិ ការណេហិ ទុក្ខំ ទុក្ខមនដ្ឋេន ទុក្ខវត្ថុកដ្ឋេន សតតសម្បីឡនដ្ឋេន សុខបដិក្ខេបេនាតិ។ **កល្ល**ន្តិ យុត្តំ។ **ឯតំ មមា**តិ តណ្ហាគាហោ។ **ឯសោហមស្មី**តិ មានគាហោ។ **ឯសោ មេ អត្តា**តិ ទិដ្ឋិគាហោ។ តណ្ហាគាហោ ចេត្ថ អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតវសេន, មានគាហោ នវវិធមានវសេន, ទិដ្ឋិគាហោ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិវសេន វេទិតព្ពោ។ **និព្ពិន្ទំ វិរជ្ជតី**តិ ឯត្ថ វិរាគវសេន ចត្តារោ មគ្គា កថិតា, **វិរាគា វិមុច្ចតី**តិ ឯត្ថ វិមុត្តិវសេន ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ។

ឯត្ថ ច បញ្ចសុ ទ្វារេសុ បសាទាវ គហិតា, **មនោ**តិ ឥមិនា តេភូមកំ សម្មសនចារចិត្តំ។ ទុតិយេ បញ្ចសុ ទ្វារេសុ អារម្មណមេវ។ តតិយេ បញ្ចសុ ទ្វារេសុ បសាទវត្ថុកចិត្តមេវ, មនោវិញ្ញាណេន តេភូមកំ សម្មសនចារចិត្តំ គហិតំ។ ឯវំ សព្ពត្ថ នយោ នេតព្ពោ។ ឆដ្ឋេ តេភូមកធម្មា។ អដ្ឋមេ បន **តណ្ហា**តិ តស្មិំ តស្មិំ ទ្វារេ ជវនប្បត្តាវ លព្ភតិ។ បឋមាទីនិ។

៩. ធាតុសុត្តវណ្ណនា

១៩៦. នវមេ វិញ្ញាណធាតុវសេន នាមំ, សេសាហិ រូបន្តិ នាមរូបំ កថិតំ។ នវមំ។

១០. ខន្ធសុត្តវណ្ណនា

១៩៧. ទសមេ រូបក្ខន្ធោ កាមាវចរោ, សេសា ចត្តារោ សព្ពសង្គាហិកបរិច្ឆេទេន ចតុភូមកា។ ឥធ បន តេភូមកាតិ គហេតព្ពា។ ទសមំ។

បឋមោ វគ្គោ។

២. ទុតិយវគ្គោ

១-១០. ចក្ខុសុត្តាទិវណ្ណនា

១៩៨-១៩៩. ទុតិយេ ទស ឧត្តានត្ថានេវ។ បឋមាទីនិ។

១១. អនុសយសុត្តវណ្ណនា

២០០. ឯកាទសមេ **ឥមស្មិញ្ច សវិញ្ញាណកេ កាយេ**តិ អត្តនោ សវិញ្ញាណកកាយំ ទស្សេតិ, **ពហិទ្ធា ចា**តិ បរស្ស សវិញ្ញាណកំ វា អវិញ្ញាណកំ វា។ បុរិមេន វា អត្តនោ ច បរស្ស ច វិញ្ញាណមេវ ទស្សេតិ, បច្ឆិមេន ពហិទ្ធា អនិន្ទ្រិយពទ្ធរូបំ។ **អហង្ការមមង្ការមានានុសយា**តិ អហំការទិដ្ឋិ ច មមំការតណ្ហា ច មានានុសយា ច។ **ន ហោន្តី**តិ ឯតេ កិលេសា កថំ ជានន្តស្ស ឯតេសុ វត្ថូសុ ន ហោន្តីតិ បុច្ឆតិ។ **សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតី**តិ សហ វិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ សុដ្ឋុ បស្សតិ។ ឯកាទសមំ។

១២. អបគតសុត្តវណ្ណនា

២០១. ទ្វាទសមេ **អហង្ការមមង្ការមានាបគត**ន្តិ អហំការតោ ច មមំការតោ ច មានតោ ច អបគតំ។ **វិធា សមតិក្កន្ត**ន្តិ មានកោដ្ឋាសេ សុដ្ឋុ អតិក្កន្តំ។ **សន្តំ សុវិមុត្ត**ន្តិ កិលេសវូបសមេន សន្តំ, កិលេសេហេវ សុដ្ឋុ វិមុត្តំ។ សេសំ ឧត្តានមេវាតិ។ ទ្វាទសមំ។

ទុតិយោ វគ្គោ។

ទ្វីសុបិ អសេក្ខភូមិ កថិតា។ បឋមោ បនេត្ថ អាយាចន្តស្ស ទេសិតោ, ទុតិយោ អនាយាចន្តស្ស។ សកលេបិ បន រាហុលសំយុត្តេ ថេរស្ស វិមុត្តិបរិបាចនីយធម្មាវ កថិតាតិ។

រាហុលសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. លក្ខណសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. អដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា

២០២. លក្ខណសំយុត្តេ យ្វាយំ **អាយស្មា ច លក្ខណោ**តិ លក្ខណត្ថេរោ វុត្តោ, ឯស ជដិលសហស្សព្ភន្តរេ ឯហិភិក្ខុបសម្បទាយ ឧបសម្បន្នោ អាទិត្តបរិយាយាវសានេ អរហត្តំ បត្តោ ឯកោ មហាសាវកោតិ វេទិតព្ពោ។ យស្មា បនេស លក្ខណសម្បន្នេន សព្ពាការបរិបូរេន ព្រហ្មសមេន អត្តភាវេន សមន្នាគតោ, តស្មា "លក្ខណោ"តិ សង្ខំ គតោ។ មហាមោគ្គល្លានោ បន បព្ពជិតទិវសតោ សត្តមេ ទិវសេ អរហត្តំ បត្តោ ទុតិយោ អគ្គសាវកោ។

សិតំ បាត្វាកាសីតិ មន្ទហសិតំ បាតុអកាសិ, បកាសយិ ទស្សេសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ កិំ បន ទិស្វា ថេរោ សិតំ បាត្វាកាសីតិ? ឧបរិ បាឡិយំ អាគតំ អដ្ឋិកសង្ខលិកំ ឯកំ បេតលោកេ និព្ពត្តំ សត្តំ ទិស្វា។ តញ្ច ខោ ទិព្ពេន ចក្ខុនា, ន បសាទចក្ខុនា។ បសាទចក្ខុស្ស ហិ ឯតេ អត្តភាវា ន អាបាថំ អាគច្ឆន្តិ។ ឯវរូបំ បន អត្តភាវំ ទិស្វា ការុញ្ញេ កត្តព្ពេ កស្មា សិតំ បាត្វាកាសីតិ? អត្តនោ ច ពុទ្ធញាណស្ស ច សម្បត្តិំ សមនុស្សរណតោ។ តញ្ហិ ទិស្វា ថេរោ "អទិដ្ឋសច្ចេន នាម បុគ្គលេន បដិលភិតព្ពា ឯវរូបា អត្តភាវា មុត្តោ អហំ, លាភា វត មេ, សុលទ្ធំ វត មេ"តិ អត្តនោ ច សម្បត្តិំ អនុស្សរិត្វា – "អហោ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញាណសម្បត្តិ, 'យោ កម្មវិបាកោ, ភិក្ខវេ, អចិន្តេយ្យោ ន ចិន្តេតព្ពោ'តិ ទេសេសិ, បច្ចក្ខំ វត កត្វា ពុទ្ធា ទេសេន្តិ, សុប្បដិវិទ្ធា ពុទ្ធានំ ធម្មធាតូ"តិ ឯវំ ពុទ្ធញាណសម្បត្តិញ្ច អនុស្សរិត្វា សិតំ បាត្វាកាសីតិ។

អថ លក្ខណត្ថេរោ កស្មា ន អទ្ទស, កិមស្ស ទិព្ពចក្ខុ នត្ថីតិ? នោ នត្ថិ, មហាមោគ្គល្លានោ បន អាវជ្ជេន្តោ អទ្ទស, ឥតរោ បន អនាវជ្ជនេន ន អទ្ទស។ យស្មា បន ខីណាសវា នាម ន អការណា សិតំ ករោន្តិ, តស្មា តំ លក្ខណត្ថេរោ បុច្ឆិ **កោ នុ ខោ, អាវុសោ មោគ្គល្លាន, ហេតុ, កោ បច្ចយោ សិតស្ស បាតុកម្មាយា**តិ? ថេរោ បន យស្មា យេហិ អយំ ឧបបត្តិ សាមំ អទិដ្ឋា, តេ ទុស្សទ្ធាបយា ហោន្តិ, តស្មា ភគវន្តំ សក្ខិំ កត្វា ព្យាកាតុកាមតាយ **អកាលោ ខោ, អាវុសោ**តិអាទិមាហ។ តតោ ភគវតោ សន្តិកេ បុដ្ឋោ **ឥធាហំ, អាវុសោ**តិអាទិនា នយេន ព្យាកាសិ។

តត្ថ **អដ្ឋិកសង្ខលិក**ន្តិ សេតំ និម្មំសលោហិតំ អដ្ឋិសង្ឃាតំ។ **គិជ្ឈាបិ កាកាបិ កុលលាបី**តិ ឯតេបិ យក្ខគិជ្ឈា ចេវ យក្ខកាកា ច យក្ខកុលលា ច បច្ចេតព្ពា។ បាកតិកានំ បន គិជ្ឈាទីនំ អាបាថម្បិ ឯតំ រូបំ នាគច្ឆតិ។ **អនុបតិត្វា អនុបតិត្វា**តិ អនុពន្ធិត្វា អនុពន្ធិត្វា។ **វិតុទេន្តី**តិ អសិធារូបមេហិ តិខិណេហិ លោហតុណ្ឌកេហិ វិជ្ឈិត្វា វិជ្ឈិត្វា ឥតោ ចិតោ ច ចរន្តិ គច្ឆន្តិ។ **សា សុទំ អដ្ដស្សរំ ករោតី**តិ ឯត្ថ **សុទ**ន្តិ និបាតោ, សា អដ្ឋិកសង្ខលិកា អដ្ដស្សរំ អាតុរស្សរំ ករោតីតិ អត្ថោ។ អកុសលវិបាកានុភវនត្ថំ កិរ យោជនប្បមាណាបិ តាទិសា អត្តភាវា និព្ពត្តន្តិ, បសាទុស្សទា ច ហោន្តិ បក្កគណ្ឌសទិសា។ តស្មា សា អដ្ឋិកសង្ខលិកា ពលវវេទនាតុរា តាទិសំ សទ្ទមកាសីតិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា បុន អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ "វដ្ដគាមិសត្តា នាម ឯវរូបា អត្តភាវា ន មុច្ចន្តី"តិ សត្តេសុ ការុញ្ញំ បដិច្ច ឧប្បន្នំ ធម្មសំវេគំ ទស្សេន្តោ **តស្ស មយ្ហំ, អាវុសោ, ឯតទហោសិ អច្ឆរិយំ វត ភោ**តិអាទិមាហ។ តតោ ភគវា ថេរស្ស អានុភាវំ បកាសេន្តោ **ចក្ខុភូតា វត, ភិក្ខវេ , សាវកា វិហរន្តី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ ចក្ខុ ភូតំ ជាតំ ឧប្បន្នំ ឯតេសន្តិ **ចក្ខុភូតា**, ភូតចក្ខុកា ឧប្បន្នចក្ខុកា ចក្ខុំ ឧប្បាទេត្វា វិហរន្តីតិ អត្ថោ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ ឯត្ថ **យត្រា**តិ ការណវចនំ។ តត្រាយំ អត្ថយោជនា – យស្មា នាម សាវកោបិ ឯវរូបំ ញស្សតិ វា ទក្ខតិ វា សក្ខិំ វា ករិស្សតិ, តស្មា អវោចុម្ហ – "ចក្ខុភូតា វត, ភិក្ខវេ, សាវកា វិហរន្តិ, ញាណភូតា វត, ភិក្ខវេ, សាវកា វិហរន្តី"តិ។ **បុព្ពេវ មេ សោ, ភិក្ខវេ, សត្តោ ទិដ្ឋោ**តិ ពោធិមណ្ឌេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណបដិវេធេន អប្បមាណេសុ ចក្កវាឡេសុ អប្បមាណេ សត្តនិកាយេ ភវគតិយោនិឋិតិនិវាសេ ច បច្ចក្ខំ ករោន្តេន មយា បុព្ពេវ សោ សត្តោ ទិដ្ឋោតិ វទតិ។

គោឃាតកោតិ គាវោ វធិត្វា អដ្ឋិតោ មំសំ មោចេត្វា វិក្កិណិត្វា ជីវិកំ កប្បេនកសត្តោ។ **តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវសេសេនា**តិ តស្ស នានាចេតនាហិ អាយូហិតស្ស អបរាបរិយកម្មស្ស។ តត្រ ហិ យាយ ចេតនាយ នរកេ បដិសន្ធិ ជនិតា, តស្សា វិបាកេ បរិក្ខីណេ អវសេសកម្មំ វា កម្មនិមិត្តំ វា អារម្មណំ កត្វា បុន បេតាទីសុ បដិសន្ធិ និព្ពត្តតិ, តស្មា សា បដិសន្ធិ កម្មសភាគតាយ អារម្មណសភាគតាយ វា "តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវ

សេសោ”តិ វុច្ចតិ។ អយញ្ហ សត្តោ ឯវំ ឧប្បន្នោ។ តេនាហ – “តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវសេសេនា”តិ។ តស្ស កិរ នរកា ចវនកាលេ និម្មំសកតានំ គុន្នំ អដ្ឋិរាសិយេវ និមិត្តំ អហោសិ។ សោ បដិច្ឆន្នម្បិ តំ កម្មំ វិញ្ញូនំ បាកដំ វិយ ករោន្តោ អដ្ឋិសង្ខលិកបេតោ ជាតោ។ បឋមំ។

២. បេសិសុត្តវណ្ណនា

២០៣. មំសបេសិវត្ថុស្មឹ **គោឃាតកោ**តិ គោមំសបេសិយោ កត្វា សុក្ខាបេត្វា វល្លូរវិក្កយេន អនេកានិ វស្សានិ ជីវិកំ កប្បេសិ, តេនស្ស នរកា ចវនកាលេ មំសបេសិយេវ និមិត្តំ អហោសិ។ សោ មំសបេសិបេតោ ជាតោ។ ទុតិយំ។

៣. បិណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

២០៤. មំសបិណ្ឌវត្ថុស្មឹ **សាកុណិកោ**តិ សកុណេ គហេត្វា វិក្កិណនកាលេ និប្បក្ខចម្មេ មំសបិណ្ឌមត្តេ កត្វា វិក្កិណន្តោ ជីវិកំ កប្បេសិ, តេនស្ស នរកា ចវនកាលេ មំសបិណ្ឌោវ និមិត្តំ អហោសិ។ សោ មំសបិណ្ឌបេតោ ជាតោ។ តតិយំ។

៤. និច្ឆវិសុត្តវណ្ណនា

២០៥. និច្ឆវិវត្ថុស្មឹ តស្ស ឱរព្ភិកស្ស ឯឡកេ វធិត្វា វធិត្វា និច្ចម្មេ កត្វា កប្បិតជីវិកស្ស បុរិមនយេនេវ និច្ចម្មំ ឯឡកសរីរំ និមិត្តំ អហោសិ។ សោ និច្ឆវិបេតោ ជាតោ។ ចតុត្ថំ។

៥. អសិលោមសុត្តវណ្ណនា

២០៦. អសិលោមវត្ថុស្មឹ សោ សូករិកោ ទីឃរត្តំ និវាបបុដ្ឋេ សូករេ អសិនា វធិត្វា វធិត្វា ទីឃរត្តំ ជីវិកំ កប្បេសិ, តស្ស ឧក្ខិត្តាសិកភាវោវ និមិត្តំ អហោសិ។ តស្មា អសិលោមបេតោ ជាតោ។ បញ្ចមំ។

៦. សត្តិសុត្តវណ្ណនា

២០៧. សត្តិលោមវត្ថុស្មឹ សោ មាគវិកោ ឯកំ មិគញ្ច សត្តិញ្ច គហេត្វា វនំ គន្ត្វា តស្ស មិគស្ស សមីបំ អាគតាគតេ មិគេ សត្តិយា វិជ្ឈិត្វា មារេសិ, តស្ស សត្តិយា វិជ្ឈនកភាវោយេវ និមិត្តំ អហោសិ។ តស្មា សត្តិលោមបេតោ ជាតោ។ ឆដ្ឋំ។

៧. ឧសុលោមសុត្តវណ្ណនា

២០៨. ឧសុលោមវត្ថុស្មឹ **ការណិកោ**តិ រាជាបរាធិកេ អនេកាហិ ការណាហិ បីឡេត្វា អវសានេ កណ្ឌេន វិជ្ឈិត្វា មារណកបុរិសោ។ សោ កិរ “អមុកស្មឹ បទេសេ វិទ្ធោ មរតី”តិ ញត្វាវ វិជ្ឈតិ។ តស្សេវ ជីវិកំ កប្បេត្វា នរកេ ឧប្បន្នស្ស តតោ បក្កាវសេសេន ឥធូបបត្តិកាលេ ឧសុនា វិជ្ឈនភាវោយេវ និមិត្តំ អហោសិ។ តស្មា ឧសុលោមបេតោ ជាតោ។ សត្តមំ។

៨. សូចិលោមសុត្តវណ្ណនា

២០៩. សូចិលោមវត្ថុស្មឹ **សូតោ**តិ អស្សទមកោ។ គោទមកោតិបិ វទន្តិយេវ។ តស្ស បតោទសូចិយា វិជ្ឈនភាវោយេវ និមិត្តំ អហោសិ។ តស្មា សូចិលោមបេតោ ជាតោ។ អដ្ឋមំ។

៩. ទុតិយសូចិលោមសុត្តវណ្ណនា

២១០. ទុតិយេ សូចិលោមវត្ថុស្មឹ **សូចកោ**តិ បេសុញ្ញការកោ។ សោ កិរ មនុស្សេ អញ្ញមញ្ញញ្ច ភិន្ទិ, រាជកុលេ ច “ឥមស្ស ឥមំ នាម អត្ថិ, ឥមិនា ឥទំ នាម កត”ន្តិ សូចេត្វា សូចេត្វា អនយព្យសនំ បាបេសិ។ តស្មា យថា តេន សូចេត្វា មនុស្សា ភិន្នា, តថា សូចីហិ ភេទនទុក្ខំ បច្ចនុភោតុំ កម្មមេវ និមិត្តំ កត្វា សូចិលោមបេតោ ជាតោ។ នវមំ។

១០. កុម្ភណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

២១១. អណ្ឌភារិវត្ថុស្មឹ **គាមកូដកោ**តិ វិនិច្ឆយាមច្ចោ។ តស្ស កម្មសភាគតាយ កុម្ភមត្តា មហាឃដប្បមាណា អណ្ឌា អហេសុំ។ សោ ហិ យស្មា រហោ បដិច្ឆន្នេ ឋានេ លញ្ជំ គហេត្វា កូដវិនិច្ឆយេន បាកដំ ទោសំ ករោន្តោ សាមិកេ អស្សាមិកេ អកាសិ, តស្មាស្ស រហស្សំ អង្គំ បាកដំ និព្ពត្តំ។ យស្មា ទណ្ឌំ បដ្ឋបេន្តោ បរេសំ អសយ្ហំ ភារំ អារោបេសិ, តស្មាស្ស រហស្សំ អង្គំ អសយ្ហភារោ ហុត្វា និព្ពត្តំ។ យស្មា យស្មឹ ឋានេ ឋិតេន សមេន ភវិតព្ពំ, តស្មឹ ឋត្វា វិសមោ អហោសិ, តស្មាស្ស រហស្សង្គេ វិសមា និសជ្ជា អហោសីតិ។ ទសមំ។

បឋមោ វគ្គោ។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. សសីសកសុត្តវណ្ណនា

២១២. បារទារិកវត្ថុស្មឹ សោ សត្តោ បរស្ស រក្ខិតគោបិតំ សស្សាមិកំ ផស្សំ ផុសន្តោ មីឡ្ហសុខេន កាមសុខេន ចិត្តំ រមយិត្វា កម្មសភាគតាយ គូថផស្សំ ផុសន្តោ ទុក្ខមនុភវិតុំ តត្ថ និព្ពត្តោ។ បឋមំ។

២. គូថខាទសុត្តវណ្ណនា

២១៣. ទុដ្ឋព្រាហ្មណវត្ថុ បាកដមេវ។ ទុតិយំ។

៣. និច្ឆវិត្ថិសុត្តវណ្ណនា

២១៤. និច្ឆវិត្ថិវត្ថុស្មឹ យស្មា មាតុគាមោ នាម អត្តនោ ផស្សេ អនិស្សរោ, សា ច តំ សាមិកស្ស សន្តកំ ផស្សំ ថេនេត្វា បរេសំ អភិរតឹ ឧប្បាទេសិ, តស្មា កម្មសភាគតាយ សុខសម្ផស្សា វដ្ដិត្វា ទុក្ខសម្ផស្សំ អនុភវិតុំ និច្ឆវិត្ថី ហុត្វា ឧប្បន្នា។ តតិយំ។

៤. មង្គុលិត្ថិសុត្តវណ្ណនា

២១៥. មង្គុលិត្ថិវត្ថុស្មឹ **មង្គុលិ**ន្តិ វិរូបំ ទុទ្ទសិកំ ពីភច្ឆំ។ សា កិរ យក្ខទាសិកម្មំ ករោន្តី “ឥមិនា ច ឥមិនា ច ឯវំ ពលិកម្មេ កតេ អយំ នាម តុម្ហាកំ វឌ្ឍិ ភវិស្សតី”តិ មហាជនស្ស គន្ធបុប្ផាទីនិ វញ្ចនាយ គហេត្វា មហាជនំ ទុទ្ទិដ្ឋឹ មិច្ឆាទិដ្ឋឹ គណ្ហាបេសិ, តស្មា តាយ កម្មសភាគតាយ គន្ធបុប្ផាទីនំ ថេនិតត្តា ទុគ្គន្ធា, ទុទ្ទស្សនស្ស គាហិតត្តា ទុទ្ទសិកា វិរូបា ពីភច្ឆា ហុត្វា និព្ពត្តា។ ចតុត្ថំ។

៥. ឱកិលិនីសុត្តវណ្ណនា

២១៦. ឱកិលិនីវត្ថុស្មឹ **ឧប្បក្កំ ឱកិលិនី ឱកិរិនិ**ន្តិ សា កិរ អង្គារចិតកេ និបន្នា វិប្ផន្ទមានា វិបរិវត្តមានា បច្ចតិ, តស្មា ឧប្បក្កា ចេវ ហោតិ ឧណ្ហេន អគ្គិនា បក្កសរីរា, ឱកិលិនី ច កិលិន្នសរីរា, ពិន្ទូនិស្សា សរីរតោ បគ្ឃរន្តិ, ឱកិរិនី ច អង្គារសម្បរិកិណ្ណា។ តស្សា ហិ ហេដ្ឋតោបិ កឹសុកបុប្ផវណ្ណា អង្គារា, ឧភយបស្សេសុបិ, អាកាសតោបិស្សា ឧបរិ បតន្តិ។ តេន វុត្តំ – “ឧប្បក្កំ ឱកិលិនី ឱកិរិនិ”ន្តិ។ **សា ឥស្សាបកតា សបត្តឹ អង្គារកដាហេន ឱកិរី**តិ តស្ស កិរ រញ្ញោ ឯកា នាដកិនី អង្គារកដាហំ សមីបេ ឋបេត្វា គត្តតោ ឧទកំ បុញ្ឆតិ, បាណិនា ច សេទំ ករោតិ។ រាជាបិ តាយ សទ្ធឹ កថញ្ច ករោតិ, បរិតុដ្ឋាការញ្ច ទស្សេតិ។ អគ្គមហេសី តំ អសហមានា ឥស្សាបកតា ហុត្វា អចិរបក្កន្តស្ស រញ្ញោ តំ អង្គារកដាហំ គហេត្វា តស្សា ឧបរិ អង្គារេ ឱកិរិ។ សា តំ កម្មំ កត្វា តាទិសំយេវ វិបាកំ បច្ចនុភវិតុំ បេតលោកេ និព្ពត្តា។ បញ្ចមំ។

៦. អសីសកសុត្តវណ្ណនា

២១៧. ចោរឃាតវត្ថុស្មឹ សោ រញ្ញោ អាណាយ ទីឃរត្តំ ចោរានំ សីសានិ ឆិន្ទិត្វា បេតលោកេ និព្ពត្តន្តោ អសីសកំ កពន្ធំ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ ឆដ្ឋំ។

៧-១១. បាបភិក្ខុសុត្តាទិវណ្ណនា

២១៨-២២២. ភិក្ខុវត្ថុស្មឹ **បាបភិក្ខូ**តិ លាមកភិក្ខុ។ សោ កិរ លោកស្ស សទ្ធាទេយ្យេ ចត្តារោ បច្ចយេ បរិភុញ្ជិត្វា កាយវចីទ្វារេហិ អសំយតោ ភិន្នាជីវោ ចិត្តកេឡឹ កីឡន្តោ វិចរិ។ តតោ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ និរយេ បច្ចិត្វា បេតលោកេ និព្ពត្តន្តោ ភិក្ខុសទិសេនេវ អត្តភាវេន និព្ពត្តិ។ ភិក្ខុនីសិក្ខមានាសាមណេរសាមណេរីវត្ថូសុបិ អយមេវ វិនិច្ឆយោ។ សត្តមាទីនិ។

លក្ខណសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឱបម្មសំយុត្តំ

១. កូដសុត្តវណ្ណនា

២២៣. ឱបម្មសំយុត្តស្ស បឋមេ កូដំ គច្ឆន្តីតិ **កូដង្គមា**។ កូដំ សមោសរន្តីតិ **កូដសមោសរណា**។ **កូដសមុគ្ឃាតា**តិ កូដស្ស សមុគ្ឃាតេន។ **អវិជ្ជាសមុគ្ឃាតា**តិ អរហត្តមគ្គេន អវិជ្ជាយ សមុគ្ឃាតេន។ **អប្បមត្តា**តិ សតិយា អវិប្បវាសេ ឋិតា ហុត្វា។ បឋមំ។

២. នខសិខសុត្តវណ្ណនា

២២៤. ទុតិយេ **មនុស្សេសុ បច្ចាជាយន្តី**តិ យេ មនុស្សលោកតោ ចុតា មនុស្សេសុ ជាយន្តិ, តេ ឯវំ អប្បកាតិ អធិប្បាយោ។ **អញ្ញត្រ មនុស្សេហី**តិ យេ បន មនុស្សលោកតោ ចុតា ឋបេត្វា មនុស្សលោកំ ចតូសុ អបាយេសុ បច្ចាជាយន្តិ, តេ មហាបថវិយំ បំសុ វិយ ពហុតរា។ ឥមស្មិញ្ច សុត្តេ ទេវាបិ មនុស្សេហេវ សង្គហិតា។ តស្មា យថា មនុស្សេសុ ជាយន្តា អប្បកា, ឯវំ ទេវេសុបីតិ វេទិតព្ពា។ ទុតិយំ។

៣. កុលសុត្តវណ្ណនា

២២៥. តតិយេ **សុប្បធំសិយានី**តិ សុវិហេឋិយានិ។ **កុម្ភត្ថេនកេហី**តិ យេ បរឃរំ បវិសិត្វា ទីបាលោកេន ឱលោកេត្វា បរភណ្ឌំ ហរិតុកាមា ឃដេ ទីបំ កត្វា បវិសន្តិ, តេ កុម្ភត្ថេនកា នាម, តេហិ កុម្ភត្ថេនកេហិ។ **សុប្បធំសិយោ ហោតិ អមនុស្សេហី**តិ មេត្តាភាវនារហិតំ បំសុបិសាចកា វិធំសយន្តិ, បគេវ ឧឡារា អមនុស្សា។ **ភាវិតា**តិ វឌ្ឍិតា។ **ពហុលីកតា**តិ បុនប្បុនំ កតា។ **យានីកតា**តិ យុត្តយានំ វិយ កតា។ **វត្ថុកតា**តិ បតិដ្ឋានដ្ឋេន វត្ថុ វិយ កតា។ **អនុដ្ឋិតា**តិ អធិដ្ឋិតា ។ **បរិចិតា**តិ សមន្តតោ ចិតា សុវឌ្ឍិតា។ **សុសមារទ្ធា**តិ ចិត្តេន សុដ្ឋុ សមារទ្ធា។ តតិយំ។

៤. ឱក្ខាសុត្តវណ្ណនា

២២៦. ចតុត្ថេ **ឱក្ខាសត**ន្តិ មហាមុខឧក្ខលីនំ សតំ។ **ទានំ ទទេយ្យា**តិ បណីតភោជនភរិតានំ មហាឧក្ខលីនំ សតំ ទានំ ទទេយ្យ។ “ឧក្កាសត”ន្តិបិ បាឋោ , តស្ស ទណ្ឌទីបិកាសតន្តិ អត្ថោ។ ឯកាយ បន ទីបិកាយ យត្តកេ ឋានេ អាលោកោ ហោតិ, តតោ សតគុណំ ឋានំ សត្តហិ រតនេហិ បូរេត្វា ទានំ ទទេយ្យាតិ អត្ថោ។ **គទ្ទុហនមត្ត**ន្តិ គោទុហនមត្តំ, គាវិយា ឯកវារំ អគ្គថនាកឌ្ឍនមត្តន្តិ អត្ថោ។ គន្ធឩហនមត្តំ វា, ទ្វីហិ អង្គុលីហិ គន្ធបិណ្ឌំ គហេត្វា ឯកវារំ ឃាយនមត្តន្តិ អត្ថោ។ ឯត្តកម្បិ ហិ កាលំ យោ បន គព្ភបរិវេណវិហារូបចារបរិច្ឆេទេន វា ចក្កវាឡបរិច្ឆេទេន វា អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ វា សព្ពសត្តេសុ ហិតផរណំ មេត្តចិត្តំ ភាវេតុំ សក្កោតិ, ឥទំ តតោ ឯកទិវសំ តិក្ខត្តុំ ទិន្នទានតោ មហប្ផលតរំ។ ចតុត្ថំ។

៥. សត្តិសុត្តវណ្ណនា

២២៧. បញ្ចមេ **បដិលេណិស្សាមី**តិអាទីសុ អគ្គេ បហរិត្វា កប្បាសវដ្ដិ វិយ នាមេន្តោ និយ្យាសវដ្ដិ វិយ ច ឯកតោ កត្វា អល្លិយាបេន្តោ **បដិលេណេតិ** នាម។ មជ្ឈេ បហរិត្វា នាមេត្វា ធារាយ វា បហរិត្វា ទ្វេបិ ធារា ឯកតោ អល្លិយាបេន្តោ **បដិកោដ្ដេតិ** នាម។ កប្បាសវដ្ដនករណិយំ វិយ បវត្តេន្តោ ចិរកាលំ សំវេល្លិតកិលញ្ជំ បសារេត្វា បុន សំវេល្លេន្តោ វិយ ច **បដិវដ្ដេតិ** នាម។ បញ្ចមំ។

៦. ធនុគ្គហសុត្តវណ្ណនា

២២៨. ឆដ្ឋេ **ទឡ្ហធម្មា ធនុគ្គហា**តិ ទឡ្ហធនុនោ ឥស្សាសា។ ទឡ្ហធនុ នាម ទ្វិសហស្សថាមំ វុច្ចតិ, ទ្វិសហស្សថាមំ នាម យស្ស អារោបិតស្ស ជិយាពទ្ធោ លោហសីសាទីនំ ភារោ ទណ្ឌេ គហេត្វា យាវ កណ្ឌប្បមាណា ឧក្ខិត្តស្ស បថវិតោ មុច្ចតិ។ **សុសិក្ខិតា**តិ ទសទ្វាទសវស្សានិ អាចរិយកុលេ ឧគ្គហិតសិប្បា។ **កតហត្ថា**តិ យោ សិប្បមេវ ឧគ្គណ្ហាតិ, សោ កតហត្ថោ ន ហោតិ, ឥមេ បន កតហត្ថា ចិណ្ណវសីភាវា។ **កតូបាសនា**តិ រាជកុលាទីសុ ទស្សិតសិប្បា។

តស្ស បុរិសស្ស ជវោតិ ឯវរូបោ អញ្ញោ បុរិសោ នាម ន ភូតបុព្ពោ, ពោធិសត្តស្សេវ បន ជវនហំសកាលេ នាម អាសិ។ តទា ពោធិសត្តោ ចត្តារិ កណ្ឌានិ អាហរិ។ តទា កិរស្ស កនិដ្ឋភាតរោ "មយំ, ភាតិក, សូរិយេន សទ្ធឹ ជវិស្សាមា"តិ អារោចេសុំ។ ពោធិសត្តោ អាហ – "សូរិយោ សីឃជវោ, ន សក្ខិស្សថ តុម្ហេ តេន សទ្ធឹ ជវិតុ"ន្តិ។ តេ ទុតិយំ តតិយម្បិ តថេវ វត្វា ឯកទិវសំ "គច្ឆាមា"តិ យុគន្ធរបព្ពតំ អារុហិត្វា និសីទឹសុ។ ពោធិសត្តោ "កហំ មេ ភាតរោ"តិ? បុច្ឆិត្វា, "សូរិយេន សទ្ធឹ ជវិតុំ គតា"តិ វុត្តេ, "វិនស្សិស្សន្តិ តបស្សិនោ"តិ តេ អនុកម្បមានោ សយម្បិ គន្ត្វា តេសំ សន្តិកេ និសីទិ។ អថ សូរិយេ ឧគ្គច្ឆន្តេ ទ្វេបិ ភាតរោ សូរិយេន សទ្ធឹយេវ អាកាសំ បក្ខន្ទា, ពោធិសត្តោបិ តេហិ សទ្ធឹយេវ បក្ខន្តោ។ តេសុ ឯកស្ស អបត្តេយេវ អន្តរភត្តសមយេ បក្ខន្តរេសុ អគ្គិ ឧដ្ឋហិ, សោ ភាតរំ បក្កោសិត្វា "ន សក្កោមី"តិ អាហ។ តមេនំ ពោធិសត្តោ "មា ភាយី"តិ សមស្សាសេត្វា បក្ខបញ្ជរេន បលិវេឋេត្វា ទរថំ វិនោទេត្វា "គច្ឆា"តិ បេសេសិ។

ទុតិយោ យាវ អន្តរភត្តា ជវិត្វា បក្ខន្តរេសុ អគ្គិម្ហិ ឧដ្ឋហិតេ តថេវាហ។ តម្បិ សោ តថេវ កត្វា "គច្ឆា"តិ បេសេសិ។ សយំ បន យាវ មជ្ឈន្ហិកា ជវិត្វា, "ឯតេ ពាលាតិ មយាបិ ពាលេន ន ភវិតព្ព"ន្តិ និវត្តិត្វា – "អទិដ្ឋសហាយកំ ពារាណសិរាជំ បស្សិស្សាមី"តិ ពារាណសឹ អគមាសិ។ តស្មិំ នគរមត្ថកេ បរិព្ភមន្តេ ទ្វាទសយោជនំ នគរំ បត្តកដាហេន ឱត្ថដបត្តោ វិយ អហោសិ។ អថ បរិព្ភមន្តស្ស បរិព្ភមន្តស្ស តត្ថ តត្ថ ឆិទ្ទានិ បញ្ញាយឹសុ។ សយម្បិ អនេកហំសសហស្សសទិសោ បញ្ញាយិ។ សោ វេគំ បដិសំហរិត្វា រាជគេហាភិមុខោ អហោសិ។ រាជា ឱលោកេត្វា – "អាគតោ កិរ មេ បិយសហាយោ ជវនហំសោ"តិ វាតបានំ វិវរិត្វា រតនបីឋំ បញ្ញាបេត្វា ឱលោកេន្តោ អដ្ឋាសិ។ ពោធិសត្តោ រតនបីឋេ និសីទិ។

អថស្ស រាជា សហស្សបាកេន តេលេន បក្ខន្តរានិ មក្ខេត្វា, មធុលាជេ ចេវ មធុរបានកញ្ច អទាសិ។ តតោ នំ កតបរិភោគំ "សម្ម, កហំ អគមាសី"តិ? បុច្ឆិ។ សោ តំ បវត្តឹ អារោចេត្វា "អថាហំ, មហារាជ, យាវ មជ្ឈន្ហិកា ជវិត្វា – 'នត្ថិ ជវិតេន អត្ថោ'តិ និវត្តោ"តិ អាចិក្ខិ។ អថ រាជា អាហ – "អហំ, សាមិ, តុម្ហាកំ សូរិយេន សទ្ធឹ ជវនវេគំ បស្សិតុកាមោ"តិ ។ ទុក្ករំ, មហារាជ, ន សក្កា តយា បស្សិតុន្តិ។ តេន ហិ, សាមិ, សរិក្ខកមត្តម្បិ ទស្សេហីតិ។ អាម, មហារាជ, ធនុគ្គហេ សន្និបាតេហីតិ។ រាជា សន្និបាតេសិ។ ហំសោ តតោ ចត្តារោ គហេត្វា នគរមជ្ឈេ តោរណំ ការេត្វា អត្តនោ គីវាយ ឃណ្ដំ បិឡន្ធាបេត្វា តោរណស្ស ឧបរិ និសីទិត្វា – "ចត្តារោ ជនា តោរណំ និស្សាយ ចតុទិសាភិមុខា ឯកេកំ កណ្ឌំ ខិបន្តូ"តិ វត្វា, សយំ បឋមកណ្ឌេនេវ សទ្ធឹ ឧប្បតិត្វា, តំ កណ្ឌំ អគ្គហេត្វាវ, ទក្ខិណាភិមុខំ គតកណ្ឌំ ធនុតោ រតនមត្តាបគតំ គណ្ហិ។ ទុតិយំ ទ្វិរតនមត្តាបគតំ, តតិយំ តិរតនមត្តាបគតំ, ចតុត្ថំ ភូមឹ អប្បត្តមេវ គណ្ហិ។ អថ នំ ចត្តារិ កណ្ឌានិ គហេត្វា តោរណេ និសិន្នកាលេយេវ អទ្ទសំសុ។ សោ រាជានំ អាហ – "បស្ស, មហារាជ, ឯវំសីឃោ អម្ហាកំ ជវោ"តិ។ ឯវំ ពោធិសត្តេនេវ ជវនហំសកាលេ តានិ កណ្ឌានិ អាហរិតានីតិ វេទិតព្ពានិ។

បុរតោ ធាវន្តីតិ អគ្គតោ ជវន្តិ។ ន បនេតា សព្ពកាលំ បុរតោវ ហោន្តិ, កទាចិ បុរតោ, កទាចិ បច្ឆតោ ហោន្តិ។ អាកាសដ្ឋកវិមានេសុ ហិ ឧយ្យានានិបិ ហោន្តិ បោក្ខរណិយោបិ, តា តត្ថ នហាយន្តិ, ឧទកកីឡំ កីឡមានា បច្ឆតោបិ ហោន្តិ, វេគេន បន គន្ត្វា បុន បុរតោវ ធាវន្តិ។ **អាយុសង្ខារា**តិ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តញ្ហិ តតោ សីឃតរំ ខីយតិ។ អរូបធម្មានំ បន ភេទោ ន សក្កា បញ្ញាបេតុំ។ ឆដ្ឋំ។

៧. អាណិសុត្តវណ្ណនា

២២៨. សត្តមេ **ទសារហាន**ន្តិ ឯវំនាមកានំ ខត្តិយានំ។ តេ កិរ សតតោ ទសភាគំ គណ្ហឹសុ, តស្មា "ទសារហា"តិ បញ្ញាយឹសុ។ **អានកោ**តិ ឯវំលទ្ធនាមោ មុទិង្គោ។ ហិមវន្តេ កិរ មហាកុឡីរទហោ អហោសិ។ តត្ថ មហន្តោ កុឡីរោ ឱតិណ្ណោតិណ្ណំ ហត្ថឹ ខាទតិ។ អថ ហត្ថី ឧបទ្ទុតា ឯកំ ករេណុំ សក្ករិំសុ "តមិស្សា បុត្តំ និស្សាយ អម្ហាកំ សោត្ថិ ភវិស្សតី"តិ។ សាបិ មហេសក្ខំ បុត្តំ វិជាយិ។ តេ តម្បិ សក្ករិំសុ។ សោ វុទ្ធិប្បត្តោ មាតរំ បុច្ឆិ, "កស្មា មំ ឯតេ សក្ករោន្តី"តិ? សា តំ បវត្តិមាចិក្ខិ។ សោ "កឹ មយ្ហំ កុឡីរោ បហោតិ? ឯថ គច្ឆាមា"តិ មហាហត្ថិបរិវារោ តត្ថ គន្ត្វា បឋមមេវ ឱតរិ។ កុឡីរោ ឧទកសទ្ទេនេវ អាគន្ត្វា តំ អគ្គហេសិ។ មហន្តោ កុឡីរស្ស អឡោ, សោ តំ តតោ វា ឯត្តោ វា ចាលេតុំ អសក្កោន្តោ មុខេ សោណ្ឌំ បក្ខិបិត្វា វិរវិ។ ហត្ថិនោ "យំនិស្សាយ មយំ 'សោត្ថិ ភវិស្សតី'តិ អមញ្ញិម្ហា, សោ បឋមតរំ គហិតោ"តិ តតោ តតោ បលាយឹសុ។

អថស្ស មាតា អវិទូរេ ឋត្វា "មយំ ថលនាគា, តុម្ហេ ឧទកនាគា នាម, នាគេហិ នាគោ ន វិហេឋេតព្ពោ"តិ កុឡីរំ បិយវចនេន វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

"យេ កុឡីរា សមុទ្ទស្មិំ, គង្គាយ យមុនាយ ច;

តេសំ ត្វំ វារិជោ សេដ្ឋោ, មុញ្ច រោទន្តិយា បជ”ន្តិ។

មាតុគាមសទ្ទោ នាម បុរិសេ ខោភេត្វា តិដ្ឋតិ, តស្មា សោ គហណំ សិថិលមកាសិ។ ហត្ថិបោតោ វេគេន ឧភោ បាទេ ឧក្ខិបិត្វា តំ បិដ្ឋិយំ អក្កមិ។ សហ អក្កមនា បិដ្ឋិ មត្តិកភាជនំ វិយ ភិជ្ជិ។ អថ នំ ទន្តេហិ វិជ្ឈិត្វា ឧក្ខិបិត្វា ថលេ ឆឌ្ឌេត្វា តុណ្ឌេនេវ វរិ។ អថ នំ ហត្ថី តតោ ចិតោ ច អាគន្ត្វា មទ្ទឹសុ។ តស្ស ឯកោ អន្ទោ បដិក្កមិត្វា បតិ, តំ សក្កោ ទេវរាជា គហេត្វា គតោ។

តតោ បេន អន្ទោ វាតាតបេន សុក្ខិត្វា បក្កលាខារសវណ្ណោ អហោសិ, សោ ទេវេ វុដ្ឋេ ឧទកោឃេន វុយ្ហន្តោ ទសភាតិកានំ រាជូនំ ឧបរិសោតេ ជាលំ បសារាបេត្វា គង្គាយ កីឡន្តានំ អាគន្ត្វា ជាលេ លគ្គិ។ តេ កីឡាបរិយោសានេ ជាលម្ហិ ឧក្ខិបិយមានេ តំ ទិស្វា បុច្ឆិំសុ “កឹ ឯត”ន្តិ? “កុឡីរអន្ទោ សាមី”តិ។ “ន សក្កា ឯស អាភរណត្ថាយ ឧបនេតុំ, បរិយោនន្ធាបេត្វា ភេរិំ ករិស្សាមា”តិ? បរិយោនន្ធាបេត្វា បហរិំសុ។ សទ្ទោ ទ្វាទសយោជនំ នគរំ អវត្ថរិ។ តតោ អាហំសុ – “ន សក្កា ឥទំ ទិវសេ ទិវសេ វាទេតុំ, ឆណទិវសត្ថាយ មង្គលភេរី ហោតូ”តិ មង្គលភេរិំ អកំសុ។ តស្មិំ វាទិតេ មហាជនោ អន្ធាយិត្វា អបិឡន្ធិត្វា ហត្ថិយានាទីនិ អារុយ្ហ សីឃំ សន្និបតន្តិ។ ឥតិ មហាជនំ បក្កោសិត្វា វិយ អានេតីតិ **អានកោ** ត្វេវស្ស នាមំ អហោសិ។

អញ្ញំ អាណិំ ឱទហឹសូតិ អញ្ញំ សុវណ្ណរជតាទិមយំ អាណិំ ឃដយឹសុ។ **អាណិសង្ឃាដោវ អវសិស្សី**តិ សុវណ្ណាទិមយានំ អាណីនំ សង្ឃាដមត្តមេវ អវសេសំ អហោសិ។ អថស្ស ទ្វាទសយោជនប្បមាណោ សទ្ទោ អន្តោសាលាយម្បិ ទុក្ខេន សុយ្យិត្ថ។

គម្ភីរាតិ បាឡិវសេន គម្ភីរា សល្លសុត្តសទិសា។ **គម្ភីរត្ថា**តិ អត្ថវសេន គម្ភីរា មហាវេទល្លសុត្តសទិសា (ម. និ. ១.៤៤៩ អាទយោ)។ **លោកុត្តរា**តិ លោកុត្តរអត្ថទីបកា។ **សុញ្ញតប្បដិសំយុត្តា**តិ សត្តសុញ្ញតធម្មមត្តមេវ បកាសកា សំខិត្តសំយុត្តសទិសា។ **ឧគ្គហេតព្ពំ បរិយាបុណិតព្ព**ន្តិ ឧគ្គហេតព្ពេ ច បរិយាបុណិតព្ពេ ច។ **កវិកតា**តិ កវីហិ កតា។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ។ **ចិត្តក្ខរា**តិ វិចិត្រអក្ខរា។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ។ **ពាហិរកា**តិ សាសនតោ ពហិភូតា។ **សាវកភាសិតា**តិ តេសំ តេសំ សាវកេហិ ភាសិតា។ **សុស្សូសិស្សន្តី**តិ អក្ខរចិត្តតាយ ចេវ សវនសម្បត្តិយា ច អត្តមនា ហុត្វា សាមណេរទហរភិក្ខុមាតុគាមមហាគហបតិកាទយោ “ឯស ធម្មកថិកោ”តិ សន្និបតិត្វា សោតុកាមា ភវិស្សន្តិ។ **តស្មា**តិ យស្មា តថាគតភាសិតា សុត្តន្តា អនុគ្គយ្ហមានា អន្តរធាយន្តិ, តស្មា។ សត្តមំ។

៨. កលិង្គរសុត្តវណ្ណនា

២៣០. អដ្ឋមេ **កលិង្គរូបធានា**តិ កលិង្គរឃដិកំ សីសូបធានញ្ចេវ បាទូបធានញ្ច កត្វា។ **អប្បមត្តា**តិ សិប្បុគ្គហណេ អប្បមត្តា។ **អាតាបិនោ**តិ ឧដ្ឋានវីរិយាតាបេន យុត្តា។ **ឧបាសនស្មិ**ន្តិ សិប្បានំ អភិយោគេ អាចរិយានញ្ច បយិរុបាសនេ។ តេ កិរ តទា បាតោវ ឧដ្ឋាយ សិប្បសាលំ គច្ឆន្តិ, តត្ថ សិប្បំ ឧគ្គហេត្វា សជ្ឈាយាទីហិ អភិយោគំ កត្វា មុខំ ធោវិត្វា យាគុបានាយ គច្ឆន្តិ។ យាគុំ បិវិត្វា បុន សិប្បសាលំ គន្ត្វា សិប្បំ គណ្ហិត្វា សជ្ឈាយំ ករោន្តា បាតរាសាយ គច្ឆន្តិ។ កតបាតរាសា សមានា “មា បមាទេន ចិរំ និទ្ទោក្កមនំ អហោសី”តិ ខទិរឃដិកាសុ សីសេ ច បាទេ ច ឧបទហិត្វា ថោកំ និបជ្ជិត្វា បុន សិប្បសាលំ គន្ត្វា សិប្បំ គហេត្វា សជ្ឈាយន្តិ។ សាយំ សជ្ឈាយំ ករោន្តា ច គេហំ គន្ត្វា ភុត្តសាយមាសា បឋមយាមំ សជ្ឈាយំ កត្វា សយនកាលេ តថេវ កលិង្គរំ ឧបធានំ កត្វា សយន្តិ។ ឯវំ តេ អក្ខណវេធិនោ វាលវេធិនោ ច អហេសុំ។ ឥទំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

ឱតារន្តិ វិវរំ។ **អារម្មណ**ន្តិ បច្ចយំ។ **បធានស្មិ**ន្តិ បធានភូមិយំ វីរិយំ កុរុមានា។ បឋមពោធិយំ កិរ ភិក្ខូ ភត្តកិច្ចំ កត្វាវ កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោន្តិ។ តេសំ មនសិករោន្តានំយេវ សូរិយោ អត្ថំ គច្ឆតិ។ តេ ន្ហាយិត្វា បុន ចង្កមំ ឱតរិត្វា បឋមយាមំ ចង្កមន្តិ។ តតោ “មា ចិរំ និទ្ទាយិម្ហា”តិ សរីរទរថវិនោទនត្ថំ និបជ្ជន្តា កដ្ឋខណ្ឌំ ឧបទហិត្វា និបជ្ជន្តិ, តេ បុន បច្ឆិមយាមេ វុដ្ឋាយ ចង្កមំ ឱតរន្តិ។ តេ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ។ អយម្បិ ទីឃោ តិណ្ណំ រាជូនំ កាលេ ឯកយណ្ឋិនិគ្ឃោសោ ឯកបធានភូមិ អហោសិ។ នានាមុខេ បហដយណ្ឋិ បិលិច្ឆិកោឡិយំ ឱសរតិ, កល្យាណិយំ បហដយណ្ឋិ នាគទីបេ ឱសរតិ ។ “អយំ ភិក្ខុ បុថុជ្ជនោ, អយំ បុថុជ្ជនោ”តិ អង្គុលី បសារេត្វា ទស្សេតព្ពោ អហោសិ។ ឯកទិវសំ សព្ពេ អរហន្តោវ អហេសុំ។ **តស្មា**តិ យស្មា កលិង្គរូបធានានំ មារោ អារម្មណំ ន លភតិ, តស្មា។ អដ្ឋមំ។

៩. នាគសុត្តវណ្ណនា

២៣១. នវមេ **អតិវេលន្តិ** អតិក្កន្តវេលំ កាលំ អតិក្កន្តប្បមាណំ កាលំ។ **កិមង្គំ បនាហន្តិ** អហំ បន កី ការណា ន ឧបសង្កមិស្សាមិ? **ភិសមុឡាលន្តិ** ភិសញ្ចេវ មុឡាលញ្ច។ **អព្ពុហេត្វាតិ** ឧទ្ធរិត្វា។ **ភិង្កច្ឆាបាតិ** ហត្ថិបោតកា។ តេ កិរ អភិណ្ហំ ភិង្ការសទ្ទំ ករោន្តិ, តស្មា ភិង្កច្ឆាបាតិ វុច្ចន្តិ។ **បសន្នាការំ ករោន្តីតិ** បសន្នេហិ កត្តព្ពាការំ ករោន្តិ, ចត្តារោ បច្ចយេ ទេន្តិ។ **ធម្មំ ភាសន្តីតិ** ឯកំ ទ្វេ ជាតកានិ វា សុត្តន្តេ វា ឧគ្គណ្ហិត្វា អសម្ពិន្នេន សរេន ធម្មំ ទេសេន្តិ។ **បសន្នាការំ ករោន្តីតិ** តេសំ តាយ ទេសនាយ បសន្នា គិហី បច្ចយេ ទេន្តិ។ **នេវ វណ្ណាយ ហោតិ ន ពលាយាតិ** នេវ គុណវណ្ណាយ, ន ញាណពលាយ ហោតិ, គុណវណ្ណេ បន បរិហាយន្តេ សរីរវណ្ណោបិ សរីរពលម្បិ បរិហាយតិ, តស្មា សរីរស្ស នេវ វណ្ណាយ ន ពលាយ ហោតិ។ នវមំ។

១០. ពិឡារសុត្តវណ្ណនា

២៣២. ទសមេ **សន្ធិសមលសំកដីរេតិ** ឯត្ថ **សន្ធីតិ** ភិន្នឃរានំ សន្ធិ, **សមលោតិ** គាមតោ គូថនិក្ខមនមគ្គោ, **សំកដីរន្តិ** សង្ការដ្ឋានំ។ **មុទុមូសិន្តិ** មុទុកំ មូសិកំ។ **វុដ្ឋានំ បញ្ញាយតីតិ** ទេសនា បញ្ញាយតិ។ ទសមំ។

១១. សិង្គាលសុត្តវណ្ណនា

២៣៣. ឯកាទសមេ **យេន យេន ឥច្ឆតីតិ** សោ ជរសិង្គាលោ ឥច្ឆិតិច្ឆិតដ្ឋានេ ឥរិយាបថកប្បនេន សីតវាតូបវាយនេន ច អន្តរន្តរា ចិត្តស្សាទម្បិ លភតីតិ ទស្សេតិ។ **សក្យបុត្តិយបដិញ្ញោតិ** ឥទំ ទេវទត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សោ ហិ ឯត្តកម្បិ ចិត្តស្សាទំ អនាគតេ អត្តភាវេ ន លភិស្សតីតិ។ ឯកាទសមំ។

១២. ទុតិយសិង្គាលសុត្តវណ្ណនា

២៣៤. ទ្វាទសមេ **កតញ្ញុតាតិ** កតជាននំ។ **កតវេទិតាតិ** កតវិសេសជាននំ។ តត្រិទំ ជរសិង្គាលស្ស កតញ្ញុតាយ វត្ថុ – សត្ត កិរ ភាតរោ ខេត្តំ កសន្តិ។ តេសំ សព្ពកនិដ្ឋោ ខេត្តបរិយន្តេ ឋត្វា គាវោ រក្ខតិ។ អថេកំ ជរសិង្គាលំ អជគរោ គណ្ហិ, សោ តំ ទិស្វា យដ្ឋិយា បោថេត្វា វិស្សជ្ជាបេសិ។ អជគរោ សិង្គាលំ វិស្សជ្ជេត្វា តមេវ គណ្ហិ។ សិង្គាលោ ចិន្តេសិ – “មយ្ហំ ឥមិនា ជីវិតំ ទិន្នំ, អហម្បិ ឥមស្ស ទស្សាមី”តិ យាគុឃដស្ស ឧបរិ ឋបិតំ វាសិំ មុខេន ឌំសិត្វា តស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ ឥតរេ ភាតរោ ទិស្វា, “សិង្គាលោ វាសិំ ហរតី”តិ អនុពន្ធីសុ។ សោ តេហិ ទិដ្ឋភាវំ ញត្វា វាសិំ តស្ស សន្តិកេ ឆឌ្ឌេត្វា បលាយិ។ ឥតរេ អាគន្ត្វា កនិដ្ឋំ អជគរេន គហិតំ ទិស្វា វាសិយា អជគរំ ឆិន្ទិត្វា តំ គហេត្វា អគមំសុ។ ឯវំ ជរសិង្គាលេ សិយា យា កាចិ កតញ្ញុតា កតវេទិតា។ **សក្យបុត្តិយបដិញ្ញោតិ** ឥទម្បិ ទេវទត្តស្ស អាចារមេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ។ ទ្វាទសមំ។

ឱបម្មសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ភិក្ខុសំយុត្តំ

១. កោលិតសុត្តវណ្ណនា

២៣៥. ភិក្ខុសំយុត្តស្ស បឋមេ, **អាវុសោ**តិ សាវកានំ អាលាបោ។ ពុទ្ធា ហិ ភគវន្តោ សាវកេ អាលបន្តា, “ភិក្ខវេ”តិ អាលបន្តិ, សាវកា បន “ពុទ្ធេហិ សទិសា មា ហោមា”តិ, “អាវុសោ”តិ បឋមំ វត្វា បច្ឆា, “ភិក្ខវេ”តិ ភណន្តិ។ ពុទ្ធេហិ ច អាលបិតេ ភិក្ខុសង្ឃោ, “ភន្តេ”តិ បដិវចនំ ទេតិ សាវកេហិ, “អាវុសោ”តិ។ **អយំ វុច្ចតី**តិ យស្មា ទុតិយជ្ឈានេ វិតក្កវិចារា និរុជ្ឈន្តិ, យេសំ និរោធា សទ្ទាយតនំ អប្បវត្តិំ គច្ឆតិ, តស្មា យទេតំ ទុតិយំ ឈានំ នាម, អយំ វុច្ចតិ “អរិយានំ តុណ្ហីភាវោ”តិ។ អយមេត្ថ យោជនា។ “ធម្មី វា កថា អរិយោ វា តុណ្ហីភាវោ”តិ ឯត្ថ បន កម្មដ្ឋានមនសិការោបិ បឋមជ្ឈានាទីនិបិ អរិយោ តុណ្ហីភាវោត្វេវ សង្ខំ គតានិ។

វិតក្កសហគតាតិ វិតក្ការម្មណា។ **សញ្ញាមនសិការា**តិ សញ្ញា ច មនសិការោ ច។ **សមុទាចរន្តី**តិ បវត្តន្តិ។ ថេរស្ស កិរ ទុតិយជ្ឈានំ ន បគុណំ។ អថស្ស តតោ វុដ្ឋិតស្ស វិតក្កវិចារា ន សន្តតោ ឧបដ្ឋហិំសុ។ តេនស្ស ទុតិយជ្ឈានម្បិ សញ្ញាមនសិការាបិ ហានភាគិយាវ អហេសុំ, តំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ **សណ្ឋបេហី**តិ សម្មា ឋបេហិ។ **ឯកោទិភាវំ ករោហី**តិ ឯកគ្គំ ករោហិ។ **សមាទហា**តិ សម្មា អាទហ អារោបេហិ។ **មហាភិញ្ញត**ន្តិ ឆឡភិញ្ញតំ។ សត្ថា កិរ ឥមិនា ឧបាយេន សត្ត ទិវសេ ថេរស្ស ហានភាគិយំ សមាធិំ វឌ្ឍេត្វា ថេរំ ឆឡភិញ្ញតំ បាបេសិ។ បឋមំ។

២. ឧបតិស្សសុត្តវណ្ណនា

២៣៦. ទុតិយេ **អត្ថិ នុ ខោ តំ កិញ្ចិ លោកស្មិ**ន្តិ ឥទំ អតិឧឡារម្បិ សត្ថុំ វា សង្ឃារំ វា សន្ធាយ វុត្តំ។ **សត្ថុបិ ខោ**តិ ឥទំ យស្មា អានន្ទត្ថេរស្ស សត្ថរិ អធិមត្តោ ឆន្ទោ ច បេមញ្ច, តស្មា “កឹ នុ ខោ ឥមស្ស ថេរស្ស សត្ថុ វិបរិណាមេនបិ សោកាទយោ នុប្បជ្ជេយ្យុ”ន្តិ ជាននត្ថំ បុច្ឆតិ? **ទីឃរត្ត**ន្តិ សូករខតលេណទ្វារេ ទីឃនខបរិព្ពាជកស្ស វេទនាបរិគ្គហសុត្តន្តំ ទេសិតទិវសតោ បដ្ឋាយ អតិក្កន្តកាលំ សន្ធាយាហ។ តស្មិញ្ហិ ទិវសេ ថេរស្ស ឥមេ វដ្ដានុគតកិលេសា សមូហតាតិ។ ទុតិយំ។

៣. ឃដសុត្តវណ្ណនា

២៣៧. តតិយេ **ឯកវិហារេ**តិ ឯកស្មឹ គព្ភេ។ តទា កិរ ពហូ អាគន្តុកា ភិក្ខូ សន្និបតឹសុ។ តស្មឹ បរិវេណគ្គេន វា វិហារគ្គេន វា សេនាសនេសុ អបាបុណន្តេសុ ទ្វិន្នំ ថេរានំ ឯកោ គព្ភោ សម្បត្តោ។ តេ ទិវា បាដិយេក្កេសុ ឋានេសុ និសីទន្តិ, រត្តឹ បន នេសំ អន្តរេ ចីវរសាណិំ បសារេន្តិ។ តេ អត្តនោ អត្តនោ បត្តបត្តដ្ឋានេយេវ និសីទន្តិ។ តេន វុត្តំ “ឯកវិហារេ”តិ។ **ឱឡារិកេនា**តិ ឥទំ ឱឡារិការម្មណតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ទិព្ពចក្ខុទិព្ពសោតធាតុវិហារេន ហិ សោ វិហាសិ, តេសញ្ច រូបាយតនសទ្ទាយតនសង្ខាតំ ឱឡារិកំ អារម្មណំ។ ឥតិ ទិព្ពចក្ខុនា រូបស្ស ទិដ្ឋត្តា ទិព្ពាយ ច សោតធាតុយា សទ្ទស្ស សុតត្តា សោ វិហារោ ឱឡារិកោ នាម ជាតោ។ **ទិព្ពចក្ខុ វិសុជ្ឈី**តិ ភគវតោ រូបទស្សនត្ថាយ វិសុទ្ធំ អហោសិ។ **ទិព្ពា ច សោតធាតូ**តិ សាបិ ភគវតោ សទ្ទសុណនត្ថំ វិសុជ្ឈិ ។ ភគវតោបិ ថេរស្ស រូបទស្សនត្ថញ្ចេវ សទ្ទសុណនត្ថញ្ច តទុភយំ វិសុជ្ឈិ។ តទា កិរ ថេរោ “កថំ នុ ខោ ឯតរហិ សត្ថា វិហរតី”តិ អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ទិព្ពេន ចក្ខុនា សត្ថារំ ជេតវនេ វិហារេ គន្ធកុដិយំ និសិន្នំ ទិស្វា តស្ស ទិព្ពាយ សោតធាតុយា សទ្ទំ សុណិ។ សត្ថាបិ តថេវ អកាសិ។ ឯវំ តេ អញ្ញមញ្ញំ បស្សឹសុ ចេវ, សទ្ទញ្ច អស្សោសុំ។

អារទ្ធវីរិយោតិ បរិបុណ្ណវីរិយោ បគ្គហិតវីរិយោ។ **យាវទេវ ឧបនិក្ខេបនមត្តាយា**តិ តិយោជនសហស្សវិត្ថារស្ស ហិមវតោ សន្តិកេ ឋបិតា សាសបមត្តា បាសាណសក្ខរា “ហិមវា នុ ខោ មហា, អយំ នុ ខោ បាសាណសក្ខរា”តិ ឯវំ យាវ ឧបនិក្ខេបនមត្តស្សេវ អត្ថាយ ភវេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ បរតោបិ ឯសេវ នយោ។ **កប្ប**ន្តិ អាយុកប្បំ។ **លោណឃដាយា**តិ ចក្កវាឡមុខវដ្ដិយា អាធារកំ កត្វា មុខវដ្ដិយា ព្រហ្មលោកំ អាហច្ច ឋិតាយ លោណចាដិយាតិ ទស្សេតិ។

ឥមេ បន ថេរា ឧបមំ អាហរន្តា សរិក្ខកេនេវ ច វិជ្ជមានគុណេន ច អាហរឹសុ។ កថំ? អយញ្ហិ ឥទ្ធិ នាម អច្ចុគ្គតដ្ឋេន ចេវ វិបុលដ្ឋេន ច ហិមវន្តសទិសា, បញ្ញា ចតុភូមកធម្មេ អនុបវិសិត្វា ឋិតដ្ឋេន សព្ពព្យញ្ជនេសុ អនុបវិដ្ឋលោណរសសទិសា។ ឯវំ តាវ សរិក្ខកដ្ឋេន អាហរឹសុ។ សមាធិលក្ខណំ បន មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្ស វិភូតំ បាកដំ។ កិញ្ចាបិ សារិបុត្តត្ថេរស្ស អវិជ្ជមានឥទ្ធិ នាម នត្ថិ, ភគវតា បន “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ

ភិក្ខូនំ ឥទ្ធិមន្តានំ យទិទំ មហាមោគ្គល្លានោ”តិ អយមេវ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ វិបស្សនាលក្ខណំ បន សារិបុត្តត្ថេរស្ស វិភូតំ បាកដំ។ កិញ្ចាបិ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្សាបិ បញ្ញា អត្ថិ, ភគវតា បន “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ មហាបញ្ញានំ យទិទំ សារិបុត្តោ”តិ (អ. និ. ១.១៨៩) អយមេវ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ តស្មា យថា ឯតេ អញ្ញមញ្ញស្ស ធុរំ ន បាបុណន្តិ, ឯវំ វិជ្ជមានគុណេន អាហរិំសុ។ សមាធិលក្ខណស្មិញ្ហិ មហាមោគ្គល្លានោ និប្ផត្តិំ គតោ, វិបស្សនាលក្ខណេ សារិបុត្តត្ថេរោ, ទ្វីសុបិ ឯតេសុ សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ។ តតិយំ។

៤. នវសុត្តវណ្ណនា

២៣៨. ចតុត្ថេ **អប្បោស្សុក្កោ**តិ និរុស្សុក្កោ។ **សង្កសាយតី**តិ វិហរតិ។ **វេយ្យាវច្ច**ន្តិ ចីវរេ កត្តព្ពកិច្ចំ។ **អាភិចេតសិកាន**ន្តិ អភិចិត្តំ ឧត្តមចិត្តំ និស្សិតានំ។ **និកាមលាភី**តិ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ សមាបជ្ជនសមត្ថតាយ និកាមលាភី។ **អកិច្ឆលាភី**តិ ឈានបារិបន្ថិកេ សុខេន វិក្ខម្ភេត្វា សមាបជ្ជនសមត្ថតាយ អទុក្ខលាភី។ **អកសិរលាភី**តិ យថាបរិច្ឆេទេន វុដ្ឋានសមត្ថតាយ វិបុលលាភី, បគុណជ្ឈានោតិ អត្ថោ។ **សិថិលមារព្ភា**តិ សិថិលវីរិយំ បវត្តេត្វា។ ចតុត្ថំ។

៥. សុជាតសុត្តវណ្ណនា

២៣៩. បញ្ចមេ **អភិរូបោ**តិ អញ្ញានិ រូបានិ អតិក្កន្តរូបោ។ **ទស្សនីយោ**តិ ទដ្ឋព្ពយុត្តោ។ **បាសាទិកោ**តិ ទស្សនេន ចិត្តំ បសាទេតុំ សមត្ថោ។ **វណ្ណបោក្ខរតាយា**តិ ឆវិវណ្ណសុន្ទរតាយ។ បញ្ចមំ។

៦. លកុណ្ឌកភទ្ទិយសុត្តវណ្ណនា

២៤០. ឆដ្ឋេ **ទុព្ពណ្ណ**ន្តិ វិរូបសរីរវណ្ណំ។ **ឱកោដិមក**ន្តិ រស្សំ។ **បរិភូតរូប**ន្តិ បមាណរស្សេន បរិភូតជាតិកំ។ តំ កិរ ឆព្ពគ្គិយា ភិក្ខូ, “អាវុសោ ភទ្ទិយ, អាវុសោ, ភទ្ទិយា”តិ តត្ថ តត្ថ បរាមសិត្វា នានប្បការំ កីឡន្តិ អាកឌ្ឍន្តិ បរិកឌ្ឍន្តិ។ តេន វុត្តំ “បរិភូតរូប”ន្តិ។ កស្មា បនេស ឯវរូបោ ជាតោ? អយំ កិរ អតីតេ ឯកោ មហារាជា អហោសិ, តស្ស មហល្លកា ច មហល្លកិត្ថិយោ ច បដិកូលា ហោន្តិ។ សោ សចេ មហល្លកេ បស្សតិ, តេសំ ចូឡំ ឋបាបេត្វា កច្ឆំ ពន្ធាបេត្វា យថារុចិ កីឡាបេតិ។ មហល្លកិត្ថិយោបិ ទិស្វា តាសម្បិ ឥច្ឆិតិច្ឆិតំ វិប្បការំ កត្វា យថារុចិ កីឡាបេតិ។ តេសំ បុត្តធីតាទីនំ សន្តិកេ មហាសារជ្ជំ ឧប្បជ្ជតិ។ តស្ស បាបកិរិយា បថវិតោ បដ្ឋាយ ឆ ទេវលោកេ ឯកកោលាហលំ អកាសិ។

អថ សក្កោ ចិន្តេសិ – “អយំ អន្ធពាលោ មហាជនំ វិហេឋេតិ, ករិស្សាមិស្ស និគ្គហ”ន្តិ។ សោ មហល្លកគាមិយវណ្ណំ កត្វា យានកេ ឯកំ តក្កចាដិំ អារោបេត្វា យានំ បេសេន្តោ នគរំ បវិសតិ។ រាជាបិ ហត្ថិំ អារុយ្ហ នគរតោ និក្ខន្តោ តំ ទិស្វា – “អយំ មហល្លកោ តក្កយានកេន អម្ហាកំ អភិមុខោ អាគច្ឆតិ, វារេថ វារេថា”តិ អាហ។ មនុស្សា ឥតោ ចិតោ ច បក្ខន្ទន្តាបិ ន បស្សន្តិ។ សក្កោ ហិ “រាជាវ មំ បស្សតុ, មា អញ្ញេ”តិ ឯវំ អធិដ្ឋហិ។ អថ តេសុ មនុស្សេសុ “កហំ, ទេវ, កហំ ទេវា”តិ វទន្តេសុ ឯវ រាជា សហ ហត្ថិនា វច្ឆោ វិយ ធេនុយា យានស្ស ហេដ្ឋា បាវិសិ។ សក្កោ តក្កចាដិំ ភិន្ទិ។

រាជា សីសតោ បដ្ឋាយ តក្កេន កិលិន្នសរីរោ អហោសិ។ សោ សរីរំ ឧព្ពដ្ដាបេត្វា ឧយ្យានបោក្ខរណិយំ ន្ហត្វា អលង្កតសរីរោ នគរំ បវិសន្តោ បុន តំ អទ្ទស។ ទិស្វា “អយំ សោ អម្ហេហិ ទិដ្ឋមហល្លកោ បុន ទិស្សតិ។ វារេថ វារេថ ន”ន្តិ អាហ។ មនុស្សា “កហំ, ទេវ, កហំ, ទេវា”តិ ឥតោ ចិតោ ច វិធាវិំសុ។ សោ បឋមវិប្បការមេវ បុន បាបុណិ។ តស្មិំ ខណេ សក្កោ គោណេ ច យានញ្ច អន្តរធាបេត្វា អាកាសេ ឋត្វា អាហ, “អន្ធពាល, ត្វំ មយិ តក្កវាណិជកោ ឯសោ”តិ សញ្ញំ ករោសិ, សក្កោហំ ទេវរាជា, “តវេតំ បាបកិរិយំ និវារេស្សាមី”តិ អាគតោ, “មា បុន ឯវរូបំ អកាសី”តិ សន្តជ្ជេត្វា អគមាសិ។ ឥមិនា កម្មេន សោ ទុព្ពណ្ណោ អហោសិ។

វិបស្សីសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ បនេស ចិត្តបត្តកោកិលោ នាម ហុត្វា ខេមេ មិគទាយេ វសន្តោ ឯកទិវសំ ហិមវន្តំ គន្ត្វា មធុរំ អម្ពផលំ តុណ្ឌេន គហេត្វា អាគច្ឆន្តោ ភិក្ខុសង្ឃបរិវារំ សត្ថារំ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “អហំ អញ្ញេសុ ទិវសេសុ រិត្តកោ តថាគតំ បស្សាមិ។ អជ្ជ បន មេ ឥមំ អម្ពបក្កំ អត្ថិ, ទសពលស្ស តំ ទស្សាមី”តិ ឱតរិត្វា អាកាសេ ចរតិ។ សត្ថា តស្ស ចិត្តំ ញត្វា ឧបដ្ឋាកំ ឱលោកេសិ។ សោ បត្តំ នីហរិត្វា ទសពលំ វន្ទិត្វា សត្ថុ ហត្ថេ ឋបេសិ។ កោកិលោ ទសពលស្ស បត្តេ អម្ពបក្កំ បតិដ្ឋាបេសិ។ សត្ថា តត្ថេវ និសីទិត្វា តំ បរិភុញ្ជិ។ កោកិលោ បសន្នចិត្តោ បុនប្បុនំ ទសពលស្ស គុណេ អាវជ្ជេត្វា ទសពលំ វន្ទិត្វា អត្តនោ កុលាវកំ គន្ត្វា សត្តាហំ បីតិសុខេនេវ វីតិនាមេសិ។ ឥមិនា កម្មេន សរោ មធុរោ អហោសិ។

កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ បន ចេតិយេ អារទ្ធេ “កឹបមាណំ ករោម? សត្តយោជនប្បមាណំ។ អតិមហន្តំ ឯតំ, ឆយោជនប្បមាណំ ករោម។ តទម្បិ អតិមហន្តំ, បញ្ចយោជនំ ករោម, ចតុយោជនំ, តិយោជនំ, ទ្វិយោជន”ន្តិ។ អយំ តទា ជេដ្ឋកវឌ្ឍកី ហុត្វា, “ឯវំ, ភោ, អនាគតេ សុខបដិជគ្គិតំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ វត្វា រជ្ជុំ អាទាយ បរិក្ខិបន្តោ គាវុតមត្តកេ ឋត្វា, “ឯកេកំ មុខំ គាវុតំ ហោតុ, ចេតិយំ យោជនាវដ្ដំ យោជនុព្ពេធំ ភវិស្សតី”តិ អាហ។ តេ តស្ស វចនេ អដ្ឋំសុ។ ចេតិយំ សត្តទិវសសត្តមាសាធិកេហិ សត្តហិ សំវច្ឆរេហិ និដ្ឋិតំ។ ឥតិ អប្បមាណស្ស ពុទ្ធស្ស បមាណំ អកាសីតិ។ តេន កម្មេន ឱកោដិមកោ ជាតោ។

ហត្ថយោ បសទា មិគាតិ ហត្ថិនោ ច បសទមិគា ច។ **នត្ថិ កាយស្មិំ តុល្យតា**តិ កាយស្មិំ បមាណំ នាម នត្ថិ, អការណំ កាយបមាណន្តិ អត្ថោ។ ឆដ្ឋំ។

៧. វិសាខសុត្តវណ្ណនា

២៤១. សត្តមេ **បោរិយា វាចាយា**តិ បុរវាសីនំ នគរមនុស្សានំ វាចាសទិសាយ អបរិហីនក្ខរបទាយ មធុរវាចាយ។ **វិស្សដ្ឋាយា**តិ អសន្ទិទ្ធាយ អបលិពុទ្ធាយ, បិត្តសេម្ហេហិ អនុបហតាយាតិ អត្ថោ។ **អនេលគលាយា**តិ យថា ទន្ធមនុស្សា មុខេន ខេឡំ គឡន្តេន វាចំ ភាសន្តិ, ន ឯវរូបាយ, អថ ខោ និទ្ទោសាយ វិសទវាចាយ។ **បរិយាបន្នាយា**តិ ចតុសច្ចបរិយាបន្នាយ ចត្តារិ សច្ចានិ អមុញ្ចិត្វា បវត្តាយ។ **អនិស្សិតាយា**តិ វដ្ដនិស្សិតំ កត្វា អកថិតាយ។ **ធម្មោ ហិ ឥសិនំ ធជោ**តិ នវវិធលោកុត្តរធម្មោ ឥសីនំ ធជោ នាមាតិ។ សត្តមំ។

៨. នន្ទសុត្តវណ្ណនា

២៤២. អដ្ឋមេ **អាកោដិតបច្ចាកោដិតានី**តិ ឯកស្មិំ បស្សេ បាណិនា វា មុគ្គរេន វា អាកោដនេន អាកោដិតានិ, បរិវត្តេត្វា អាកោដនេន បច្ចាកោដិតានិ។ **អញ្ជេត្វា**តិ អញ្ជនេន បូរេត្វា។ **អច្ឆំ បត្ត**ន្តិ វិប្បសន្នវណ្ណំ មត្តិកាបត្តំ។ កស្មា បន ថេរោ ឯវមកាសីតិ? សត្ថុ អជ្ឈាសយជាននត្ថំ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ “សចេ សត្ថា ‘សោភតិ វត មេ អយំ កនិដ្ឋភាតិកោ’តិ វក្ខតិ, យាវជីវំ ឥមិនា វាការេន ចរិស្សាមិ។ សចេ ឯត្ថ ទោសំ ទស្សតិ, ឥមំ អាការំ បហាយ សង្ការចោឡំ គហេត្វា ចីវរំ កត្វា ធារេន្តោ បរិយន្តសេនាសនេ វសន្តោ ចរិស្សាមី”តិ។ **អស្សសី**តិ ភវិស្សសិ។

អញ្ញាតុញ្ឆេនាតិ អភិលក្ខិតេសុ ឥស្សរជនគេហេសុ កដុកភណ្ឌសម្ភារំ សុគន្ធំ ភោជនំ បរិយេសន្តស្ស ឧញ្ឆោ ញាតុញ្ឆោ នាម។ ឃរបដិបាដិយា បន ទ្វារេ ឋិតេន លទ្ធំ មិស្សកភោជនំ អញ្ញាតុញ្ឆោ នាម។ អយមិធ អធិប្បេតោ។ **កាមេសុ អនបេក្ខិន**ន្តិ វត្ថុកាមកិលេសកាមេសុ និរបេក្ខំ។ **អារញ្ញិកោ ចា**តិអាទិ សព្ពំ សមាទានវសេនេវ វុត្តំ។ **កាមេសុ ច អនបេក្ខោ**តិ ឥទំ សុត្តំ ទេវលោកេ អច្ឆរាយោ ទស្សេត្វា អាគតេន អបរភាគេ កថិតំ។ ឥមស្ស កថិតទិវសតោ បដ្ឋាយ ថេរោ ឃដេន្តោ វាយមន្តោ កតិបាហេនេវ អរហត្តេ បតិដ្ឋាយ សទេវកេ លោកេ អគ្គទក្ខិណេយ្យោ ជាតោ។ អដ្ឋមំ។

៩. តិស្សសុត្តវណ្ណនា

២៤៣. នវមេ **ទុម្មនោ**តិ ឧប្បន្នទោមនស្សោ។ កស្មា បនាយំ ឯវំ ទុក្ខី ទុម្មនោ ជាតោតិ? ខត្តិយបព្ពជិតោ ហេស, តេន នំ បព្ពាជេត្វា ទុបដ្ដសាដកំ និវាសាបេត្វា វរចីវរំ បារុបេត្វា អក្ខីនិ អញ្ជេត្វា មនោសិលាតេលេន សីសំ មក្ខេសុំ។ សោ ភិក្ខូសុ វត្តដ្ឋានទិវាដ្ឋានំ គតេសុ “ភិក្ខុនា នាម វិវិត្តោកាសេ និសីទិតព្ព”ន្តិ អជានន្តោ ភោជនសាលំ គន្ត្វា មហាបីឋំ អារុហិត្វា និសីទិ។ ទិសាវចរា អាគន្តុកា បំសុកូលិកា ភិក្ខូ អាគន្ត្វា, “ឥមិនាវ នីហារេន រជោកិណ្ណេហិ គត្តេហិ ន សក្កា ទសពលំ បស្សិតុំ។ ភណ្ឌកំ តាវ បបេស្សាមា”តិ ភោជនសាលំ អគមំសុ។ សោ តេសុ មហាថេរេសុ អាគច្ឆន្តេសុ និច្ចលោ និសីទិយេវ។ អញ្ញេ ភិក្ខូ “បាទវត្តំ ករោម, តាលវណ្ដេន ពីជាមា”តិ អាបុច្ឆន្តិ។ អយំ បន និសិន្នកោវ “កតិវស្សត្ថា”តិ? បុច្ឆិត្វា, “មយំ អវស្សិកា។ តុម្ហេ បន កតិវស្សត្ថា”តិ? វុត្តេ, “មយំ អជ្ជ បព្ពជិតា”តិ អាហ។ អថ នំ ភិក្ខូ, “អាវុសោ, អធុនា ឆិន្នចូឡោសិ, អជ្ជាបិ តេ សីសមូលេ ឧកាគន្ធោ វាយតិយេវ, ត្វំ នាម ឯត្តកេសុ វុឌ្ឍតរេសុ វត្តំ អាបុច្ឆន្តេសុ និស្សទ្ទោ និច្ចលោ និសិន្នោ, អបចិតិមត្តម្បិ តេ នត្ថិ, កស្ស សាសនេ បព្ពជិតោសី”តិ? បរិវារេត្វា តំ វាចាសត្តីហិ បហរន្តា “កឹ ត្វំ ឥណដ្ដោ វា ភយដ្ដោ វា ជីវិតុំ អសក្កោន្តោ បព្ពជិតោ”តិ? អាហំសុ។ សោ ឯកម្បិ ថេរំ ឱលោកេសិ, តេន “កឹ មំ ឱលោកេសិ មហល្លកា”តិ? វុត្តេ អញ្ញំ ឱលោកេសិ, តេនបិ តថេវ វុត្តេ អថស្ស “ឥមេ មំ បរិវារេត្វា វាចាសត្តីហិ វិជ្ឈន្តី”តិ ខត្តិយមានោ ឧប្បជ្ជិ។ អក្ខីសុ មណិវណ្ណានិ អស្សូនិ សញ្ជាវិំសុ។ តតោ នេ អាហ – “កស្ស សន្តិកំ អាគតត្ថា”តិ។ តេ “កឹ បន ត្វំ ‘មយ្ហំ សន្តិកំ អាគតា’តិ? អម្ហេ មញ្ញសិ គិហិព្យញ្ជនភដ្ឋកា”តិ វត្វា, “សទេវកេ លោកេ អគ្គ

បុគ្គលស្ស សត្ថុ សន្តិកំ អាគតម្ហា”តិ អាហំសុ។ សោ “មយ្ហំ ភាតុ សន្តិកេ អាគតា តុម្ហេ, យទិ ឯវំ ឥទានិ វោ អាគតមគ្គេនេវ គមនំ ករិស្សាមី”តិ កុជ្ឈិត្វា និក្ខន្តោ អន្តរាមគ្គេ ចិន្តេសិ – “មយិ ឥមិនាវ នីហារេន គតេ សត្ថា ឯតេ ន នីហរាបេស្សតី”តិ ទុក្ខី ទុម្មនោ អស្សូនិ បវត្តយមានោ អគមាសិ។ ឥមិនា ការណេន ឯស ឯវំ ជាតោតិ។

វាចាសន្និតោទកេនាតិ វចនបតោទេន។ **សញ្ចម្ភរិមកំសូ**តិ សញ្ចម្ភរិតំ និរន្តរំ ផុដំ អកំសុ, ឧបរិ វិជ្ឈឹសូតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វត្តា**តិ បរេ យទិច្ឆកំ វទតិយេវ។ **នោ ច វចនក្ខមោ**តិ បរេសំ វចនំ ខមិតុំ ន សក្កោតិ។ ឥទានិ តាវ ត្វំ ឥមិនា កោបេន ឥមិនា វុត្តវាចាសន្និតោទកេន វិទ្ធោ។ អតីតេ បន រដ្ឋតោ ច បព្ពាជិតោតិ។ ឯវំ វុត្តេ, “កតរស្មឹ កាលេ ភគវា”តិ? ភិក្ខូ ភគវន្តំ យាចឹសុ។

សត្ថា អាហ – អតីតេ ពារាណសិយំ ពារាណសិរាជា រជ្ជំ ការេសិ។ អថេកោ ជាតិមា, ឯកោ មាតង្គោតិ ទ្វេ ឥសយោ ពារាណសី អគមំសុ។ តេសុ ជាតិមា បុរេតរំ គន្ត្វា កុម្ភការសាលាយំ និសីទិ។ មាតង្គោ តាបសោ បច្ឆា គន្ត្វា តត្ថ ឱកាសំ យាចិ កុម្ភការោ “អត្ថេត្ថ បឋមតរំ បវិដ្ឋោ បព្ពជិតោ, តំ បុច្ឆា”តិ អាហ។ សោ អត្តនោ បរិក្ខារំ គហេត្វា សាលាយ ទ្វារមូលេ ឋត្វា, “អម្ហាកម្បិ អាចរិយ ឯករត្តិវាសាយ ឱកាសំ ទេថា”តិ អាហ។ “បវិស, ភោ”តិ។ បវិសិត្វា និសិន្នំ, “ភោ, កឹ គោត្តោសី”តិ? បុច្ឆិ។ “ចណ្ឌាលគោត្តោម្ហី”តិ។ “ន សក្កា តយា សទ្ធឹ ឯកដ្ឋានេ និសីទិតុំ, ឯកមន្តំ គច្ឆា”តិ។ សោ ច តត្ថេវ តិណសន្ថារកំ បត្ថរិត្វា និបជ្ជិ, ជាតិមា ទ្វារំ និស្សាយ និបជ្ជិ។ ឥតរោ បស្សាវត្ថាយ និក្ខមន្តោ តំ ឧរស្មឹ អក្កមិ។ “កោ ឯសោ”តិ ច វុត្តេ? “អហំ អាចរិយា”តិ អាហ។ “រេ ចណ្ឌាល, កឹ អញ្ញតោ មគ្គំ ន បស្សសិ? អថ មេ អាគន្ត្វា អក្កមសី”តិ។ “អាចរិយ, អទិស្វា មេ អក្កន្តោសិ, ខម មយ្ហ”ន្តិ។ សោ មហាបុរិសេ ពហិ និក្ខន្តេ ចិន្តេសិ – “អយំ បច្ចាគច្ឆន្តោបិ ឥតោវ អាគមិស្សតី”តិ បរិវត្តេត្វា និបជ្ជិ។ មហាបុរិសោបិ “អាចរិយោ ឥតោ សីសំ កត្វា និបន្នោ, បាទសមីបេន គមិស្សាមី”តិ បវិសន្តោ បុន ឧរស្មិំយេវ អក្កមិ។ “កោ ឯសោ”តិ ច វុត្តេ? “អហំ អាចរិយា”តិ អាហ។ “បឋមំ តាវ តេ អជានន្តេន កតំ, ឥទានិ មំ យដេន្តោវ អកាសិ, សូរិយេ តេ ឧគ្គច្ឆន្តេ សត្តធា មុទ្ធា ផលតូ”តិ សបិ។ មហាបុរិសោ កិញ្ចិ អវត្វា បុរេ អរុណោយេវ សូរិយំ គណ្ហិ, នាស្ស ឧគ្គន្តុំ អទាសិ។ មនុស្សា ច ហត្ថិអស្សាទយោ ច បពុជ្ឈឹសុ។

មនុស្សា រាជកុលំ គន្ត្វា, “ទេវ, សកលនគរេ អប្បពុទ្ធោ នាម នត្ថិ, ន ច អរុណុគ្គំ បញ្ញាយតិ, កិន្នុ ខោ ឯត”ន្តិ? តេន ហិ នគរំ បរិវីមំសថាតិ។ តេ បរិវីមំសន្តា កុម្ភការសាលាយំ ទ្វេ តាបសេ ទិស្វា, “ឥមេសំ ឯតំ កម្មំ ភវិស្សតី”តិ គន្ត្វា រញ្ញោ អារោចេសុំ។ រញ្ញា ច “បុច្ឆថ នេ”តិ វុត្តា អាគន្ត្វា ជាតិមន្តំ បុច្ឆឹសុ – “តុម្ហេហិ អន្ធការំ កត”ន្តិ។ “ន មយា កតំ, ឯស បន កូដជដិលោ ឆវោ អនន្តមាយោ, តំ បុច្ឆថា”តិ។ តេ អាគន្ត្វា មហាបុរិសំ បុច្ឆឹសុ – “តុម្ហេហិ, ភន្តេ, អន្ធការំ កត”ន្តិ។ “អាម អយំ អាចរិយោ មំ អភិសបិ, តស្មា មយា កត”ន្តិ។ តេ គន្ត្វា រញ្ញោ អារោចេសុំ។ រាជាបិ អាគន្ត្វា មហាបុរិសំ “តុម្ហេហិ កតំ, ភន្តេ”តិ? បុច្ឆិ។ “អាម, មហារាជា”តិ។ “កស្មា ភន្តេ”តិ? “ឥមិនា អភិសបិតោម្ហិ, សចេ មំ ឯសោ ខមាបេស្សតិ, សូរិយំ វិស្សជ្ជេស្សាមី”តិ។ រាជា “ខមាបេថ, ភន្តេ, ឯត”ន្តិ អាហ។ ឥតរោ “មាទិសោ ជាតិមា កឹ ឯវរូបំ ចណ្ឌាលំ ខមាបេស្សតិ? ន ខមាបេមី”តិ។

អថ នំ មនុស្សា “ន កឹ ត្វំ អត្តនោ រុចិយា ខមាបេស្សសី”តិ? វត្វា ហត្ថេសុ ច បាទេសុ ច គហេត្វា បាទមូលេ និបជ្ជាបេត្វា “ខមាបេហី”តិ អាហំសុ។ សោ និស្សទ្ទោ និបជ្ជិ។ បុនបិ នំ “ខមាបេហី”តិ អាហំសុ។ តតោ “ខម មយ្ហំ, អាចរិយា”តិ អាហ។ មហាបុរិសោ “អហំ តាវ តុយ្ហំ ខមិត្វា សូរិយំ វិស្សជ្ជេស្សាមិ, សូរិយេ បន ឧគ្គតេ តាវ សីសំ សត្តធា ផលិស្សតី”តិ វត្វា, “ឥមស្ស សីសប្បមាណំ មត្តិកាបិណ្ឌំ មត្ថកេ ឋបេត្វា ឯតំ នទិយា គលប្បមាណេ ឧទកេ ឋបេថា”តិ អាហ។ មនុស្សា តថា អកំសុ។ ឯត្តាវតា សរដ្ឋកំ រាជពលំ សន្និបតិ។ មហាបុរិសោ សូរិយំ មុញ្ចិ។ សូរិយរស្មិ អាគន្ត្វា មត្តិកាបិណ្ឌំ បហរិ។ សោ សត្តធា ភិជ្ជិ។ តាវទេវ សោ និមុជ្ជិត្វា ឯកេន តិត្ថេន ឧត្តរិត្វា បលាយិ។ សត្ថា ឥមំ វត្ថុំ អាហរិត្វា, “ឥទានិ តាវ ត្វំ ភិក្ខូនំ សន្តិកេ បរិភាសំ លភសិ, បុព្ពេបិ ឥមំ កោធំ និស្សាយ រដ្ឋតោ បព្ពាជិតោ”តិ អនុសន្ធឹ ឃដេត្វា អថ នំ ឱវទន្តោ **ន ខោ តេ តំ តិស្ស បតិរូប**ន្តិអាទិមាហ។ នវមំ។

១០. ថេរនាមកសុត្តវណ្ណនា

២៤៤. ទសមេ **វណ្ណវាទី**តិ អានិសំសវាទី។ **យំ អតីតំ តំ បហីន**ន្តិ អតីតេ ខន្ធបញ្ចកេ ឆន្ទរាគប្បហានេន តំ បហីនំ នាម ហោតិ។ **អនាគត**ន្តិ អនាគតម្បិ ខន្ធបញ្ចកំ តត្ថ ឆន្ទរាគបដិនិស្សគ្គេន បដិនិស្សដ្ឋំ នាម ហោតិ ។ **សព្ពាភិភុ**ន្តិ សព្ពា ខន្ធាយតនធាតុយោ ច តយោ ភវេ ច អភិភវិត្វា ឋិតំ។ **សព្ពវិទុ**ន្តិ តំ វុត្តប្បការំ សព្ពំ វិទិតំ បាកដំ កត្វា ឋិតំ។ **សព្ពេសុ ធម្មេសូ**តិ តេស្វេវ ធម្មេសុ តណ្ហាទិដ្ឋិលេបេហិ អនុបលិត្តំ។ **សព្ពញ្ជហ**ន្តិ

តទេវ សព្ពំ តត្ថ ឆន្ទរាគប្បហានេន ជហិត្វា ឋិតំ។ **តណ្ហក្ខយេ វិមុត្តន្តិ** តណ្ហក្ខយសង្ខាតេ និព្ពានេ តទារម្មណាយ វិមុត្តិយា វិមុត្តំ។ ទសមំ។

១១. មហាកប្បិនសុត្តវណ្ណនា

២៤៥. ឯកាទសមេ **មហាកប្បិនោ**តិ ឯវំនាមកោ អភិញ្ញាពលប្បត្តោ អសីតិមហាសាវកានំ អព្ភន្តរោ មហាថេរោ។ សោ កិរ គិហិកាលេ កុក្កុដវតីនគរេ តិយោជនសតិកំ រជ្ជំ អកាសិ។ បច្ឆិមភវិកត្តា បន តថារូបំ សាសនំ សោតុំ ឱហិតសោតោ វិចរតិ។ អថេកទិវសំ អមច្ចសហស្សបរិវុតោ ឧយ្យានកីឡិកំ អគមាសិ។ តទា ច មជ្ឈិមទេសតោ ជង្ឃវាណិជា តំ នគរំ គន្ត្វា, ភណ្ឌំ បដិសាមេត្វា, “រាជានំ បស្សិស្សាមា”តិ បណ្ណាការហត្ថា រាជកុលទ្វារំ គន្ត្វា, “រាជា ឧយ្យានំ គតោ”តិ សុត្វា, ឧយ្យានំ គន្ត្វា, ទ្វារេ ឋិតា, បដិហារស្ស អារោចយិំសុ។ អថ រញ្ញោ និវេទិតេ រាជា បក្កោសាបេត្វា និយ្យាតិតបណ្ណាការេ វន្ទិត្វា ឋិតេ, “តាតា, កុតោ អាគតត្ថា”តិ? បុច្ឆិ។ “សាវត្ថិតោ ទេវា”តិ។ “កច្ចិ វោ រដ្ឋំ សុភិក្ខំ, ធម្មិកោ រាជា”តិ? “អាម, ទេវា”តិ។ “អត្ថិ បន តុម្ហាកំ ទេសេ កិញ្ចិ សាសន”ន្តិ? “អត្ថិ, ទេវ, ន បន សក្កា ឧច្ឆិដ្ឋមុខេហិ កថេតុ”ន្តិ។ រាជា សុវណ្ណភិង្គារេន ឧទកំ ទាបេសិ។ តេ មុខំ វិក្ខាលេត្វា ទសពលាភិមុខា អញ្ជលិំ បគ្គណ្ហិត្វា, “ទេវ, អម្ហាកំ ទេសេ ពុទ្ធរតនំ នាម ឧប្បន្ន”ន្តិ អាហំសុ។ រញ្ញោ “ពុទ្ធោ”តិ វចនេ សុតមត្តេ សកលសរីរំ ផរមានា បីតិ ឧប្បជ្ជិ។ តតោ “ពុទ្ធោតិ, តាតា, វទថា”តិ? អាហ។ “ពុទ្ធោតិ ទេវ វទាមា”តិ។ ឯវំ តិក្ខត្តុំ វទាបេត្វា, “ពុទ្ធោតិ បទំ អបរិមាណំ, នាស្ស សក្កា បរិមាណំ កាតុ”ន្តិ តស្មិំយេវ បសន្នោ សតសហស្សំ ទត្វា បុន “អញ្ញំ កិំ សាសន”ន្តិ? បុច្ឆិ។ “ទេវ ធម្មរតនំ នាម ឧប្បន្ន”ន្តិ។ តម្បិ សុត្វា តថេវ តិក្ខត្តុំ បដិញ្ញំ គហេត្វា អបរម្បិ សតសហស្សំ ទត្វា បុន “អញ្ញំ កិំ សាសន”ន្តិ? បុច្ឆិ។ “សង្ឃរតនំ ទេវ ឧប្បន្ន”ន្តិ។ តម្បិ សុត្វា តថេវ តិក្ខត្តុំ បដិញ្ញំ គហេត្វា អបរម្បិ សតសហស្សំ ទត្វា ទិន្នភាវំ បណ្ណេ លិខិត្វា, “តាតា, ទេវិយា សន្តិកំ គច្ឆថា”តិ បេសេសិ។ តេសុ គតេសុ អមច្ចេ បុច្ឆិ, “តាតា, ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ, តុម្ហេ កិំ ករិស្សថា”តិ? “ទេវ តុម្ហេ កិំ កត្តុកាមា”តិ? “អហំ បព្ពជិស្សាមី”តិ។ “មយម្បិ បព្ពជិស្សាមា”តិ។ តេ សព្ពេបិ ឃរំ វា កុដុម្ពំ វា អនបលោកេត្វា យេ អស្សេ អារុយ្ហ គតា, តេហេវ និក្ខមិំសុ។

វាណិជា អនោជាទេវិយា សន្តិកំ គន្ត្វា បណ្ណំ ទស្សេសុំ។ សា វាចេត្វា “រញ្ញា តុម្ហាកំ ពហូ កហាបណា ទិន្នា, កិំ តុម្ហេហិ កតំ, តាតា”តិ? បុច្ឆិ។ “បិយសាសនំ ទេវិ អានីត”ន្តិ។ “អម្ហេបិ សក្កា, តាតា, សុណាបេតុ”ន្តិ។ “សក្កា ទេវិ, ឧច្ឆិដ្ឋមុខេហិ បន វត្តុំ ន សក្កា”តិ។ សា សុវណ្ណភិង្គារេន ឧទកំ ទាបេសិ។ តេ មុខំ វិក្ខាលេត្វា រញ្ញោ អារោចិតនយេនេវ អារោចេសុំ។ សាបិ សុត្វា ឧប្បន្នបាមោជ្ជា តេនេវ នយេន ឯកេកស្មិំ បទេ តិក្ខត្តុំ បដិញ្ញំ គហេត្វា បដិញ្ញាគណនាយ តីណិ តីណិ កត្វា នវសតសហស្សានិ អទាសិ។ វាណិជា សព្ពានិបិ ទ្វាទសសតសហស្សានិ លភិំសុ។ អថ នេ “រាជា កហំ, តាតា”តិ, បុច្ឆិ។ “បព្ពជិស្សាមីតិ និក្ខន្តោ ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, តាតា, តុម្ហេ គច្ឆថា”តិ តេ ឧយ្យោជេត្វា រញ្ញា សទ្ធិំ គតានំ អមច្ចានំ មាតុគាមេ បក្កោសាបេត្វា, “តុម្ហេ អត្តនោ សាមិកានំ គតដ្ឋានំ ជានាថ អម្មា”តិ បុច្ឆិ។ “ជានាម អយ្យេ, រញ្ញា សទ្ធិំ ឧយ្យានកីឡិកំ គតា”តិ។ អាម គតា, តត្ថ បន គន្ត្វា, “ពុទ្ធោ ឧប្បន្នោ, ធម្មោ ឧប្បន្នោ, សង្ឃោ ឧប្បន្នោ”តិ សុត្វា, “ទសពលស្ស សន្តិកេ បព្ពជិស្សាមា”តិ គតា។ “តុម្ហេ កិំ ករិស្សថា”តិ? “តុម្ហេ បន អយ្យេ កិំ កត្តុកាមា”តិ? “អហំ បព្ពជិស្សាមិ, ន តេហិ វន្តវមនំ ជិវ្ហគ្គេ ឋបេយ្យ”ន្តិ។ “យទិ ឯវំ, មយម្បិ បព្ពជិស្សាមា”តិ សព្ពា រថេ យោជាបេត្វា និក្ខមិំសុ។

រាជាបិ អមច្ចសហស្សេន សទ្ធិំ គង្គាយ តីរំ បាបុណិ។ តស្មិញ្ច សមយេ គង្គា បូរា ហោតិ។ អថ នំ ទិស្វា, “អយំ គង្គា បូរា ចណ្ឌមច្ឆាកិណ្ណា, អម្ហេហិ សទ្ធិំ អាគតា ទាសា វា មនុស្សា វា នត្ថិ, យេ នោ នាវំ វា ឧឡុម្បំ វា កត្វា ទទេយ្យុំ, ឯតស្ស បន សត្ថុ គុណា នាម ហេដ្ឋា អវីចិតោ ឧបរិ យាវ ភវគ្គា បត្ថដា, សចេ ឯស សត្ថា សម្មាសម្ពុទ្ធោ, ឥមេសំ អស្សានំ ខុរបិដ្ឋានិ មា តេមេន្តូ”តិ ឧទកបិដ្ឋេន អស្សេ បក្ខន្ទាបេសុំ ។ ឯកអស្សស្សាបិ ខុរបិដ្ឋមត្តំ ន តេមិ, រាជមគ្គេន គច្ឆន្តា វិយ បរតីរំ បត្វា បុរតោ អញ្ញំ មហានទីំ បាបុណិំសុ។ តត្ថ អញ្ញា សច្ចកិរិយា នត្ថិ, តាយ ឯវ សច្ចកិរិយាយ តម្បិ អឌ្ឍយោជនវិត្ថារំ នទីំ អតិក្កមិំសុ។ អថ តតិយំ ចន្ទភាគំ នាម មហានទីំ បត្វា តម្បិ តាយ ឯវ សច្ចកិរិយាយ អតិក្កមិំសុ។

សត្ថាបិ តំទិវសំ បច្ចូសសមយេ មហាករុណាសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ លោកំ ឱលោកេន្តោ “អជ្ជ មហាកប្បិនោ តិយោជនសតិកំ រជ្ជំ បហាយ អមច្ចសហស្សបរិវារោ មម សន្តិកេ បព្ពជិតុំ អាគច្ឆតី”តិ ទិស្វា, “មយា តេសំ បច្ចុគ្គមនំ កាតុំ យុត្ត”ន្តិ បាតោវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា, ភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ សាវត្ថិយំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា, បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ សយមេវ បត្តចីវរំ គហេត្វា, អាកាសេ ឧប្បតិត្វា ចន្ទភាគាយ នទិយា តីរេ តេសំ ឧត្តរណតិត្ថស្ស អភិមុខេ ឋានេ មហានិគ្រោធរុក្ខោ អត្ថិ, តត្ថ បល្លង្កេន និសីទិត្វា បរិមុខំ សតិំ ឧបដ្ឋបេត្វា ឆព្ពណ្ណពុទ្ធរស្មិយោ វិស្សជ្ជេសិ។ តេ តេន តិត្ថេន ឧត្តរន្តា ច ឆព្ពណ្ណពុទ្ធរស្មិយោ ឥតោ ចិតោ ច វិធាវន្តិយោ ឱលោកេន្តា ទសពលស្ស បុណ្ណចន្ទសស្សិរិកំ មុខំ ទិស្វា, “យំ សត្ថារំ ឧទ្ទិស្ស មយំ បព្ពជិតា, អទ្ធា សោ ឯសោ”តិ

ទស្សនេនេវ និដ្ឋំ គន្ត្វា ទិដ្ឋដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ ឱនតា វន្ទមានា អាគម្ម សត្ថារំ វន្ទឹសុ។ រាជា គោប្ផកេសុ គហេត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ សទ្ធឹ អមច្ចសហស្សេន។ សត្ថា តេសំ ធម្មំ កថេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ សព្ពេ អរហត្តេ បតិដ្ឋាយ សត្ថារំ បព្ពជ្ជំ យាចឹសុ។ សត្ថា “បុព្ពេ ឥមេ ចីវរទានស្ស ទិន្នត្តា អត្តនោ ចីវរានិ គហេត្វាវ អាគតា”តិ សុវណ្ណវណ្ណំ ហត្ថំ បសារេត្វា, “ឯថ ភិក្ខវោ ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ, ចរថ ព្រហ្មចរិយំ សម្មា ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយា”តិ អាហ។ សាវ តេសំ អាយស្មន្តានំ បព្ពជ្ជា ច ឧបសម្បទា ច អហោសិ, វស្សសដ្ឋិកត្ថេរា វិយ សត្ថារំ បរិវារយិំសុ។

អនោជាបិ ទេវី រថសហស្សបរិវារា គង្គាតីរំ បត្វា រញ្ញោ អត្ថាយ អាភតំ នាវំ វា ឧឡុម្បំ វា អទិស្វា អត្តនោ ព្យត្តតាយ ចិន្តេសិ – “រាជា សច្ចកិរិយំ កត្វា គតោ ភវិស្សតិ, សោ បន សត្ថា ន កេវលំ តេសំយេវ អត្ថាយ និព្ពត្តោ, សចេ សោ សត្ថា សម្មាសម្ពុទ្ធោ, អម្ហាកំ រថា មា ឧទកេ និមុជ្ជឹសូ”តិ ឧទកបិដ្ឋេ រថេ បក្ខន្ទាបេសិ។ រថានំ នេមិវដ្ដិមត្តម្បិ ន តេមិ។ ទុតិយតតិយនទីបិ តេនេវ សច្ចការេន ឧត្តរមានាយេវ និគ្រោធរុក្ខមូលេ សត្ថារំ អទ្ទស។ សត្ថា “ឥមាសំ អត្តនោ សាមិកេ បស្សន្តីនំ ឆន្ទរាគោ ឧប្បជ្ជិត្វា មគ្គផលានំ អន្តរាយំ ករេយ្យ, សោ ឯវំ កាតុំ ន សក្ខិស្សតី”តិ យថា អញ្ញមញ្ញេ ន បស្សន្តិ, តថា អកាសិ។ តា សព្ពាបិ តិត្ថតោ ឧត្តរិត្វា ទសពលំ វន្ទិត្វា និសីទឹសុ។ សត្ថា តាសំ ធម្មំ កថេសិ, ទេសនាបរិយោសានេ សព្ពាបិ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាយ អញ្ញមញ្ញេ បស្សឹសុ។ សត្ថា “ឧប្បលវណ្ណា អាគច្ឆតូ”តិ ចិន្តេសិ។ ថេរី អាគន្ត្វា សព្ពា បព្ពាជេត្វា អាទាយ ភិក្ខុនីនំ ឧបស្សយំ គតា។ សត្ថា ភិក្ខុសហស្សំ គហេត្វា អាកាសេន ជេតវនំ អគមាសិ។ ឥមំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ – “មហាកប្បិនោតិ ឯវំ នាមកោ អភិញ្ញាពលប្បត្តោ អសីតិមហាសាវកានំ អព្ភន្តរោ មហាថេរោ”តិ។

ជនេតស្មិន្តិ ជនិតេ បជាយាតិ អត្ថោ។ **យេ គោត្តបដិសារិនោ**តិ យេ “មយំ វាសេដ្ឋា គោតមា”តិ គោត្តំ បដិសរន្តិ បដិជានន្តិ, តេសំ ខត្តិយោ សេដ្ឋោតិ អត្ថោ។ **វិជ្ជាចរណសម្បន្នោ**តិ អដ្ឋហិ វិជ្ជាហិ ចេវ បន្នរសធម្មភេទេន ចរណេន ច សមន្នាគតោ។ **តបតី**តិ វិរោចតិ។ **ឈាយី តបតិ ព្រាហ្មណោ**តិ ខីណាសវព្រាហ្មណោ ទុវិធេន ឈានេន ឈាយមានោ តបតិ វិរោចតិ។ តស្មិំ បន ខណេ កាលុទាយិត្ថេរោ ទុវិធេន ឈានេន ឈាយមានោ អវិទូរេ និសិន្នោ ហោតិ។ **ពុទ្ធោ តបតី**តិ សព្ពញ្ញុពុទ្ធោ វិរោចតិ។ សព្ពមង្គលគាថា កិរេសា។ ភាតិករាជា កិរ ឯកំ បូជំ ការេត្វា អាចរិយកំ អាហ – “តីហិ រតនេហិ អមុត្តំ ឯកំ ជយមង្គលំ វទថា”តិ។ សោ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ សម្មសិត្វា ឥមំ គាថំ វទន្តោ “ទិវា តបតិ អាទិច្ចោ”តិ វត្វា អត្តង្គមេន្តស្ស សូរិយស្ស អញ្ជលឹ បគ្គណ្ហិ។ “រត្តិមាភាតិ ចន្ទិមា”តិ, ឧដ្ឋហន្តស្ស ចន្ទស្ស អញ្ជលឹ បគ្គណ្ហិ។ “សន្នទ្ធោ ខត្តិយោ តបតី”តិ រញ្ញោ អញ្ជលឹ បគ្គណ្ហិ។ “ឈាយី តបតិ ព្រាហ្មណោ”តិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស អញ្ជលឹ បគ្គណ្ហិ។ “ពុទ្ធោ តបតិ តេជសា”តិ វត្វា បន មហាចេតិយស្ស អញ្ជលឹ បគ្គណ្ហិ។ អថ នំ រាជា “មា ហត្ថំ ឱតារេហី”តិ ឧក្ខិត្តស្មិំយេវ ហត្ថេ សហស្សំ ឋបេសិ។ ឯកាទសមំ។

១២. សហាយកសុត្តវណ្ណនា

២៤៦. ទ្វាទសមេ **ចិររត្តំសមេតិកា**តិ ទីឃរត្តំ សំសន្ទិត្វា សមេត្វា ឋិតលទ្ធិនោ។ តេ កិរ បញ្ចជាតិសតានិ ឯកតោវ វិចរិំសុ។ **សមេតិ នេសំ សទ្ធម្មោ**តិ ឥទានិ ឥមេសំ អយំ សាសនធម្មោ សំសន្ទតិ សមេតិ។ **ធម្មេ ពុទ្ធប្បវេទិតេ**តិ ពុទ្ធេន បវេទិតេ ធម្មេ ឯតេសំ សាសនធម្មោ សោភតីតិ អត្ថោ។ **សុវិនីតា កប្បិនេនា**តិ អត្តនោ ឧបជ្ឈាយេន អរិយប្បវេទិតេ ធម្មេ សុដ្ឋុ វិនីតា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។ ទ្វាទសមំ។

ភិក្ខុសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

និទានវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។